straub imre

GÖRÖNGYÖS ÚT

Szemelvények a lektorok véleményéből:

Zentai Péter:
A főhős egyéni életének változó szempontjai kitűnő rálátást biztosítanak a felszabadulás utáni Magyarország demokratikusan induló, majd mind komorabbá váló társadalmi, politikai életére, s a főhős környezetében felbukkanó sok-sok mellékfigura sorsának bemutatása révén a kor hétköznapi atmoszférájára is... A regény egyik legnagyobb nyeresége, hogy a szerző életteli, helyenként megrendítő híradást közöl a hadifogolykórház és -tábor életéről, lakóiról... A regénynek nem elhanyagolható erénye, hogy a szerző pergő cselekményvezetéssel, olvasmányos, színes előadásban meséli el a valós életanyagot tartalmazó történetet... A „Nagyravágyás" című történelmi regényével a múlt évben debütált író új regénye is méltán tarthat számot érdeklődésre.

Szentmihályi Szabó Péter:
Straub Imre regénye mindenképp figyelemreméltó, mindenképp olyan mű, amelyet érdemes végigolvasni... Regénye legerősebb fejezetei a hadifogolytáborban játszódnak le... Az író sok részlettel, sok adattal hitelesíti hősét és hősének cselekedeteit, úgyhogy az olvasó sem tehet mást, elkezdi megkedvelni ezt a hőst... Straub regényén átsüt a megélt tapasztalat, a dokumentaritás... Érdekes, izgalmas, helyenként kiváló regény ez.

STRAUB IMRE

GÖRÖNGYÖS ÚT

REGÉNY

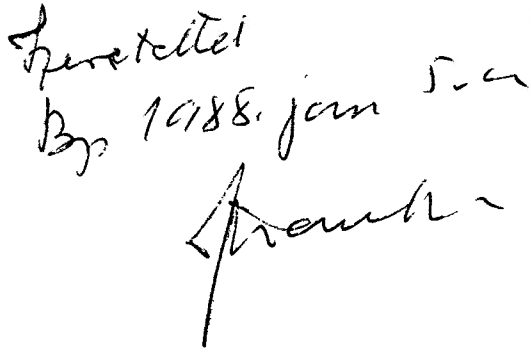

1986.

Tartalomjegyzék

I. rész: Kórházban 5

II. rész: Hadifogolytáborban 37

III. rész: Hányattatások 79

IV. rész: Helyes úton a célbaérkezésig 163

I. rész

KÓRHÁZBAN

I. fejezet

A zászlós eget-földet rázó dübörgésre ébredt fel. A kilövések mélyhangú buffanása, a repülő lövedékek fütyülő süvítése és a gránátok fülsiketítő robbanása szinte egybefolyt.

A fiatal tiszt egész testében remegett, ahogy felriadva ott állt most alsóruhában. A legénye, aki ugyanabban a szobácskában aludt a földön, most felugrott, és az öngyújtóját pattogtatta, majd meggyújtotta a petróleumlámpát. Neki volt annyi előnye a felettesével szemben, hogy nem vetette le éjjelre a nadrágját, meg a kincstári pulóvert, s így nem fázott annyira.

A zászlós most megemberelte magát, és a jobb keze mutatóujja hegyét a szájához téve mutatta, hogy rá akar gyújtani. A legénye egy dohánnyal telt ócska bádog dobozt vett elő, és tett ki az asztalra, majd papír után kutatott. Mivel mást nem talált, végre is egy levélborítékot kapart elő a farzsebből, leszakított belőle egy darabot, és odanyújtotta a gazdájának. Az két kezébe vette, és gyűrögetni kezdte a papírt, hogy cigarettát sodorhasson. Ekkor egy irtózatos csattanás hallatszott, a zászlós a légnyomástól a levegőbe repült, és eszméletlenül zuhant vissza a földre.

***

Ahogy végett ért a tüzérségi tűz, megindult a szovjet gyalogság előnyomulása. Harckocsik dübörögtek, páncélozott járművek húztak előre rohamosztagokkal. Erről is, arról is hosszú sorozatokat adtak le a géppuskák, rövidebbeket a géppisztolyok, recsegve puffantak az aknák. Fél napon át ott dúlt a harc, aztán fokozatosan

hallkult el a zaj, s egyre távolabbról hallatszott némi puskaropogás, elfulladó kiáltás. Szovjet egységek vonultak előre végeláthatatlan oszlopokban. Kisvártatva egészségügyi járőrök bukkantak fel, hogy összegyűjtsék a sebesülteket. Elsősorban persze a saját sebesültjeiket, de az ellenséges katonákat is, ha volt remény az életbenmaradásukra. A voronyezsi út mellett egy kis házból alig maradt valami. Hatalmas gránáttölcsérbe roskadt a ház egyik fele.

A szovjet járőr átkutatta az omladékot. Először egy magyar katona holttestét húzták ki. Egy gerendavég fennakadt a hátsó ép falon, s mint egy derékszögű háromszög átfogója megvédte az alája került másik ifjú legényt. A járőr kihúzta az eszméletlen testet a romok alól. Fején, vállán zúzódások. Vékony alsóruhában lévő teste kékre zöldre vált a hidegtől. Jobb keze egy összegyűrt papírdarabkát szorongatott.

A felcsernő fecskendőt szedett elő a táskájából, gyógyszert szivatott fel, és fecskendezett be az emberi testbe. Aztán megnézte a papírdarabkát is az eszméletlen ember kezében. Megállapította, hogy ez egy levélboríték része, rajta éppen a címzéssel: Szakács József, honvéd.

A járőrvezető felcsernő szolgálati jegyet írt: Az idekapcsolt cédula a súlyosan sérült ellenséges katona jobb kezében volt. Feltehetőleg levélboríték része, rajta címzéssel. „Ivanovka, 1943. január 14. J. L. Boriszova, eü. alhadnagy. Tábori postaszám: 21,482/311." A A szolgálati jegyet meg a levélborítékdarabkát pólyába burkolta, és az eszméletlen katona bal bokájára kötötte. Végül egy halottról lehúzott köpenybe burkolták az eszméletlen testet, s betolták a terepjáró betegszállító kocsiba a hörgő, ziháló, vagy éppen néma szovjet és magyar katonák közé.

II. fejezet

Egy kiürített iskolaépületben volt elhelyezve a szaratovi hadifogoly kórház. A második emelet 9-es kórterembe éppen bizottság lépett be. Elöl egy izmos, vállas, egyik lábát kissé mereven húzó, őszes, kefehajú férfi: a kórház ezredes igazgató főorvosa. Halk, de határozott hangon kérdezte meg a beosztottakat:

– Melyik az a különös beteg, akit említettek?

A fekete hajú osztályvezető főorvosnő válaszolt:

– Ott jobboldalt az ablak alatt, az a gyerekarcú . . .

Az ezredes közelebb lépett, és érdeklődve nézett a betegre:

– Valóban nagyon fiatal, szinte gyerekarc. Vonásai finomak, keze keskeny és sima. Nincs annyira leromolva, mint általában a hadifoglyok. Kérdezzék meg tőle, hogy érzi magát...

A kárpátaljai rutén közhonvéd, Gyurkó tolmácsolta a kérdést.

A beteg bágyadtan, akadozva válaszolt:

– Szédülök,... kába vagyok..., a fejem fáj...

A kórházparancsnok meg az orvosnők egymás között sugdostak:

– Contusio cerebri[1] csaknem gyógyultan, speciális comotio cerebri[2], amely totális retrográd amnéziát[3] idézett elő..

– Mi történt ezzel az emberrel, mikor hozták ide?

– Amint a járőr gépkocsivezetője beszámolt, egy gránáttelitalálat sújtotta épületben találták a beteget vékony alsóruhában eszméletlenül. A szerencsétlenségtől számítva 30–32 óra telhetett el, mire idekerült a beteg. Alig mutatott életjelt. De érkezés után pár óra múlva már sikerült magához téríteni. Azóta állapota fokozatosan javul, de az emlékező képességét teljesen elvesztette. Mindarra, ami a robbanás előtt történt vele, egyáltalában nem emlékszik.

– És a nevét honnan tudták meg? Látom fel van írva a fejlapjára.

– Találtak nála egy papírdarabkát, amelyre ez a név volt írva. Levélboríték darabkája címzéssel...

– No, ez elég gyenge támpont. Egyelőre még tovább is fektetni, pihentetni kell a beteget. Ha egyszer majd tűnőben lesz a fejfájás, szédülés, félelemérzet, kisebb feladatokat kell majd neki adni. El kell foglalni.

III. fejezet

Szakács József – nevezzük ezentúl mi is csak így – ernyedten feküdt az ágyán. Éppen most lépett oda az ágyhoz Kelemen János, aki Szakács felett feküdt az emeletes ágyon. Ő is a januári frontáttöréskor sebesült meg, és esett fogságba. Combja sérült meg aknaszilánktól, de a seb gyorsan és komplikációk nélkül gyógyult meg. Kelemen vagy három ujjnyival volt magasabb Szakácsnál. Széles arcán örökös derű uralkodott.

1. Agyzúzódás.
2. Agyrázkódás.
3. Teljes emlékezetvesztés.

– Hogy vagy ma Szakács? Igazán nem emlékszel semmire abból, ami veled történt, mielőtt ide kerültél?

– Nem... Semmire.

– Azt hittem, hogy csak nem akarsz emlékezni. Mivelhogy „hallgatni arany"...

– Nem emlékszem...

– De azt csak tudod talán, hogy otthon mivel foglalkoztál?

Szakács a homlokát ráncolta nagy igyekezettel:

– Nem tudom.

– Mégis..., íróasztalnál dolgoztál? Vagy műhelyben? Vagy talán kinn a földeken?

– Nem emlékszem...

– No persze fizikai munkát nem igen végezhettél. Olyan puha a tenyered, mint a ma született gyermeké... És németül hol tanultál meg? Mert megérted, amit németul mondanak neked! Talán sváb vagy?

– Sváb? Nem értem...

– No de ezt csak tudod tán, hogy miféle ember az apád, anyád meg hogy hány testvéred van?

– Mondom, semmire nem emlékszem...

– No, jó. Ne haragudj a kíváncsiskodásomért. Csak azért fúrja az oldalamat az egész, mert ilyen betegségről még soha a büdös életben nem hallottam!

IV. fejezet

Leonyid Makszimovics Ginzburg, a szaratovi egyetem professzora meglátogatta a hadifogoly kórházat. A tanár igen magas, szikár, horgas orrú férfi volt. Sor került a második emelet kilences kórtermének a meglátogatására is. Fejcsóválva fordult a kíséretéhez:

– Minden kórteremben ugyanaz a szörnyű helyzet! Ezekben a 80 centiméternél nem szélesebb ágyak legtöbbjében alul is meg felül is két-két beteg fekszik. A levegő tele van a bomlásnak indult vér és genny fülledt, édeskés szagával...

A fekete hajú, fekete szemű főorvosnő sértődötten válaszolt:

– A sebesült szovjet katonák kórházában sem jobb az ellátás, arról meg talán nem is kell szólnom, hogy a beteg szovjet katonáknak, mint hadifoglyoknak mi a sorsa a fasiszta Németországban...

– Ne értsen félre, Jelena Vasziljevna. Én nem azt állítom, hogy

a beteg hadifoglyoknak nálunk rosszabb sorsa volna, mint másutt. Én az általános emberi nyomor miatt érzek kétségbeesést! Mennyi szenvedés..., mennyi kínlódás!

Keze fejével szomorúan dörgölte az állát. Hirtelen oldalt lépett, és rámutatott az egyik betegre:

– Neki mi a baja?

A Tamara nevű fiatal, szőke orvosnő válaszolt:

– Disztrófia, izomsorvadás...

A tanár odalépett az ágyhoz, és felhajtotta a beteg pokrócát. Csontig lesoványodott végtagok tűntek elő sötétvörös, itt-ott gennyesedő felfekvésekkel. A professzor elszörnyedve csóválta a fejét:

– Ez már nem sorolható a disztrófia legmagasabb fokozatába, a negyedosztályú disztrófiába se, ez már ötödosztályú disztrófia! Ezért az emberért mit tehetünk?

– Feljavított kosztot kap. Vitamin tablettát is adunk neki mindennap.

– Nyolc-tíz napnál tovább aligha él már... Mondják, milyen itt az ellátás?

– Az orvosi ellátást gondolja?

– Nem. Az élelmezést.

– Hát a reggelihez megkapják az egész napi kenyéradagot. 200 grammot. Meg két deka vajat. És egy kávéskanál cukrot.

– És az ebéd?

– Egy kis meleg leves meg némi kása...

– Hús nincs?

– Ugyan...! Legfeljebb egy kis pacalt sikerül beiktatni havonta egyszer-kétszer.

– És mit jelent a feljavított koszt, amiről az előbb szó volt a disztrófiás beteggel kapcsolatban?

– Hát... 200 gramm kenyér helyett 300 gramm, egy kávéskanál cukor helyett két kávéskanál...

A professzor komoran ingatta lecsüggesztett fejét, és ismét a kezefejével dörzsölte az állát. Végül is homlokára ütve megkérdezte:

– És melyik az a különleges eset...? Láthatnám?

– Természetesen! Jöjjön Leonyid Makszimovics. Íme itt van!

A professzor jobb kezével feljebb tolta a szemüvegét, és alatta nézett a betegre. Fejével rá-rábólintva közölte a véleményét:

– Jobb, mint gondoltam. Igen értelmes arca van...

V. fejezet

Tamara Ivanovna Truhin orvosnő a kórterem közepén elhelyezett asztalnál ült. Előtte az asztalon kórlapok. Az orvos mellett ott állt tolmácsként Gyurkó, a szobaparancsnok, valamint Halasy Endre és Hans Friedrich magyar és német orvosok, akik betegként kerültek ide, de felgyógyulás után visszatartották a kórházban segéderőként.

Az orvosnő előszólította a tegnap dél óta érkezett négy beteget, és megvizsgálta őket. A négy beteg közül az első egy német katona volt, akit Tamara Friedrich doktor útján kérdezett ki:

– Kak familija? Hogy hívják?

– Wie heisst du?

– Gefreiter Wilhelm Müller! Müller Vilmos őrvezető!

– Sto u nyivo bolit? Mije fáj?

– Was fehlt dir?

– Ich habe Temperatur. Lázam van. Nem magas. Csak olyan 37,6–37,8. És gyenge vagyok. Meg a fejem is fáj.

– Mióta van láza?

– Három-négy hónapja.

– Tűdőbajos volt a családban? Tuberkulótikus?

– Nem tudja.

– Milyen járványos, vagy egyéb jelentősebb betegségen esett át?

– Gyermekkorában kanyaró, vörheny, szamárköhögés.

– Köhög most?

– Igen.

– Száraz, vagy nedves köhögés?

– Nedves.

– Köpetmintát veszünk. Amíg én az eddigi adatokat felvezetem, kérem, mérje meg a vérnyomást. Így... Nos, mennyi?

– 140/80. Normális.

– Tüdőröntgenre megy és vérsüllyedésvizsgálatra.

Hasonlóképpen történt a többi új beteg megvizsgálása is. Aztán a fontosabb régi betegekkel is foglalkozott. Szólította Szakácsot is.

– Fel tud már kelni?

– Igen.

– Járkál, mozog napközben?

– Keveset...

– Egyedül?

– Nem. Segítenek. Egyedül nem merek mozogni.

– Ne féljen! Jöjjön csak ide!

Szakács arcán kínos mosoly jelent meg:

– Ha segítene valaki... Félek, hogy ha egyedül próbállkozom, elesek, és abból baj lesz.

– Ne féljen semmit. Jöjjön ide bátran.

Tamara bátorítólag mosolygott a betegre, Szakács zavartan mosolygott vissza, majd erősen a botra támaszkodva elindult bizonytalan léptekkel az asztal felé. És sikerült!

– No nézze meg az ember, milyen sokáig becsapott engem! – mondta a doktornő derűs mosollyal – Ezentúl igyekezzék egyedül járkálni! Minél többet! Most azonban üljön le ide erre a székre. Segítsenek neki leülni!

Gyurkó leültette a beteget. Aztán tolmácsolt érdes, ugató hangján. De Szakács oda se figyelt, csak a doktornőre nézett, és félig szomorúan, félig mosolyogva sóhajtott fel:

– Be jó volna, ha érteném, mit mond..., ha tudnánk beszélgetni...!

– Sto on gavarit? Mit mond?

– Azt mondja, hogy szeretne tudni oroszul, s akkor tudna beszélni a doktornővel...

– Meg akar tanulni oroszul? No, jó! Majd hozok egy nyelvtankönyvet.

VI. fejezet

Römpágel német százados civilben tanító volt Hamburgban. A háború kitörése előtt két héttel, a részleges mozgósítás első ütemében fegyverbe szólították. Aztán részt vett a lengyel hadjáratban, majd a holland, belga és francia hadműveletekben. 1941. június végén a Szovjetunió ellen bevetett seregtestbe került, s átélt itt is néhány borzalmas csatát. 1942. júliusában hadifogságba került. Hat hónap múlva pedig szívbelhártya-gyulladással a szaratovi hadifogolykórházba. Elég hamar gyógyultnak mutatkozott, de visszatartották az ellátó szolgálatosok törzsállományában. Römpágel vezette a betegek gyógytornáját.

Egy nyári napon a tornagyakorlatok befejeztével Römpágel így szólt Szakácshoz:

– Sie brauchen keine Übungen mehr! Nincs szüksége több gyakorlatra.

– Igazán? Ennek nagyon örülök. És nagyon köszönöm a fáradozását!

– Szót sem érdemel! Kötelességünk, hogy egymáson segítsünk.

Halasy doktor pár lépéssel hátrább állva a folyosón várt Szakácsra:

– Gyere, Józsi, üljünk le a mosdó előszobájában, és szívjunk el egy pipát!

Így is történt. Az ablak előtt lévő padra ültek, és rágyújtottak. Fogoly-faragta fapipából erős, csípős mahorka dohányt szívtak.

– Ez a Römpágel százados olyan, mint egy szent! – vélte Szakács – Mit fárad a betegekkel! S amellett – én megfigyeltem! – gyakran az ebédjéből meg a vacsorájából is ad át a betegebbeknek! Pedig ő maga is elég vékonypénzű!

Halasy doktor kissé gúnyosan hunyorított:

– Talán nem is olyan önzetlen Römpágel, mint gondolnád ...

– Ugyan ...! Hogy mondhatsz már ilyet!

– El tudom képzelni, hogy nagyon is önző cél van az önzetlensége megett. Különösen ami az étkezési adagjainak a szétosztogatását illeti.

– Nem értem ...

– No, majd megmagyarázom. Talán 3–4 hónapja elterjedt a híre, hogy hadifogolycsere lesz Németország és Szovjetunió között. Hogy ti. mindkét ország szabadon bocsájt, illetve kicserél bizonyos számú rokkant, beteg hadifoglyot. Kevéssel azután, hogy ez a hír elterjedt, kezdte Römpágel szétosztogatni élelmezési adagjainak egy részét, minek következtében fokozatosan még jobban leromlott az egészségi állapota. Így majd könnyebben állapíthatják meg egy kis jóakarattal a kórház részéről a szervi szívbajt, s akkor esetleg tiszt létére is belekerülhet a fogolycserébe ...

– Ne mondd! Szinte hihetetlen ...!

Halasy témát változtatott:

– Mit okoskodtál ki abból a nyelvtankönyvből, amit Tamara hozott be neked?

– Hát nem sokat. Ez egy orosz kisiskolásoknak való nyelvtankönyv. De azért a nővérek segítségével megismerkedtem már a betűkkel, és úgy-ahogy tudok már olvasni. És lassacskán rájövök bizonyos nyelvtani szabályokra is.

– Tamarától én is szívesen tanulnék ... Viszonzásul én is megtanítanám egyre-másra. Nem tudom, hogy ki adta neki a „Csipogó"

nevet, de valóban olyan hangja van mint egy kis csibének. És édes pofija van. Sokért nem adnék egy kiadós csókolózást vele . . .!

Szakács kicsit kelletlenül feszengett:

– Szép a doktornőtől, hogy még a nyelvtanulásban is segítséget nyújt . . .

VII. fejezet

Időnként „komisszija", azaz bizottság vizsgálta felül a beteg foglyok egészségi állapotát. Azokat, akik már egészségesnek bizonyultak, kiküldték valamelyik fogolytáborba dolgozni. Ez történt a Szakáccsal egy ágyban szorongó Csollák Lajossal is, aki vérhasból szépen felgyógyult, s így őt is átadták az egyik tábornak. Szakács így most egyedüli birtokosa maradt az ágy alsó szintjének. De nem sokáig. Másnap délután új betegeket hoztak be. Köztük egyik alig bírt mozogni. Két oldalról is támogatták. Láza 39 fok felett volt. Ezt a beteget Gyurkó odafektette Szakács Józsi mellé. Az új ágytárs nem volt kellemetlen. Mozdulatlanul feküdt csendesen, és nem zavargott. Szakács megpróbált barátkozni vele:

– Hogy hívnak, pajtás?

– Kiss . . . Balázs . . .! – hangzott szinte súgva a válasz.

– A torkod fáj?

– Az.

Mivel Kiss Balázs szomjas volt, Szakács teát is hozott neki a szoba sarkában elhelyezett teástartályból.

Délután Tamara is megnézte a beteget. Aggodalmasan rázta a fejét, és „szulfigyint" rendelt erős dózisokban. Ennek ellenére a láz estére elérte a 40 fokot. De a beteg továbbra is csendes maradt. Szakács elaludt. Jó pár órát alhatott, amikor felébredt. Ágytársa meglehetősen kiszorította a helyéről. Megpróbálta visszatolni. Ekkor látta, hogy Kiss Balázsnak le van esve az álla, s nyitva a szája. Megvan üvegesedve a szeme. Szakácsot hideg borzongás fogta el. Felkelt, és felébresztette a szobaparancsnokot.

– Mi van? – riadt fel Gyurkó a szemeit dörgölve.

– Meghalt mellettem az új beteg.

– Mi a csuda . . .?! Ébressze fel a dokit!

Szakács felébresztette Halasyt. Közben Gyurkó felrázta Zatykó Gézát, a szobaküldöncöt. Halasy nem tudott egyebet megállapítani, mint hogy Kiss Balázs valóban meghalt. Zatykó hordágyat hozott be,

azután Gyurkóval együtt levetkeztették a halottat, rátették a hordágyra, és kivitték a folyosóra. Dolguk végzetével a mosdóban megtisztálkodtak. Végül mindenki újra aludni tért.

Reggeli után bejött Tamara. Megnézte a halottat. Aztán bejött a szobába, és megbeszélte az esetet a két fogolyorvossal.

– Dé-i![1] – mondta Friderich jelentőségteljesen.

Tamara nagy barna szemei kitágultak, és aggodalmasan csóválta a fejét. Utasítást adott a főnővérnek, hogy Szakács ágyáról vegyék le a lepedőt és pokrócokat, és fertőtlenítse le a matracot is. Cseréljék ki Szakács fehérneműjét. Szakács pedig mosakodjék meg alaposan.

Estefelé odajött Halasy doktor, megnézte, hogy Szakácsnak van-e láza, elbeszélgetett vele egy kicsit, aztán megnyugodva távozott.

A következő nap estére azonban Józsi belázasodott: 37,8°. Kapott egy szulfigyint. Harmadnap reggel 38,5° volt a láz, és Szakácsnak bedagadt a torka. Halasy meg Friedrich együtt vizsgálta meg a beteget. Arcuk komor volt. Aztán ahogy felemelkedtek, Friedrich ugyanazt mondta, mint pár nappal ezelőtt Kiss Balázsra:

– Dé-i! Láttad a hártyát, ugye?!

– Védőoltást kellene adni! – javasolta Halasy.

Elmentek a főnővérhez, és sikerült is találni egy diftéria szérumot. Kifőzték az injekciós tűt, és felszívatták a fiola tartalmát. Friedrich fogott hozzá a művelethez, de lökés közben vallahogy megbicsaklott a keze, és a tű hegye letört a bőr felületén. Halasy kikapta a német orvos kezéből a fecskendőt, és határozott mozdulattal belevágta a töröttvégű injekciós tűt Szakács combjába.

– Ne mozogj! – kiáltott, és lassan de határozott mozdulattal spriccelte be a szérumot.

Halasy egész nap Szakács mellett maradt. Szulfigyint adott be kétóránként. Ennek ellenére este a lázmérő 39°-ot mutatott. Másnap reggelre azonban a láz lement 37°-ra.

Tamara is korán bejött, megtapintotta a beteg homlokát, aztán örvendezve rázott kezett Halasyval:

– Gratulálok!

1. „Dé-i" a diftéria (torokgyík) latin nevének rövidítése.

Még csak november eleje volt, de az egész környék már fehérlett a hótól. A kórterem asztala fölött gyengefényű lámpa világított, amelynek fényénél az asztalnál kis társaság kártyázott. Ki tudja, hogyan, de bekerült egy miniatűr francia kártyacsomag. Azóta majdnem minden este ott kártyáztak csöndben az asztalnál négyen: Friedrich doktor, Römpágel százados, Halasy doktor meg egy Incze Tibor nevű tartalékos tüzérhadnagy, civilben gépészmérnök.

Csendes szemlélőként mellettük üldögélt Szakács Józsi is, aki Zatykó Gézának a konyhába való áthelyezése óta immár három napja szobaküldönccé lépett elő: reggel-este mérte a betegek lázát, orvosságot osztott ki, lekísérte a laboratóriumba a vizsgálatra kijelölt betegeket, a folyosóra a gyógytornásokat.

Volt azonban kellemetlenebb szolgálat is. Az elhalálozott betegeket a szobaküldöncnek kellett leszedni az ágyról, levetkeztetni és kicipelni a folyosóra. Ennek fejében törvényes járandóságként fel lehetett venni az elhunyt beteg következő napi 200 gramm kenyerét, 2 deka vaját és egy kávéskanál cukrát. Ha a néhainak volt még valami egyéb értéke is (fésű, kis tükör, dohány, gyújtó-szerszám, stb) azt elvileg le kellett adni a kórházparancsnokságnál de ezt a szabályt a szokásjog hatálytalanította, s ezeket a netán létező „javakat" is a küldönc vehette birtokba.

A kórteremben most csend volt. A betegek már aludtak, vagy legalábbis némán feküdtek az ágyukon. Csak az ajtó melletti ágy alsó szintjéről hangzott kínlódó nyögés és hörgő lélegzetvétel. Egy fiatal magyar katona – Turi Sándor – feküdt ott. Amikor behozták, jobb lábán csúnya gennyes seb volt. Talán bakancstörés. A seb tele volt gennyel, s érgyulladás kúszott onnan felfelé a lábszáron. A beteg hőmérséklete állandóan 39 fok körül mozgott. Úgy tűnt: vérmérgezése van.

Eredetileg a betegnek „szulfigyin" kúrát írtak elő, de a beteg állapota nem javult. Nem lehetett mást tenni, a lábát térdnél le kellett vágni. De ez se vezetett eredményre. A gyulladás a lágyékig haladt tovább. A láz 40 fokig ment fel. Ez volt a pillanatnyi állapot.

A kártyázók az asztalnál halkan beszélgettek. Friedrich doktor (aki civilben szülész és nőorvos volt Kölnben) szerfölött élvezte, ha nyert, és szerfölött bosszankodott, ha vesztett, bár természetesen nem

pénzre ment a játék. Időnként odament Hallasyval Turi Sándorhoz, és vidáman tréfálkozott:

– Prachtvoll, Kamerad! Du bist schon fast gesund und gehst bald nachhause! Verstehst du? Szkóró domoj! Pompás, pajtás! Már csaknem egészen egészséges vagy! Hamarosan mész haza! Érted?!

Nedves ruhával törölte meg a beteg arcát, megveregette a vállát, megigazította a párnáját. A beteg kínlódó arckifejezéssel nyögte ki:

– Ugye, nem halok meg, Doktor Úr?

Friedrich nem értette meg a kérdés szavait, de érezte, hogy a beteg biztatást vár. Mosolyogva szorította meg hát Turi Sándor kezét nagyon biztató pillantást vetett rá, és sietett vissza az asztalhoz.

Halasy cseppnyi reménnyel kérdezte:

– Van még valami esély . . .?

– Aber geh . . .! Das ist schon Kake! Ugyan, menj . . .! Kaka ez már!

Aztán gyors mozdulattal szedte fel a kártyáit, vidáman pöcköl te meg a lapokat, és nagy magabiztossággal jelentette ki:

– Két treff!

A játszmát azonban Römpágel nyerte Incze Tiborral. Friedrich bosszúsan kapart elő valamit a köpenye zsebéből és a szájába dobta. A többiek kínosan igyekeztek nem oda nézni. Tudták, hogy Friedrich biztosan egy vitamin tablettát nyel le, amit valamelyik betegtől tulajdonított el. A német doktor rá sem hederítve a többiek magatartására Römpágelt kezdte korholni:

– Helmut, te nem vagy normális. Már eleve is girhesen kerültél be ide a kórházba, de az utolsó félév alatt legalább további 3–4 kilót fogytál le. Mert a szűkös élelmezési adagjaidnak a felét könyöradományként széjjelosztod! Helmut, te olyan megfontoltan bridzsezel, mint egy plébános, de az élet és a halál nagy játszmájában olyan könnyelmű és hazárd vagy, mint egy szélhámos kalandor!

Éjfél után tíz perccel egyszer csak hirtelen megállt a Friedrich doktor kezében a felemelt kártya. A többiek is valami váratlan, szokatlan jelenséget éreztek a levegőben. Pár pillanat után jöttek csak rá, hogy mi történt. Megszűnt a Turi Sándor hörgő lélegzetvétele! Friedrich és Halasy odasiettek az ágyhoz. Turi félig nyitott szájjal, fennakadt szemekkel, mozdulatlanul feküdt az ágyán. A német orvos a beteg mellére hajtotta a fejét szívhangokat keresve. Aztán kedvetlenül emelkedett fel:

– Ende! Vége!

Utána szarkasztikus mosollyal tette hozzá:

– Szakács! Komm, und nimm deine erste Beute! Gyere, Szakács, és vidd az első zsákmányodat!

Úgy látszik, hogy Kelemen se aludt még, mert ahogy Szakács vetkeztetni kezdte Turi Sándor testét, Jani is lemászott az emeleti ágyról, és odajött segíteni. Behozta a hordágyat. Aztán ráfordították a meztelen, lecsonkolt testet, és kivitték a folyosóra. Végül megmotozták az ágyat. Egy rozsdás bádogszelencét találtak némi dohánnyal, meg egy kisalakú, kopott fényképet, amelyről egy 15–16 esztendős lány arca bámult a levegőbe bizonytalan arckifejezéssel.

IX. fejezet

1944. január végén egy fagyos reggel Szakács éppen arra gondolt, hogy már több mint egy éve van itt a kórházban, amikor bejött a főnővér, és szólt Gyurkó tolmácsolásában Szakácsnak, hogy azonnal menjen le a kórházparancsnoki szobába, az ezredes főorvos kíván vele beszélni. Szakács izgatottan sietett le. Az ezredes mellett jelen volt Navratil József tartalékos zászlós is, aki orosz–magyar tolmácsként működött. (A budapesti egyetemen a szláv nyelvekből szerzett doktori képesítést!) Ő állította össze a legfrissebb szovjet lapokból és rádióközleményekből hetenként a magyar faliújságot is.

– Azért hívattam magát, – kezdte az ezredes – mert szobaparancsnok lesz egy most kialakítandó kis kórteremben. De előbb személyesen kívántam találkozni magával, hogy képem legyen az egészségi állapotáról. Hogy érzi magát?

– Köszönöm jól vagyok

– Szédülések, bizonytalansági érzetek nem veszik elő?

– Nem.

– Étvágy, alvás rendben?

– Tökéletesen.

– Az a véleménye az orvosainak, hogy az emlékezetvesztéstől eltekintve maga gyógyultnak tekinthető. És hogy fiatal kora ellenére is talpraesett, vezetésre alkalmas ember. Számítunk a jó munkájára. Tehát szobaparancsnok lesz. Ha nehézségei lennének, forduljon akár közvetlenül hozzám is. Ez minden. Elmehet.

Józsi visszament a második emeletre és beszámolt Halasy Bandinak a történtekről. De a doktor is mondta az újságokat:

– Már hordják fel az ágyakat a tizennégyes szobába. Ez azelőtt

olyan átmeneti raktár volt. Hiszen tudod... Pici szoba. Mindössze hat ágy – persze emeletes ágy – fér el benne, ahogyan én számolom. Tíz beteg, a szobaparancsnok, meg a küldönc. Minden egyes ágyszinten csak egy beteg fekszik majd itt. Legszívesebben én is odaköltöznék. De nekem itt kell maradnom a kilences kórteremben.

– Elmehetnénk az új helyiséget megnézni?

– Persze! Gyere, menjünk együtt!

Kimentek a folyosóra. Halasy vidáman lökte oldalba Józsit:

– Tudod, milyen nap van ma?

– Gondolom, kedd...

– Nem erre gondolok. Hanem arra, hogy ma Tamara lesz az ügyeletes, és biztosan bekukkant egy kis beszélgetésre... És ma már ide a tizennégyes szobába néz be Tamara. Ott nem bámul majd ránk egy sereg beteg bamba képe! Ott hármasban leszünk. Sőt ha te átmennél valamiért a kilencesbe, akkor én kettesben maradhatnék a kis Csipogóval...!

Szakács kényszeredetten mosolygott. A szoba már be volt rendezve. De nem hat, hanem hét duplaágyat sikerült behelyezni. És hoztak még egy asztalt meg két padot is. Szakács áthurcolkodott. De később utasítás jött rá, hogy költözzék át az állandóan lázas Müller nevű beteg is. No meg egy szobaküldönc is. Így átjött Kelemen is.

Fél hatkor, kevéssel vacsora után benézett Tamara. Látta, hogy minden rendben van; mosolyogva tette fel a kérdést:

– Itt is tanulunk oroszul?

Szakácsnak felcsillant a szeme:

– Igen...!

Ahogy az orvosnő távozóban volt, csaknem összeütközött az ajtóban Halasy doktorral, aki valahogyan értesült róla, hogy Tamara Truhin doktornő itt van az emeleten, keresésére indult hát.

– Maga is akar oroszul tanulni ma este, doktor?

– Tessék?

– Azt kérdi a doktornő, hogy te is akarsz-e oroszul tanulni ma este...

– Természetesen!

– Úgy két óra múlva majd visszajövök – mondta a doktornő.

Nyolc órakor Halasy Bandi is átjött a kis szobába, majd valamivel fél kilenc előtt benyitott Tamara is. Mosolygott, és először is Halasyhoz kezdett beszélni:

– Itt ebben a szobában csupa olyan beteg lesz, akiknél a diag-

nózis megállapítása meg a terápia meghatározása egyaránt kemény dió. Ezeken a betegeken sokat tanulhat!

A helyzet persze az volt, hogy az ilyen hosszú beszédből Szakács is csak a felét értette meg, Halasy meg még annyit sem.

– Üljünk le! – indítványozta az orvosnő, és mindjárt le is ült egy üres ágy szélére. A két fiú egy padot tolt oda, és ők is leültek.

– No, Szakács, hogy van az egészsége?

– Köszönöm. Igazán nem panaszkodhatom.

– Semmi se jut eszébe a szerencsétlenség előtti időből?

– Nem, semmi. Pedig gyakran álmodom. Mindenfélét. Például a doktornővel már kétszer is álmodtam...

– Velem? És mit álmodott?

– Egyszer azt álmodtam, hogy ültünk a kórteremben, és beszélgettünk. A betegek meg álmomban felkönyököltek az ágyukon, és ránk bámultak.

– No ha a betegek felkönyököltek, akkor nyilván már jobban érezték magukat... És a másik álom?

– Ez rövid volt. Mintha ellenőrző vizsgálat lett volna, s mintha a szememnek lett volna valami baja. A doktornő egészen közelről nézett az arcomba, két tenyerébe fogta a fejem, és mintha megsimogatott volna...

Persze Szakács szavai korántsem voltak olyan folyamatosak és összefüggőek, mint ahogyan az itt olvasható. Sok akadozással, fejtöréssel és mosolytkeltő elszólásokkal jutott el odáig, hogy el tudja mondani oroszul a két álmot. De a beszámoló azért így is jelentős teljesítmény volt. Tamara elismerőleg nyilatkozott:

– Maga nagyon sokat fejlődött az utóbbi időben. Honnan tud ilyen sok orosz szót és kifejezést?

– Irinától, a főnővértől kaptam egy kis német–orosz, orosz–német szótárt. Ebből mindennap megtanulok minél több új szót.

– Nagyon helyes. Első a szókincs. Ráérünk a nyelvtant később elővenni. No, én hoztam magammal egy könyvet, amelyből a legszebb orosz nyelv zenéje szólal meg. Ebben a könyvben Puskin-versek vannak...

Kicsit lapozgatott a könyvben, aztán elkezdett olvasni. Halasy és Szakács alig értett itt-ott egy-két szót. Mindazonáltal többször felfigyeltek arra a szóra, hogy „mjedvegy", amiről tudták hogy az medvét jelent. Másszor meg a „ziljonnij" szó emelkedett ki az ismeretlenségből, ami tudvalévőleg „zöld"-et jelent magyarul.

Vagy tíz perc múlva Tamara abbahagyta a felolvasást.

– Nos, hogy tetszett? Mennyit értettek meg belőle?

Halasy doktor tagadó fejrázással nevetett:

– Semmit! Abszolúte semmit! De azért nagyon szép volt.

Szakács zavart mosollyal magyarázgatott:

– Gyakran megértettem egy pár szót. Valami medvéről hallottunk, amely a zöld erdőben járt...

– No, lám csak, máris megértett egyet-mást!

– Kérem szépen, nem hagyhatná itt pár napra ezt a könyvet? Akkor én lassan végig szillabizálnám ezt a verset szótárral...

– Itt hagyom szívesen magánál a könyvet. Nézegesse, aztán majd beszámol róla, hogy mit értett meg.

X. fejezet

Elérkezett 1944 májusa. A magyarnyelvű faliújság hírül adta, hogy a szovjet seregek mindenütt előnyomulnak. De azt is olvashatták a faliújságban, hogy Hitler katonái megszállták Magyarországot. Hamarosan megindul a szövetségesek összehangolt végső támadása. A háború lassan a végéhez közeledik.

Erről beszélgetett Kelemen Jancsi is Szakáccsal. Nyilván nagy kultúrkülönbség volt közöttük. De mivel itt a kórházban is már közös ágyuk volt – Szakácsé a földszint, Kelemené az emelet – az első naptól kezdve jó barátok lettek, tegeződtek, haverkodtak.

– Úgy látszik, hogy most már igazán hamarosan vége lesz a háborúnak... – vélte Kelemen – No, és akkor mit csinálsz majd, Józsi?

– Gondolkoztam már róla eleget, de semmi okosat nem tudtam kitalálni. Valószínűleg a fővárosba megyek, és ott keresek valami munkát, Budapest nagy város, ott nem halhat éhen, aki dolgozni akar.

– Ez igaz. Én is dolgoztam Budapesten egy évet. Egy poloskairtónál voltam napszámbéres munkás. A fizetés nem volt sok, de jókora borravalókat kaptam. Meg etettek-itattak is mindenfelé, Nem tudom, hogy mi van most Weisz úrral, az akkori gazdámmal, amikor a németek már benn ülnek Magyarországon. Te, Józsi! Mondanék én neked valamit. Ha hazamegyünk, tarts velem Ahol én lakom, az egy elég forgalmas kis város. Szerény szállás, egyszerű

koszt akadna ott neked is! Anyámnak van ott a város szélén egy takaros kis háza 600 négyszögöl kerttel. Zöldséget, virágot, gyümölcsöt termel, baromfit, meg disznót tart. Nem éreznéd ott rosszul magad...

– És az apád? Ő mivel foglalkozik?

– Apám már nem él. Korábban kertész volt a városnál. Anyu kap utána valami kis nyugdíjat.

– Testvéreid vannak?

– Csak egy. Marinak hívják. Kilenc évvel fiatalabb nálam. Most olyan 11 éves. Kettőnk között még kétszer volt gyereke az anyámnak, de azok meghaltak gyermekbetegségekben. Mondom: gyere hozzánk! Ott bátran megmaradhatsz, amíg rá nem találsz a rokonaidra, vagy ameddig jónak látod. De talán az is lehet, hogy ketten együtt kezdünk valamit. Rajtad megérzik, hogy iskolázott ember vagy. Úrféle. Én meg elég ügyeskezű, gyors munkás vagyok. No, hogy tetszik az ajánlatom?

– Hát nagyon jól esik hallani, hogy te így a szíveden viseled az én sorsomat... De ki tudja hogy mikor jutnék keresethez? Addig meg ott éljek a nyakatokon?!

– Menj már a csudába! Én tudom, hogy pár nap alatt keresethez jutsz. De mondtam már, hogy önző terveim is vannak. Alighanem én járnék jobban, ha mi ketten összefogózkodnánk!

Ebben a pillanatban Halasy doktor nyitott be a szobába:

– Képzeljétek...! Szegény Römpágel százados beadta a kulcsot! Pár perccel ezelőtt halt meg!

– Rettenetes! – döbbent meg Szakács – Igaz, hogy már vagy 10 napja nem kelt fel az ágyból, de olyan szelíd és derűs volt mindig. Épp ma reggel is beszéltem vele. Tele volt reménységgel...

– Igen. Nagyon bizakodott. Pedig már úgyszólván semmi esélye sem volt a talpraállásra, a gyógyulásra. Most már bizony elfogyasztotta volna maga az ételporcióit. De a legyöngült szervezet képtelen volt a táplálék hasznosítására. Úgy folyt az rajta keresztül, mint ahogyan bejött!

– Nem is szabad semmit a természet rendje ellen cselekedni! – vélte Kelemen Jani – Nagy lükeség ebben az istenverte nyomorúságban még a kényszerű koplalásnál is többet éhezni!

Átmentek a kilences terembe, hogy még egy búcsúpillantást vessenek a néhaira. Hans Moser a behemót szobaküldönc –, aki szív-

panaszokkal állott kezelés alatt a kórházban egy sovány, idősebb weimari tanítóval, mint segédküldönccel együtt már lerángatta Römpágelt az ágyáról és lemeztelenítette. A halott teste csont és bőr volt.

XI. fejezet

Június közepén új beteget hoztak be, s egyenesen a súlyos betegek szobájába, a tizennégyesbe vitték. Az újonnan jött az ajtó melletti emeletes ágy alsó szintjén kapott helyet. Sötét szemei különös tűzzel égtek.

Kelemen fogta a hőmérőt, és a jövevény ágyához lépett:

– Szevasz, testvér! Mérjük meg a lázadat, aztán...

– Hozzám ne nyúljon! El akar sinkelni?!

– Dehogy akarlak elsinkelni! Inkább segíteni szeretnék!

– Segíteni...? Átsegíteni a túlvilágra..., mi?

Kelemen Jani kacsintott egyet, mint aki tudja, hogy nem normális emberrel van dolga. Aztán térült-fordult, fogta a kenyerét, tört belőle, s a kávéskanálnyi cukrával együtt odavitte a beteghez:

– Egyél! Ha múlik az éhséged, mindjárt más szemmel látod a világot!

– Hagyjon békét, maga hóhérlegény! Ne is próbálkozzék azzal a mérgezett holmival. Megvan nekem a magamhoz való eszem!

Kelemen Jani vállat vont:

– Nem erőszak a disznótor. Ha nem kell az étel, megeszem magam.

Ráhintette a cukrot a kenyérre, és harapdálni kezdte. Aztán átment a másik oldalra, és a hőmérőt egy lázas német katonának nyújtotta. Míg ezzel volt elfoglalva, az új beteg egy nyúl fürgeségével ugrott ki az ágyból, kézbe kapta kapcarongyba burkolt kis holmiját, s ugrott az ajtóhoz. De Szakács elkapta a karját, és visszarántotta:

– Mit képzelsz barátom? Innen nem lehet csak úgy meglógni!

– Azt tudom! – ordított a szerencsétlen. – Ide könnyű bejutni, de nehéz élve kijutni! Ezért a kis holmiért akarnak végezni velem, ami itt van ebben a kendőben?! Odaadom én ezt önként, csak az életemet hagyják meg, és engedjenek hazamenni!!!

Sovány kezével Szakács felé nyújtotta a kis motyóját.

– Nem kell nekem semmi, pajtás! Bújjon szépen az ágyába, és

viselkedjék rendesen. Mindjárt jön a doktornő. Ő majd meg fogja gyógyítani, s akkor mehet majd haza.

– „Orvosságot" nem veszek be! Hagyjanak békén!

Összeroppanva csendesen bújt vissza az ágyába, s azután mozdulatlanul feküdt a hátán, mint egy fadarab. Egy idő múlva Szakács kezdett reménykedni, hogy majd csak elmúlik a beteg nyugtalansága. De azért nem mozdult el az ajtótól, mert nem szerette volna, ha az elmezavarodott beteg kitör a szobából, s a folyosón kezd randalírozni. Izgalmában hátat fordított a szobának, egy tenyérnyire kinyitotta az ajtót, és kilesett, hogy jön-e már az orvosnő?

Ezt a pillanatot használta ki a beteg. Villámgyorsan kiugrott az ágyból, néhány esetlen, gyors szökkenéssel az ajtóval szemben lévő ablaknál termett, felugrott az ablakdeszkára, és a nyitott ablakon keresztül kiugrott a szabadba. Két emelet magasságból!

Szakács már a lépések zajára visszafordult az ajtótól, és a beteg után eredt. Kelemen is felpattant az ágyáról, és ugrott a szökevény után. De egyikük sem tudta megakadályoznia a szerencsétlenséget. Szobaparancsnok és küldönc rémülten hajolt ki a második emeleti ablakból, és lenéztek az udvarra. A beteg teste ott feküdt lenn a fal mellett mozdulatlanul, mint egy rongycsomó. Kórházi személyzet rohant ki az udvarra a szerencsétlenül járt emberhez.

Tíz perc se telt el bele, és már hozták vissza hordágyon a beteget. A háborodott katona szeme nyitva volt, és csodálatosképpen sokkal nyugodtabban nézett maga elé, mint amikor reggel behozták. Rövidesen átvitték a műtőbe, majd mintegy jó félóra múlva sínberakott kézzel lábbal hozták vissza a tizennégyes kórterembe. Visszafektették az ágyára. A beteg arca kisimult, szelíd volt, de ajkait állandó keserves nyöszörgés hagyta el. Súlyos belső zúzódásai lehettek.

A hordággyal együtt jött Tamara is, meg az egyik őr: Jura. Mert hát kórház ide, kórház oda, itt is csak hadifoglyok vannak, akiket őrizni kell. Jura nagy darab, 20–22 év körüli, teltképű, szőke hajú ukrán legény volt.

Szakács nem értette, hogy miért jön Jura. Talán most elviszik őt, mert vigyázatlanságával, az ablak nyitvahagyásával és őrizetlenül hagyásával egy ember halálát okozta? De nem így történt. Tamara az ágy szélére ült, és szelíd hangon beszélt a beteghez. Az persze nem érthetett semmit az orosz beszédből, de a szelíd hang bizonyára megnyugtatta. Jurát az orvosnő az ágy mellé tett padra ültette. A katona levetette gimnasztyorkáját (ingkabátját), és előre tolta

meztelen karját. Irina nővér behozta a vérátömlesztéshez szükséges eszközöket és műszereket. A doktornő óvatosan vezette át a szovjet katona vérét a sok vért vesztett magyar fiúba. Tamara állandóan vérnyomást mért. Oly szorosan állt Szakács mellett, hogy karjaik többször összeértek. Az orvosnő ezt talán észre se vette, de Szakácsnak izgatottan kalapált a szíve a fiatal nő testközelségétől.

A vérátömlesztésnek vége volt. A beteg ernyedten, szinte derűsen fekudt az ágyában. Aztán egyszerre csak összerázkódott, és fennakadt a szeme. Meghalt.

XII. fejezet

Az öngyilkos betegnek volt a holmija között egy összehajtogatott papírlap. Kivágás valami régi folyóiratból. Rajta egy tenyér a fontosabb vonalak rajzával. Az alatta lévő szöveg megmagyarázta, hogy melyik vonal milyen tulajdonságra utal, milyen jövendőt jelez.

Szakács meg Kelemen egymás tenyeréből próbálta kiolvasni, hogy mi lesz a sorsuk. Kelemen életrevaló volt ugyan, de híjával minden fantáziának, s így nem tudott semmit összehozni. Annál inkább Szakács. Ő nagyon hamar elősorolt néhány olyan tulajdonságot, ami mindenkire ráillik. Hogy például a tenyér tulajdonosa dicséretreméltó igyekezettel iparkodik előbbrejutni az életben, de tervei – mások hibájából – gyakran fiaskót vallanak. Hogy alapjában jó szíve van, de azért nem szereti kidobni a pénzét. Hogy szereti a jó ételt, italt, de azért mértéket tart, stb. stb.

Hasonlókat lehet mondani a jövőről is. Például, hogy a közel jövőben több szerencsés eseményre számíthat. Hamarosan levelet kap hazulról. (:Minden fogoly, mindig levelet várt hazulról!:) Hogy hamarosan hosszú utazásra számíthat. (:Minden fogoly a hazautazásról álmodozott!:) Hogy egyik barátjával nézeteltérése lesz (:a nyomott hangulat gyakran vezetett vitákra, civakodásokra:), de a félreértés tisztázódik. (:A hadifogoly életben az összeveszéseket gyorsan követte a kibékülés, hiszen egymásra voltak utalva.:)

Csupa játékból Szakács jósolt Halasynak. Friedrich doktornak meg még egy néhány jó pajtásnak. Pár hét múlva Irina főnővér benézett a tizennégyes szobába. Nézte a betegeket, kérdezett néhány apróságot, majd végül is Szakácshoz fordult:

– Jöjjön velem egy percre, valamit meg szeretnék beszélni magával!

Kimentek a folyósóra, majd betértek abba a parányi szobába, ahol a főnővér a gyógyszereket tartotta.

– Üljön le! – mondta Szakácsnak az egyik kis hokedlire mutatva, és maga is leült a másik székre – Azt beszélik a kórházban, hogy maga megmondja a jövőt az emberek tenyeréből. Igaz ez?

Szakács zavarba jött. Ha igenlő választ ad, akkor szélhámoskodik. Ha tagad, Irina majd azt hiszi, hogy csak neki nem akar jósolni. Szabadkozva igyekezett kitérni:

– Mondok egyet-mást. Inkább csak találomra. És néha rátapintok a valóságra. De ez a puszta véletlen...

– Úgy beszélik hogy a kis Müllernek egy héttel előre megjövendölte a halálát!

– Én csak annyit mondtam, hogy kellemetlen esemény előtt áll! No de persze ha kifejezetten a halálára céloztam volna, az se lett volna csoda, hiszen a kis Müller betegségén nem lehett segíteni. A boncolás tuberkulózis miliáriszt állapított meg...

– No de amikor maga jósolt neki, akkor Müller még nem halt meg, nem volt felboncolva! S ahogy eddig húzta, még sokáig elhúzhatta volna... De hagyjuk ezt! Nekem van egy kérésem. Szeretném, ha nekem is jósolna! – azzal már ki is nyújtotta a jobbját.

Szakács zavartan köhécselt:

– Először is nem a jobb kézből szokás jósolni. De ismételem: én minden megalapozottság nélkül mondom, amit mondok, és merőben véletlen, ha valami valóra válik...

– Jól van, ne kéresse már magát! Mondjon már valamit! Olyan kíváncsi vagyok...

– Kérem legyen szíves, adjon nekem ceruzát és papírt. Lerajzolom a tenyerét, s egy-két nap múlva írásban mondok véleményt.

Irina kapkodva szedett elő egy ív papírost meg egy ceruzát. Szakács idegesen vetette papírra Irina tenyerének vonalait, visszaadta a ceruzát, a papírt összehajtogatta, és a köpenye zsebébe süllyesztette, s ezzel visszament a saját szobájába.

– Mit akart Irina? – kérdezte Kelemen kíváncsian.

– Hagyj békén! Azt akarja, hogy jósoljak a tenyeréből. Borzasztó...

– Miért volna ez borzasztó. Írsz neki is néhány semmiséget, ahogyan szoktad, Irina meg boldog lesz. Hopp, tudom is, hogy miről írjál! A fiáról! Egyetlen fia van, aki mint vadászrepülő eltűnt a fronton. Gyurkótól hallottam.

– Hagyjuk az egészet!

Amikor mindenki elszunnyadt, Szakács ceruzát, papírt szedett elő meg a kis német–orosz szótárt, amit éppen Irinától kapott. A jellemrajzot könnyű volt összeállítani, hiszen Irinát másfél éve ismerte. De a jövő...?! Némi bizonytalanság után leírta, hogy a közeljövőben fontos hírt kap. Aztán még írt egyet-mást hivatali örömökről és hivatali bosszúságokról, kisebb gyöngélkedésről, stb. stb. Másnap reggel betette a papírdarabkát a gyógyszerkamra asztalára.

Tíz nap múlva beütött a bomba! Tábori posta érkezett, amely szerint Alekszandr Grigorjevics Klimov – Irina egyetlen gyermeke – szerencsésen megkerült! Annak idején a gépe a német vonalak mögött zuhant le. De a pilótát jó emberek elbújtatták, s ahogy a front nyugat felé tolódott el, a fiatal repülőtiszt visszanyerte a szabadságát. Most a front mögötti hadikórházban kap kezelést. Irina rohant Szakácshoz:

– Joszip, minden úgy történt, ahogy megjósoltad! Megkerült a fiam. Erről kaptam hírt! Mit adjak neked? Hozzak egy üveg vodkát? A férfiak mind szeretik a vodkát...

– Ugyan, semmit se hozzon, kedves nővér!

– De csak hadd hozzon! – mondta Halasy doktor vidáman.

Ám Szakács nem engedett:

– Nagyon kérem, ne hozzon semmit! Ha híre megy, hogy üzletelek a jóslással, biztos kitörik a nyakam. Becsületszavamra nem fogadok el semmit!

Hanem Irina mégis csak megtalálta a módját, hogy kifejezésre juttassa a háláját. Este gyógyszerosztás közben Szakácsnak is kezébe nyomott egy üvegtégelyt tablettákkal:

– Reggel, délben, este egy-egy szemet étkezés után!

– Mi ez?

– Vitamin keverék! A+B+C+D!

– De nekem erre nincs szükségem!

– Tamara Ivanovna írta ki, és Jelene Vasziljevna főorvosnő is aláírta. Maga itt állandóan a legkülönfélébb fertőzéseknek van kitéve...!

– De Irina nővér...

– Ne szavalj már annyit! – szólt oda halkan Kelemen – Ha adnak, fogadd el, ha ütnek, szaladj el!

Így indult el Szakács jóstehetségének híre a kórházban.

Közben augusztus 15. lett. Nagyboldogasszony napja. Ezt onnan

tudták, mert volt a betegek között egy tábori pap is, bizonyos Keresztfalfy János, akit valamilyen tisztázatlan gyomorfájdalommal hoztak be ide, és betették a tizennégyes szobába a diagnosztizálandó betegek közé. Ez a pap kezdett a délelőtt félhangon Nagyboldogasszony ünnepéről prédikálni félönkívületi állapotban.

Este megjelent váratlanul a kis szobában Tamara.

– Nem zavarok...? – kérdezte kissé tétován.

– Oh, dehogy...!

– Mondja, kérhetek magától valamit?

– Parancsoljon!

– Jósoljon az én tenyeremből is!

– Kérem..., adja ide a bal kezét...

Tamara kinyújtotta a bal kezét. Szakács gyöngéden megfogta, feljebb emelte, de nem a kezet, hanem az orvosnő arcát nézte. A nő kissé elfogódottan, zavartan mosolygott:

– No, mondja már...!

Szakács könnyű szédülést érzett, mintha nem is egy hadifogolykórházban volnának, hanem valami kellemes helyen. Aztán halkan beszélni kezdett:

– A múltkor lenn az udvaron egy hang énekelt valamit. Arról volt szó, hogy egy katona a háború alatt vad idegenben összekerül egy nővel..., és táncolnak egy ismeretlen házban... Ebben a dalban szerepel az valahogyan, hogy a katona azért boldog, mert a tenyerében ott fekszik egy ismeretlen női kéz...

– Oh, ezt a dalt nagyon jól ismerem! Ez a dal az oficerszkij valsz, a tiszti keringő. Így kezdődik: „Nócs karotka, szpját oblaka, i lezsit u minya na ladonyi nyeznakómaja vása ruka..." Rövid az éjszaka, alszanak a felhők, s itt fekszik a tenyeremben a maga ismeretlen keze...

– Igen, ez az! És azt mondja a tiszt az ismeretlen nőnek, hogy „szkazsitye-zse szlóva, szam nye znáju o csom..." szóljon egy pár szót, mit bánom én, bármiről... Bizony, olyan jól esik egy kedves hangot hallani!

– Tudja, mit? Én majd leírom magának a tiszti keringő szövegét, jó?

– Nagyon jó, köszönöm szépen...

– Akkor... akkor eressze el a kezemet...

– Hát ne jósoljak?

– De! Hát persze, hogy jósoljon! Visszaadom a kezem, és hadd halljam, mit olvas ki a tenyeremből!

– Akinek a kezét a kezemben tartom: tisztaszívű, önfeláldozó, nemeslelkű, szeretetreméltó egyéniség...

– Hagyjuk ezt...! Inkább a jövőmről mondjon egy pár szót!

– Hamarosan vége lesz a háborúnak, és hazatér egy kedves ismerős... rövidesen házasságot kötnek..., lesz egy kislányuk... és boldogan élnek hármasban...

Tamara visszahúzta a kezét.

– Nem találta el. A kedves ismerős soha se jön vissza a háborúból, mert elesett 1941-ben. És nekem nem *lesz*, hanem *van* egy kislányom tőle, aki az apja halála után egy félévre született, s most már két és fél éves! Nos, mivel tartozom a... fáradságáért?

– Ne szégyenítsen meg!

Tamara tűnődve nézett maga elé, aztán hirtelen elmosolyodott:

– Mutassa a szemét, megvizsgálom, hogy rendben van-e? – ezzel közelebb lépett, kezébe fogta a fiú arcát, hüvelyk és mutató ujjával a szemhéjakat is széthúzta, mintha gondos munkát végezne, aztán a jobb kezével nagyon gyengéden, leheletszerűen megsimogatta Józsi arcát.

– Vallahogy így álmodta egyszer? – kérdezte, azzal választ se várva megfordult, és kisietett a szobából.

Szakács egy pillanatig mozdulatlanul állott, majd oldalt fordította a fejét az ágyak felé. Két beteg is kimeresztett szemekkel nézett rá. Egyikük félhangosan szólt a másikhoz:

– Hast du gesehen...? Láttad?

Beteljesedett hát az álom.

XIII. fejezet

Szakácsnak egyre kellemetlenebb lett a tenyérjóslás, ami már szinte búcsújárást idézett elő a tizennégyes szobában. De hasonlóképpen rossz sejtelmei voltak a két beteg magatartása miatt is akik gonosz rosszakarattal szemlélték a Tamarával lefolyt kis jelenetet.

Közben jöttek a hírek a távoli hazából. 1944 ősze volt már akkor. A kórteremben szólt a vezetékes rádió. Aki tudott valamit oroszul – s egyre többen voltak ilyenek – az megértette, hogy miről van szó. De pár nap késedelemmel megjelentek ezek a hírek a magyar és né-

met nyelvű faliújságokon is. Hogy tudniillik a szovjet csapatok már átlépték a magyar határt is. Híre jött a debreceni nagy páncélos csatának. Aztán szilveszterre az is kitudódott, hogy Budapest körül bezáródott a gyűrű, s beszorult oda szépszámú német és magyar katonaság.

Január közepén egyik este egy súlyos beteg német hadifoglyot hoztak be a tizennégyes szobába. Olyan 35–40 év körüli ember volt. Hideg rázta. Forró volt a homloka, sebes a pulzusa. A lázmérő 39,5 fokot mutatott.

Kezdetben magánál volt. Megmondta a nevét: Wilhelm Gross páncélos szerelő őrmester. Rommel tábornok seregével megjárta Afrikát, a nappal forró, éjjel hideg sivatagot. S mikor onnan kiszorultak a németek, a szovjet frontra kerültek. Itt lőtték ki a harckocsiját. Itt kapott súlyos sebeket is. Többek közt egy haslövést. A szovjet doktorok összefoltozták a beleit, s úgy látszott, hogy kifogástalanul gyógyult. De pár nap óta ismét rettenetesen szenved.

Így beszélt a beteg folyamatosan, s bár nem könnyen, de meg lehetett érteni. Tudniillik az őrmester hamburgi volt. Méghozzá kevés iskolai végzettséggel rendelkező egyszerű ember. Meg a láz is kínozta. Így aztán a beszéde fokozatosan mindinkább érthetetlenné vált. Hiába jött oda Friedrich doktor, meg egy másik – Thiel nevű – orvos százados, aki pár hete érkezett a kórházba, valamint a németek rangidőse: báró von Waldstein őrnagy, a beteg szavaiból nem értettek már semmit.

– Milyen jó volna, ha Römpágel élne... – mondotta Friedrich. – Ő biztosan megértené a hamburgi beszédet...

Tudniillik Römpágel is hamburgi volt, s társai nevettetésére gyakran adott elő hamburgi dialektusban adomákat, nótákat, amelyeket magyarázat nélkül senki se volt képes megérteni.

Reggel elvitték a beteget a műtőbe. Körübelül másfélóra múltán hozták vissza eszméletlen állapotban.

Halasy izgatottan mesélte Szakácsnak:

– Nem a haslövéssel volt a baj. Az teljesen gyógyult. Ellenben átfúródott vakbele van! Az egész hasüreg csupa genny! Nem lehet rajta segíteni. Csak visszalapátolták a hasába, amit onnan kiszedtek. Már csak pár órája, vagy inkább csak pár perce van hátra!

A betegből csak úgy gomolygott az undorító gennyszag. Közben hozták az ebédet. Szakács a páncélos őrmester porcióját elosztotta a többi beteg között. Ebéd után a súlyos beteghez lépett. Megdöbbenve

bámult az ágyra: a hamburgi őrmester már alig lélegzett. Szaladtak mindjárt orvosért. Friederich bejött, undorodva hajolt a beteg fölé, aztán lemondóan legyintett:

– Kaputt! Heraus mit ihm! Vége! Ki vele!

Kelemen behozta a hordágyat. Aztán tanakodtak Szakáccsal, hogy mit csináljanak. Előírás szerint az elhunytról le kell húzni az inget, gatyát, és meztelenül kell temetésre adni. De a jelen esetben ez nem volt végrehajtható.

– Hagyjuk, – Józsi! – vélte Kelemen. – Húzzák le erről a csupagenny testről a fehérneműt a sírásók! Ezt a bűzt nem lehet kibírni!

Így is lett. Ingestől-gatyástól tették a hordágyra a halottat, és kivitték a folyosó végébe. Aztán visszajöttek, és előszedték a rongy bugyort, hogy megállapítsák, mije volt a vakbeles németnek. Az apró használati tárgyakon kívül egy nagy, jól megtömött dohányzacskót is találtak. Szakács belenyúlt a zacskóba, és turkálni kezdett. Legnagyobb csodálkozásra valami papírost fogott meg. Még nagyobb volt a csodálkozás, amikor az előcibált papírokban négy darab tízrubelest ismert fel. Negyven rubel! Ez már egész vagyon egy hadifogolynak. Ketté osztották, és zsebre tették a pénzt.

Félóra múlva átjött Halasy:

– Tudjátok-e, mi újság van? A vakbeles nem halt meg! Magához tért, és most a dohányzacskóját keresi. Hát nem észbontó?! De ni csak, ott is van a dohányzacskó! Isten uccse, jól meg van tömve! Átviszem, hadd örüljön neki. Egy félóra múlva hozom vissza, ha végképp beadja a kulcsot a betegünk.

Halasy elviharzott, de öt perc múlva ismét visszajött:

– Gyere már, Józsi! Ez a halottaiból feltámadt Lázár vallami pénzről beszél!

Szakács körül elsötétedett minden. Szeretett volna a föld alá süllyedni. De nem volt mit tenni, oda kellett menni a folyosó végébe a hátsó lépcsőkhöz, ahová a vélt holttestet tették ki. De most magánál volt a holt:

– Mein Geld! Mein Geld! Ich bin gestohlen worden!

A pénzem! A pénzem! Megloptak!

– Wo ist dein Geld? Hol a pénzed? – faggatózott izgatottan Friedrich doktor.

– Im Beutel! Im Tabakbeutel! A zacskóban! A dohányzacskóban!

Friederich össze-vissza turkált a zacskóban, de nem talált semmit.

– Bolond vagy te barátom! Álmodtad te azt a pénzt!

– Nem! A pénznek ott kell lenni!

A haldokló kínlódva próbált megfordulni, de visszazuhant. És ekkor tényleg kiszenvedett.

Friederich dühösen fordult Szakácshoz:

– Mennyi pénze volt ennek a majomnak?

– Senkinek semmi köze hozzá!

Friederich mérgében nem jutott szóhoz. Nyelt egyet, és pár lépést hátrált, de aztán visszafordult:

– Közönséges hullarabló! Pfuj!

A német tisztek egy csoportban álltak, és megvetőleg mérték végig Szakács Józsit. Halasy doktor azonban tüntető szívélyességgel belekarolt, és megnyugtatólag beszélt hozzá:

– Rá se ránts! Ebből a Friederichből csak a kapzsiság beszél. Ő maga szerette volna azt a pénzt zsebrevágni. De persze a gennyes halottat forgatni, azt nem vállalná!

XIV. fejezet

1945. január végén a kórházban is köztudottá vált, hogy a szovjet csapatok birtokba vették a magyar fővárost. Az is szerepelt a faliújságokon, hogy Debrecenben ülésezik a magyar nemzetgyűlés, és új magyar kormány is alakult, amelynek az elnöke Dálnoki Miklós Béla vezérezredes. Ez a kormány hadat üzent Németországnak.

A kórházparancsnokság megtanácskozta a magyar események politikai jelentőségét, és úgy döntött, hogy a magyarországi változások megünneplését összekötik a farsangi vigassággal, és február 10-én vidám délutánt rendeztek a kórház gyűléstermében, ahová zongorát is vittek be.

Az ünnepségre eljöttek a rekonvalescens, gyógyult betegek, a kórházban közérdekű szolgálatot teljesítő hadifoglyok, az ezredes kórházparancsnok, az orvosnők (:férfiorvosa nem volt a kórháznak, azok mind a fronton teljesítettek szolgálatot:) és a nővérek.

Pontosan délután 5 órakor a kórházparancsnok ezredes (:aki szintén megjárta a frontot, többször is, súlyosan sebesült, s így került végre hátországi beosztásba:) feljött a dobogóra, csendet parancsolt, és beszélni kezdett:

– Katonák, altisztek és tisztek: A hitleri fasiszta hadsereg által megtámadott Szovjetunió népei súlyos szenvedésekkel teli nehéz éve-

ket vészeltek át, míg végre a szovjet földről kiűzték az ellenséget, és hozzáfogtak, hogy az ellenséget üldözve a szomszéd országokat is felszabadítsák a német megszállás alól. A balti államok, Lengyelország, Románia és Jugoszlávia felszabadítása után újabb fontos határkövet jelent Magyarország nagy részének felszabadítása az ország fővárosával együtt. Meg vagyok győződve róla, hogy a háború végeztével az ország felszabadítását követni fogja az emberek felszabadítása is. Meg fog szűnni az embernek ember által való kizsákmányolása s a békés fejlődés új aranykora következik be.

A beszédet a tolmácsok mondatról mondatra fordították magyar, illetve német nyelvre. Szavai befejeztével az ezredes tapsolni kezdett, amit hamarosan átvettek az összes jelenlevők.

Egy hadifogoly odaült a zongorához és táncmuzsika csendült fel. A nővérek párosával táncolni kezdtek. Nosza hamarosan követte ezt a másik morbid megoldás: néhány hadifogoly is párosával lejtette a táncot. Szóval nő nővel, férfi férfival táncolt.

Ez a visszás helyzet azonban nem tartott soká. Egyszer csak Halasy Bandi oda lépett Tamara Ivanovna Truhin orvosnő elé, mélyen meghajolt, aztán átölelte a doktornő derekát, és máris táncoltak vidáman. Pár perc múlva egy déltiroli páncélos tiszt Jelena Vasziljevna főorvosnőt kérte fel, és a táncban kevesebb jártassággal bíró főorvosnő ellenkezését legyőzve gyors irammal röpítette partnerét a teremben körös-körül. Nem telt bele tíz perc, minden orvosnőnek és nővérnek akadt már táncosa a hadifoglyok közül. Sokan együtt énekelték a dallok szövegét a zongorával, mások a tánc közben hangos kiáltásokat, kurjongatásokat hallattak. Be voltak rúgva. De nem szesztől, hanem attól, hogy elszokott kezük sima női derekat ölelhet át, s szemük is egy arasznyi távolságból bámulhatott bele egy-egy csillogó női szempárba.

Jó negyedóra múlva az ezredes kórházparancsnok a zongorához sétált kissé merev járásával (:volt egy térdlövése, amit nem lehetett úgy kijavítani, mintha semmi se történt volna:), és a zongorista vállára tette a kezét:

– Zakancsiváty! Befejezni!

A zongorista néhány akkorddal befejezte a játékot, és gyorsan felállt.

Ezt a táncosok nem igen akarták tudomásul venni. Elsőnek éppen Halasy doktor volt az, aki magasra tartotta a jobb kezét, és vidáman kiáltott:

– Hogy voooolt! Hogy voooooolt!

A kórházparancsnok határozottan megrázta a fejét, és tagadólag intett a jobbjával:

– Elég volt! Tessék leülni, pihenni. Aztán halljunk néhány szép orosz éneket, magyar nótát, német dalt!

Felzendültek a nóták, majd önkéntelenül egyéni számok is kialakultak. Egyik beteg csodálatos bűvészmutatványokkal káprázta tta el a jelenlevőket. Volt, aki tréfás jeleneteket adott elő, és kacagtató vicceket. Egyszóval mindenki jól érezte magát, és este 8 órakor derűs lélekkel oszlottak széjjel.

XV. fejezet

Március közepére elfogyott a kórház tüzelő készlete. A kórteremben napról napra hűvösebb lett. Négy nap múlva a hőmérséklet leszállt a termekben 12–15 fokra. A betegek közül sokan megfáztak, benáthásodtak, fej-, fül-, torok-fájások léptek fel, de az ízületi panaszok is felélénkültek. Tüzelőanyagban kiáltó hiány volt. Szenet jobbára csak gyárak kaptak ipari célra. Hanem a központi fűtés kazánja megemészti a tűzifát is! Sürgős tárgyalásokat kezdtek az erdőgazdasággal, és végre sikerült 10 vagon szálfát vásárolni. Március 18-án vasárnap a kora reggeli órákban érkezett meg a fa a Szaratov II. teherpályaudvarra. A kórház gazdasági vezetője azonnal kiszaladt az állomásra. A fa jó, száraz, de nehéz lesz elbánni vele: 3–4 méter hosszú, 30–40 cm átmérőjű törzsek. Egyik-másik fatörzs több mázsát is kitesz. Ezt bizony nehéz elszállítani. Még nagyobb baj, hogy rakodáshoz munkaerőt semmi pénzért se lehet kapni. A valamire való pár embert már felfogadták a fürgébb intézmények. A gazdasági vezető jelentést tett a kórházparancsnoknak. Az ezredes pillanatok alatt döntött:

– Foglyokat kell kivinni a rakodáshoz!

– A betegeket?!

– Elsősorban nem a betegekre gondolok, hanem a szobaparancsnokokra, küldöncökre, szakácsokra... de a gyógyult betegekre is! Elvégre ők fognak a tűznél melegedni! Hát tegyenek valamit érte, hogy fűtés legyen.

– De Vlagyimir Fjedorovics, ezeknek az embereknek a legnagyobb része aligha képes ezekkel a fatörzsekkel elbánni!

– Nem érdekel. Menjen, és intézkedjék!

Keserves volt a rakodó brigád összeállítása. Nagy nehezen kiválogattak 60 embert. Adtak rájuk ócskaruhát, amelyekben a lebetegedett foglyok beérkeztek. Kopottak, avittak, szakadozottak voltak a ruhák is, bakancsok is, köpenyek is. A nagy nehezen összeállított csoport olyan képet mutatott, mint Napóleonnak Moszkva alól visszavonuló serege. A csapatot három őr kísérte szuronyos puskával. Aztán a helyszínre érkezve megkezdődött a munka. Volt ott munkakönnyítésre kötél is, lánc is, rudak is. De hiába! A foglyok zihálva erőlködtek, és nem egyszer kimerülten estek össze. Az őrök noszogatták a kimerült embereket. Egyszer csak a 9-es kórterem nagytestű küldonce Hans Moser összesett, és mozdulatlanul fekve maradt. Jura, az őrök egyike, aki néhány hónappal ezelőtt készségesen adott a véréből néhány decit annak az elmezavarodott magyar hadifogolynak, aki kiugrott volt a második emeleti szobaablakból, most idegességtől és rossz hangulattól vezettetve lábával kezdte lökdösni a dagadt németet:

– Davaj! Davaj! Csort sz'toboj! Davaj rabotaty!! Gyerünk, gyerünk! Az ördög vigyen el! Gyerünk dolgozni!

Szakács Józsi tudott róla, hogy Mosernek szívkoszorú-érelmeszesedése van, megpróbálta hát védeni:

– Jura! Nye trogaj jivo! U nyivo szjerdce bolit! Ne bántsd, Jura! Ennek a szíve fáj!

– Szjerdce bolit u nyivo? U nyivo nyet szjerdca! Khitrij nyemec! Szíve fáj neki? Nincs is neki szíve! Ravasz német!

Moser közben elvesztette az eszméletét. Inkább az ijedtségtől, mint a fájdalomtól. Ez aztán lecsendesítette Jurát. Végül mégis nagy nehezen menni kezdett lassan a munka. Egy-egy fatörzset nyolcan-tizen is mozgattak. Felül a vagonban kötelet húztak át a szálfák alatt, hogy ne zuhanjon le hirtelen. Mások alátámasztott rudakkal késleltették a zuhanást, végül a fatörzseket egymáson, mint görgőn gurították. Az erősebbek belevetették magukat a munkába, s akadt olyan, aki szinte kettő helyett dolgozott. Szinte hihetetlen, de késő délutánra át volt rakva a fa vagonokból a tehergépkocsikra, amelyek ha megteltek, robogtak vissza a kórházba. De a visszainduló teherképkocsikon nem egyszer feküdtek kimerült foglyok is, mint megannyi szennyes rongycsomó.

***

Egy hét múlva a kórházparancsnok megbeszélést tartott. Azoknak a foglyoknak a névsorát állították össze, akik már gyógyultnak minősülnek, s mennek ki a táborokba, ahol ismét munkára fogják őket. Az ezredesnél már kész névsor volt, s onnan olvasta fel a neveket, amihez a kezelő orvosok hozzászólhattak. A kórházigazgató halk, rekedtes hangon olvasta fel a jegyzékből a neveket, s egyszer csak elhangzott:

– ... Andrej Halasy ...

Jelena Vasziljevna, osztályvezető főorvosnő riadtan kapta fel a fejét:

– De Vlagyimir Fjedorovics, Halasy orvos, aki segít a gyógyító munkában ...!

– Meg a hopsz polkában ... Nézze, Jelena Vasziljevna, kinn a a lágerekben is szükség van orvosokra ...

Az ezeredes olvasta tovább a névsort. Egyszer csak megint ismerős név hangzott el:

– ... Joszip Szakács ...

Most Tamara csipogó hangja szólt közbe:

– De kérem, Szakács szobaparancsnok a legkritikusabb szobában! Kitűnően végzi a munkáját ...

– Meg a tenyérjóslást ... Éppen eleget volt már itt a kórházban!

– De ennek a Szakácsnak rendkívül ritka betegsége: retrográd amnézise van. Ez a betegség további megfigyelést és ellenőrzést igényelne!

– Tudja a csuda ... Lehet, hogy éppen kinn a lágerben találkozik majd valaki ismerőssel, és tér vissza az emlékezőképessége. Neki is mennie kell!

És szerepelt a névjegyzékben Kelemen János is.

Három nap múlva az elvezényelt betegekből csoportokat állítottak össze. Szakács és Kelemen együtt maradt egy csoportban. Halasyt egy másik csoportba osztották be, amelyik egy olyan lágerbe készült, ahol, kifejezetten orvost is kértek.

Sokáig kellett várakozni az udvaron. Pedig elég hűvös volt. Háromszor is névsort olvastak, papírokat írtak alá a kórház illetékesei, meg a fogadó lágerek kiküldöttei. Szakács azon töprengett: vajon miért teszik most ki a kórházból? A botránnyá dagadt tenyérjóslás miatt? Vagy amiatt a vérszegény kis kapcsolat miatt, ami Tamarához fűzte? Vagy a „hullarablás" miatt? De talán jobb is ha távozik innen. Isten csodája, hogy eddig is nem kapott el a tizennégyes szobában va-

lamilyen súlyos betegséget. Volt már itt mindenféle beteg, még fekete himlős is!

Szakácsnak még egy ici-pici hiányérzete volt. S ekkor a második emeleti folyosó ablakára felpillantva Tamarát vette észre fehér köpenyben, fehér fityulával a fején, arcán szomorkás mosollyal. A doktornő jobbja vállmagasságba emelkedett, s ujjai kis rebbenő mozdulatával búcsút intett. Szakács meleg mosollyal intett vissza a kezével.

II. rész

HADIFOGOLYTÁBORBAN

I. fejezet

Délre egy városszéli barakcsoporthoz érkeztek. Névsorolvasás után ebédhez sorakoztak. Korpaleves volt az ebéd meg vízben főtt burizs, amire mindenkinek az adagjára tettek egy-egy kávéskanál forró olajat is. Ebéd után a kórházból jött foglyok egy csoportba összebújva álldogáltak az udvaron.

A tábor pillanatnyilag kihalt volt. A foglyok kinn dolgoztak a munkahelyükön. A táborban nem volt otthon más, csak az állandó belső szolgálatosak, az ún. „lagobszluga", meg néhány gyenkélkedő. Később odajött hozzájuk egy magas, erős német altiszt. Ő volt a lágerparancsnok.

– Ért valaki németül? – kérdezte parancsoláshoz szokott hangon.

Szakács felemelte a kezét.

– Te tudsz németül?

– Igen.

– Hol tanultál meg németül?

– Nem tudom.

– Mi az, hogy nem tudod?! Hallod, beszélj velem tisztességesen! Az ostoba tréfákat hagyjuk máskorra! Szóval..., hol tanultál meg németül?

– Ismétlem: nem tudom. 1943 januárjában agyrázkódás után kerültem kórházba, és semmire se emlékszem mindabból, ami az agyrázkódás előtt történt velem.

– Mi a csoda? Ilyesmi is létezik?! Mindenesetre most te leszel a parancsnoka ennek a csoportnak a mai napra. Este tízre mentek dolgozni. Oroszul értesz?

– Igen. A kórházban elég jól megtanultam oroszul.

– Helyes. Csak olyan munkát vállaljatok, amit el is tudtok végezni! Most gyertek, megmutatom a fekhelyeteket!
Bementek az egyik hosszú nagy barakkba. Benn rend és tisztaság volt.

– Ti tizennyolcan vagytok. Ez a két priccs lesz a tiétek. Egy priccsen kilencen alusztok. Nem éppen tágas hely, de mégis jobb, mint a lövészgödör. Mondd meg az embereknek, hogy tisztaságot és rendet követelek. Aki hanyag és piszkos, azt megbüntetem. Jól jegyezzétek meg, hogy egymás tulajdonát tiszteletben tartjuk. Ami kinn a munkahelyen történik, azzal nem törődöm, amíg hivatalos ügyet nem csinálnak belőle. De aki a bajtársát lopja meg, azzal szemben nem ismerek kíméletet! Mivel ti éjjel dolgozni fogtok, ha akartok, most lepihenhettek. Egyébként napközben lefeküdni tilos. Ez a munkabeosztás csak mára vonatkozik. Holnap majd átszervezzük a dolgokat.

Ezzel otthagyta őket. Kelemen Szakácshoz fordult:

– Hallod-e, ez úgy viselkedik, mintha ő volna itt az atyaisten. Nem szeretem az ilyen nagymellényű embereket...

Az újonnan jöttek csendben elosztozkodtak a fekvőhelyeken. Az ajtóval szemben lévő priccsen a jobb szélen feküdt Szakács, mellette Kelemen, aztán a többiek. Mindenki lefeküdt, csak Szakács nem. Ő odaült a barakk közepén lévő asztal mellé, és elgondolkozott. A szomszéd barakkban volt a ruha és a cipőjavító műhely. Ide vezetékes rádiót is szereltek fel. Napközben sok volt a zene meg az ének. Szentimentális, háborús dalok. Egyszer csak egy olyan dal szólalt meg, amely megdobogtatta Szakács Józsi szívét:

„Nócs karotka, szpját ablaka
I ljezsit u minya na ladonyi
Nyeznakómaja vása ruka..."

Rövid az éjszaka, alszanak a felhők, s itt fekszik a tenyeremben a maga ismeretlen keze... Az oficerszkij valsz, a tiszti keringő!

A varázslatot sok ember lábdobogása és hangos beszéde zavarta meg. Persze, három óra volt, s az emberek jöttek haza a munkából. Itt mindenki az aggregátnij zavodnak dolgozott. A gyár tartotta fenn a tábort. Nem is rosszul. Nem szabad elfelejteni, hogy 1945 a háború utolsó éve volt. A polgári lakosság is nélkülözött.

A táborban vegyesen voltak németek és magyarok. A németek

többen, a magyarok kevesebben. Este kilenckor a kórházi tizennyolc magyar felsorakozott. Hamarosan megjött a felvezető őr is, vagy ahogyan itt mondták: a „kanvoj". Barátságos, beszédes öregember volt, aki szemmel láthatólag unta a puskát cipelni. Lassan ballagtak. A gyárban egy irodába vezették az újonnan jötteket, és felvették a a személyi adatokat. Különösen arra voltak kíváncsiak, hogy ki mihez ért. Amikor mindenkinek fel voltak véve az adatai, és mindenkit beosztottak már valahova, végül Szakácsra került a sor:

– Neked mi a mesterséged?

– Énnekem nincs mesterségem. Nem értek semmihez. De én vagyok a brigadéros, s így nekem talán nem is kell dolgoznom.

– Tévedsz. Ilyen kis brigádnak nincs független brigadérosa. Neked is dolgoznod kell valamit! Mit akarsz dolgozni?

Szakács mosolyagva vont vállat.

– Akkor majd én megmondom helyetted! Izé... Esztergályos leszel az öreg Ivanov mellett.

Az említett Ivanov nevű esztergályos vékony, magas öregember volt ócska pápaszemmel. Nagyon örült, hogy Szakács beszél oroszul. Efölötti örömét az sem rontotta el, hogy a fogoly munkás semmit se ért az esztergályozáshoz.

– Sebaj, majd megtanulod! Emellett a pad mellett fogsz dolgozni... Így kell befogni a munkadarabot... így kell bekapcsolni és kikapcsolni a gépet... így kell kést cserélni... Egész éjjel ugyanezt az egyszerű munkadarabot készítjük. Összesen 150 darabot kell legyártani. Annyit csinálsz belőle, amennyit tudsz. Itt a kettőnk gépei között vannak az alapöntvények, amelyekből dolgozunk. A kész darabokat meg a gép másik oldalára dobjuk. Várjál! Az első darabot én készítem el. Figyelj nagyon. A másodikat majd te csinálod, és én figyelem a munkádat...

Szakács meg volt elégedve ezzel a hellyel. A gép mellett nem kellett halálra dolgoznia magát. Éjfél után Ivanov leállította a saját gépét, és leállíttatta a Szakácsét is. Idomszerrel ellenőrizte a kész darabokat. Egyet kidobott:

– Ennek nagyon elkeskenyítetted a nyakát. Ez már meghaladja a mérettűrést. Ez *brak!* Selejt! De ez ne izgasson. Egészen jól dolgoztál. Meg vagyok veled elégedve. Most leülünk, és falatozunk!

– Nálam nincs semmi...

– Azt gondolom. De nálam van annyi, amennyi két embernek

is elég. Kenyér meg kecsketej. Van egy kecskénk, azt fejjük. Jó, zsíros teje van.

Leültek a fal mellett a félhomályban, és Ivanov kipakolta az elemózsiát. Egy darab fekete kenyér volt újságpapírba csomagolva, meg egy 7 decis palack tejjel megtöltve. Szemmel láthatólag *egy* ember vacsorája. Szakács szabadkozott:

– Én nem szoktam enni éjjel. Fogyassza csak el nyugodtan a vacsoráját, én nem vagyok éhes.

Ivanov ránézett előrebuktatott fejjel az avult szemüveg fölött:

– Ne beszélj ostobaságokat! Hogy tudnék én enni, amikor te még itt ülsz mellettem minden táplálék nélkül! Annyi az étel, amennyi; de természetesen együtt fogyasztjuk el! Hozd ide azt a bádog bögrét onnan az ivókútról.

Szakács odahozta a bögrét. Ivanov áttöltötte ide a tej felét. Aztán a fekete kenyeret is testvériesen kettéosztotta.

– Így ni! Most mindjárt jobban fog esni az étel!

Egy félóra múlva újra neki láttak a munkának és reggelig dolgoztak.

II. fejezet

Szakácsék reggel 7 órára értek haza. A tábor már zsibongott, és reggelizett. Volt elég lisztleves meg hideg sós hal. Kiadták az egész napi kenyéradagot is. Reggeli után az éjszakások is megmosakodtak, aztán lefeküdtek. A kimaradt alvás meg az átdolgozott éjszaka alaposan kivette az erejüket. Pár perc múlva aludtak, mint megannyi fadarab. De néhány óra alvás után már kezdtek ébredezni. Fényes nappal volt, és nem szoktak még hozzá az életritmus megváltozásához. Az is zavarta a pihenésüket, hogy a többiek jöttek-mentek a barakkban, és bár igyekeztek csendesen mozogni, mégis elég zajt csináltak nehézkes lépéseikkel. (:Ebben a lágerben majdnem mindenkinek fatalpú cipője volt, s ez ugyancsak kopogott a betonpadlón!:) A beszédjüket se tudták suttogásra fogni. Ehhez járult, hogy újabb csoportok is érkeztek. Csupa magyar fogoly.

Ebédre már az éjszakai dolgozók is mind felkeltek. A lágerparancsnok összegyűjtötte a tegnap és ma érkezett hadifoglyokat. Összesen nyolcvannyolcan voltak. Csupa magyar. A lágerparancsnok elmondta, hogy ebből egyetlen nagy brigád lesz. Ennek a parancsnoka: Szakács József. A brigádon belül majd alakítanak ki kisebb

brigádokat is. A nagy brigád parancsnoka nem dolgozik, hanem csak ellenőrzi a munkát, tolmácsol, s a munka végeztével összeszedi a narjádokat, azaz a munkamennyiség-igazolásokat.

Így hát itt is rangot kapott Szakács. Minthogy dolgoznia nem kellett, az egyes üzemrészekben, vagy ahogyan itt mondták: az egyes „ceh"-ekben sokat csevegett, hetyegett a műszaki adminisztrációt intéző lányokkal, akik a maguk részéről szintén szívesen viháncoltak a csinos, fiatal brigadérossal.

Kelemen Janit is nagyon érdekelték a lányok. Ő egyébként a villanyszerelő „ceh"-ben dolgozott Kruglov elvtárs – a csoportvezető – keze alatt. Annak idején már otthon is érdekelte a villanyszerelés, és szerzett ezen a téren némi gyakorlati ismereteket. Kruglov még nőtlen ember volt – olyan 30 év körüli – akit hogy-hogy nem felmentettek a katonai szolgálat alól. Így nagy becsülete volt a gyár nő-dolgozói előtt. De Kelemen Jani is vidáman kötekedett a műhely leányvendégeivel, akik szemrevalónak találták a jól megtermett, örökké vidám magyar fiút.

Egyik nap, délután a barakktáborban Kelemen odaült Szakács mellé az asztalhoz:

– Józsi, egy kérésem volna hozzád!

– Parancsolj!

– De ígérd meg, hogy megteszed, amit kérek...

– Ha megtehetem, megteszem.

– Megteheted, hát persze, hogy megteheted.

– Akkor megteszem.

– Hát..., izé... Van itt a gyárban egy konyhaadminisztrátor lány... Bizonyosan ismered is, mert már láttalak benneteket együtt beszélgetni.

– Személy szerint, névről nem ismerek senkit a lányok közül.

– No persze... Hát... ezt a lányt Gallinának hívják. Ő rendeli meg a konyhának a szükséges anyagokat, könyveli az anyagok bevételét, kiadását. Felügyel...

– No, jó. És azután?

– Szóval... én elég jóban vagyok ezzel a lánnyal...

– Mondd már meg, hogy hová akarsz kilyukadni!

– Én mondtam Gallinának, hogy te tudsz tenyérből jósolni, és ez a Gallina borzasztóan szeretné, ha neki is jósolnál!

– Jani! Te nagyon jól tudod, hogy az én „jóslásom" csak halandzsa!

– Én tudom, de azt is tudom, hogy amiket mondasz, az mindig

nagyon találó, és mindenki meg van elégedve azzal, amit mondasz!

– Nem, Jani! Erről szó sem lehet!

– De Józsi, megígérted, hogy megteszed!

– Nem tudtam, hogy mit akarsz!

– Csak egyetlen egyszer tedd még meg, és segíts nekem!

– Oh, a nemjóját! Be nem szeretem az ilyesmit! És mikor kellene találkozni azzal a lánnyal?

– Minél hamarabb, annál jobb!

– No, nem bánom. De szigorúan kikötöm, hogy többé ilyet soha, senkinek se csinálok!

– Persze, persze... Teljesen igazad van, Józsi! Holnap reggel én átmegyek a konyhába a nagy ventillátor motorját kijavítani. Tényleg van valami hiba ott. Te meg eljösz velem tolmácsolni. A többi majd kialakul. Annyit azért segíthetek, hogy Gallina három gyereket szeretne, s mivel komiszul odavan az orvosokért, szeretné, ha az egyik gyerekből orvos lenne...

Másnap az emberek szétosztása és munkábaállítása után Jani már várt Szakácsra szerelőtáskával a vállán.

– Gyere velem, légy szíves. Valami baj van a konyhában, de nem értem pontosan, hogy miről van szó.

Szakács csatlakozott. A konyhában 5–600 literes üstökben főzték az ebédet. Az üstök felett gőzelszívó harangok voltak beépített ventillátorokkal. De mint kitűnt, nem ezekkel a ventillátorokkal volt baj, hanem az élelmiszerraktár szellőző ventillátorával. Ezt Gallina magyarázta el, aki a két legény érkezésekor szeleburdi módon rebbent fel a kis asztal mellől.

A brigadéros nevetni szeretett volna. Valóban találkozott már egyszer-kétszer ezzel a lánnyal, s futólag beszélgetett is vele. De szépségideálnak aztán igazán nem lehetett nevezni. Volt vagy 176–178 cm magas, és a testsúlya is valahol 80–90 kg körül lehetett. Sűrűn vihogott, mozdulatai esetlenek, öltözködése slampos. Mi tetszhetik ezen Janinak?!

– Jó reggelt, he, he, he... Jöjjenek csak beljebb, hi, hi, hi... Mondja, brigadéros, maga igazán tud tenyérből jósolni?

– Hát egyesek azt mondják...

– És nekem mit tudna mondani? – mindkét kezét feléje nyújtotta felfelé fordított tenyérrel.

– Várjon, ez nem ilyen egyszerű... Adjon nekem egy ív papírt! Előbb majd lerajzolom a tenyerét.

– Lerajzolja a tenyeremet? Jujj, be érdekes! Melyiket rajzolja le? A jobbat, vagy a balt? Vagy mindkettőt?

– Csak a balt.

Józsi elkészítette a rajzot, a lány közben egyik lábáról a másikra állott izgalmában.

– No, és most? Most mi lesz?

– Most írja ide a papír aljára a keresztnevét, meg a születési dátumát: nap, hó, év. Így...! Jólvan! Most egy kicsit tanulmányozom. És azután leírom a papír másik oldalára az analízist.

– Mit?

– Az analízist. Egyéniségének a kielemzését. Persze utalással a jövendőre.

– Nagyon köszönöm. Ványa! – Ez már Kelemen Janinak szólt – Maga közben kijavítja azt a ventillátort. Én meg készítek egy kis tízórait maguknak.

A kis tízórai egy darab sült hús, vaj, kolbász, és főtt tojás volt egy jó darab kenyérrel. És amíg Gallina összeállította a tízóraiit, Szakács is kész lett a munkájával. Odanyújtotta a papírlapot a lánynak. Azon ilyen megállapítások szerepeltek: „Szellemi tehetsége átlagon felüli. Kitűnő emberismerő. Mély érzelmi életet él..." És még néhány hasonló mondat. Azután következtek a jövendőre vonatkozó ködös utalások: „Bár több férfi is vonzódik hozzája, nem ezekhez kapcsolódik a jövője, hanem egy olyan férfiemberhez, akit még csak ezután fog megismerni. Házasságából három gyermek származik: két fiú és egy lány. Az egyik fia tudós lesz, a másik katonatiszt, a leánya pedig orvos."

Gallina fuldoklott a gyönyörűségtől.

– Amit rólam ír, az utolsó betűig igaz! S ha ezt így meg tudta állapítani, akkor egészen biztosan igazak a jövőmre vonatkozó állításai is. Csodálatos! De most egyenek fiúk! És igyanak is! – ezzel egy üveg vodkát tett le az asztalra. – Én meg most kiállok az ajtó elé. Aztán ha ide tartana valaki, akkor én majd jó hangosan kiabálva üdvözlöm, és feltartom; akkor pakoljanak el mindent oda az edényes szekrénybe. Erre a tányérra sós uborkát tettem. Ha befejezték az evést-ivást, harapjanak ebből. Elveszi a szesz szagát!

Kelemen Jani úgy látott hozzá a lakmározáshoz, mint aki nem először él át ilyen vendéglátást. Szakács zavarban volt. Szinte boszszankodva szólt Janira:

– Hogy a csudába tudtál pont ebbe a trampliba beleszeretni?!

– Észnél légy, Józsi! Hát kapnék én mástól ilyen kaját?!
A vodkát viszont én se nagyon bánom. Iszunk egy kicsit a tisztesség kedvéért, aztán visszatesszük az üveget a helyére.

Dél felé az üzemi hangszóró igen hangos hírt közölt: A németek feltétel nékül letették a fegyvert! Hitler állítólag öngyilkos lett!

Délután, amikor már minden munkacsoport hazaérkezett, és az ebédet is elfogyasztották, Fjeaktyisztov főhadnagy, a politikai tiszt összegyűjtötte a tábor lakóit.

– Emberek! Vége a háborúnak! A hadifoglyok is hamarosan hazatérnek!

– Éljen, . . . éljen . . . – zúgott a magyarok lelkes kiáltása.

A politikai tiszt szavait Szakács tolmácsolta magyarra, németre. Beszéd végeztével a foglyok szétoszlottak. Józsi leült az udvaron egy padra, megtömte a pipáját, és rágyújtott. Kelemen Jani odaült melléje:

– No, Józsi, hiszed-e most már, hogy hamarosan hazamegyünk?

– Úgy látszik, hogy tényleg kialakulóban van valami . . .

– Hát persze. Nem baj, hogy kijöttünk a kórházból. Innen még talán hamarabb hazakerülünk. És ami engem illet, én jobban is érzem magam itt, mint a kórházban. Jobb és bővebb itt a koszt. Aztán meg Gallina is juttat nekem jó falatokat. Ez az elektromosság is borzasztóan érdekel. A főnök mellett csak úgy szívom magamba a villanyszerelés minden csínját-bínját. Kruglovnak csuda jó gógyéja van. Én elég keveset tudok oroszul, de amit Kruglov magyaráz, mindent megértek. Még nincs két hónapja, hogy ott vagyok, de máris egész csomó munkát el tudok végezni. Világosan érzem, hogy az elektromosság a jövőnk kulcsa. Ha hazamegyünk, továbbtanulok villanyszerelőnek. Még egyszer talán valami találmányt is kiagyalok, s akkor aztán nem volna több gondom. Téged nem érdekel ez a mesterség?

– Tudja a csoda. Még nem gondolkoztam rajta.

– Csinálhatnánk otthon egy műhelyt. Én végezném a munkát, te meg felvennéd a rendeléseket, megalkudnál a rendelőkkel, tárgyalnál a hatóságokkal. Na, mit szólsz hozzá?

– Nem tudom, hogy mit szóljak.

Két hét múlva Fjeaktyisztov megint összehívott egy gyűlést. De most csak a magyarokat hívta. Elmondta, hogy antifasiszta kört kell alakítani. Itt lehet majd magyar újságot is olvasni: a „Szabad Szó"-t, amelyet magyar hadifoglyok szerkesztenek itt a Szovjetunióban. Lehet, hogy zenekart meg énekkart is szerveznek majd.

A foglyok nem nagyon lelkesedtek. Legtöbbjük csak sunyított, de némelyek hangosan is kifejezést adtak nemtetszésüknek:

– Arról volt szó, hogy hazaeresztenek bennünket! Most meg egyletesdit játszunk?!

– Ha itt most kezdenek újságot írni, meg rezes bandát játszani, akkor mi ítéletnapig itt fogunk robotolni!

A szovjet tiszt érezte, hogy rossz a hangulat.

– Mit beszélnek ezek?

– Hogy haza szeretnének menni.

– Haza is fognak menni. De nem máról holnapra. Itt ezernyi falu meg város dőlt romba. Ezt fel kell építeni!

– Ezt nem mi romboltuk le, hanem a németek!

– Egykutya. Ti voltatok a hitleristák leghűbb csatlósai. Már mindenki otthagyta Hitlert, ti még mindig, legutolsónak is megmaradtatok szövetségeseknek!

Máger Sándor, egy idősebb hadifogoly, aki otthon nyomdász volt, most felállt:

– Szabad egy pár szót szólnom? Köszönöm! Nos, emberek, akármilyen fájdalmas ez nekünk, a szovjeteknek igazuk van. Szégyelhetjük magunkat, hogy részt vettünk ebben a rablóhadjáratban. Vegyük tudomásul: boldog lesz az a kevés magyar, aki ez év végéig hazakerül.

Néhányan csendesen, beletörődve hümmögtek, a nagyobbik rész azonban bosszús felkiáltásokban tört ki:

– És a mi országunkat ki építi fel?!

– Minek beszéltek itt egyáltalában hazatérésről?! Csak mézes madzag volt az egész?!

– Az én gyerekeimnek ki ad kenyeret a szájába, ha engem itt tartanak?!

Most egy Szilágyi nevű zászlós tolakodott előre. Erről a Szilágyiról azt beszélték, hogy voltaképpen nem is tiszt, csak éppen tiszti rendfokozatot varrt fel a gallérjára abban a reményben, hogy egy

tisztnek jobb dolga lesz a fogságban, mint egy közkatonának. Hát ez a Szilágyi szólalt fel most, de nem sok sikerrel. Nem csak a személyével szemben megnyilvánuló általános ellenszenv volt már túl nagy teher, de az is baj volt, hogy Szilágyinak nem volt szónoki orgánuma, nem tudta megteremteni a kapcsolatot a hallgatósággal. Az emberek hangos kiáltásokkal adtak hangot ellenszenvüknek, végre a szónoknak már egy szavát se lehetett érteni az általános zajongás közepette. Fjeaktyisztov csendet parancsolt:

– Elég volt most már a sok beszédből, emberek! Azt akarom még mondani, hogy akit érdekel a marxizmus, leninizmus, az jöjjön el vasárnap délután ide az ebédlőbe. Majd ott folytatjuk a megbeszélést!

Egy csomó ember a hosszú Máger Sándorral kezdett vitatkozni, aki otthon mint szélső balos szociáldemokrata meg bizalmi ember sokszor került szembe a hatóságokkal. Börtönt is viselt, és munkaszolgálatosként került ki a frontra, majd esett fogságba.

Aki ma itt megjelent, abban megvolt az együttműködési szándék. Ennek ellenére nem bontakozott ki valami lelkes hangulat. Fjeaktyisztov túlságosan sokat foglalkozott a századforduló oroszországi eseményeinek elemzésével, ami a hadifoglyokat nem érdekelte. Beszélt eszerekről, kadettokról, mensevikiekről és bolsevikokról. Szakács nehézkesen, bizonytalanul fordított, nemegyszer tévesen, vagy értelmetlenül. Nem ismerte a politikai szókincset. Amikor végre Fjeaktyisztov befejezte a mondókáját, Szilágyi zászlós állt fel:

– Mindnyájunk nevében megköszönöm a főhadnagy elvtárs értékes előadását. Kérjük, hogy a továbbiakban is foglalkozzék velünk, hogy hazatérve otthon építhessük majd tovább a szocializmust.

– Másvalaki kíván még hozzászólni? Nem? Akkor bezárom a gyűlést és javaslom, hogy befejezésül énekeljük el együtt az Internacionálét!

Felállt, mire a foglyok is felálltak. Fjeaktyisztov oroszul énekelt. Máger és egy Zajacz nevű fogoly – odahaza szobafestőségéd – magyarul énekelt. A többiek zümmögve próbálták eltalálni a hangokat. Végül Fjeaktyisztov csendet intett, és mégegyszer megszólalt:

– Ezzel az antifasiszta kört megalapítottnak nyilvánítom, s annak vezetésével megbízom Szilágyi zászlóst!

Aztán intett Szakácsnak:

– Maga jöjjön velem!

Az udvarba érve folytatta:

– Nézze, itt maga a magyarok brigadérosa. Magától elvárjuk, hogy együttműködjék velünk. A lázító, uszító elemekről tájékoztasson engem.

– Nincs itt olyan!

– Dehogy nincs! És arról is tájékoztasson engem, hogy az embereknek milyen a hangulata. Csak magában bízhatok. Maga tud oroszul, magával tudok értelmesen beszélni. Ez a Szilágyi zászlós nem sokat oszt, vagy szoroz. De magában bíznak az emberek. Ha elmennek a németek, maga még táborparancsnok is lehet itt. Igyekezzék hát kiérdemelni a bizalmunkat!

– Jó, majd igyekszem. De mondja, megkaphatnám pár napra azt a könyvet, amiből magyarázott?

– Érdekli?

– Érdekel.

– Nézze, ezt a könyvet magának adom! Nem kell visszaadnia.

– Nagyon köszönöm.

Ezzel elváltak. A barakkban már várt rá Kelmen.

– Mi az, Józsi? Miféle könyv van nálad?

– Amiből a főhadnagy magyarázott. Elkértem tőle.

– És odaadta neked?

– Nekem adta.

IV. fejezet

Június közepén megint elvittek vagy 30 németet a lágerből. A német lágerparancsnok, a nagyhangú páncélos altiszt most már halk hangon adta tovább Szakácsnak a friss híreket:

– A németek helyébe megint magyarok fognak jönni. Lassanként most már mi németek leszünk kisebbségben, és akkor te leszel a lágerparancsnok, én meg a németek brigadérosa, aki az emberekkel megy ki naponta a gyárba.

– Akkor lesz csak jó dolgod! – tréfálkozott Szakács – Majd én szólok a gyárban a lányoknak, hogy vegyenek pártfogásba!

A német lágerparancsnok fanyar mosollyal nyugtázta Szakács humorát.

Pár nap múlva valóban megjöttek az új magyar foglyok. Összesen tizennyolcan voltak. Mint később kiderült, ezek a magyar katonák Budapest ostrománál estek fogságba. Ruházatuk jó volt, de a testi erőnlét gyenge. Az új foglyok között volt néhány nagyhangú alak is,

s ezek voltak a hangadók. Azt beszélték úton-útfélen, hogy a szovjet katonák rabolnak, fosztogatnak, és meggyalázzák a nőket a csitri lányoktól a hajlott korú öregekig.

Szakács nagy zavarban volt. A legyőzöttek, a foglyok amúgy is mindenkor hajlamosak a gyűlöletre a győztesekkel, a fogolytartókkal szemben. Ha nem jelenti az eseményeket Fjeaktyisztovnak s közben valami mégis kitudódik, akkor elkészülhet a legrosszabbra. Ha jelenti, akkor a vétkesek kerülnek kínos helyzetbe. Végül is csak sikerült ravasz tervet kisütni. Munkába menet egyenként szólt a négy főkolomposnak, hogy pontosan 12 órára jöjjenek be a kis üzemirodába, ahol a munkateljesítményeket számolják el.

Pár perccel 12 óra előtt az üzemírnok lányok elmentek ebédelni, s az irodakulcsot Szakácsra bízták. Ahogy a lányok elmentek, Szakács tüstént betelepedett az irodába. Kisvártatva megjöttek a beidézettek is.

– Titeket el akarnak vinni a krivoj-rogi büntető lágerbe, ahol a koszt feleannyi mint itt, a büntetések meg mindennaposak, és kemény bányamunkát kell végezni...

– Tisztet nem lehet büntető lágerbe küldeni! – berzenkedett Homola hadnagy.

– Tévedsz. Innen már ezredest is vittek büntető lágerbe, s azóta sincs semmi hír róla.

– De hát mit követtünk el, amiért stráfláger jár?!

– Az a vád, hogy valótlan, célzatos híreket terjesztetek a szovjet katonák magyarországi kegyetlenkedéseiről. Ha a parancsnokságnak elég adat áll rendelkezésre, akkor összehívják a vojennij tribunált, a haditörvényszéket.

– Aljas rágalom a vád! – kiáltotta Homola.

– No, ha te nem vagy bűnös, talán a többiek...?

– Én nem! Én nem! – kiabált kétségbeesetten mindegyik.

– Ennek örülnék, – szólalt meg ismét Szakács – én ugyanis parancsot kaptam, hogy vizsgáljam ki az ügyet, és tíz napon belül tegyek jelentést. Nos, ha ti oda nyilatkoznátok a többiek előtt, hogy a sok mende-monda inkább csak ellenőrizhetetlen szóbeszéd, akkor én is jelenthetném azt, hogy a feljelentés nem fedi a valóságot... Vagy volt valami disznóság, amit saját szemetekkel láttatok?

– Én épp az ellenkezőjét tanúsíthatom! – buzgólkodott Mórócz szakaszvezető. – Én Debrecenben bevagonírozás közben megszök-

tem. Pár percen belül újra elcsíptek, és betettek a többiek közé a vagonba. De senki se bántott. Egy ujjal se nyúltak hozzám.

– No csak... Ez egészen jól hagzik. Ezt el lehetne mondani többek előtt is. Aztán egy hét múlva jelenteni fogom a parancsnokságnak, hogy megfigyeltem a beszédeteket, és semmi kivetnivalót nem találtam. De nagyon kérlek bennetek, hogy ezentúl nagyon vigyázzatok a szátokra!

– Köszönjük szépen. Állj ki értünk, pajtás, hogy az isten is megáldjon. Emberek vagyunk, magyarok vagyunk, segítsünk egymáson!

Ezzel megszűntek az érzelmeket felkavaró beszédek.

V. fejezet

Bartha Ákos hivatásos utászfőhadnagy volt. Alacsony, de izmos férfi. Gyenge szemein szemüveget hordott. Budapesten esett fogságba. Fiatal feleségéről nem tudott semmit, s ez búskomorrá, ingerlékennyé tette.

Egyik nap Bartha Ákos lanyhán fogott a munkájához, (:egy maró-gépnél dolgozott:) s hamarosan elvesztette a kapcsolatát a környezetével. Csak bámult maga elé a semmibe. Az orosz művezető észrevette, hogy valami nincs rendben, és sietett a brigadéros figyelmét felhívni. Szakács azonnal odament:

– Mi baj van, Ákos bátyám? Nem jól érzed magad?

Bartha megrázkódott:

– Parancsolsz...?

– Azt kérdem: valami baj van?

– Olyan furcsán érzem magam. Megígértem Magdinak, hogy négy órakor találkozunk a Szerviták temploma előtt. Félek, el fogok késni. Meg kell még borotválkoznom..., át is kell öltöznöm... – végig simította viseltes ruháját – így nem mehetek Magdival a Gerbaudba...

– No persze, persze. De majd én segítek neked. Gyere velem! – Közben odaszólt a művezetőnek: Ez az ember beteg! Viszem az irodába. Hívjanak gyorsan orvost!

Bartha kissé nyugodtabban kérdezte:

– Megmosakodhatom itt? Ott a fal mellett – látom – mosdó van.

Szakács engedélyt kért a lányoktól, aztán segített Barthának meg-

mosakodni. Hamarosan jött be az üzemorvos. Idős ember volt, olyan hetven év körüli.

– Mit akar itt ez a fehérköpönyes ember? Ez borbély? – kérdezte Bartha.

– Nem kérlek. Ez orvos. Említetted, hogy fáj a fejed. Jó lesz ha megnéz a doktor, ha már éppen itt van...

– A fejem, az tényleg fáj.

– No, ugye mondom...! A doktor segíthet a fejfájásodon.

Az öreg orvos megvizsgálta a szemtükröt, reflexeket nézett, meghallgatta Szakács közléseit, azután adott két szem tablettát.

– Ezt vegye be a beteg. Valószínűleg el is alszik majd tőle. Ha kissé megnyugodott, haza kell vinni a lágerbe. Ott nézze meg majd a saját doktoruk.

Bartha Ákos engedelmesen bevette az orvosságot. Egy kicsit még hallgatta Szakács beszédét, aztán egyszer csak elaludt a karosszékben ülve. Két órakor lett vége a munkának. Mindnyájan hazamentek. Bartha elég nyugodtan viselkedett. Ebéd után Szakács felkereste a német orvost. Elmondta Bartha rosszullétének tüneteit. Az orvos idegesen csapta össze a kezét:

– Most mit csináljak? Családi környezetben talán javulna az állapota. Itt viszont csak rosszabbodhat. Még a hadifogoly kórházba se küldhetem be, mert ott nincs ideg- és elmeosztály. Be kellene hát küldenem – a többi fogolytársának nyugalma érdekében – az állami elmegyógyintézetbe. Ez pedig, tudja mit jelentene...

Szakács bólogatott aztán megszólalt:

– Nem lehetne betenni a konyhába? Hogy nyugodtabb körülmények között legyen...

– Ez nem tőlem függ. Ez a lágerparancsnok dolga.

– Rendben van. Én majd beszélek vele. De te is segíts, kérlek.

– Ez csak természetes.

Szakács elintézte, amit a fejébe vett, s Bartha főhadnagy másnap már a konyhában dolgozott. Pár napig úgy látszott, hogy minden rendbe jön. De öt nap múlva, amikor Szakács az emberekkel hazajött a gyárból, Bartha már a kapunál jelentkezett:

– Brigádparancsnok úr, kérlek alássan, fogadjál engem magánkihallgatáson!

– Várhatunk ebédutánig? Vagy most mindjárt...?

– Most mindjárt! Nagyon fontos!

Arrébb mentek vagy 8–10 lépést.

– Nos, tessék! Mi a baj?

– Kérlek, itt teljes a fegyelmezetlenség! Az emberek nem tisztelegnek! Az ilyen kis dolgokkal kezdődnek a nagy bajok. Én főhadnagy vagyok. A magam kinevezésekor rangelső ebben a rendfokozatban. De senki se tiszteleg nekem. Úgy mennek el mellettem, mintha csak egy villanypózna volnék.

– Aha...

– De megyek tovább. Itt mindenki elblicceli a reggeli csuklógyakorlatokat! Nem lehet eltűrni ezt a fegyelmezetlenséget!

– Valóban...

– Én nem tudom, hogy ki itt a szolgálatvezető, mert nekem az emberek semmit se mondanak meg, de tény, hogy a legénység lehetetlenül van ellátva egyenruhával. Véleményem szerint az összes ruházati cikkeket – ideértve a lábbeliket is – le kellene cserélni. Nem gondolok arra, hogy az emberek a kimenő ruhát hordják hétköznap is, de rongyokban nem lehet járatni a legénységet! Ezt be kell látnod neked is! Nincs igazam?

– Teljesen igazad van. Majd utánanézek a dolgoknak. És mi újság a konyhában?

– No, ez meg a legrosszabb! Amióta a konyha ellenőrzését szabtad ki feladatul nekem, igyekszem kideríteni a visszásságok okait. Hát – képzeld – egyszerűen nem vételeznek húst! Ilyen nincs!! A katonának minden napra kijár a maga húsporciója! Még nem tudom, hogy ki a ludas, de – isten az atyám! – ki fogom deríteni!

– Helyes. Nagyon helyes.

Bartha Ákosnak felcsillant a szeme. Feszesen tisztelgett, sarkon fordult, és „lelépett".

Három nap múlva történt a tragédia. Míg az emberek munkán voltak, Bartha főhadnagy összeverekedett a szakácsokkal. Az egyik hordóban már kiosztásra előkészített korpalevest kidöntötte azzal, hogy ez moslék. A lágerparancsnok lefogatta, megkötöztette, kihívatta a mentőszolgálatot, és a szerencsétlen Bartha főhadnagyot beszállíttatta az állami elmegyógyintézetbe.

Többé nem hallott róla senki semmit.

Július végén egyik napról a másikra elvitték a lágerből az összes németeket, számszerint 227 embert. A lágerben csak a magyarok maradtak 181-en. Két brigád. Szakácsé volt a nagyobbik brigád. A másik brigádban csak 80 fő dolgozott, s ennek a vezetője egy Dragos Miklós nevezetű tartalékos hadnagy volt. Civilben tanító. A tábor orosz nacsaljnyikja, azaz parancsnoka – egy Damrin nevű százados – Szakácsot bízta meg a lágerparancsnoksággal.

A foglyok között vidám volt a hangulat. Még nótáztak is, hogy azt mondja:

„Ez a vonat most van indulóban,
Az eleje fel van lobogózva,
A belseje sárgára,
Leszerelő öreg bakák számára.
Mennek haza végleges szabadságra."

Várták, hogy hozzák majd ide a magyarokat a többi vegyesnemzetiségű lágerből is. Aztán az egyik délután ebéd után látják is, hogy nagy csapat magyar hadifogoly közeledik a tábor felé. Az emberek vidám kíváncsiskodással kémlelődtek, hogy nem lelnek-e ismerősre az újonnan jöttek között. De ismerős nem akadt. Az újonnan érkezők általában mind elég jó ruhában voltak: magyar katonaruhában. A tábor előtt megálltak. A tábor lakói kikiabáltak:

– Honnan jöttök?

– Ramnikul Szarátból!

– Az meg hol van?

– Romániában. Ott gyűjtik össze a magyar meg német katonákat és hozzák ki ide fogságba.

– Ti most fogjátok itt kezdeni a hadifogolyéletet?!

– Itt, hogy a fészkes fene egye meg!

Az embereken szárnyaszegett dermedtség vett erőt. Akik előbb még vidáman daloltak, most bénultan álltak. Még Szakácsnak elég jó helyzete volt. Őneki nem volt hová hazavágyódnia, bár persze ő is szerette volna, ha véget ér a hadifogság.

Az újonnan jöttek kettőszázöten voltak. Köztük 98 tiszt, zászlóstól fel egészen alezredesig. A németek távozása után, de az új csoport érkezése előtt átcsoportosítás volt az elhelyezkedésben. A németek

jobb körleteit a visszamaradó magyarok foglalták el. Átcserélték a gyengébb takarókat is jobbakra. Most az újonnan jöttek kerültek azokba a barakkokba, ahol a „német világban" a magyar kisebbség volt elhelyezve. Csak egy kisebb töredéknek, főleg a rangosabb tiszteknek sikerült bejutni a régi német körletekbe.

Ezek a tisztek most körülrajzották Szakácsot. Rangban legmagasabb köztük vitéz Szentgotthárdy Oszkár alezredes volt.

– Te melyik csapattestben szolgáltál, és milyen rangban? – kérdezte Szakácsot.

– Nem tudom megmondani, alezredes úr. Én 1943-ban – januárban – agyrázkódást szenvedtem, és ennek következtében semmire se emlékszem a múltamból.

Az alezredes bizalmaskodó arccal köhécselt:

– Nekünk bátran elmondhatod, fiam, nálunk el van temetve minden titkod!

– Sajnos, nálam is, Alezredes Úr! De most van egy megbeszélni való fontos kérdés. Milyen álláspontot foglalnak el az urak, vállalják a fizikai munkát?

– A genfi egyezmény szerint a tisztek nem kötelesek semmiféle munkát végezni hadifogságban! S egyébként is kiszállítás szörnyű körülményei után az ember el van keseredve, s nem tud engedményeket tenni!

– Hát milyen volt a kiszállítás?

– Borzalom, öcskös! Borzalom! Képzeld el, először is Sankt Pöltentől egészen Sopronig gyalog menetben hajtottak vagy négyszázunkat. Napközben szakadatlan menet, éjszaka egy tömegben alvás a puszta földön! Ha valaki megpróbált félremenni, hogy szükségét elvégezze, máris lövöldöztek a feje fölött az őrök. Enni nem kaptunk. Az volt a feltevés, hogy mindenkinek van még ennivalója, fogyasszuk azt el. Sopronban a volt fegyházban helyeztek el bennünket. Kismillió embert! De itt legalább már kaptunk enni. Pár nap múlva bevagoníroztak bennünket. Egy-egy 10 tonnás vagonba 70–80 embert. Még állni is alig volt hely, nem lefeküdni. Végre odaértünk Romániába Ramnikul Szarátba. Az volt ám csak egy komisz hely! Voltunk ott vagy harmincezren. Legborzasztóbb volt az ivóvíz probléma. Egyetlen kút – igaz hogy bővízű kút – állt rendelkezésre. Hat-nyolc órát kellett sorban állni vízért ebben a komisz hőségben, míg az ember odajutott a kúthoz, s megtöltötte a gyomrát hideg vízzel, meg a magával hozott kulacsokat és egyéb edényeket. Mosdásról persze

szó sem lehetett. Enni itt is burizst kaptunk, mint Sopronban, meg a vagonokban. Talán öt-hat napot töltöttünk ott a ramnikul-szeráti lágerben, aztán ismét bevagoníroztak, és most itt vagyunk.

– Valóban elég komisz lehetett a helyzet. De hát ilyen a hadifoglyok sorsa. Hanem térjünk vissza a fizikai munka problémájához. Ez a láger itt elég jó hely. Ezt a lágert az aggregátnij zavod tartja fenn, ennek a lágernek a lakói mind ebben a gyárban dolgoznak. Nos, ha valaki nem dolgozik, azt a gyár nem tartja itt, s akkor bizonyára elviszik valamilyen más lágerbe, ahol esetleg nem ilyen jó a helyzet.

– Hát ezen majd gondolkodunk. Estére megadjuk a választ!

Este felkereste Szakácsot a kis lágerparancsnoki barakkban a tisztek küldöttsége. Szentgotthárdy beszélt:

– Nem tudtunk megegyezni. Minket tárgyalni küldtek ide a többi urak.

– Értem.

– Kérlek minket amerikai zónában ért a fegyverszünet. Hazatérésünk közben nyilvánítottak a ruszkik hadifogolynak bennünket. Ez a nemzetközi jog felrúgása!

– Ehhez nem értek. De valahogy úgy gondolom, hogy panaszkodás és vitatkozás helyett tanácsosabb jó arcot vágni a rossz játékhoz.

– Valóban kutyaszorítóban vagyunk. Urak javaslom, hogy vállaljuk el a munkát... Meddig tarthat ez a kényszermunka? Legfeljebb két-három hónapig!

– Vagy két-három évig...! – gondolta magában Szakács, de nem mondta ki hangosan a véleményét.

VII. fejezet

Szeptember végén Damrin kapitány, a tábor szovjet nacsaljnyikja bejött a lágerparancsnoki barakkba:

– Joszip! Szkóró domoj! Hamarosan hazamentek!

– Olyan sokszor hallottuk már ezt, kapitány, hogy már talán akkor se hisszük el, ha benn ülünk a vonatban...

– De most ez igazán igaz! Németek jönnek ide, ti meg elmentek. A magyarokat egy nagy iskolaépületbe gyűjtik össze, ahol a hazaszállításig már csak legfeljebb kis alkalmi munkát végeznek.

– És mikor megyünk be a városba?

– Talán egy hét múlva.

Ami a költözködést illeti, Damrin kapitány igazat mondott. Október harmadikán a magyarokat sorakoztatták, és nagy parádéval búcsúztatták. A jó kedv ismét feléledt. Az úton teli tüdővel énekeltek a foglyok:

„Ez a vonat most van indulóban,
Az eleje fel van lobogózva . . .”

Közel két órát meneteltek, míg egy nagy, kétemeletes vöröstéglaépülethez érkeztek. Az ablakokból itt-ott hadifoglyok néztek ki, és kiabáltak le a most érkezőknek. Az udvaron már várta őket a parancsnokság. Egy Ignaskin nevű öreg százados volt a nacsaljnyik. Mellette ott állt egy csomó főhadnagy, hadnagy, alhadnagy. Úgy látszik, hogy itt nagy láger lesz. Az orosz tisztek között egy rókaképű hadifogoly állt nagyon jó minőségű, extravagáns szabású ruhában. Mellette még egy pár hadifogoly.

A Szakácsékat kísérő Damrin kapitány odament Ignaskinhoz. Átadta a papírokat, és félre nem érthető módon mutogatott egyes foglyokra, akiket nyilván Ignaskin figyelmébe ajánlott. Azután névsorolvasás volt, majd a rókaképű hadifogoly magához szólított egyeseket az újonnan jöttek közül: Szakács, Dragos, Szilágyi, Szentgotthárdy.

– Ide figyeljetek. Én leszek itt a lágerparancsnok. Stefanecz Györgynek hívnak. Nem volt semmiféle rendfokozatom a honvédségben. A földalatti mozgalomban való részvételért kaptam 10 év sittet. Innen vittek el a büntető században munkaszolgálatosnak. 1942. december óta vagyok hadifogságban. Átmentem már itt tífuszon, kolerán meg minden nyavalyán. Jelentkeztem a csehszlovák hadseregbe is, amikor azt itt szervezték, minthogy apám cseh származású volt. Mégis itt vagyok még mindig, és csak a jószagú úristen tudja, hogy mikor látom meg újra a jó öreg angyalföldet . . . Tudjátok, lesz itt 7–800 magyar hadifogoly. Ehhez megfelelő vezetést kell kialakítani. Kell egy „kombat”, vagyis komendant bataliona, azaz zászlóalj parancsnok. Ez tartja együtt fegyelmileg az egész társaságot, kihágások esetén büntetést szab ki, alkalmas időpontokban felsorakoztatja a tábor lakóit, létszámegyeztetést tart, ellenőrzi a körletek tisztaságát. Erre a feladatra téged szemeltelek ki alezredes úr – fordult Szentgotthárdyhoz – Pardon, bocsánatot kérek a letegezésért, rájár a szám!

– Ugyan, ugyan . . .! Itt most te vagy a góré! Szervusz, kérlek alássan! – s ezzel mosolyogva kezet nyújtott.

– Szervusz, kérlek alássan! – viszonozta Stefanecz kajánul, majd folytatta a tájékoztatást. – Kell egy narjadcsik azaz munkaügyes, aki beosztja az embereket a különböző munkahelyekre, begyűjti az emberek által behozott narjádokat, azaz munkaigazolásokat. Ennek az embernek nagyon jól kell tudnia oroszul. Méghozzá nem csak beszélni, hanem írni-olvasni is. Erre a szerepre Kóródi hadnagy urat szemeltem ki, akit már évek óta ismerek...

A szóban forgó Kóródi hadnagy – egy hórihorgas, álmosképű ember – Kassára való volt. Még 1938 előtt végezte ott az iskoláit, természetesen szlovák nyelven. Ez kellő alap volt ahhoz, hogy hamar megtanuljon itt oroszul.

– Kell azután egy „zavsztolovoj", vagyis zavedujucsij sztalovoj, azaz étkezde parancsnok. Ez a te munkaköröd lesz, Szakács! Hiszen a a neved is „szakács", te leszel hát a szakácsok góréja.

És ment tovább a tisztségek kiosztása.

Másnap reggel Szakács bement a konyhába. Már főzték a reggeli levest. De készült „belső használatra" az olajban sült pirítós is. A szakácsok az új főnök elé is odatettek pár szelet pirítóst meg egy nagy bögre gazdagon cukrozott teát.

– Nem lesz ez így jó, emberek! – csóválta a fejét Szakács. – Egyszer majd rajtakapnak az oroszok, s elküldenek mindnyájunkat a fenébe...

– Dehogy küldenek, – vélte a főszakács – hiszen járnak ide orosz tisztek is egy-két jó falatért. A kinn dolgozók szoktak „szerezni" egyet-mást: olajat, cukrot, teát, kávét, és hát ebből főzünk egy kis extraságot. Nem kell izgulni.

Szakács nem akart vitatkozni, elvett hát egy pirítóst, és ivott a teából is. De magában elhatározta, hogy ennek a visszaélésnek hamarosan pontot tesz a végére. Jött valóban egy-két orosz tiszt is, akik elfogyasztottak ezt-azt. De betoppant Stefanecz is, és kérte a lágerparancsnoki reggelit. Aztán csak éppen belekóstolt, és ott hagyta az egészet. Lassanként kész lett a reggeli és a kondérokat odakészítették reggeli osztásra. Már csak a doktort várták, hogy engedélyt adjon a kiosztásra. De nem kellett sokáig várni. Hamarosan nyílt az ajtó, és betoppant fehér köpenyben... Halasy Bandi! Csak egymásra néztek Szakáccsal, és ujjongva ölelték át egymást. Stefanecz mosolyogva veregette a vállukat:

– Hát ti ismeritek egymást?! Erről majd még meséltek nekem! A reggelit oszthatják, doki?

Halasy kanalat vett elő, kóstolt minden kondérból, aztán kiadta az engedélyt:

– Mehet!

A kondérokat kivitték az udvarra, ahol már felsorakoztak az emberek. Szakács örvendezve fordult Halasyhoz:

– Mióta vagy itten?

– Vagy tíz napja. Jurijjal együtt jöttem a kugel lágerből, azaz a golyóscsapágy-gyár melletti lágerből.

– És mondd kiféle, mifele ez a lágerparancsnok, ez a Jurij, ahogyan te nevezted...

– Stefanecz? Csuda egy pofa! Szörnyen firkás, agyafúrt, huncut betyár!

– És ha annyit szenvedett a régi rendszerben a meggyőződéséért, miért nem ment haza a többi pártmunkással?

– Micsoda? Jurij pártmunkás?! Menj már a víz alá!

– Ő maga mondta, hogy földalatti munkáért 10 évet kapott otthon!

– Az nagyon valószínű, hogy otthon tíz évet kapott, ha nem többet. De az biztos, hogy nem földalatti munkáért. Vagy ha igen, úgy legfeljebb a pincebetörés jöhet számba. Ha, ha, ha! Ez a Jurij köztörvényes bűnöző volt otthon, de viszont itt... egy tökéletes „Állj fel Jancsi!" Minden helyzetben feltalálja magát. Majd megismered.

– És mondd... Ezekből a dínomdánom reggelikből nem lesz egyszer baj?

– Nem hiszem. Ezt Jurij a kugellágerben is így csinálta.

– Nem szeretem az ilyesmit...

– Ne légy olyan finnyás! Most a legfontosabb, hogy jó erőben túléljük a fogságot.

Este Ignaskin kapitány összehívta a fogoly vezetőséget. Szakács bemutatta az általa szerkesztett és kifüggeszteni szándékolt ellenőrzési naplót. Ignaskin elégedetten veregette Szakács vállát.

– Jól van, Povár! Maga érti a dolgát!

Povár oroszul szakácsot jelent. Stefanecz elmondta már a „szakács" szó orosz jelentését, s az öreg kapitány most ezzel tréfálkozott.

Annál több baj volt a narjádcsikkal. Kitűnt, hogy nem tud rendesen oroszul írni-olvasni. A kapott munkásigényléseket félreértette, jelentése értetlen zűrzavar volt.

– Ez így nem megy, Jurij! – mondotta Ignaskin Stefanecznek – Ezt az embert ki kell cserélni a Povárral. Ő való erre a posztra. Emez meg menjen a konyhába.

– Kóródi jól ismeri az embereket...

– Hogy a csudába ismerhetné az embereket, hisz a legtöbbjét most látja először! Jurij, Jurij...! Ne akarj túljárni az eszemen!

VIII. fejezet

Szakács átvette új munkakörét. Ez valóban sok munkát és tapintatot igényelt. Kialakultak a brigádok, s azokat lehetőleg mindig ugyanarra a munkahelyre küldték. Ez alól az állandó brigádbeosztás alól voltak azonban néha kivételek. Hol Jurij a lágerparancsnok, hol Ignaskin, az orosz nacsaljnyik fordult Szakácshoz:

– Csípjünk le a nagy brigádokból néhány embert. Összesen hármat, vagy négyet. Ezeket a kimutatásban betegként kell szerepeltetni. Az emberekért majd jelentkeznek a butkánál..... (:itt megneveztek valamilyen vállalatot, szervezetet, vagy fejes magánszemélyt:) s oda mennek dolgozni. Jó embereket küldjünk, mert ez nagyon jó hely. Enni is adnak!

A fentiekhez még gyakran hozzátették, hogy milyen szakértelem kívántatik meg: kőműves, ács, asztalos, lakatos, bádogos, vagy villanyszerelő legyen-e a munkaerő.

Jurijnak voltak más természetű kívánságai is. Egyes embereket lehetőleg mindig és föltétlenül ugyanarra a munkahelyre kellett küldeni. Például a két „japán" mindig a Szaratov II. teherpályaudvarra járt rakodni. Ez a két ember annyira hasonlított egymáshoz mintha csak ikertestvérek lettek volna. Egyforma magasak voltak, egyforma kerekfejűek, sárgaarcúak. Ti. egyszerre estek át erős sárgaságon is. A sárga arcszín aztán sokáig megmaradt náluk. Ezért hívták őket japánoknak. Köztudott volt, hogy a két japán vakmerő tolvaj, s a lopások hasznából Jurij is részesül.

Egy Lakatos Mihály nevű cigányt viszont két másik fogollyal együtt mindig a Tarnaja bázára, azaz a zsák és göngyöleg készletező vállalathoz kellett küldeni, ahonnan tömegestől lopták a szép, fehér, vadonatúj lisztes és cukros zsákokat. Ezeknek egy részét felhasználták a foglyok ruházatának a feljavítására, hogy ezzel befogják a nagytömegek száját. Más részét viszont pénzzé tették. Jurij minden bizonnyal ebből is részesült. De különleges komandók mentek a Likerovodecsnij zavodba (:likőrgyár:), a pivozavodba (:sörgyár:) a szaharnaja bázára (:cukorkészletező vállalat:) stb. is. A beérkező cukor-

ból, likőrből, sörből meglehetős széles körben osztogattak szét, de a javát pénzzé tették.

Szakácsnak nem tetszett sem a foglyokkal való üzletelés, sem a lopások szinte bűnsegédként elősegítése, palástolása, de jelentést nem mert tenni. Erre kezdték őt is belevenni a juttatásokba. Hol a japánok hoztak néhány doboz különleges finom cigarettát, hol Lakatos Miska egy-két különösen finom zsákot (:ebből szép ingeket varrtak a műhelyben!:), másik egy üveg likőrt, néha egy-két kilónyi cukrot. De volt olyan is, aki hazaérkezvén összehajtogatva adta át a narjádot, azaz a munkamennyiség-igazoló papírt, s azt széjjelhajtogatva 10, vagy 20 rubeles bankjegyet lehetett benne találni.

November közepén nagy rendcsinálást, takarítást rendeltek el. Szentgotthárdy alezredes, mint zászlóaljparancsnok minden követ megmozgatott, hogy a lágerben rend és tisztaság legyen. Moszkvai komissziját (:bizottságot:) vártak. Meg is jött a delegáció. Voltak vagy tizenöten. De ebben csak ketten-hárman voltak moszkvaiak. A többiek helybeliek. Szakács magdobbanó szívvel ismerte föl a bizottság tagjai között Tamara orvosnőt is, akire még mindig diákszerelemhez hasonló érzelmekkel gondolt. Volt ott további három orvosnő is a kórházból, akikre Szakács szintén emlékezett, valamint ott volt Leonyid Makszimovics Ginzburg is a szaratovi orvostudományegyetem professzora. Aztán a munkáltató üzemekből is voltak ott páran. Hamarosan mindenki tudta, hogy hazatérő szerelvény állományát válogatják össze.

A foglyoknak talpig meztelenül kellett elvonulni a bizottság előtt. A bizottság tagjai a foglyokat tapogatták: kemény-e az izmuk, vagy petyhüdt, sorvadt már. Amikor Szakács került sorra (:ő mint lágervezetőségi beosztott nem vetkeződött le!:), Ginzburg professzor vállára tette a kezét Tamara, és súgott neki valamit. Ginzburgnak felcsillantak a szemei, és megszólította a narjadcsikot:

– Maga vesztette el az emlékezőképességét?

– Igen.

– És még ma sem emlékszik semmire?

– Sajnos nem...

– De azért szívesen haza menne?

– Nagyon!

Tamara Ginzburgra nézett és odasúgta:

– Jivo nyilzja bi? Őt nem lehetne...?

A bizottság tagjai összebújtak. Sokan egyszerre beszéltek. Többen

a fejüket rázták. Amikor befejezték a tanakodást, intettek Szakácsnak, hogy mehet tovább, Tamara szomorkás mosollyal harapta össze az ajkát, és felhúzta a két vállát mintegy jelezve, hogy nem tehetett többet. Szakács ekkor látta utoljára Tamarát.

Szilágyi zászlós körül nagy botrány robbant ki. A zászlós ebben a lágerben is az antifasiszta klub titkárjaként működött. A botrány előzménye az volt, hogy közvetlenül Szilágyi előtt vizsgálták meg Kóródi hadnagyot, s azt állapították meg, hogy valószínűleg agydaganata van. Aluszékony, és mégse tud aludni, mindig éhes, de semmiféle étel nem ízlik. Közölték, hogy ő is megy haza a szerelvénnyel. Aztán került sor Szilágyira. Éppen csak ránéztek telt testalkatára, és máris intettek, hogy mehet tovább.

Ám Szilágyi nagyon számított rá, hogy politikai érdemeire való tekintettel őt is hazaengedik. S most, hogy reményei szertefoszlottak, teljesen elvesztette az önuralmát:

– De kérem, elvtársak, én itt az antifasiszta kört vezetem... Már egy éve csinálom ezt a nehéz feladatot...

Ahogy a bizottság tolmácsa lefordította Szilágyi szavait, a bizottság tagjai zavartan néztek össze. Ignaskin szelíd kedélyességgel igyekezett elsimítani a problémát:

– Dolgozzék csak továbbra is lelkesen, és majd a legközelebbi szerelvénnyel biztosan hazamegy... Mostan nem lehet.

Szilágyit elfogta a pulykaméreg, és kifakadt:

– Szóval Kóródi mehet, mert ő tud a konyháról kenni, de én nem mehetek, mert nem vagyok benne ebben a... maffiában!

Jurij három lépéssel villámgyorsan Szilágyi mellett termett, és úgy megmarkolta a balkarját, hogy az majdnem eltört. A lágerparancsnok mosolygó arccal halkan suttogva beszélt, de szavai úgy csaptak a Szilágyi arcába, mint megannyi korbácsütés:

– Miféle maffiáról beszélsz, te kerge birka?! Vigyázz a szádra, mert ki találom verni a fogaidat, te piszkos féreg! Azt hiszed, nem tudjuk mindnyájan, hogy a te politizálásod csak pecsenyesütögetés?! Nem dolgozol, henyélsz, lógatod a lábad, alakoskodsz, és még te akarsz másokat a víz alá nyomni?!

Aztán elereszteti, és továbbra is halkan és mosolyogva, de hangjában halálos fenyegetéssel tette hozzá:

– Tessék, csak pakolj ki! Szórd a piszkos gyanúsítgatásaidat! Aztán majd... számolunk...!

A bizottság meg volt zavarodva:

– Miről van szó? Mit beszélnek?

– Nem értek semmit... Olyan halkan beszélnek...

Jurij mosolyogva csapta össze a bokáját:

– Azt próbáltam megmagyarázni, hogy nem mehet mindenki egyszerre haza...

Az elnök Szilágyihoz fordult:

– No, megértette a komendánt magyarázatát? Bizony az az igazság, amit ő mond.

Szilágyi egész testében reszketett:

– Igenis. Megértettem. Bocsánatot kérek. Mindenkitől bocsánatot kérek, ha bárkit megbántottam. A honvágy elvette az eszemet. Nagyon szégyenlem magam...!

IX. fejezet

Az iskolaláger politikai tisztje egy Vorobljev nevű főhadnagy volt. Egyenruhát nagyon ritkán viselt. Inkább polgári ruhában járt. Meglehetősen sovány volt testben is, arcban is. Fejét ritkás szőke haj borította. Keveset foglalkozott az „Összövetségi kommunista (bolsevik) párt történetével" – amelyet maga Sztálin elvtárs írt, inkább beszélgetésekkel igyekezett az emberek problémáit, gondjait felderíteni, és megoldani. Szakácsot különösen kedvelte. Kivitte magával a városba, elvitte a múzeumba. Nem tette vitássá, hogy a múzeum bizony szegényes és a kiállítási tárgyak elrendezése sem színvonalas, de külön felhívta a figyelmet néhány exponátum értékére. Mind a klasszikus orosz irodalmat, mind pedig a jelenkorit alaposan ismerte és büszkén emlegette.

Nos ez a Vorobljev december második felében hóna alatt vaskos csomaggal érkezett a lágerbe. Mindjárt a „butkának" nevezett őrbódénál találkozott Szakáccsal:

– Jöjjön csak velem, narjádcsik! Gyerünk a kultúrosokhoz! Közben küldjön valakit a komendánt után is!

Pár perc múlva mindnyájan együtt voltak Szilágyi kis irodájában.

– Kedves barátaim! Örömhírt hozok! Ebben a csomagban a Vöröskereszt és vörös félhold egyesület által rendelkezésre bocsájtott levelező lapok vannak, amelyeken minden hadifogoly írhat haza a szeretteinek. A lap két részből áll. A válaszra szánt rész leszakítható, s azon válaszolhatnak az otthoniak.

– Nagyon köszönjük! – sietett válaszolni Szilágyi. – Ez is emelni fogja a magyar katonák és tisztek között a Szovjetunió iránt érzett tiszteletet!

Mindezt Szilágyi a maga gyönge orosz nyelvtudásával adta elő. Vorobljev bólogatott, azután tovább közölte a tudnivalókat.

– A válaszlapra előre rá kell írni az itteni címünket. Városnevet nem szabad feltüntetni, hanem csak a tábor nyilvántartási postafiók számát: Pocstovij jascsik 368/11. Postafiók 368/11. Akik tudnak oroszul írni, segítsenek a bajtársaiknak a válaszlaprész megcímezésében.

– Én nagyon szívesen megcímezem bárkinek a válaszlapot! – jelentette ki Szakács.

– Vigyázzanak a lapok kiosztására, nehogy valaki kimaradjon. Mához egy hétre kérem a megírt lapokat! És van még valami jó hírem! Szombat estére filmelőadást rendeltem. Kijön egy gépész vetítőgéppel meg filmmel.

– És milyen filmet adnak? Háborúsat? – kérdezte Jurij kissé gúnyos hangsúllyal.

– Nem. Egy amerikai filmet rendeltem meg. Hennie Szonyja a főszereplője, ez az orosz származású korcsolyázó kislány. Csupa derű meg szerelem.

Szombat este valóban megérkezett a mozigépész. A földszinti nagy csarnokban elhelyezték a vetítővásznat, felállították a vetítőgépet. A film hangos volt! Oroszra szinkronizálva. A hadifoglyok közül már sokan értették az orosz beszédet. Megértették hát nagyjából a film párbeszédeit is. A történetben volt egy nagy szerelmi ária, amelyet a hős meg a hősnő gyakran énekeltek külön-külön meg együttesen is. Néhány ismétlődés után az ügyesebbek már együtt énekeltek a vetítéssel:

„Mnye gyekábr kazsetszja májem,

I v sznyegu ja vizsu cveti,
Ot csivo tak v máje
Szjerdce zamirájet,
Znáju ja is znájes ti..."

Nekem a december májusnak tűnik, és a hóban is virágokat látok. Ettől így májusban a szív elbódul, tudom én, és tudod te...

Elérzékenyedett hangulat uralkodott a csarnokban. Jurij kívánságára a gépész kicsit visszaforgatta a filmszalagot, és megismételte az utolsó ötpercnyi részt benne a nagy slágerrel:

„Mnye gyekábr kazsetszja májem..."

Előadás után a gépkezelőt Jurij beinvitálta a parancsnoki törzs szobájába. Hozatott neki a konyhából zsírban pirított krumplit rántottával, meg egy fél üveg vodkát. Aztán amíg a gépész lakmározni kezdett, Jurij francia kártyát szedett elő. Pénz is került az asztalra. Chemint játszottak. Minden játékos kap egy lapot, aminek ellenében mindenki beteszi a bankba a megszabott pénzösszeget. Akinek a kezében lévő kártya, vagy kártyák pontértékének összege eléri a kilencet, az nyer. Persze ha nagyon kis értékű lap van a kézben, lehet hozzá még lapot kérni, de akinél a kártya pontértéke meghaladja a kilencet, az befuccsolt, pénze elveszett. Ahogy a mozigépész elfogyasztotta a vacsoráját, és megitta a két deci vodkáját is, odasompolygott a kártyázókhoz, és érdeklődéssel nézte őket. Végül megszólalt:

– Én is játszhatom?

– Hát persze. Érted, mire megy a játék?

– Természetesen. Osszatok nekem is lapot!

Az orosz legény eleinte váltakozva nyert és vesztett. Aztán megszaladt a játék, és már több, mint 30 rubelt nyert össze. Vidám lett a hangulata, öntelten mosolygott, és egy érzelmes szláv dalt kezdett zümmögve énekelni. Hanem aztán megfordult a kocka. Sorozatban kezdett veszteni. Nemcsak az itt nyert harminc rubel ment el, hanem fokozatosan elvesztette a mai filmforgatásért az orosz táborparancsnokságtól kapott pénzt is. Most ijedt arckifejezéssel nézett maga elé, mint egy csecsemő, akinek a szájából váratlanul kihúzták a cuclit. Jurij nevetve csapott a gépész vállára:

– Rá se nézz, Misa! A szerencse forgandó. Pénz helyett tedd be az usankádat, a füles szőrmesapkát. Lehet, hogy majd ezzel fordul meg a játék!

Misa bedobta a sapkát 5 rubel értékben. Jurij odatette a sapka mellé az 5 rubeles bankót, aztán húzták a lapokat. Misának a káró tízes került a kezébe, tehát fuccs! Jurij felvette a szőrmesapkát az asztalról, feltette a saját fejére, és kuncogott vidáman:

– Vesztettél, barátom! De ne ijedj meg. Itt van ez a jó kis bundád, tedd azt a bankba! Teszek ellene negyven rubelt meg a sapkádat! No, játsszunk?

– Játszunk! – nyögte ki Misa, és hozta a bundáját.

Elsőnek egy pik hármast kapott. Erre nem lehet megállni. Kért

még egy lapot. Kör ötös. No, ez a kettő együtt már 8 pontot ér. Meg kell állni. Jurij nem vett újabb lapot, csak kifordította a kezében lévő kártyát: kör kilences volt. Most még jobban nevetett, mint az előbb.

– Barátom, most kettő között választhatsz. Vagy hazamész bunda nélkül, sapka nélkül, vagy... felteszed a filmvetítőgépet! Én leteszek ennek ellenében negyven rubelt meg a sapkádat meg a bundádat. Nos? Hátha most jön a szerencse...! Annyiszor veszítettél egymásután, hogy most már igazán a nyerésnek kell következnie!

Misa zavaros tekintettel kínlódva gondolkozott. Aztán eszelősen odaugrott a vetítőgéphez, és letette az asztalra:

– Adjál lapot!

Jurij odanyújtotta a megkevert kártyacsomagot, Misa húzott egy lapot, aztán Jurij is kipenderített egy lapot. (:Felülről, alulról, a közepéből? Senki se tudta volna megmondani:) Megint Jurij nyert! A foglyok közül többen szánakozva nézték a mozigépészt. Jurij felkacagott, aztán felugrott, és megölelgette az orosz fiút:

– Ne mondd barátocskám, hogy nem vagyok gavallér! A vetítőgépet, a bundádat, sapkádat visszakapod. A pénzt viszont megtartom, mert hát vesztettél! Nem igaz?

– De. Igaz.

Misa örült, hogy a holmijait visszakapta. Felöltözött, megragadta a holmijait, és félig szégyenkezve, félig örvendezve távozott.

***

Elmentek a vöröskereszt lapok. 3–4 hét múlva jöttek ám a válaszok is. Elég szomorú hírekkel. Az egyiknek azt írta az anyja: „A szó szoros értelmében nincs mit enni. Nyolc kilót fogytam le egy év alatt. Fűteni nincs mivel. Ha este kikészítem a mosdó vizet magamnak, reggelre befagy a víz a lavórban." Sok helyről írták, hogy eltűnt a családból ez vagy az. Nem tudják, hogy elesett-e fronton, vagy valahol fogságban van. Olyan levél is jött, hogy romos a lakás, megsemmisültek a bútorok. Egy falusi asszonyka viszont eléggé megnyugtató választ küldött: „Nem hiányzik semmink. Krumplink termett bőven. Ádvent utolsó vasárnapján két disznót vágtunk. Borunk is van idei is, tavalyi is. A fiad gyönyörűen fejlődik. Mindenkihez kedves, csak Jóska bácsira haragszik nagyon." A levél címzettje rázogatta a fejét:

– Nem tudom, ki lehet ez a Jóska bácsi. Nincs ilyen nevezetű személy a rokonságban...

Jurij fejtette meg a problémát:

– Nem tudod, hogy ki a Jóska bácsi?! Hát Sztálin Jóska bácsi!

***

1946. február elején Ignaskin kapitány hivatta a lágerparancsnokot:

– Idefigyelj, Jurij! – kezdte Ignaskin kapitány. – Parancsot kaptunk rá, hogy egy 40 fős brigádot kell kiállítanunk nagyon jól fizető munkához: erdővágáshoz! Nem tart az egész, csak egy hónapig. De ide keménykötésű legények kellenek. Kit lehetne megbízni a brigádparancsnoksággal?

Egy kicsit maguk elé bámultak, aztán egyszer csak Jurijnak felcsillant a szeme:

– Nekem volna egy javaslatom: Szilágyi zászlós!

– De ő az antifasiszta kör vezetője...!

– No és?! Amíg ott az irodában üldögél, és a körmét vakarja, jól kipihenhette már magát, és most példát mutathat egy kicsit a munkában is!

– De mégis... – bizonytalankodott a nacsaljnyik.

– Ne sajnálja ezt a munkakerülőt, kapitány! Nekem az a véleményem, hogy mindnyájunknak csak használ, ha egy kicsit Szilágyi úr is megismerkedik az élettel!

– Igen? Hát... valóban jó vért szülne, ha az antifasiszta klub vezetője is példát mutatna a munkában... Hívja csak ide azt az embert!

Pár perc múlva Szilágyi ott állt Ignaskin előtt.

– Idehallgasson, fiatalember! Valóban sajnáltam a múltkor, hogy nem kerülhetett a hazaindulók közé. Most tavasszal megint indul majd egy szerelvény, és én azt szeretném, ha ezzel maga is hazamehetne. De mivel betegségre nem tudunk hivatkozni, hiszen egészséges, nincs más, mint ha példamutató jó munkásként küldjük haza. De ehhez tényleg részt kell vennie a termelő munkában. Most egy brigád egy hónapra kimegy az erdőbe fát vágni. Én úgy határoztam, hogy ennek a brigádnak maga lesz a parancsnoka!

– És van ott rendes elszállásolási lehetőség az erdőben?

– Biztosan van...

– És jön velünk orvos, is, aki elsősegélyt nyújt, ha valami baj történik?

– Persze, hogy megy. Köszönöm, most eltávozhat.

Ignaskin gondolkozva nézett maga elé:

– Igaza van a legénynek... Tényleg kell doktor is. Küldjük el Halasyt!

– Miért küldenénk el Halasyt? – bosszankodott Jurij. – Egyetlen orvosunk van, s azt elküldjük negyven emberrel, hétszáz meg itt marad orvos nélkül?!

– Lassan a testtel! Itt a legtöbb munkahelyen van üzemi orvos. És van a városban hadifogolykórház is. De ott kinn az isten háta mögött nincs senki, aki segítsen, ha valami baj történik. Magától érthetődik, hogy a doktornak velük kell menni. Maguk meg sürgősen válogassák ki azt a negyven embert. Markos embereket. És fel kell őket szerelni rendes meleg ruhával!

Két nap múlva elindult a csoport. Mínusz 20 fokos hidegben. A brigád felügyelőjének egy Novikov nevű hadnagyot rendeltek ki, akit a foglyok ki nem állhattak. Himlőhelyes arcú, nagy darab ember volt. Beszéde közönséges és durva. Gyakran jelent meg ittasan a szolgálatban. Az embereket pokrócokkal együtt tehergépkocsikra rakták fel. Novikov hadnagy egy jeepen követte őket. Ezen a kocsin kapott helyet Halasy doktor is. És ide volt felpakolva két mázsa kenyér, egy félzsák sós hal, egy kanna étolaj, kis zsák cukor, aztán liszt, korpakása, burizs stb.

A fogolyparancsnokság az udvaron búcsúzott a távozóktól. Halasy valamilyen rossz előérzettől kínozva kétségbeesett pillantást vetett Szakácsra. Szakácsot is furcsa szorongás fogta el.

Öt nap múlva a jeep bejött vételezni. A sofőr odajött Szakácshoz:

– Ezt a levelet a doktor küldi magának...

– Köszönöm, Borisz. És milyen a világ odakünn?

– Rohadt! Az embert megveszi az isten hidege. Nincs rendes főzési lehetőség. Az emberek éheznek és fáznak.

Szakács elkomorodott. Félreállt a folyosón, és gyorsan olvasni kezdte a levelet: „Kedves Józsi! Kétségbeejtő helyzetben vagyunk. Egyetlen reménységem te vagy. Az egyik bajunk az, hogy Novikov egy őrült vadállat. Már kifelémenet az élelmiszer egy részét lepakolta a 271. sz. prodovolsztvennij magazinnál, azaz élelmiszerboltnál. Ezért vodkát kapott cserébe. Azután egy másik helyen is megállt, ami vagy a saját, vagy a szeretője lakása. Ez a Kujbiseva ulica 69. sz.

ház. Ide is élelmiszereket vitt be. Engem is behívott. Itt egy fiatal nő teával kínált meg. Novikov pálinkát is ivott, s ilyen ittas állapotban vadul hajtott a teherautó után. A kijelölt helyen csak egy régi barakk van. Ajtaja, ablaka hiányzik. Nem aludt egész éjjel senki, csak Novikov, aki leitta magát, és a gépkocsin aludt.

A második istencsapása az, hogy Szilágyiban semmiféle vezetési talentum nincs. Fél Novikovtól, és fél az emberektől is. Nem is tud olyan fokon oroszul, hogy bármiről tárgyalhatna.

Reggel az erdőgazdaságtól hoztak szerszámokat, s akkor kihajtották az embereket dolgozni. A legénység legnagyobb részének fogalma sincs az erdei munkáról. Még szerencse, hogy azért a brigádban akadt néhány falusi, mindenhez értő ember. Ezek a hulladékokból nagy tüzet raktak, hogy legyen hol melegedni. Aztán összeeszkábáltak ajtót, ablakot.

Indulás előtt velünk azt közölték, hogy a favágás ideje alatt napi 1 kiló kenyér jár. De Novikov naponta csak 3–400 gramm kenyeret oszt. Nagy nehezen lehetett egy fazekat szerezni. Abban főzünk napjában többször korpalevest, vagy lisztlevest. A vizet naponta egyszer lajttal hozzák. Főzéshez inkább havat olvasztunk. Mosásról szó sincs. Legfeljebb hóban.

Amikor ezt a levelet írom, már negyedik napja vagyunk itt. Az embereknek közel a fele lázas beteg. Közben Novikov állandóan kiabál, és részegségében össze-vissza lövöldöz ijesztésül. Az orvosságok nagyrészét már elhasználtam. Küldjél nekem a gyengélkedőről orvosságokat, amiket itt a mellékelt jegyzékben felírtam.

Próbáld meg valahol kieszközölni, hogy vigyenek vissza bennünket a lágerbe, hiszen itt nincsenek meg az eredményes munkavégzés legminimálisabb feltételei sem. Ne haragudj, hogy panaszommal terhellek, de hát kihez forduljak?! Ölel szerencsétlen barátod: Bandi"

Szakács komor gondokba merült. Mit tegyen? Mert valamit tennie kell. Ignaskinékhoz nem fordulhat. Ők legfeljebb esetleg panaszkodnának az erdőgazdaságnál. Ez bizony nagyon hosszadalmas út Közben emberek pusztulhatnak el, vagy nyomordhatnak meg! Itt nem segíthet más, csak az „operotgyel", az államvédelmi hatóság! Annak hivatala itt van az utca másik oldalán. Nemegyszer átjönnek ide a lágerbe is vizsgálatot tartani. Tudta, hogy ezek nem kukoricáznak. Most már tudta, hogy mit fog csinálni.

Bement a nagy terembe, amelynek egyik sarkában kis fülke volt elkülönítve a parancsnokság részére. Most üres volt a szoba. Asztal-

hoz ült, és munkához látott. Gondosan lefordította a levelet oroszra. Szóról szóra. Aztán kilépett az utcára. Átment a túloldalra, és bement a félelmetes hírű épületbe.

– Labada ezredessel szeretnék beszélni! – mondta nyugodt, de határozott hangon.

Az őr feltelefonált valahová, aztán szabad utat engedett Szakácsnak. Pár perc múlva ott állt a területi államvédelmi hatóság parancsnoka előtt.

– Feljelentést akarok tenni!

– No, csak... Mi a baj?

– Mi kiküldtünk egy brigádot erdei munkára. A brigáddal együtt orvost is küldtünk ki. Tőle kaptam ma levelet. Ezt a levelet szóról szóra lefordítottam oroszra, és elhoztam ide. Tessék, olvassa el.

Labada átvette a levelet és végigolvasta. Aztán szótlanul lenyomott egy csengőt, mire pár pillanat múlva belépett a hosszú Grisin kapitány. Labada közelebb intette magához, és elolvastatta a levelet. Aztán néhány utasítást adott halk hangon, és elbocsájtotta a kapitányt. Most Szakácshoz fordult:

– Ezt az erdei favágási ügyet kivizsgáltatom. Ha úgy van, ahogyan a levélben áll, megfelelő intézkedést teszünk. De figyelmeztetem: ha akár maga, akár a barátja félre akar vezetni bennünket, akkor hamarosan megtanulják, hogy nem tanácsos bennünket beugratni. Most elmehet. Majd én leszólok a kapuőrségnek, hogy engedjék ki.

– Köszönöm.

Szakács visszament a lágerbe, és nagy belső feszültséggel várta az események további alakulását. Harmadnap délben befutott a nagy Ford tehergépkocsi. Hozta haza az erdei kommandót. Szörnyű látványt nyújtottak. Soknak volt lefagyva vagy a keze, vagy a lába, vagy füle-orra. Mások a gyengeségtől és a láztól menni is alig tudtak. A negyvenkét ember közül huszonötöt köztük Szilágyit is – azonnal kórházba kellett szállítani.

Halasy elérzékenyedve hálálkodott:

– Az életünket mentetted meg Józsi! Hogy csináltad ezt?!

– Előbb te mondd el, hogyan történt a szabadulástok!

– Tegnapelőtt egy kis fiatal államvédelmi tiszt érkezett ki hozzánk. Ez a hadnagy először Novikovval ment félre, és vele tárgyalt. Eleinte Novikov nagyon hangos volt, de azután fokozatosan lejjebb szállt a hangja. Ezt követőleg az államvédelmi – zöld parolis – hadnagy megnézte az erdőben dolgozókat. Visszatérte után a barakk-

ban lévő betegeket hallgatta ki. Én voltam a tolmácsa. Aztán leleltározta az élelmiszereket. Amikor elment nagyon komor volt az arca. Novikov meg olyan vadállati dühhel nézett ránk – leginkább rám! – hogy én a barakkból szinte ki se mertem lépni. Ma reggel azután megint befutott ez az államvédelmi hadnagy, és felpakoltatott mindnyájunkat. Most pedig itt vagyunk...

– És Novikov?

– Azt elvitte a kis hadnagy az ő kocsiján. Nem tudjuk, hogy mi lesz a sorsa, de azt hiszem: leszerepelt! És most te mondd el, hogy tudtad te mindezt elintézni, **Józsikám?**

Szakács vállat vont:

– Hát igen... Az operotgyel segítségét kértem... Elismerem, hogy ez egy kicsit rázós dolog volt, és mind a mai napig sokat izgultam, keveset aludtam. De hála istennek most már rendben van. És tudod, ahogyan mondani szokás: minden jó, ha a vége jó...

X. fejezet

Szilágyi nem került vissza a lágerbe. Utódjaként Dragos Miklós lett az antifasiszta klub titkára. Minthogy a hazatérésről szóló hírek teljesen elhallgattak, Dragosnak sok munkája akadt, hogy az emberek figyelmét lekösse, szórakoztatásukról gondoskodjék. Minthogy pedig ő a polgári életben tanító volt, megvolt az adottsága is hozzá, hogy programokat szervezzen. Például kis zenekart alakított. A hangszereket Ignaskin hajtotta fel. Énekkart is toborzott, kis színi jeleneteket tanított be. Ezek a jelenetek az erősödő demokratikus szellemet tükrözték. Az izgága, elnyomó, harácsoló földesúr, uzsorás kocsmáros, hatalmaskodó tisztviselő mindig elnyerte büntetését, a szegény, becsületes emberek pedig jutalmukat.

Akadt azután egy fiatalember, aki odahaza egy kispesti munkásegylet műsoros előadásain rendszeresen konferált, s most itt is vállalta ugyanezt. Akadt továbbá egy Nagy Dániel nevű ember, aki otthon a cirkuszi porondon dolgozott, s tudott mindent, amit ezen a téren tudni lehet: bohóckodást, artista mutatványokat, bűvészkedést, sőt még tűznyelést is.

Augusztus 20-ra, az első magyar király névünnepére Dragos nagy, műsoros előadást szervezett. Erre meghívták a többi magyar lágerek küldöttségeit is, valamint a szovjet tiszteket családtagjaikkal együtt,

ideértve Garbátov főhadnagyot, az upravlényije parancsnokát. Az upravlényije az egész szaratovi terület hadifogolytáborainak felügyeleti szerve volt. Ehhez tudnunk kell, hogy a szaratovi terület (:régen kormányzóság:) kb. háromszor akkora, mint Magyarország területe. El lehet tehát képzelni, hogy mennyi hadifogolytábor volt található benne. És ennek a főhatóságnak állott az élén Garbátov főhadnagy. A legtöbb lágerparancsnok százados, sőt esetleg őrnagy volt, s ezek alá voltak rendelve Garbátov főhadnagynak. A feladatkör a Szovjetunióban nincs rendfokozathoz kötve.

A főhadnagy éppen akkoriban nősült meg. Így az augusztus 20-i ünnepség egy kicsit a fiatal házasok ünneplése is volt. Ennek megfelelően a zenekar is első számnak egy szerelmes tangót játszott, amely akkoriban nagyon divatos volt a Szovjetunióban:

„Jeszli vszjo nyi tak, jeszli vszjo inácse,"
„Ha semmi sincs már úgy, ha minden másképp van . . ."

Az első sorok után a zenekar hallkra fogta a tónust, a primás pedig – a félcigány Horvát Ernő – hízelgő, lágy hangon énekelt tovább a tölcsérbe:

„Jeszli celij mir sztál dlja szjerdca tjészen,
Jeszli vozduh pólon pjészen,
Jeszli rasztavájasz iscsis vsztrécsi vnóv:
Znácsit ti prisla moja ljubov!"

(:Ha az egész világ szűk lett a szívnek, ha a lég telve dalokkal, ha nyugtalanul újra találkozásokat keresel, azt jelenti, hogy eljött a szerelem!:)

Meg kellett ismételni is a dalt. De a legnagyobb sikert mégis Nagy Dani aratta. Ahogy csetlett-botlott térdig érő kabátban, lábán kétaraszos cipőkkel, ahogy fejen állva forgott, ahogyan kártyákat varázsolt elő Garbátovné retiküljéből, és végül . . . ahogy derékig mezítelenül a fáklyából a tüzet nyelte, majd ismét kifújta, az mindent felülmúlt.

A konferanszié búcsúja pedig azzal a kis kuplévall, hogy

„A helyzet sokkal jobb, mint tavaly,
Nem halljuk annyiszor, hogy davaj . . ."

óriási tapsot váltott ki az összes jelenlévőkből.

És mégis . . . a nagysikerű előadást nagy botrány követte. Volt egy pár hadifogoly, akik titokban azt remélték, hogy ezen az ünne-

pélyen kihirdetik a magyar foglyok hazatérését. És amikor ilyesmiről szó sem volt, ezek a hazatérésre számító emberek elkeseredtek. Ezek közé tartozott Nagy Dani is, aki a vendégek távozása után a földhöz vágta a kellékeit, a legtrágárabb módon káromolta az összes égi szenteket, majd meg napokon át nem szólt senkihez egy szót se.

Egy hét múlva Nagy Dani megszökött! Az még nem nagy csuda, hogy ki tudott menni a táborból. Hiszen a sokéves hadifoglyokat már alig korlátozták a mozgásban. De hogy valaki egy csukaszürke német katonanadrágban, meg egy keki magyar zubbonyban minden pénz nélkül, minden élelem nélkül vágjon neki a nagy világnak, ehhez már valami lelki defektus kellett. Két nap múlva Nagy Danit megfogták. Hiszen alig értett pár szót oroszul. Ment ő jegy nélkül vonaton, ment gyalog s végre kiéhezve egy kolhoz kertjében gyümölcsöt lopott. Akkor fogták el. Mindezt az iskolalágerben csak hallomásból tudták meg. Nagy Danit nem látták soha többé. Valami bányába, vagy erdőirtáshoz vitték „stráflágerbe", azaz büntető lágerbe.

XI. fejezet

Október végén egy késő délután Ignaskin kapitány hivatta Jurijt:

– Ide figyelj! Nagyon fontos feladatot akarok rád bízni. Egy vagon krumpli érkezett a szaratovi tisztikar részére. Ezt azonnal ki kell rakni a vagonból, és vigyázni kell rá reggelig, amikorra érte jönnek az érdekeltek és ki-ki elviszi a maga járandóságát. Válassz ki magadnak 5–6 jó erős, megbízható embert, s a te dolgod lesz lebonyolítani ezt a krumpli ügyet. Megértetted?

– Persze, kapitány! Megbízhat bennem. Mindjárt összeszedem az embereket innen a szabó-cipész műhelyből, hogy ne kelljen megcsonkítani holnap a rendes brigádokat. Vigyünk valami szerszámot?

– Semmit. Majd kaptok ott!

Tíz perc alatt Jurij összeszedte az öt legényt. Két szabót, két cipészt, meg a kis, gnómszerű Varga Illést, aki csicskása, azaz személyi szolgája volt Jurijnak. Ilyesmiről persze hivatalosan szó sem lehetett, de azért Varga Illés soha se járt dolgozni. Hol betegnek számolták el, hol konyhaszemélyzetnek, hol meg a javító műhely létszámába. Valóságban azonban mást sem tett, csak a Jurij cipőjét, ruháját pucolta, ágyát vetette meg, szaladt a konyhába ételért-italért. Terített Jurijnak, majd étkezés után elmosta a tányérokat, evőeszközö-

ket. Tartotta a kapcsolatot Jurij besúgóival. Mert ilyenek is voltak.

Ignaskin kikísérte az embereket a teherpályudvarra. Ott lapátokat, kosarakat adatott az embereknek meg két puskát is – persze töltény nélkül – hogy elrettentsék az esetleges tolvajokat. 1946. végén a krumpli még aranyat ért.

A kapitány ott maradt, amíg a két vagont kilökték egy rakodó rampához, és az emberek hozzáfogtak a krumpli leeresztéséhez, kihányásához. Aztán elment, mint aki dolgát jól végezte. Jurijék a kirakodással valamivel éjfél után lettek készen. Az emberek kifáradtak, és megéheztek. Hamarosan megegyeztek a raktárossal, hogy egy fél zsák krumpliért kapnak kenyeret, sült húst, kolbászt meg egy üveg vodkát. Az ital aránytalanul nagy részét Jurij fogyasztotta el, amitől széles jó kedve kerekedett. Hamarosan megegyezett a vasutassal, hogy hozzon neki egy „nőt"! A vasutas hozott is tíz percen belül egy „prosztitutkát", azaz utcalányt. Mindez megint elvitt egy zsák krumplit.

A szeretkezés után Jurij lefektette a két szabót, meg a két susztert a raktárban, s maga állt ki Varga Illéssel – vállukon puskával– a krumplihoz. Reggelre azután jelentős mennyiség hiányzott a krumpliból. Jurijnál viszont összegyűlt vagy ezer rubel, valamint egy arany karikagyűrű meg egy arany pecsétgyűrű is.

Nem lett a dologból bűnügy. Sikerült okos beszéddel, szűk mérésekkel, a szállítási veszteség felszámításával mindent elrendezni. De Stefanec Gyurit meg Varga Illést azon nyomban elvitték egy Volgán túli büntető táborba.

Garbátov főhadnagy hivatta Ignaskint:

– Nos? Sikerült rendbetenni a szénát?

– Igenis. Sajnálom a történteket. Én aszerint jártam el, amint megbeszéltük. A főbűnös a raktáros, aki vodkát szerzett Jurijéknak. Ha az vodka nincs, Jurij se bolondult volna meg...

– Régóta gyanús volt nekem az az ember...! No de most olyan új komendantot állítson a láger élére, aki nem hoz szégyent a fejünkre. Van ilyen ember ott a lágerben?

– Van Garbátov elvtárs! A jelenlegi narjádcsik. Nagyon rendes, okos fiatalember. Nincsenek tarka macskái. Viszont a kapott utasításoknak mindig eleget tesz.

– Maga megbízik ebben az emberben?

– Feltétlenül megbízom!

Így lett Szakács a szaratovi iskolaláger parancsnoka. De meg-

tartotta a narjádcsiki munkakört is. Az ilyesminek sok bizalmas vonatkozása van, amit nem bízhat senkire. Ignaskin elhúzta a mézesmadzagot Szakács előtt:

– Úgy igyekezzék, hogy ne csalódjunk magában...! Jövőre egészen biztosan nagy szerelvény megy haza. S ha maga mindent jól intéz, biztosan belekerül a hazatérő csoportba!

XII. fejezet

Az 1946-ról 1947-re forduló tél keserves volt. A helybeliek is mondogatták, hogy ilyen hideg télre nem is emlékeznek. Az iskolalágerben azonban jó meleget adott a központi fűtés. Az itteniek örültek az átlagosnál jobb helyzetnek. A viszonyok javulását jelezte, hogy már fizetést is kaptak. Részben teljesítmény-bért – ahol a munka eredménye mérhető volt –, részben havi bért. A láger belső munkásai – szakácsok, cipészek, szabók, vezetői teendőkkel ellátott személyek – havi bért kaptak. Szakácsnál ez havonta 150 rubelt tett ki.

Egy napon nyolc embert küldtek ki a kórházból munkára az iskolalágerbe. Volt köztük egy 18–20 évesnél nem idősebb, vékonydongájú gyerek is. Soha nem volt katona, 1945 első heteiben Budapest utcáin kapták el, és belódították egy fogolycsoportba. Szakács megsajnálta a fiatal gyereket, és beosztotta konyhába segédmunkásnak.

Este a fiú bejött a parancsnoki szobába. Elmondta, hogy 1945. március elején teljes testi leromlással szállították be a hadifogolykórházba. Ott meggyógyult, feljavult. Benn tartották belső munkásnak. Három hónap híján két évet töltött a kórházban.

A beszámoló végeztével a fiú elővette a dohányzacskóját, s a dohány közül egy aranygyűrűt szedett elő. Repülős díszgyűrű volt világgoskék kővel, rajta három stilizált repülő madárral.

– Parancsnok Úr kérem, tessék elfogadni tőlem ezt a gyűrűt. Nagy jót tett velem, hogy beosztott a konyhába. Így remélhetem, hogy élve megérem a hazatérést. Én a kórházban szobaküldönc voltam, s egy halottnak a holmijai között találtam ezt a gyűrűt. Kérem, tessék elfogadni tőlem. Hálából adom...

Szakács lelkiismerete úgy érezte, hogy ezt az ajándékot nem szabadna elfogadnia. De nem tudott a kísértésnek ellenállni. Hiszen ad ellenértéket ezért az ajándékért...! Gondoskodik a fiú jólétéről,

egészségéről, hazatéréséről! Kinyújtotta hát a kezét, és átvette a gyűrűt.

– No, jó. Köszönöm. Ha valami bajod van, gyere hozzám. Remélem, hogy még ez évben megy haza szerelvény. S ha megy, akkor számíthatsz rá, hogy te is mégy haza.

Március 15-ére Dragos Miklós ünnepséget szervezett. A bevezető emlékbeszéd után Ignaskin kapitány emlékedett szólásra. Beszédét Szakács Józsi fordította mondatról mondatra. A kapitány hivatalosan közölte, hogy mivel a múlt hónapban – februárban – aláírták a békeszerződést Magyarországgal, a szaratovi körletből a magyar foglyok legnagyobb részét még ez év nyarán hazaszállítják. Nagy éljenzés, hurrázás keletkezett, s az emberek gondolatban már otthon jártak.

Késő délután Kelemen Jani, a régi kórházi pajtás odaült Szakács mellé az udvar egyik padjára. Kezében egy válaszlapot szorongatott, amit a legutóbb hazaküldött üzenetére kapott válaszul:

– Nem csak itt beszélgetünk már erősen a hazatérésről, otthon is számolják már a napokat a békekötés óta...

– Nem fáj, hogy itt kell majd hagynod nagy szerelmedet: Gallinát?

Ehhez tudni kell, hogy az aggregátnij zavod a foglyok elköltözését követően is kapott most már az iskolalágerből egy kis brigádot, amelyet mindennap kocsival vittek el, és hoztak este vissza. Ebben a csoportban volt benne Kelemen Jani is.

– Tudod te azt, hogy mi itt az igazság. Gallina hamarosan férjhez megy. Valami alsóbbrendű pártfunkcionáriushoz. Szóval erről nem érdemes beszélni. De én mindig hálásan fogok visszagondolni rá. Meg az egész aggregátnij zavodra. Én azután elmondhatom, hogy egész életre szóló kenyeret kaptam a kezembe itt a fogságban!

– Én viszont nem lehetek ilyen elégedett. Én nem tanultam meg semmit, és nem értek semmihez.

– Dehogy nem! Megtanultál tökéletesen oroszul. Megtanultál egyet-mást a politikából! Még ilyen könyved is van! Annyi biztos, hogy feletted se múlt el haszontalanul ez a négy esztendő. Aztán döntöttél-e már hogy hová mész, mihez fogsz, ha haza megyünk? Én váltig csak azt mondom, hogy gyere hozzánk! Legalább pár hétre, vagy hónapra...

– Ezt komolyan mondod?

– A legkomolyabban!

– Hát idefigyelj, pajtás! Elfogadom a meghívást! Remélem, nem leszek nagyon a terhetekre. Összegyűjtöttem egy kis pénzt itt, hiszen

elég régen kapunk már fizetést, amiből nem költöttem semmit, és volt még egy kis mellékes jövedelmem is. Szóval meg tudok fizetni jó darabig mindenért...

– Menj már a víz alá! Nem kell nekünk a te pénzed! Elalszol velem egy szobában, és ahol három ember jól lakik, ott a negyedik se marad éhen. Meg is írom a jövő havi lapon az anyámnak, hogy nem egyedül jövök...

XIII. fejezet

Május végén a szaratovi upravlenyijén konferenciát szerveztek. A terület összes hadifogolytáboraiból jöttek be szovjet tisztek és egyes hadifogoly funkcionáriusok is. Egy héten át folyt a munka kiértékelése. Kiváló dolgozókat jelöltek ki. Ezek között szerepelt Kelemen Jani is.

Garbátov főhadnagy nagy beszédet mondott. Elemezte a fogolytáborok munkáját, teljesítményét. Kifejezte a szovjet hatóságok elismerését a végzett jó munkáért. A kijelölt kiváló munkások jutalmat kaptak. Az iskolaláger „éltábor" kitüntetést kapott. A jó munka jutalmául a láger összes lakói hazamennek, és ezt az épületet visszaadják tanítás céljára. Szakács megkapta a legjobb táborparancsnoki címet és megfelelő pénzjutalmat, valamint azt a kitüntetést, hogy ő lesz a hazatérő szerelvény, az „esalon" parancsnoka. Az értekezletet közebéd követte: húsos káposztaleves, sült hús kétféle körettel, befőtt, sütemény, és egy-egy üveg sör!

Ebéd után odajött Szakácshoz Vorobljov főhadnagy, a politikai tiszt beszélgetni:

– No, Szakács *elvtárs,* hát hazamegy?

– Most már nagyon úgy látszik...

– És keserű lélekkel távozik tőlünk?

– Nem, igazán nem. Tagadhatatlan, hogy voltak keserves élményeim is. De meg vagyok győződve róla, hogy ez nem az Önök hibája. Gondolom, hogy a Szovjetunió polgárai közül aránylag is sokkal többen, és sokkal keservesebben szenvedtek, mint mi. De volt sok felemelő tapasztalatom és élményem is.

– Jól esik ezt hallani. Én éppen meg akarom kérni, hogy hazatérve is foglalkozzék a mi szocialista politikánk, világnézetünk, kultúránk lényegével. Tudom, hogy maga évekkel ezelőtt megkapta az „Összszövetségi kommunista (:bolsevik:) párt történetét". Véleményem sze-

rint ez kiemelten érdekes könyv, de inkább csak a mi népünk számára. Hoztam most Önnek egy másik politikai könyvet is ajándékba. Ennek a címe „A leninizmus kérdései". Ezt is Sztálin elvtárs írta. Külföldiek számára én ezt a könyvet hasznosabbnak tartom. Olvasgassa majd. No, és kap még egy könyvet tőlem emlékül! Ennek a könyvnek a címe „Khrisztomátija", azaz szöveggyűjtemény. Ez a vaskos könyv a legjobb orosz írók és költők munkáiból tartalmaz szemelvényeket. Maga ismeri olyan tökéllyel az orosz nyelvet, hogy élvezni tudja ezeket a gyöngyszemeket.

– Nagyon köszönöm, Vorobljev *elvtárs!*

XIV. fejezet

Felgyorsultak az események. Kijelölték az „esalon" orosz nacsaljnyikját is, egy Titov nevű fiatal őrnagy személyében. Szakács felvette vele a kapcsolatot.

A foglyok ruháit a lehetőség szerint kijavították, esetleg kicserélték. Ez történt a cipőkkel is. Az emberek csajkát, kulacsot és kenyérzsákot kaptak. Bekövetkezett a hazaindulás napja. Az udvaron felsorakoztak az emberek ötös oszlopban, s névsorolvasás után megindult a menet. Nótaszóval mentek ki a pályaudvarra. Ott már voltak kinn más táborokból származó magyar hadifogolycsoportok is. De kinn voltak a szovjet parancsnokok is.

Az emberek beszálltak pontos kiosztás szerint a vagonokba. 49 vagonban összesen 1724 volt-hadifogoly.

Garbátov főhadnagy végig ment a vagonok mellett, majd visszatért a szovjet tisztek csoportjához, s pár szóval búcsúztatta a szerelvényt:

– Magyar katonák és tisztek! Nem vagytok többé hadifoglyok. Most már hazautazó szabad emberek vagytok! Tisztelettel emlékezünk meg itt végzett jó munkátokról. Szerencsés hazatérést! Éljen a szovjet–magyar barátság!

Erre a búcsúztatásra Szakács válaszolt kis rögtönzött beszédben:

– Főhadnagy polgártárs! Engedje meg jelentenem, hogy 1724 volt hadifogoly magyar katona hazatérésre készen áll. Kérjük, felejtsék el a háború alatt netán ellenünk érzett haragot. Felejtsék el, ha munkánk nem mindig volt sikeres. Mi hazatérve el fogjuk mondani, hogy egy olyan hatalmas országot ismertünk meg, amelynek az állampol-

gárai sikeresen építik a szocializmust nagy vezérük: Sztálin generalisszimusz irányítása mellett. Éljen a szocializmust építő Szovjetunió, éljen Joszip Visszarionovics Sztálin, éljen az örök szovjet–magyar barátság!

Zengett az éljenzés és taps. Titovék és Szakács is felszállt a szerelvényre. A mozdony gőzkürtje felbúgva adta meg az indulási jelet, és a szerelvény lassan kigördült az állomásról.

III. rész

HÁNYATTATÁSOK

I. fejezet

A vonat sebesen robogott a nagy orosz síkságon át. Az emberek vidáman énekeltek, a koszt jó volt, a hangulat kitűnő.

Pár nap múlva a határállomáson szovjet vámtiszt haladt végig a vagonok mentén:

– Kérem a szovjet pénzt sürgősen összegyűjteni és leadni. Szovjet pénzt a határon túlra kivinni szigorúan tilos!

Az emberek meghökkenve vették tudomásul a közlést. Nem sok pénz volt ugyan náluk, de mégis jól esett a tudat, hogy nem üres zsebbel fognak hazaérkezni. Sokan leugráltak a vagonokból és az állomás pavilonjaihoz rohantak. Vásároltak ezt azt. Legnagyobb kellete volt az édességeknek: az apák meg akarták örvendeztetni a gyermekeiket. De sokan vettek orosz kölnit is: meglepetés a hű feleségnek. Ismét mások orosz cigarettát vásároltak, apjukra, öreg férfirokonaikra gondolva.

Szakácsnak esze ágában sem volt a pénzét leadni. 2500 rubel a zakó belső zsebében volt, száz s egynéhány rubel meg a külső zsebben. Ebből ő is vásárolt cukrot, csokoládét.

A szélesnyomtávú pálya Máramarosszigetig tartott. Ott kirakták az embereket, és beterelték egy fogolytáborba. Másnap egy normálnyomtávú pályán álló szerelvényre rakták fel az embereket, s ezzel érkeztek a következő nap Debrecenbe.

Szakács Józsit boldog öröm töltötte el. Ő tiszta lappal érkezik magyar földre. Nincs múltja, amely valamilyen társadalmi osztályba, érdekcsoportba sorolná be, előítélettel tölthetné el. Az elmúlt években elég sokat hallott már odakinn a letűnt rendszerről. Határozott volt a meggyőződése, hogy igazságtalan és kegyetlen volt a régi tár-

sadalmi rend. Örült annak, hogy most Magyarországon szabad, demokratikus körülmények vannak kialakulóban.

A debreceni táborban sok-sok ezer ember volt. Az egyes szerelvényekkel érkező csoportokat külön-külön tartották együtt. Borbélyok hada dolgozott, akik díjmentesen borotválták, nyírták a hazaérkező volt hadifoglyokat. A tömegben ott járkáltak az országos politikai pártok kiküldöttei, akik pártjuk programmját ismertették. A hazaérkező foglyok legnagyobb része azonban szófukar, félénk és bizalmatlan volt.

Az embereket csoportonként vitték a tábor egyik sarkában működő szabadtéri konyhához, ahol hatalmas kondérokban állandóan rotyogott a gulyásleves. A szakácsok hatalmas adagokat osztogattak. Aztán sor került az orvosi vizsgálatra. Ez igen gyorsan bonyolódott le. A „megvizsgálandó" fogoly leemelt egy cédulát a polcról, amely nyomtatvány címe „Orvosi vizsgálati lap hazatérők részére" volt. Ebbe a hazatért fogoly saját maga beírta a nevét, életkorát, és lelet gyanánt azt, hogy panaszmentes, vagy hogy milyen egészségügyi panasza van. Ekkor az orvos ráütött a papírra egy bélyegzőt a következő szöveggel: „Egészségügyi vizsgálaton átment, egészséges. Utazhat." Ráütött egy körbélyegzőt is, aláírta az igazolást. Átlag két perc alatt bonyolódott le egy-egy vizsgálat. Amikor Szakács Józsi került sorra, megkérdezte az orvost:

– Én kifogástalanul érzem magam, de még a fronton agyrázkódást szenvedtem, és elvesztettem az emlékezetemet a korábbi életemre vonatkozólag. Beírjam ezt?

– Hát... ez tulajdonképpen nem betegség, hanem állapot... De azért beírhatja.

Szakács beírta: „Agyrázkódás következtében emlékezetvesztés." Az orvos lebélyegezte, és aláírta a cédulát. Innen át kellett menni egy szomszédos épületbe, amelynek homlokfalán ez a felirat volt olvasható. TÁBORPARANCSNOKSÁG. A bejárati ajtó mellett ovális zománctábla is volt elhelyezve ezzel a felirattal: „Magyar Népjóléti Minisztérium Hadifogolygondozó Kirendeltsége." Végeláthatatlan sorban kígyózott befelé a volt hadifoglyok sora, a másik oldalon lévő ajtón meg jöttek kifelé.

A szobában több íróasztal volt. Mindegyik mellett végig kellett mennie a szabaduló fogolynak. Az első asztalnál egy szemüveges nő ült. A szabaduló hadifogoly odaadta az orvosi igazolást, a nő pedig megnézte a nyilvántartásokat: nem fordul-e elő a név a jogerősen el-

ítéltek, a körözött köztörvényes bűnözők, a háborús és politikai bűncselekmények miatt körözött személyek lajstraában. Ha a hadifogoly neve egyik nyilvántartásban sem fordult elő, akkor az orvosi bizonyítvány bal felső sarkába egy keresztet jegyzett, és a cédulát visszaadta a hazaindulónak.

A következő asztalnál igazolványt állítottak ki a hazatérő részére. Ezt egy szorgos, vidám fiatalember bonyolította le. A név felvezetése után feltette a kérdést:

– Anyja neve...?

– Nem tudom...

– Tessék...?

– Semmit se tudok arról, ami a szaratovi hadifogolykórházban való magamhoz térés előtt történt velem.

– A kutyafáját! Ilyenről még nem is hallottam! És ettől függetlenül normális a gondolkodása, cselekvése, minden?

– Abszolút normális. A szovjet parancsnokságtól felelős beosztásokat kaptam. Meg voltak velem elégedve. A hazatérő szerelvénynek is én voltam a parancsnoka.

– Akkor maga bizonyára jól megtanult oroszul!

– Hát igen. Tessék nézni: könyveket is hoztam magammal: Ez itt a párttörténet: „Isztórija vszjeszojuznoj kommunyiszticsekoj partiji (:bolsevikok:)". Ezt Sztálin elvtárs írta. Ez meg „Voprószi ljenyinyizma" A leninizmus kérdései. Ezt is Sztálin írta. Ez meg itt egy Khresztomátyija, azaz szemelvények az orosz irodalom remekeiből.

– Hát akkor maga császár lesz itthon!. Halló, Major elvtárs – fordult – itt van egy fiú, nem emlékszik a múltjára. Mit csináljak vele?

A Major elvtársnak nevezett személy – magas sovány ember – közelebb jött, és nézegette az orvosi bizonyítványt.

– Nézd, itt van az orvosi vizsgálati lapon, hogy „agyrázkódás miatt emlékezetvesztés". Ehhez kell tartanunk magunkat...

Ezzel megfordult, és visszament ahhoz az asztalhoz, ahol dolgozott. Az igazolványkiállító kioktatta Szakács Józsit:

– Hazaérkezéstől számított 24 órán belül jelentkeznie kell a városházán a katonai ügyosztályon, valamint a közellátási hivatalnál, végül pedig az államrendőrség politikai osztályán. Ezt az igazolványt felmutatja, de ezt mindenütt vissza kell kapnia. Most menjen tovább. Ott a sor végén majd Major elvtárs aláírja, és lebélyegzi a papírt. Sok szerencsét!

A következő asztalnál díjfizetésnélküli utazásra jogosító utalványt

állítottak ki. Végre az utolsó asztalnál a „Major elvtárs"-nak szólított személy aláírással és körbélyegzővel látta el az okmányokat. Kinn várta meg Kelement, aki pár emberrel hátrább következett. Aztán kisétáltak a tábor kapuján. A kapuőrség egy háromszögletű bélyegzőt ütött az orvosi igazolás hátsó oldalára, s ráírta a kilépés időpontját. Sorstársaikkal együtt ballagtak a pályaudvarra, ahol felkapaszkodtak a várakozó szerelvény egyik vagonjába. A vonat lassan döcögött, s majdnem minden állomáson megállt. Másnap reggel értek Budapestre. Aztán átszálltak. Végre délben érkeztek meg Kelemen Jani városába. Az állomásról gyalog ballagtak be a városba, és továbbhaladtak a város másik vége felé. Egy útleágazásnál Jani megállt, és megfogta a Józsi karját:

– Nézd csak! Látod azt a palatetős, sárga házat? Az a mi házunk!

Jani nekilódult, majdnem futva ment. Időnként meg-meg állt, hogy Szakács utolérhesse. A házból most egy asszony jött elő, és a közeledőkre nézett.

– Anyám! Én vagyok! Jani! Megjöttem Oroszországból! – kiabált lelkendezve a hazatérő fiú.

– Fiam! Édes, jó fiam! – Kelemenné sírva borult a fia nyakába – Jaj de nagyon vártunk már!

Közben Szakács Józsi is odaért, és tétován megállt. Jani észrvette.

– Anyám, ez a fiú itt Szakács Józsi, akiről írtam, hogy velem jön, és egy darabig itt marad nálunk.

– Írtad . . .? Nem kaptam meg. Sok lap elvész. Isten hozta. A fiam barátja számára itt is majd csak csinálunk helyet. Mi van a családjával? Talán elköltöztek valamerre?

– Nem . . .

– Tudja, anyám – szólt közbe Jani – Jóska agyrázkódást szenvedett a fronton, és nem emlékszik semmire, ami a szerencsétlenség előtt történt vele.

– És hogy oldjuk meg az alvást?

– Hát Józsi velem alszik az oldalkamrában, ti meg Marival a szobában! De mi van Marival?

– Bevitte a virágokat a boltosoknak. Vásárol egyet-mást. De már minden percben itt lehet.

Azután Szakácshoz fordult:

– Tessék leülni egy kicsit. Majd mindjárt eligazítunk mindent . . . – ezzel beindultak Janival a szobába. Józsi még meghallotta az ajtón túlról Kelemenné kérdését a fiához:

– Mégis, meddig fog itt maradni a... barátod?

A kérdést Jani bosszús suttogása követte, azután nem hallatszott semmi. Vagy öt perc múlva Kelemenné visszatért egy lavór vízzel:

– Tessék megmosdani. Most csak hideg vizünk van. De ez éppen jó lesz most, ahogy el vannak csigázva. Este majd forralok meleg vizet.

Szakács levetette kabátját, ingét, s nekilátott mosakodni. A mosakodást befejezve kiállt az udvarra törülközni, amikor egyszer csak egy fiatal lány karikázott be nagy szelesen egy férfibiciklin, és talpraugrott. Kelemenné izgatottan lelkendezett:

– Kislányom! Megjött Jani!

A lány kíváncsi érdeklődéssel nézett a törülközését éppen befejező Józsira, egy pillanatnyi mozdulatlanság után könnyed léptekkel odasietett, és leheletszerűen megcsókolta a Józsi arcát:

– Szervusz, Jani...!

Kelemenné hangosan felkacagott:

– Nem ő a mi Janink! Ő csak a Jani barátja. A bátyád benn van a szobában!

Mari is nevetett:

– Miért nem tetszik előre mondani... – de közben a tizenéves lányok pajkos mosolyával még egyszer jól megnézte a vendéget.

De ekkor már jött is ki Jani, és magához szorongatta a húgát:

– Szevasz, Mari! Megállj, már meg se ismersz engem!

– Dehogy nem... Dehát anyu mondta, hogy itt vagy... és csak *egy* fiú volt ott...

Mari nem volt olyan magasnövésű, mint a bátyja. Világosbarna haját, mely elöl egyenesrevágott „csikófrizurával" szegélyezte a homlokát, tarka kendővel kötötte a füle mögé. Könnyű kis vászonruha volt rajta. Arcát, karját, lábaszárát barnára sütötte a nap. Közben Szakács magára rántotta az inget, kinyitotta a kofferét, és két nagy tábla csokoládét szedett elő, amelyeket a határátlépés előtt az utolsó szovjet állomáson vásárolt.

Az egyiket Jani anyjának nyújtotta:

– Tessék, Kelemen néni! Szovjet csokoládé!

A másikat Mari felé tartotta:

– Kedves Mari, fogadd el tőlem ezt a mogyorós tejcsokit!

A lány hosszú szempillái alól kíváncsian szemezett Szakáccsal; nem nyúlt a csokoládéért.

– Vedd hát el nyugodtan! – mondta Jani.

Erre a tizennégy éves lányok önkéntelenül is kissé kacér mosolyával átvette az ajándékot:

– Köszönöm szépen...

Aztán fürge ujjakkal lebontotta a papírt, és kínálkozva nyújtotta oda a csokoládét:

– Tessék megkóstolni!

– Majd csak utánad!

Mari halkan felnevetett, letört egy szeletet, kettéroppantotta, s az egyik felét bekapta. A szelet másik felét az egész csokoládéra tette, és Szakács felé nyújtotta. Jóska elvette a csokoládé darabkát, szájába tette, aztán kezett nyújtott a lánynak:

– Ezzel megkötöttük az örök barátságot! Akkor hát... szervusz!

– Szervusz...!

– Jaj, kislányom, – kiáltotta megbotránkozva Kelemenné – nem illik egy kislánynak ilyen felnőtt emberrel szerbuszolni!

– Ne mondjon már ilyet, Kelemen néni, miért ne illene? Ha a bátyjával tegeződik, velem is tegeződhet! Nem igaz?

– Hát... igaz, hogy ma már mindenki mindenkivel tegeződik. Férfiak, nők, fiatalok, öregek, tegeződnek egymással. Felbolydult már az egész világ. Szaladj, Mari, fogd meg a legszebb tyúkot! Levágjuk!

– Nem kár érte, Kelemen néni? Jó nekünk egy krumpli paprikás is!

– Ne tessék már szabadkozni... Ugye levágjuk a tyúkot, Jani?

– Le bizony Isten! Paprikás csirkét eszünk nokedlivel. Úgy is hamarosan dől majd a pénz ide. Írtam, ugye, hogy odakünn kitanultam a villanyszerelést?

– Írtad. El se akartam hinni. Annyi mindenfélét próbáltál már...

– Ezt most becsülettel kitanultam. Ezen az alapon bizonyára kapok is majd valami jó állást.

Kelemenné Szakács felé fordult:

– És az úrnak mi a foglalkozása?

– Ne urazzon engem, Kelemen néni! Szólítson csak Jóskának! És ami foglalkozásomat illeti, sajnos nem tudom, hogy az agyrázkódás előtt mi volt a foglalkozásom!

– Ne félj, anyu, kap majd Józsi is állást! – vetette közbe Jani – olyan esze van neki, mint egy püspöknek!

Közben Kelemenné utat engedett a költözködésnek is. Kihozták a szobából a kis díványt, és betették az oldalkamrába, ahol már volt egy hencser, amelyen valamikor régen amúgy is Jani aludt. Volt még

a kis oldalkamrában két szék meg egy szekrény. Asztal már nem is fért be a kis helyiségbe.

Aztán tüzet raktak a konyhában. Kelemen néni levágta a tyúkot, megkopasztotta, és elkészítette a paprikást. Galuskát is vert hozzá. Mari meg elbiciklizett a harmadik utcába, és hozott egy üveg bort.

A paprikás csirke elfogyasztása után még jó darabig együtt maradtak az asztalnál. Janiék mesélték a sok furcsa élményt. Mari sűrűn pillantgatott Szakács Jóskára, és megállapította, hogy a fiú szakasztott olyan, mint valami regényhős. Vagy mint egy romantikus film hőse.

II. fejezet

Másnap Jani és Jóska bement a városba, hogy elintézzék a hivatalos dolgokat. A városházán a katonai ügyosztályon tudomásul vették a jelentkezésüket, s ezt rájegyezték az igazolványuk hátára. A közellátási hivatalban kiadták az egy-egy havi kenyérjegyet. Így mentek el végül a rendőrségre. Az államvédelmi osztály hátul volt, az udvarranyíló ajtókkal, ablakokkal. Az előszobában egy írnok figyelmeztette őket, hogy egyenként kell bemenni a belső helyiségbe. Elsőnek Jani ment be, s pár perc múlva már jött is ki.

– Majd megvárlak odakinn az utcán! – mondta Józsinak.

Szakács kopogott és belépett a belső irodába. Benn az íróasztal mellett egy alacsony, sovány ember ült, aki alhadnagyi rendfokozatot viselt.

– Kérem a papírjait! – mondta feltekintve.

Szakács Józsi átnyújtotta a Debrecenben kapott igazolványt, meg az orvosi vizsgálati lapot. Az alhadnagy közben már elő is húzott egy „jelentkezési ív" nevű nyomtatványt kitöltés végett, aztán meglepetve tette le a tollat.

– A maga igazolványa nincs kitöltve! Csak a neve van ráírva, a többi adatok hiányoznak!

– Kérem, én a Donnál súlyos agyrázkódást szenvedtem, ami teljes emlékezetvesztést okozott. Így nem tudtam adatokat szolgáltatni.

– Micsoda? Emlékezetvesztés? Mesélje ezt a nagynénikéjének!

– Engem a szaratovi hadifogolykórházban ezzel kezeltek, de az egyetemi professzor is lemondott róla, hogy valaha is visszanyerjem az emlékezetemet.

– Lehet, hogy a szovjet elvtársakat sikerült becsapnia. De minket

nem fog. Jobb ha magától elmond mindent szépen, mi úgy is kinyomozzuk a múltját...

Szakács úgy érezte, mintha váratlanul egy ökölcsapást kapott volna.

– Annak én örülnék a legjobban...!

– Megátalkodottan makacs ember! Az isten fáját, hát nem érti, hogy ezzel a hazudozással csak saját magának árt?!

– Én nem hazudok. Előttem járt itt Kelemen János. Ő ott volt már a szaratovi hadifogolykórházban amikor engem oda beszállítottak. Őt kikérdezhetik, ő igazolhatja, hogy nekem súlyos agyrázkódásom volt, s hónapokba telt, amíg újra megtanultam járni, beszélni. Engem a szovjet katonai elöljárók megbecsültek. Lágerparancsnok voltam, hazatérő szerelvényparancsnok voltam...

Az alhadnagy bosszúsan válaszolt:

– Maga csak ne adjon nekünk tanácsot, hogy mit csináljunk! Elhiszem, hogy magának agyrázkódása volt, csak azt nem hiszem el, hogy ennek következtében nem emlékszik a múltjára! Még egyszer kérdem: elakarja mondani a személyi adatait?

– Ismétlem: semmire sem emlékszem.

– No akkor kénytelenek vagyunk mi utánajárni!

Csengetett, mire bejött az előszobában dolgozó írnok.

– Csináltasson kérem erről az úrról szemben is, balról is, jobbról is arcfényképet. Vegyék fel a személyleírását: hajszín, testmagasság, különös ismertetőjelek stb. Ha készen vannak, jöjjenek vissza.

Minden úgy történt, ahogyan az alhadnagy az utasítást kiadta. Amikor visszatértek az alhadnagy szobájába, ott már benn volt egy százados is. Szúrós, halszemű ember. Arca mindig merev volt. Kezében papírokat tartott.

– Szakács, magát politikai és közbiztonsági okokból rendőri felügyelet alá helyzem. Minden héten az előre meghatározott napon és órában itt kell jelentkeznie az alhadnagy elvtársnál. Legközelebb a jövő héten kedden délelőtt 11 órakor tartozik itt megjelenni. A rendőri felügyelet fennállása alatt a várost engedély nélkül el nem hagyhatja, lakást nem változtathat, gyűléseken, összejöveteleken, mozi és színi előadásokon nem jelenhet meg. Semmiféle politikai tevékenységet nem folytathat. Este 8-tól reggel 6-ig köteles a lakásán otthon tartózkodni. Megértette?

– Meg. A határozat ellen fellebbezni kívánok.

– Azt megteheti. De előre megmondom, hogy a kivizsgálás hónapokig eltarthat.

– Akkor is fellebbezni kívánok.

– Ahogy akarja. Ott írja alá, ahol az olvasható, hogy a határozatot megértette, és fellebbezést jelent be. Úgy . . .! Most elmehet.

Szakács megdöbbenve ment ki. Az épület előtt széjjel nézett, de Kelemen Janit sehol sem látta. Úgy látszik, hogy megunta a hosszú várakozást. Józsi tétován indult el. Úgy érezte magát, mint akit váratlanul leütnek az utcasarkon. Odakünn a Szovjetunióban rendszeresen olvasta a foglyok részére kiadott „Szabad szó" című heti lapot. Ebből ismerte a régi Magyarországon uralkodó elnyomást, a rendőrterrort, ahol a gyanúsított már bűnösnek is számított, állást nem kapott, nyomoroghatott, s ki volt téve a hatóság, főleg a rendőrség packázásainak. S íme most ebben az új, demokratikusan fejlődő Magyarországban is ki lehet téve a méltatlan, megalázó bánásmódnak. . .! Mélységesen szégyelte, hogy úgy bántak vele, mint egy közönséges bűnözővel. Fejrögzítéssel fényképezték az arcát három irányból, ujjlenyomatot vettek róla. Persze ki fog derülni, hogy senki bűnözővel nem azonos. De az eltart majd vagy két-három hónapig. És addig miből fog élni? Rendes állást nem kaphat, trógerolni nem akar.

Aztán egyszerre fellélegezve ütött a homlokára. Megvan! Nincs itt semmi vész! Hiszen itt van a zsebében 2500 rubel. Ez egészen biztosan megér legalább is ugyanannyi forintot. Pedig milyen nagy pénz 2500 forint. Abból akár egy félévig is megél egy magános ember. Nem kellett tehát semmi mást tennie, csak bemegy a bankba, beváltja a rubeljeit forintra, aztán nyugodtan bevárja, amíg tisztázódik a helyzete.

Megérdeklődte, hogy merre van a Magyar Nemzeti Bank helyi fiókja, és egyenesen oda tartott. Egy csinos, fiatal, fekete asszony intézte a pénzváltási ügyeket. De a probléma elintézése korántsem volt olyan egyszerű, mint ahogyan azt Szakács Jóska gondolta.

– Honnan, kitől kapta ezeket a bankjegyeket? – szólt az első kérdés.

– A Szovjetunióban kaptam munkadíjként, illetményként. Költeni nem költöttem semmire se, így jött össze ez a 2500 rubel.

– De a szovjet devizát tilos kihozni a Szovjetunióból! Azt a határon le kell adni!

– Erről nem tudok. Én voltam magyar részről a szerelvényparancsnok, ezért a határon leszálltam, és a különböző formaságokat intéztem. Így kerülhettem el a vámvizsgálatot. De ez a pénz nekem jogos tulajdonom. Annak ellenértékére sürgős szükségem van.

– Kérem, én ezeket a bankjegyeket letétbe veszem át, és felterjesztést fogok csinálni, hogy esetleg valamilyen kisebb hányadát átválthassuk magyar pénzre. De őszintén megmondom, hogy a felterjesztés kedvező elintézésére úgyszólván semmi remény sincs!

Ezzel nyugtát állított ki a 2500 rubelről. Ez ügyben Szakács soha többé semmiféle értesítést nem kapott.

Pillanatnyilag annyira le volt sújtva, hogy azt se tudta, mit tegyen. Kiment a folyópartra s ott üldögélt órákon át. A mai délelőtt szörnyű volt. Először a rendőrségen közönséges bűnözőként kezelik, és rendőri felügyelet alá helyezik, azután meg a Nemzeti Banknál kifosztják minden pénzéből...! Milyen sóvárogva, milyen lelkendezve várta, hogy ez az új demokratikus Magyarország majd keblére öleli őt, s íme már az első nap két szörnyű csapás érte!

Végre rosszkedvűen hazaballagott Kelemenékhez. Jani már otthon volt, és kedélyesen fogadta:

– Mi van veled, Józsi? Úgy lógatod az orrodat, hogy majdnem rálépsz! Nem sikerült az első álláskeresési próbálkozásod? Rá se ránts! Ami nem sikerült ma, majd sikerül holnap! Én viszont szerencsével jártam! Máris van állásom!

– Állás? Hol?

– A vágóhídon! Felvettek karbantartó villanyszerelőnek. Elég rendesen fizetnek. Azonkívül meg mindig kaphatok olcsón melléktermékeket: belsőséget, pacalt, sertéslábat és fejet, tepertőt meg más efféléket. Hetenként egy-egy kiló húst is vásárolhatunk. Tudod, hogy milyen nagy előny ez manapság?!

– Tudom. – Kisvártatva hozzátette – Én nem is kerestem állást.

– Nem...?! Miért nem?

– Ezért! – mondta Szakács, és odanyújtotta Janinak a rendőri felügyelet alá helyezésről szóló határozatot.

Jani bosszúsan dobta a papírt az asztalra:

– Le vannak sajnálva! Olyan buták ezek, mint a csizmatalp. Azt se tudják, hogy hol lakik az isten!

Pár pillanat múlva felcsillant a szeme, és a jobb öklével a bal tenyerébe ütve folytatta:

– Sebaj, Józsi! Rá se fütyülj! Majd elereszted a rubeljeidet, s akkor vígan megélsz anélkül, hogy állást kellene keresned! Közben meg majd kiderül az igazság. Na, igaz-e, hogy fején találtam a szöget?!

– Elereszteni rubeljeimet? Onnan már megjöttem! – ezzel odanyújtotta Janinak a bank letétnyugtáját.

– Oh, te szerencsétlen! Hát te a Nemzeti Bankba vitted a pénzt?! Ez bizony nagy szamárság volt! Hazatérő orosz katonát kellett volna keresni, azok buknak a rubelre... Hát ezzel megjártad. Sebaj, Józsi! Ne félj, amíg engem látsz. El leszel itt nálunk! Majd segítesz anyunak a kerti munkában. Arra nagy szükség van!

Mari hol Szakács Józsira figyelt, hol meg a bátyjára. A beszélgetés végén most hirtelen Józsi karjára tette a kezét, és sebesen kezdett beszélni:

– Ne gondolj semmire! Holnap vasárnap van. Gyere majd el velem a városba. Majd én mindent megmutogatok neked. És jól el fogunk beszélgetni.

Józsi szomorkás mosollyal fogadta az invitálást:

– Köszönöm, Mari. Nagyon kedves vagy. De nem találsz jobb programot magadnak, mint egy ilyen öreg legénnyel sétafikálni?

– Öreg az országútja, nem te! Szóval akkor elmegyünk?

– El.

Másnap délelőtt Mari nem nyugodott, míg tíz óra tájban el nem indultak a városba. Mari igyekezett vidám dolgokról beszélni, de észrevette, hogy a bátyja barátja úgyszólván oda se figyel rá. Hirtelen megállt hát, és a fiú karját megragadva azt is megállította:

– Mi van veled? Nem jól vagy? Beteg vagy?

– Nem vagyok beteg.

– Akkor hát ne vacakolj már! Még azt hiszik, hogy temetésre megyünk...

– Ne haragudj. Majd igyekszem jobb képet vágni...

Legelőször a folyóparti sétányra mentek. A ragyogó napfényben sokan sétáltak ott most vasárnap délelőtt. Mari élvezte, hogy vele egykorú lányok-fiúk, iskolatársak és ismerősök szinte tátott szájjal bámulnak rá, amint pergő nyelvvel társalog az ismeretlen fiatalemberrel.

Bementek a kéttornyú, nagy belvárosi templomba is. Ott éppen úgy nevezett „szagos" mise folyt. Ezt azért nevezték így, mert erre a misére jártak a módosabb középosztály fiatalasszonyai és lányai enyhe parfőm, vagy kölni illatot sejtetve maguk körül. Hárompapos mise volt. Az orgona harsogva szólt, a kántor reszponzóriumai zengtek a levegőben, s a mise egyes hangos részei közötti hézagokat többszólamú énekkar számai töltötték ki. Szakács Józsinak belsejében szokatlan érzések szakadtak fel: olyan titokzatos rezzenéseket érzett ott belül, mintha mindez nem volna idegen számára.

– Te vallásos vagy? – kérdezte a templomból kijövett Marit.

– Hát... mit is mondjak... Katolikusok vagyunk. Esténként máig is el szoktam mondani, hogy „Én istenem, jó istenem, becsukódik már a szemem. De a tiéd nyitva atyám, amíg alszom vigyázz reám..." Reggel meg szokás szerint még az ágyban gyorsan elmondom magamban: „Szívem első gondolatja hozzád száll fel istenem, te őriztél meg az éjjel, maradj ma is énvelem!" Mind két imádságnak van még folytatása is, de azokat már elfelejtettem.

– Vasárnaponként viszont nem igen jártok templomba, igaz?

– Arra nem érünk rá. Anyu vasárnap is dolgozik, én meg segítek neki. De télen néha eljövünk a templomba.

Később vettek egy utcai cukrásztól egy-egy fagylaltot. Ez összesen egy forintba került. Minthogy Debrecenben a leszerelő tábor elhagyásakor kaptak egy-egy Kossuth-fejes 5 forintos ércpénzt, így még a fagylaltozás finanszírozása nem okozott gondot.

Hazaérve vendéget találtak a háznál. A verandán egy 70 év körüli férfi üldögélt. Valamikor jó kövér lehetett, de ebből már alig maradt valami. Arcán és nyakán petyhüdten csüngött le a bőr. Ruházata viseletes fekete öltöny, amely valamikor jó szabó munkája lehetett, de most már a lesoványodott testen ugyancsak lötyögött a nadrág is A zakó kézelői körös-körül ki voltak kopva, és kilátszott a világos színű bélés. A gallér is ki volt kopva a nyakánál. A nadrág aljából szálak lógtak le mutatva a koszlottságot. A ruhán itt-ott pecsétfoltok. Előtte az asztalon feküdt puha, széles karimájú, megviselt fekete kalapja. Táskás gödrébe süllyedt, színtelen szemét felemelve mindjárt megismerte Marit, aki sietett hangos „kezicsókolom"-mal köszönni.

– Szervusz, Mari!

A lány helyett az ott sertepertélő Kelemenné sietett válaszolni: –

– Benn voltak a városban ezzel a fiatalemberrel, aki tegnapelőtt jött haza a fiammal együtt. Tetszik tudni, méltóságos Úr, akit említettem, hogy elvesztette az emlékezetét, és nem tud a múltjáról semmit... Így azután nem volt hová mennie. Jani meghívta ide hozzánk... egy időre.

Az öregember Szakács Józsira meresztette a szemét:

– Szervusz, fiam! Hogy hívnak?

– Szakács Józsefnek mondanak..., de nem biztos, hogy ez-e a nevem. Csak hát amikor a harctéren eszméletlen állapotban felszed-

tek, volt a kezemben egy darabka papír – egy levélboríték darabja – s azon ez a név állott címként.

– Hát akkor valószínűleg ez a neved. Nen tudom én..., emlékeztetsz valakire, de ha megfeszülök, akkor se tudom megmondani, hogy kire...

Kelemenné sietett tovább bonyolítani az ismerkedést:

– Nagy Jenő méltóságos nagyon nagy úr volt itt! Most itt lakik ő is a Krasnyánszky telepen. Úgy hívják ezt a kertvárost. A méltóságos úr nagyon gazdag ember volt...! Tán ezer holdnál is több földje volt...!

– Volt..., volt...! – szólt rekedten, de azért derűs hangon az öreg – De most már nincs semmi. Egy árva fitying sel Meg kell köszönnöm ennek a derék asszonynak, hogy megkínált most ezzel a szép barackkal, málnával...

– Oh, méltóságos úr, semmi az! Annak idején meg a méltóságos úr intézte el, hogy özvegyi nyugdíjat kapjak, meg hogy a szegény uram temettetési költségét a város vállalja.

– Hagyja már lelkem, nem volt az semmi. Node nem lábatlankodom tovább, tudom, hogy maguk korán ebédelnek. Isten áldja, lelkem, mindnyájukat!

Az öreg eldöcögött. Kelemenék a kertikapuig kikísérték, és onnan néztek utána. Látták aztán, hogy arra tovább egy soványarcú, fiatalos ember jött szembe az öreg „méltóságossal", és köszöntötték egymást. Utána egyenesen hozzájuk irányozta a lépteit az a fiatalos ember:

– Jó napot kívánok! Nem zavarom magukat?

– Nem, nem kerüljön csak beljebb... – invitálta Kelemenné, majd Szakácshoz fordulva – folytatta. – Lékó szomszéd a szocilista pártnak egyik vezetője... (:Kelemenné a „szocialista" szót ejtette ki szocilistának:) ... Ez a fiatalember meg Janival együtt volt hadifogságban, s most nálunk marad egy darabig.

– Maguknál volt Nagy Jenő úr?

– Nálunk. Vasárnaponként el szokott látogatni.

– Nem nagyon bírom az öreg mihasznát...

– Olyan embernyúzó fajta volt? – kérdezte Józsi.

– Nem, azt nem lehet mondani. Nem ártott ez a légynek se. Felsőházi tag volt. Meg minden szent nyavalya. De dologtalan, hanyag, léha, lustaság. A birtokán loptak az intézője meg a cselédei, az ügyvédi irodájában lopta az irodavezetője. Özönlött hozzá a pénz, mert

mindenféle banknak, részvénytársaságnak, gyárnak volt az elnöke, felügyeleti bizottság tagja meg mi a csuda, de a hozzá özönlő pénzért két szalmaszálat sem tett keresztbe. Dologtalan here volt. És egy ilyen ügyefogyott, kétbalkezes alak lehetett nálunk törvényalkotó felsőházi tag! Aki a magáéra se tud vigyázni, lehet az jó sáfárja a közvagyonnak?!

– És mi lett a nagy vagyonnal? – tette fel a kérdést Józsi.

– Semmivé vált. A városi házát eladta negyvennégy nyarán, hogy rendezze az adósságait, a földjét kiosztották a parasztok között. Az oroszok elől elmenekült a Dunántúlra. Amikorra visszajött, nem volt semmije. Most a volt cselédje tartja el az öreg méltóságost, meg a feleségét. Gyerekük nincs. Hát szóval Jenő bácsi nem volt népnyúzó, de bamba ingyenélő volt és maradt egész életében.

– És Ön nem sajnálja? Hát mégis csak borzasztó lehet egy jólétben eltöltött élet után vén korában nélkülözni, a volt cselédje kültelki házában kegyelemkenyéren élni . . .

– Nem mondom . . . Mint embert sajnálom. De azt az embertípust, amelyet ő képviselt, azt megvetem, gyűlölöm! Hanem hát ne töltsük ezzel az időt! Hallom, hogy Jani hazajött, hát gondoltam, benézek egy kicsit elbeszélgetni vele. Gondoltam arra is, hogy egy kicsit elmagyarázom a szociáldemokrata párt céljait, hátha Jani is kedvet kap rá, hogy belépjen a pártba!

III. fejezet

Kelemen Janit néhány nappal később beléptették a szociáldemokrata pártba. Ezt elősegítette Lékó Miskának szinte naponta megismétlődő agitációja, de az is, hogy a vágóhídon erős volt a szociáldemokrata párt.

Ami Lékó Miskát illeti, ő korábban gazdag urak sofőrje volt, s így régente se nélkülözött. Nem is politizált korábban. A felszabadulás után azonban azonnal belépett a szociáldemokrata pártba. Részt vett minden pártértekezleten, politikai és közgazdasági könyveket olvasott. Emellett gépkocsijavító műhely létesítésére kért és kapott iparengedélyt. Állítólag nagyon jól keresett, de változatlanul nap mint nap talált időt a pártmunkára is.

Ami viszont a vágóhídat illeti, ott azokban az időkben, vagyis 1947 nyarán még csak a régi típusú üzemelés folyt, azaz a vágóhíd

gazdája az állatorvos volt, aki viszont 1945. óta tagja, sőt vezetőségi tagja volt a helybeli szociáldemokrata pártnak. Annak idején 1919-ben önként jelentkezett a Vörös Hadseregbe, és harcolt a románok ellen. A tanácsköztársaság bukása után jó pár év múlva azonban egy igen módos falusi jegyző lányát vette feleségül, jövedelmező praxist folytatott, szép házat, földet vásárolt. Így aztán 1945-ben már csak a szociáldemokrata pártig jutott el. Ez aztán fémjelezte a teljes vágóhídi apparátust is. Így Kelemen Janit is.

Jani tehát révbe jutott, és elégedett volt. Ezt viszont nem lehetett elmondani Szakács Józsiról. Őt napközben is gyakran elfogta a megalázottság, a kifosztottság és a bizonytalan jövő miatt érzett sötét aggodalom. Esténként rendszerint nehezen tudott elaludni, gyomrát vasmarok szorította össze. Szörnyű feszültséget érzett bensőjében.

Aztán két és fél hét múlva – tehát elég hamar – kapott egy írást a megyei rendőrfőkapitányságtól, amely szerint fellebbezését elutasították és rendőri felügyelet alá való helyezését helybenhagyták. Pillanatnyilag a legfontosabbnak azt tartotta, hogy a Kelemenéknél élvezett lakást és kosztot megszolgálja. Így hát úszónadrágra vetkezve kapált, rengeteg vizet hordott, öntözött, leszedte a zöldpaprikát, paradicsomot, gyümölcsöt, virágot. Ez a segítség jól jött Kelemennének, mert eddig a nehéz testi munkák miatt többször előfordult, hogy egy-két napra napszámost kellett fogadni. Még rosszabb lett volna Szakács Józsi nélkül a helyzet szeptember 1-től, amikor Mari újból iskolába ment. A nyolcosztályos elemi népiskola elvégzése után a család kívánságára egy egyéves kereskedelmi szaktanfolyamra iratkozott be.

Szóval nem vitásan a Józsi szívvel-lélekkel végzett, munkája pénzmegtakarítást jelentett a családnak, Jóska azonban arra vágyott, hogy pénzre tegyen szert, és pénzt is tehessen le a Kelemenék asztalára. Aztán egészen váratlanul az a probléma is megoldódott.

Egy szeptemberi vasárnap délután Janival besétáltak a városba csak úgy időtöltés végett. Ahogy beértek a Főtérre, megláttak két szovjet katonát, akik tanácstalanul nézelődtek. Nyilván kerestek valakit, vagy valamit. Meg is szólították egy-egy járókelőt, de azok vállvonogatva tértek ki a kérdések elől. Nyilván nem tudtak oroszul. Szakács udvariasan de, szívélyesen megszólította a két katonát:

– V csom gyélo, tovariscsi? Mi van elvtársak?

– No, végre egy ember, akivel szót tudunk érteni! Egy bizonyos

Kovács Péter nevű embert keresünk, hátha meglátnánk itt a sétálók között...

– A Kovács név nagyon gyakori nálunk. Lakcímét nem tudják?

– Nem. Gyakran találkozni vele ott a laktanya körül. Említette ugyan, hogy merre lakik, de ki tudná megjegyezni azokat a nyakatekert magyar szavakat?! És épp most nem járt felénk, amikor pedig nagyon sürgősen kellett volna... találkozni vele! Ez a Péter úr olyan rangos, peckes járású ember. Gondoltuk, csak találunk valakire, aki eligazít bennünket. De az ördög vigye el, nem tudtuk megértetni magunkat. Maguk idevalósiak? Nem tudnának segíteni?

Most Jani ragadta meg a szót:

– Miféle ember ez a Kovács Péter? Mivel foglalkozik?

– No, Péter úr olyan 35–40 év körüli. Fekete haja van, meg sűrű, erős, fekete bajusza. Körülbelül olyan magas, mint maga. Ilyen nagy erős ember... És hogy mivel foglalkozik? Hát ezt nem tudom pontosan megmondani... Gyakran mutatkozik a laktanya környékén, barátkozik a szovjet katonákkal... Mit tudom én..., olyan... izé...

– Spekuláns?

– Az az ! Ismerik?

– Nem. Nem ismerjük. – ezt már ismét Szakács mondta.

– Az ördög vigye el! Egy órát akartunk eladni neki. Jó karóra. Pobjéda. Nekünk meg forintra van szükségünk. Kell lányokra. Pénz nélkül nem állnak szóba az emberrel. Vegyék meg ezt az órát. Olcsón adom. 300 forint. Nem kell? Adom kettőszázötvenért! No?

A két magyar tanácskozni kezdett.

– Ha volna 250 forintom, azonnal megvenném! – így Szakács.

– Annyira kellene neked egy óra?

– Nem óra kell nekem. Hanem ha megvenném, holnap eladnám háromszázért, vagy háromszázötvenért, egy kis jövedelemre tennék szert!

– Hát ide figyelj! Mi tegnap kaptunk fizetést. Itt van a zsebemben még 200 forint. Ezt a pénzt kölcsön adom neked. Ha meg tudod venni 200-ért, vedd meg! Aztán, ha tovább adod, majd megkapom a pénzem. Rendben?

– Rendben! – aztán a két szovjetkatonához fordult – Szlusitye! Ide hallgasson! Összesen 200 forintunk van. Ha ennyiért ideadja, megveszem az órát!

– Az ördög vigye el! Lehúzzátok a bőrt az emberről! De egye fene! Nekünk pénz kell, de sürgősen, mert ma estére el akarjuk vinni a lá-

nyokat vendéglőbe, utána meg... szóval most nem érünk rá alkudozni. Itt az óra! Hol a 200 forint?

A fiúk meghallgatták az óra ketyegését, csavargatták a mutatókat előre-hátra, aztán végül előnyálazták és átadták a 200 forintot.

Másnap Jóska sietett a kerti munkákkal. Aztán megmosakodott, felöltözött, és bement a városba. Délben már kinn volt a piacon. Előbb csak sétálgatott, nézelődött. Aztán elkezdte kínálgatni az órát. Tíz perc se telt bele, és az óra 360 forintért gazdát cserélt.

Ez volt a szerény kezdet. Aztán Jóska megtudakolta, hogy merre van az orosz laktanya. Maga is kiment oda. Ismerkedett, beszélgetett orosz katonákkal, akik viszont örültek, hogy olyan emberrel akadtak össze, aki jól beszél oroszul. Sűrűn akadt olyan katona, aki el akart adni valamit. Jóska belesegített. Mikor aztán már jelentősebb pénzre tett szert, rendre megvette az oroszoktól készpénzért az eladó holmit: órát, fényképezőgépet, rádiót, kölnit, s később keresett vevőt, akiknek jókora haszonnal lehetet továbbadni az árut.

Szakács nem rajongott ezért a munkáért, de úgy vélte, hogy valamiből élnie kell. Ezzel csillapította lelkiismeretfurdalását.

***

Október végén Hrustyák János, a rendőrség államvédelmi osztályának alhadnagya jelentést tett Mészáros Ferenc rendőrszázadosnak, a városi rendőrkapitányság államvédelmi osztály parancsnokának:

– Kapitány elvtárs, számos bizonyítékom van rá, hogy ez az emlékezetvesztett Szakács József orosz katonákkal üzletel, spekulál, tisztességtelen kereskedelmi tevékenységből él. Csináljunk jelentést, és áttegyük az ügyet a gazdasági rendőrségnek?

Mészáros százados a sokak által olyannyira rettegett lárva arccal nézett maga elé, amelyen vidámságot, szomorúságot, általában bármilyen érzelmi megnyilvánulást ember még nem igen látott. Fél perc múlva válaszolt:

– Nem. Ne csináljon semmiféle jelentést. De azért figyeltesse. Bizalmi egyénekkel.

November első napjaiban, amikor Szakács a szokásos heti ellenőrzésre jelentkezett az államvédelmi osztályon, egy ismeretlen főhadnagy fogadta:

– Örömmel közlöm, hogy az októberi nagy szocialista forradalom alkalmából az illetékes főhatóság a rendőri felügyeletet Önnel

szemben megszüntette. Mától kezdve nem kell többé jelentkeznie, azt csinál, amit akar, odamegy, ahová akar. Most kiállítok Önnek egy – a volt hadifoglyok részére rendszeresített – „jelentkezési lapot" igazolvány gyanánt.

– Szóval rájöttek, hogy nem vagyok veszedelmes farkas, hanem csak kóbor kutya...

– Nézze, Szakács, nem szabad mellre szívni a dolgokat. A maga esete orvosilag... hogy úgy mondjam – rendkívüli. És ugyanakkor – sajnos – egy csomó kétes elem körmönfont módszerekkel igyekszik szabadulni cselekményeinek következményei alól. Elismerem, hogy Önnek kellemetlen volt ez a megpróbáltatás, de... nem halt bele! Meg kell értenie a mi helyzetünket is. Nos, minden jót kívánok. Egyébként ha nehézségei vannak elhelyezkedés szempontjából, forduljon hozzánk. Bizonyára tudunk segíteni. De persze elvárjuk, hogy Ön is segít nekünk a demokratikus államrendért folytatott harcunkban...!

Szakács már hallott róla, hogy a rendőrségnek vannak sokfelé úgynevezett „bizalmi egyénei", akiket a hátuk megett „spicli" néven emlegetnek. Ilyesmibe nem akart belekeveredni. Elengedte hát a füle mellett a főhadnagy ajánlatát, szótlanul meghajolt, és távozott.

Innen a rendőrségtől most legelőbb is a „Felszabadulás" mozihoz ment, ahol egy nagy vitrinben különféle hirdetések voltak kifüggesztve. És ekkor jött rá, hogy nem is olyan könnyű elhelyezkednie, még ha nem is áll rendőri felügyelet alatt. Például gépkocsivezetőket kerestek. Nos, ő nem tud gépkocsit vezetni. Építéshez művezetőket kerestek. De hát ehhez se ért. A tervező irodába rajzolókat kerestek. De ilyen ismeretei sincsenek. Legtöbb hirdetésben az is benne volt, hogy „gyakorlott munkaerőt" keresnek.

Kissé elszontyolodva ment tovább. A főtéren ácsorogva, és az autóbuszra várakozva egyik könyvkereskedés kirakatában egy könyvecskét pillantott meg: „A gombatermelő kézikönyve". Hirtelen kedve támadt, bement és megvette a könyvecskét. Arra gondolt, hogy hátha lehetne a Kelemenék kertjében is gombát termelni. Azután visszament az autóbusz váróhelyiségbe, leült és olvasni kezdte a könyvet. Hamarosan megtudta, hogy a gombát nem kertben termelik, hanem pincében. Egy autóbusz járatot közben el is szalasztott, de teljesen elolvasta a füzetet. Képzelete szárnyakat kapott a nagy lehetőségek láttán. Kisietett a piacra. Egy helyen látott szép, nagyfejű champignon gombát. Kilója 20 forint!

Izgalma nem hagyta nyugodni. Mindjárt azt is kinyomozta, hogy merre van a városi istálló, és megérdeklődte, hogy adnak-e el lótrágyát? Szerencséje volt, mert éppen nagy tömeg trágya gyűlt össze az istálló megett. Nyomban meg is vett három kocsi lótrágyát azzal, hogy pár napon belül megadja a címet, hová kell szállítani a trágyát. Megkereste a vetőmagboltot is, és rendelt gombaspórát, úgynevezett mycéliumot. A végén maga is meglepődött kissé, hogy milyen vakmerően és meggondolatlanul fog bele a dolgokba. De a lényeg az, hogy mától kezdve vége a rossz-szagú üzletelésnek! Mostantól kezdve, hogy feloldódott a rendőri felügyelet, csakis legális tevékenységet szabad folytatnia. Ahogy hazaért, a Kelemen család tagjai a konyhában ültek együtt.

– Evett már valamit, Józsi? – kérdezte Kelemenné.

– Bizony, még semmit! Nem ettem, mert jelentős események történtek velem, s így megfeledkeztem még az evésről is. Itt van ni, ez a legfontosabb!

Ezzel elővette, és az asztalra tette a határozatot a rendőri felügyelet megszüntetéséről...

Kelemenné sírva csókolta meg Józsit, aztán Jani is megölelte, és és végül Mari, aki először csak ujjongott, és indián táncot járt, végül is Józsi nyakába ugrott, és jobbról-balról megcsókolta. Szakács azonban folytatta:

– Várjatok! Jön még folytatás is! Ahogyan kijöttem a rendőrségről, első gondolatom az volt, hogy most már legális foglalkozás után kell néznem, szóval rendes elfoglaltság után. Megnéztem az álláshirdetéseket, de ott nem találtam semmi felhasználhatót. Ellenben észrevettem egy könyvkereskedés kirakatában, és meg is vettem ezt a könyvecskét. A Gombatermelő Kézikönyvét. Elolvastam és azon nyomban meg is vettem három kocsi lótrágyát, és megrendeltem a gombatelepítési anyagot. Most már csak egy elég meleg pince kellene, ahol megcsinálhatnám a lótrágyából az ágyásokat, és beállítanám a telepeket.

– Mi kellene magának...? – kérdezte Kelemenné, aki közben már terített is Szakácsnak.

– Valami jó nagy pince, vagy valamilyen hatalmas, fedett verem. Tetszik tudni, a gombát ilyen föld alatti védett helyen termelik. No és persze jó lenne, ha ezt a pincét valahol itt a közelben lehetne megtalálni. Mert akkor még a kiélt trágyát fel lehetne használni itt a kertben a kert talajának lazítására.

– Hát nézze: van itt a közelben egy ilyen pince! A vitéz Jónásék! 1943. őszén kezdtek építeni egy villát. Hatalmas pincét csináltak hozzá. Alápincézték az egész felhúzni kívánt épületet. Van ott a pincében 6–8 helyiség. De a falakat már nem tudták felhúzni, mert ideért a háború. Vitéz Jónások elmentek, és azóta hallani se lehet róluk. Állítólag talán Németországban laknak most. A kertet meg Farkasék használják. Tudja . . ., az a félszemű ember . . .

Szakács a legszívesebben azonnal odament volna a pincét megnézni. Persze ennek nem lett volna semmi értelme. De másnap reggel, amikor Jani elment már a vágóhídra, meg Mari is az iskolába, Szakács Józsi átsétált Kelemen nénivel a tetthelyre. Megtudta, hogy Farkasék az „Elhagyott javak kormánybiztosságától" bérelték ki a telket, de a szerződés szeptember 30-án lejárt, és Farkasék nem hosszabbították meg a bérletet. Sovány, kiélt volt a talaj, és nem is volt erejük hozzá, hogy a saját kertjükön kívül ezt az elvadult portát is hasznosítsák. Szakács sietett be a városba. Az elhagyott javak kormánybiztossága a városházán volt. Farkaséktől tudta hogy Gál László elvtársat kell keresni. Minden rendben ment. Nyolcvan forint volt a bér, aminek a felét előre kellett kifizetni.

A kormánybiztosságtól elment a városi istállóhoz, és megadta a szállítási címet. Másnap kiszállították a trágyát, és lerakták a Jónás portán. Aztán Jóska vasvillával lehányta a trágyát a pinceablakon keresztül, és megkezdődött az érlelés munkája. Egy-egy réteg trágyát vigyázva szétterített, meglocsolta, és rakta rá a második réteget. Így ment a munka tovább. Közben gyakran kézzel is morzsolta a trágyát, és kidobálta belőle a belekeveredett patkódarabot, szöget, papírt, követ. A gőzölgő trágya szaga átjárta a ruháját, a haját, a testét. Még a keze ráncaiba is beleette magát a trágyalé.

Rengeteg vizet is kellett lehordani a pincébe. S ahogy kiizzadva járt fel vizért a novemberi-decemberi hidegben, bizony megcsapta a zord idő. Mire karácsonyra beért a trágya, és készen voltak az ágyások, be voltak telepítve a mycélium spórák, ráterítve a vékony homokréteg, Jóska egészsége is kikészült. Köhögött, magas láza volt. Ágyba dugták, s nyomták bele a forró kamilla teát, ami Kelemenné szerint a legjobb orvosság minden betegség ellen. De mivel a láz nem csökkent, orvost is kellett hivatni, aki aztán megnyugtatta Kelemenéket, hogy szó sincs tüdőgyulladásról, de van hörghurut és mandulagyulladás.

Minthogy Marinak épp most kezdődött a karácsonyi iskolaszünet,

szinte egész nap, minden erejét Józsi ápolására, és Józsi munkájának befejezésére fordította. Mérte a lázat, adagolta az orvosságot, igazgatta a párnát. Könyvet és újságot olvasott fel. De ez még semmi. Naponta háromszor, négyszer átment Mari a Jónás portára, hordta le a vizet a pincébe, és be-bepermetezte vízzel a homokba takarózott ágyásokat. Hiába intette az anyja, hogy ez nem neki való munka, Marinak nem lehetett parancsolni. Aztán még külön kis karácsonyfát is állított a fiúk szobájába a szekrény tetejére. A fa mellett pedig ott volt egy gondosan elkészített zsebkendő, benne S.J. monogrammal.

– No, megállj, – fogadkozott Jóska elérzékenyedve – ha meggyógyulok, megkeresem majd Jézuskát, és előveszem érte, hogy hol felejtette a ti ajándékotokat...!

A javulás hamarosan következett be. A hónap vége felé fel is kelt. Szilveszter napján délelőtt Józsi már be is ment autóbusszal a városba. Vett egy üveg pezsgőt. Továbbá Kelemennének egy kendőt, Janinak egy kötött sálat, Marinak egy pár meleg kesztyűt. A gombát majd csak január végén, február elején lehet szedni. De ha várakozás ellenére nem sikerült a gomba, akkor neki befellegzett Kezdheti újra az üzletelést a szovjet katonákkal! Szerencsére hamar elmúltak az aggodalmak. Szilveszter este nagyon kellemesen telt el. Jani hozott a vágóhídról virslit, meg sertésfejet és körmöt. Ez utóbbiakból Kelemenné kocsonyát főzött. Vacsora után rádiót hallgattak, és sokat nevettek. Éjfélkor megitták a pezsgőt, összecsókolóztak, és boldog új évet kívántak egymásnak.

IV. fejezet

A gombatermelés nagy szerencsével járt. Már január végén megjelentek az első gombák, de február elején már fehérlettek az ágyások a sok szép, fehér gombafejtől. Volt olyan nap, amikor 6–8 kiló gombát is leszedett. A termést aztán hol egyikük, hol másikuk bevitte a városba, és leadta a zöldség- és gyümölcs-kereskedőknek, kofáknak. De voltak olyan vásárlók is, akik egyenesen házhoz jöttek friss gombáért.

Április végén már a második ültetés termését szedte, amikor egy este egy idősebb férfi jött gombáért. Nyomban észrevehető volt, hogy ez a vevő valamikor jobb napokat látott. Szakács elballagott vele a

pincéhez, szedett gombát, lemérte, átadta. A vevő nem sietett. Beszédes kedve volt:

– Szakács úr bizonyára jó családból származik... Egész magatartásán meglátszik, hogy jó gyerekszobája lehetett!

– Erről – sajnos – fogalmam sincs. Egy harctéri agyrázkódás következtében teljesen elvesztettem az emlékező képességemet.

– Valóban?! Ilyenről még nem is hallottam!

Feljöttek a pincéből. Józsi lezárta a levezető ajtót, és visszafelé indultak. A vevő ismét felvette a beszélgetés fonalát:

– Ez a gombatermelés jól jövedelmezhet...

– Nem panaszkodhatom. De meg is kell érte dolgozni!

– Ez az! Ez a szomorú! Intelligens ember létére kemény fizikai munkát kell napról napra végeznie, holott nem erre született!

– Hogy mire születtem, azt nem tudhatom. De bevallom, hogy a munka – ha értelme van – kimondottan örömöt szerez!

– Ne mondja...! No, és – mondjuk meg őszintén – vigasztalhatja az embert a tudat, hogy úgy se tart soká a jelenlegi anti-világ. Hamarosan jönnek az amcsik, az amerikaiak! Azok majd rendet csinálnak. Akkor majd Ön is visszakerülhet az Ön születése, neveltetése és rangja szerint megillető pozícióba!

– Hol él Ön, Uram?! Először is Amerika százszor is meggondolja, mielőtt fegyveres konfliktusba keveredne miattunk. Másodszor pedig ha Amerika megpróbálna itt beavatkozni, nagyon megjárná. Az oroszok megverték Napóleont, megverték Hitlert, s meg vagyok győződve róla, hogy az amerikaiak is ugyancsak megjárnák, ha háborúba keverednének Moszkvával!

– Ne mondja...! Önnek ez a meglátása?

– Ez. Aki mást állít, az vagy önmagát állítatja, vagy félre akarja vezetni embertársait.

– Hát ez elég sivár kilátás, de valóban igaz lehet. Engedje meg, hogy bemutatkozzam. Szabó Miklós..., vitéz Szabó Miklós! Jó éjszakát, Szakács Úr!

Egy félóra múlva Szabó Miklós belépett az államrendőrség épületébe, miközben a kapuőrnek egy igazolványt mutatott. Aztán az udvari traktuson sétált hátra az államvédelmi osztály helyiségeiig. Ott még voltak, akik benn dolgoztak, mert lámpafény szűrődött ki. Pár perc múlva a jövevény Hrustyák alhadnaggyal találkozott:

– No, Szabó? Mit tapasztalt?

– Vettem egy kiló gombát. Itt van ebben a szatyorban. Aztán

beszélgettünk. Meg kell mondanom őszintén: feltevésük teljesen tévesnek bizonyult...

– Hogy-hogy? Szakács úr nem pakolt ki?

– Nem. Egy szóval se. Sőt! Nagyon pozitívan állt ki a népi demokrácia mellett! Semmiféle reakciós megnyilvánulása nincs. Nem politizál. A pénzt biztos, hogy szereti, de hát ki nem szereti...?

– Maga is szereti?

– Hát én is a piacról élek.

– No, jó. Itt van 200 forint. Tegye el, és írja alá ezt a nyugtát. Elég régen díjaztuk utoljára a munkáját.

Szabó zsebre tette a pénzt, aláírta a nyugtát, és távozott.

Ez idő tájt egyesült a szocialista meg a kommunista párt „Magyar Dolgozók Pártja" név alatt. Janit minden további nélkül felvették az új pártba. Ám a szocialista párt tagjai közül nem mindenki került be a Magyar Dolgozók pártjába. Így például Lékó Miska se, aki pedig a szocialista pártnak vezetőségi tagja volt. Panaszkodott is:

– Hej, kérem, nem így képzeltem el a dolgokat 1945-ben! Hogy örültem akkor...! Negyvenhárom éves fejjel önálló lettem, gépkocsijavító műhelyt nyitottam. Nem hiszem, hogy volna ezen a téren különb szakember nálam nem csak a városban, de az egész megyében! Hát persze, hogy jól kerestem. Soha nem is tagadtam. De nem üzérkedéssel kerestem a pénzt, hanem becsületes, jó munkával! Most meg a fejemhez vágják, hogy kapitalista hajlamaim vannak... És az angol, svéd, vagy francia szocialisták? Ott harcolnak érte, hogy egyik ember ne zsákmányolhassa ki a másikat, de közben, becsületes munkának megadják a jogot a jövedelem gyarapítására!

– Ne törődjön vele, Lékó Úr! – vélte Szakács Józsi. Ha most mentesül a pártmunkától, több ideje marad a műhellyel foglalkozni...

– Frászkarikát! Hol él maga? Ha előttem becsapták az új marxista párt kapuját, az azt jelenti, hogy engem megbízhatatlannak tartanak. Ennek a következménye pedig előbb-utóbb az lesz, hogy bevonják az iparengedélyemet. Aztán elmehetek egy állami vállalathoz dolgozni. Mondjuk: 4 Ft órabérrel. Ezzel a falnak mehetek!

– Rémeket lát, Miska bácsi! – mondta Jani is – Ha valakit nem vettek fel az új pártba, az még nem jelenti azt, hogy az illető mindjárt osztályellenségnek minősül...

– Ezt csak a te naiv rövidlátásod mondatja veled! Az üzemi plakátok azt hirdették: a Magyar Dolgozók Pártjának kapuja nyitva áll

minden becsületes magyar ember előtt! Ha tehát előttem becsukódott a kapu, az egyszersmind azt is jelenti, hogy én nem minősülök becsületes magyar embernek! Értik, kérem?

– Rémeket lát ... – vélte Jani.

– Jó, hát akkor nem vitázom, mert a végén még úgy járok, mint a Sürü szabó fia ...

– Az hogy járt? – érdeklődött Szakács.

– Én hallottam róla ... – szűrte a szót Jani. – Valami összeesküvés vádjával tartóztatta le a rendőrség ...

– Ha még csak ez történt volna, az nem is lenne olyan nagy baj! De csak annyit lehet tudni, hogy többen látták, amikor a Felszabadulás moziból kijövet két polgári ruhás férfi megragadta, és betuszkolta egy gépkocsiba. Többen azok közül, akik látták az esetet, szaladtak Sürüékhez, és elmondták a szülőknek, hogy mi történt. No, erre Sürüné – te Jani tudod, hogy Sürüné milyen kardos menyecske – tüstént rohant a rendőrségre, és követelte, hogy mondják meg neki, mi van a fiával. Ott meg nem akartak tudni semmiről. Beszélik is már, hogy talán nem is az ávósok vitték el, hanem az oroszok. Mások meg azt mondják, hogy az ávósok tartóztatták le, de mindjárt át is adták az oroszoknak. Szóval Sürü Feri szőrén-szálán eltűnt! És senki nem akar tudni semmiről. Ez a legborzalmasabb. Nem így indultunk 1945-ben!

***

Június 15-én véget ért a kereskedelmi szaktanfolyam, amelyen Mari is részt vett. A bizonyítványosztást követően táncos teadélutánt rendeztek a lányok. Mari meghívta a „fiúkat" is. Szakács ugyan úgy vélte, hogy ő már nem nagyon illik a tizenöt éves lányok közé, de Mari kedvéért csak elment. Jani életében sohase táncolt. Agyrázkódása óta Szakácsnak se volt alkalma még táncolni. Nos, Marit hamar elvitték a vele egykorú gimnazisták. A fiúk nézelődtek, beszélgettek, viccelődtek. Vagy 20 perc múlva egyszerre csak odajött Mari a tánctól kipirulva, megállt Szakács előtt, pukkedlit csinált, és megkérdezte:

– Szabad?

– De Mari ... Én nem tudok táncolni!

– Nem baj. Majd megtanulsz. No gyere!

– Megbánod, Mari!

– Dehogy bánom! Sőt te se bánod meg!

Sima foxot játszott a zenekar. Józsi engedte, hogy tulajdonképpen

a lány vezessen, s közben ide-oda pillantgatva nézte, hogy a többiek hogyan táncolnak. De rövid pár perc múlva már automatikusan átvette a vezetést, és élvezte, hogy a tánc ritmusára úgy siklanak tova, mint a könnyű tavaszi szellő.

– Józsi, te becsaptál engem! Hiszen te nagyszerűen táncolsz! Te táncolsz a legjobban az összes fiúk közül! Eddig miért tagadtad ezt le?

– Mert nem tudtam róla. De tényleg nagyon jól esik táncolni. Köszönöm, hogy ilyen örömet szereztél nekem.

Marit hamarosan lekérték. De Szakács Józsi nem sokáig maradt a majomszigeten. Csak addig várt, amíg Marit tovább vitték attól a fiútól, aki tőle lekérte a lányt, s azután már ismét ő jelentkezett táncosnak. Mari huncutul nevetett:

– No lám, megjött a kedved a tánchoz...!

– Őszintén mondva alig vártam, hogy visszakérhesselek!

– Én is reméltem, hogy nem nekem kell majd újból felkérnem téged.

Most nem zavarták őket. Ahogy vége lett a foxnak, együtt sétáltak körbe-körbe. Később a zenekar tangót kezdett játszani. Szakács kíváncsian jegyezte meg:

– No, ez vajon hogy fog sikerülni...?

– Jól! Ne félj semmit! Csak csináld azt tükörképben, amit én csinálok. Tulajdonképpen séta ez is.

A tangóval se vallottak szégyent. Szakácsnak olyan érzése volt, mintha bort ivott volna, és be volna csípve. Az agyában valami feszültséget érzett, ami egyszerre volt kellemes és kellemetlen. Az volt az érzése, hogy régente sokat táncolhatott, és valószínűleg szeretett is táncolni. De milyen körülmények között történhetett ez? Vajon hol, milyen társaságban táncolhatott? Úristen! Most mindjárt emlékezni fog mindenre! Nem. Csak nem szakadt fel a fátyol.

– Mire gondolsz? Úgy összeráncolod a homlokodat...!

– Összeráncolom a homlokomat?

– Igen. Mintha kínosan törnéd a fejed valamin. Most hagyd a gondokat, és legyen jó kedved!

– Bocsáss meg, Mari, olyan érzésem volt, mintha pillanatokon belül visszanyerhetném az emlékezetemet...

– Meglásd, az is eljön egyszer. Szeretnéd visszakapni a régi életedet a mostani helyett?

– Nehéz volna ezt megmondani. Mindenesetre titeket nem szeretnélek elveszíteni semmi áron.

– Még szép tőled... – mondta évődve Mari, de aztán komolyan hozzátette: – Én se szeretném, ha eltűnnél a mi életünkből.

Megint lekérték a lányt. De még hátra volt két nagy szenzáció. Egyik a keringő volt, amit Szakács Józsi behunyt szemekkel is úgy táncolt, mintha tegnap hagyta volna abba a valcerozást. Nem gondolkodott egy pillanatig sem. Nem leste a szomszédokat, hogy azok mit csinálnak, hanem csak táncolt behunyt szemmel, könnyedén, gondolkodás nélkül. Aztán még nagyobb attrakció volt a csárdás! Ezt olyan túláradó jó kedvvel táncolta, hogy a többiek mind körülállták őket, és ütemesen tapsoltak.

Ahogy hazaértek, Jani lelkendezve újságolta:

– Képzeld anyu, Józsi is táncolt!

– Hát tud táncolni?

– De még mennyire! És tudod, kivel táncolt folyton?

– ?

– Marival! Folyton folyvást csak Marival. De úgy táncoltak, hogy mindenki őket nézte!

V. fejezet

Szeptember elején kellemetlen meglepetés érte Szakács Józsit. Éppen trágyát érlelt nagy buzgalommal, amikor idegenek jelentek meg a portán: Gál elvtárs az elhagyott javak kormánybiztosságától, továbbá egy igen jól öltözött, ötvenes éveiben járó házaspár, s még egy pohos, erősen izzadó ember sárga ballon ruhában, akivel Józsi mintha már találkozott volna. Amikor Józsit meglátták, egyenesen feléje tartottak.

– Szakács elvtárs...? – kérdezte Gál.

– Igen. Én vagyok. Mit óhajtanak az urak?

– Marosi-Greiner elvtárs – egyetemi tanár – meg a felesége Budapestről jöttek. Azért vannak itt, mert meg akarják venni a telket.

Szakács egyszerre nagyon kellemetlenül érezte magát.

– Mi célból akarják megvenni a professzor úrék ezt a portát?

– Természetesen építkezni akarunk rá. Egy villát akarunk építeni, ahol pihenhetünk munka után. Ön bérli ezt a telket jelenleg?

– Igen. Én bérelem.

– Úgy már most kérjük, hogy tartózkodjék a hosszúlejáratú el-

képzelésektől. Ha mi megvesszük a telket, nem hosszabbítjuk meg a bérletet!

– Nem lehetne legalább tavaszig várni? Hiszen télen amúgy sem lehet építkezni.

– De télen kerti munkát se lehet végezni.

– Nem is a kert fontos nekem, hanem a pince.

– A pince?

– Az. Én ott gombát termelek.

– Nagyon sajnálom, de nekünk pont a pincére lesz legelőbb szükségünk. Itt fogjuk elhelyezni a helyszínre szállított építési anyagokat. Szóval: megvesszük a telket, és legnagyobb sajnálatunkra a haszonbérletet nem tudjuk meghosszabítani!

– Ez a porta a tanár úréknak szórakozás, de nekem megélhetés!

– Ugyan . . .! Majd talál magának másik pincét.

– Itt a közelben biztosan nem.

Amíg a vevők és Gál László ide-oda jártak a portán, a sárga ballonruhás kísérő visszamaradt Szakáccsal:

– Mi már találkoztunk . . . Gondolom megismer . . .

– Valami rémlik, de pontosan nem tudom . . .

– Szekeresnek hívnak. Szekeres Illés. Tudja, vettem magától egy orosz Pobeda órát a fiam részére . . .

– Ahá! Emlékszem már . . .

– Én ingatlanközvetítő vagyok. Most a Marosi tanár úrékat kísérem. Egyébként a Kossuth térhez közel lakom. Petőfi utca, mellékköz, négyes házszám. Csak azért hogy ha tényleg nem találna másik pincét, tudnék magának állást, ahol megkeresne ugyanennyit, mint a gombatermeléssel, vagy még többet. És ami nem közömbös: sokkal könnyebben, sokkal kényelmesebben.

– Mi volna az az állás? Hátha nem is értek hozzá . . .?

– Elhiheti nekem, hogy megfelelne ebben a munkakörben. Ha meggondolja magát, nézzen be hozzám!

Ekkor már visszajöttek a többiek is, és valamennyien távoztak.

A következő napokon Szakács utánajárt, kérdezősködött, pincét keresett. De minden erőfeszítése hiábavaló volt.

– Nézd, Józsi, – szól hozzá a problémához Jani – én úgy gondolom, hogy keresd fel ezt a Szekerest. Károd semmiesetre nem származhatik belőle. Biztosan valamilyen irodai munkáról van szó. Akárkinél lépsz alkalmazásba, ez már munkaviszony. Beszámít a nyug-

díjba. Aztán bejelentenek az OTI*-ba, és akkor jár ingyenes betegellátás is. Aztán ha már egyszer állásban vagy, és jobbat találsz, akkor könnyebb átmenni. Én amondó vagyok, hogy ne szalaszd el ezt a lehetőséget!

Végre nem nagyon szívesen, de kénytelen-kelletlen elszánta magát Szakács, hogy felkeresi Szekerest. A Petőfi utca mellékközben csupa kis ház volt található. Ezek egyike egy üzlethelyiségszerű, utcára nyíló szobával is rendelkezett. A bejárat felett kisebb cégtábla volt felszegezve: „Szekeres Illés áll. eng. ingatlanközvetítő".

Józsi benyitott a kis helyiségbe. Egy íróasztal állt odabenn a bejárattal szemben. Kétoldalt szétrendezve egy iratszekrény, egy kis kerek asztal, ún. dohányzó asztal, egy puhafa kanapé meg két puhafa karosszék. A helyiségben pillanatnyilag nem volt senki. De az ajtónyitás zajára kinyílt egy kis hátsó tapétaajtó, és egy borzashajú, idősebb asszony nézett be:

– Tessék kicsit helyet foglalni. Az uram tíz percen belül itt lesz. Milyen ügyben keresi? Venni, vagy eladni akar valamit?

– Nem ilyesmiről van szó. Beszélni valóm volna a férjével.

Ez a „beszélni való" kifejezés nem tetszett az asszonynak. Visszahúzódott, de pár perc múlva újranyílt az ajtó, s most már kissé rendezettebb külsővel jelent meg ismét Szekeresné.

– Tetszik tudni, az én férjem nagyon rendes ember. Neki mindene a demokrácia! Az én uram cipész volt azelőtt. Nagyon sokat kínlódtunk, amíg ezt a kis házat összekapartuk. Az ingatlanközvetítési iparengedélyt is a felszabadulás után kaptuk. A demokráciától.

Szekeres hamar előkerült.

– Jónapot, Szakács Úr! No, eljött? – közben a feleségét gyorsan eltávolította: – Rózsi, te menj csak a dolgodra! Nem keresett senki?

– Nem. Senki más... – azzal kiment.

Szakács kezdte a beszélgetést:

– Érdekelne az állás, amiről beszélt.

– Helyes. Hát elmondom, hogy miről van szó. Én ezt az ingatlanközvetítési munkát nem győzöm egyedül. Nos, én arra gondoltam, jó volna egy fiatalember, aki betársulna ide, s akkor ezzel mind ketten jól járnánk. Maga ehhez éppen belevaló ember volna.

– De én ilyesmit még soha nem csináltam!

– No, pontosan ilyet még bizonyára nem, de hasonlót igen.

*Országos Társadalombiztosító Intézet, az SZTK jog elődje.

Ahogyan az orosz katonák holmijaival ügynökösködött, az megmutatta, hogy magának kitűnő érzéke van ilyesmihez!

– No, tegyük fel, hogy elfogadom az ajánlatát. Akkor mi lenne a teendőm?

– Nézze, kezdetben elkísérné a vevőket ahhoz az ingatlanhoz, amelyről szó van. Ott tárgyal az eladóval meg a vevővel. Megpróbálja összeegyeztetni őket. Ezért azoban még nem jár magának semmi. Ellenben a vevő bizonyosan elmondja, hogy már nézett más ingatlant is, de azt ilyen vagy olyan okból nem vette meg. Ezeket a címeket jól meg kell jegyezni. És lehet, hogy az eladó is elmeséli, hogy nézték már az ingatlant mások is, de nem sikerült megegyezni. Ezeket a címeket is jól meg kell jegyezni. Aztán kapcsolatot kell teremteni az ilyen emberekkel, akiknek eladási, vagy vételi szándékuk van. És ha ez a kapcsolat üzletkötésre vezet, akkor az így befolyó jutalékból a fele magát illeti. De ismétlem: az én megbízóim, illetve az irodába direkt bejövő megbízók által fizetett jutalékból magának nem jár semmi. Persze ezekkel az ügyfelekkel is tartozik legjobb tehetsége szerint foglalkozni, de ezt grátisz csinálja. Node ez magának is hasznos, mert ha a pasasokat kísérgeti, újabb és újabb emberekkel kerül kapcsolatba, akik révén már magának is folyik, illetve folyhat be pénz. No, mit szól hozzá?

– Nézze Szekeres Úr, nincs sok gondolkozni valóm. Az elmúlt napokban sokfelé jártam, de sikertelenül. Mivel pedig más lehetőségem nincs, meg kell próbálkoznom ezzel. De valamit előbb tisztázni kell.

– És pedig?

– Ön azt mondja, hogy magának társ kell. Nos, azt hiszem, hogy a hatóságok előtt én csak úgy lennék társ, ha az én nevem is szerepelne az iparengedélyben.

– Ez nem megy. Én a függetlenségemet semmi esetre se adom fel.

– Jó. De ha szabályos társulás nem lehetséges, akkor valahogy másképpen, de meg kell oldani az én közreműködésemet. Legyek hát akkor talán alkalmazott.

– De kérem, ez már megint kozmás dolog! Ha alkalmazottat tartok, felemelik az adómat!

– És ha bejelentés nélkül dolgoznék Önnek, az nem szúrna szemet? Vannak itt más ingatlanközvetítők is. Biztos, hogy azok nem jelentenének fel mindkettőnket...?

– Valóban... De ha én alkalmazom Önt havi 200, vagy 300 Ft fizetéssel, azzal a falnak mehet!

– Hát mondjuk: a jövedelmem az lenne, amit az előbb mondott. Ebből azonban csak havi 300 forintot számolunk el fizetésként, a többit meg ráadásul adja. Nos?

– Ez talán elképzelhető... De 300 Ft talán sokat mutatna. Nem volna elég 200 Ft-ot bejelenteni?

– Nem. Még 300 Ft is nevetségesen kis összeg. De talán még elmegy, és persze feltétlenül be kell jelentenie az OTI-ba!

– Még ezt is? Na jó, nem bánom de az OTI járulék fele magát terheli!

– Rendben.

– Mikor léphet be?

– Akár holnap. Mikor nyitja az irodát?

– Én korán kelő ember vagyok. Rendszerint már 7 órakor kinyitom a boltot, és várom az érdeklődőket. De magának elég ha 8 órára jön ide. Jó?

– Nekem jó.

Másnap megkezdődött az átállás az új foglalkozásra. A legelső eljárása mindjárt nagyon jó anyagi eredménnyel járt. Egy rendőr feleségével ment el egy kis házat megnézni. A takaros épület és az egész porta mindjárt elnyerte az asszony tetszését. A felek hamar megegyeztek. Szakács kis írást csinált, a vevő felpénzt adott az eladónak. Délután már mehetnek ügyvédhez az átírás végett. Szakács a vevővel együtt már menni készült, amikor az eladó – egy vasutas özvegye – megszólalt:

– Hallja, fiatalember, tegye meg nekem azt a szívességet, és jöjjön el velem megnézni egy kis házat. Én azért adtam el a lakásomat, mert szegény uram meghalt, ez a ház meg egymagamnak túl nagy. De azért nekem is laknom kell valahol. Ki is néztem magamnak már egy kis házat a Szekfű utcában, csak az árban nem tudunk megegyezni. No jöjjön! Megfizetem a fáradtságát...

Szakács hamar aláiratott egy megbízási blankettát a Szekeres nevére, azután elment a vasutas özvegyével a Szekfű utcába. Az eladó 10 000 Ft-ot kért, a vevő 8000 Ft ígért. Szakács alaposan megnézte a házat, és egyre-másra sorolt fel hibákat, amikre tekintettel a ház nem ér nyolcezernél többet. Végre, amikor a padlást megtekinteni felmentek oda az eladóval – egy elköltözni készülő volt csendőrtiszt-

helyettessel –, míg a kis kövér vasutasné lenn maradt a szobában, az eladó: Szakácshoz fordult:

– Nézze, ne apprehendálja már ezt a házat. Ha nem piszkálnának itt a csendőrmúltam miatt, nem adnám el soha. Ide figyeljen! Intézze úgy, hogy a mama legalább kilencet adjon a házért, s akkor... maga kap tőlem egy százast! Mindjárt az előlegből! No, jól van?!

– Hát... majd meglátjuk, hogy mit tehetek. Ez a fedélszék nem rossz. Látom, a szarufák is épek, meg a lécek is és a cserepek is.

Lejöttek a padlásról. Aztán Szakács kiment a vevővel a kertet megnézni.

– No, hogy tetszik az egész?

– Nagyon tetszik. Ha sehogy se akarja tíznél olcsóbban adni, akkor tízért is megveszem. Én tizenötöt kapok a régi házért. Nincs itt sok töprengeni való. Ez a ház még nem volt hirdetve. Ha kitudódik, hogy Gulyás bácsi elköltözik, és árulja a házát, felhajtják az árát.

– No, azért nem kell elsietni. Én remélem, hogy kilencezerötszázért megkapjuk, sőt... talán kilencezerért is!

– Hát ha kilencezerre le tudja alkudni, nyomban adok magának egy százast! A közvetítési díjon felül!

Visszamentek a szobába.

– Ne mondja Gulyás Úr, hogy nincs komoly vételi szándékunk! Megadunk nyolcezerötszázat! No, megegyeztünk?

A tiszthelyettes köhögött:

– Arról szó sem lehet, kérem. De hogy ne tartsanak konoknak, hát én is engedek valamit. Nem bánom: legyen a ház ára kilenezerötszáz. De ezzel fejezzük be!

Szakács félrement a vasutasnével a sarokba, és ott a látszat kedvéért suttogtak, gesztikuláltak. Azután kisvártatva visszamentek az eladóhoz:

– Hallgassa meg az utolsó szavunkat! Kilencezer! De ennél aztán már egy fillérrel se több. Ha ezt se fogadja el, akkor már itt se vagyunk.

– No, jó... legyen kilencezer! – legyintett az eladó. Mindjárt csináltak egy kis írást, és a vasutasné adott 100 Ft-ot foglalónak. Megegyeztek, hogy melyik ügyvédnél csinálják meg a szerződést.

Ahogy, elmentek, a vasutasné Szakács kezébe csúsztatta az összehajtott százast:

– Fogja, ez a magáé. Nagyon jól csinálta. Holnap majd beviszem Szekeres úrhoz az ő pénzét is.

Szakács egy darabig elkísérte az asszonyt, azután kis kerülővel visszament a Szekfű utcába. Ott is felvette a százast, és elégedetten ment vissza az irodába. Letette az asztalra a vasutasné által aláírt megbízást, és röviden beszámolt:

– A rendőrné megvette a házat. Utána meg Vörös Ignácné, akitől volt megbízásunk a ház eladására, most megbízást adott vételnél való közreműködésre is. Ki is mentem vele a Szekfű utcába, és megalkudtunk egy házra. Le is foglalóztuk, írást is csináltam.

– Melyik volt az a ház?

– A 3-as számú. Gulyás nevű csendőrtiszthelyettesé.

– Ismerem. Nagyon rendes kis ház. Mennyiért kelt el?

– Kilencezerért. Holnap behozza a vevő a jutalékot. De hogy el ne felejtsem, Vörösné adott nekem külön száz forint jutalmat, mert jól alkudtam. Gondolom, hogy ez nem kerül felezésre.

– Persze, hogy nem. De máskor bátran felveheti az irodának járó jutalékot is, és behozza.

Józsi számolt magában. Az alkudozásért kapott a vevőtől is eladótól is 100–100 forintot. Ez már 200 forint. A vevő 3% jutalékot is fizet, azaz 270 forintot. Ennek a fele, azaz 135 Ft őt illeti. Vagyis 335 forintot keresett pár óra alatt! Ez több, mint egy nagyon jó szakmunkás egy heti keresete! Valóban nem is olyan rossz foglalkozás az ingatlanközvetítés!

VI. fejezet

Szakácsnak többet jövedelmezett az ingatlanközvetítés, mint ahogyan legmerészebb álmaiban gondolta volna. Néha szinte lelkiismeretfurdalásai voltak. De aztán végezetül mindig legyőzte az aggályait. Nem magától választotta ezt a megélhetési formát. Ha több lehetőség közül választhatott volna, bizonyára nem ezt választotta volna. De a rendőri felügyelettel becsukták előtte az új rendbe való beilleszkedés kapuját, amire pedig a hazafelé vezető úton olyan lelkesedéssel készült és vágyott.

– Józsikám, – mondta neki Kellemen Jani – én igazán nem irigylem a jövedelmet tőled, de azért tisztában vagy – gondolom – vele, hogy ez nem végleges megoldás!

– Tudom. De mit csináljak, ha nem kellek másutt sehol?! Nem mondom, vallami keserves, piszkos fizikai munkára felvennének. De annál azért mégis többre tartom magam. No és esetleg valami iro-

dai munkát is kaphatnék, ha ... ha elfogadnám az államvédelmi osztály támogatását. De azért a támogatásért ellenszolgáltatást várnak. Ez pedig nem az én esetem.

Kelemenné praktikus oldalról nézte a dolgokat:

– Józsi, csak arra az egyre vigyázzon, hogy a könnyen jött pénz könnyen ki ne csússzon a markából. Tegye takarékba a pénzét!

– Úgy lesz, anyu!

Mari, aki az utóbbi időben általában gyakran volt hallgatag és rosszkedvű, most szintén elmondotta a maga véleményét:

– Nem kell olyan sokat vitázni. Ezzel most állásban van Józsi, és ez a fő.

– No, végre a pártom fogja valaki! Hanem ide figyelj, Mari, nem csak velem vannak problémák. Beszéljünk rólad is! Mi bánt téged? Olyan az arcod, mint ha szüntelen fejfájásod volna.

Mari bosszúsan rázta a fejét:

– Semmi! Semmi nem bánt engem!

– Dehogy nem. Ki vele! Hátha tudunk segíteni ...

– Beszélj hát! – unszolta Jani is.

Mari egyik kezével gyúrta a másikat, és akadozva kezdett beszélni:

– Én a jövő héten – szeptember elején – megyek a városhoz a piacirodába dolgozni. És most – nem tehetek róla! –egyre jobban fáj, hogy nem tanulhatok tovább. Az utolsó időben kinyílt a szemem, és sok mindent tisztábban látok, mint régen. Tudom persze, hogy nekem nem sokat járhat a szám, hiszen soha se voltam különösen jó tanuló. Sőt! Elég gyenge tanuló voltam. De hogyan is lehettem volna jó tanuló? Nekem segítenem kellett itthon a kerti munkában. Anyu nyugdíja kicsi volt, Jani hadifogságba esett, érthető hát, hogy nem a könyv volt a kezemben, hanem a kapa, meg az öntöző kanna, meg a faaprító balta meg a kosár, amelyben a virágokat, zöldségeket, veteményeket, gyümölcsöket hordtam be a városba. És ha másnap nem tudtam felelni, vagy nem volt meg a házi feladatom, kaptam egy elégtelent. Bele kell hát törődni, hogy nem tanulhatok tovább ...

– Fenét kell belletörődni! – kiáltott fel Jani – Teljesen megértelek. De nem vagyunk mi már annyira elesve, hogy rá volnánk utalva arra a pár forintra, amit te a piacirodán kapnál. Az én kenesetem is szép, Józsi meg még jobban kitesz magáért, neked hát igazán nem muszáj dolgoznod. Ha kedved van hozzá: tanulni fogsz!

– De már megvoltak a beiratkozások! Egy hét múlva már kezdődik a tanítás!

– Ne törődj vele! Holnap reggel megyek a párttitkárhoz. Aztán – ha kell – vele együtt a városi pártbizottsághoz!

– Igazán mondod?

– Igazán, igazán!

Másnap mégegyszer szóba kerül a Józsi új állása. Délután hazafelé tartott. Már csak pár száz lépésnyire volt a Kelemen portától, amikor majdnem beleütközött a fák árnyékában botorkáló Nagy Jenő „méltóságos úrba". Ugyanabban a fekete ruhában volt, mint amelyiket egy évvel ezelőtt a megismerkedésükkor viselt, s amely egyetlen ruhát látta rajta máskor is. De a ruha azóta még jobban leromlott, elkopott. Sok volt rajta a pecsét, folt, durva javítás, foltozás, szegélyek kirojtosodása. Az ing is elszíneződött, koszlott. Gyűrött, rongyszerű a nyakkendő is. Mindezek ellenére szelíd derű volt az öreg arcán:

– Adj isten, barátom! Halljam, hogy pályát változtattál. Abbahagytad a gombatermelést, és most meg ügynökösködsz. Dicsérem a bátorságodat. Ha bennem is lett volna annyi virtus, annyi aktivitás, most nem lennék talán ilyen nincstelen koldus, amilyen a velem egyszőrű régi gazdagok között talán nincs még egy. A hozzám hasonló régi uraknak majdnem mindnek vannak bizonyos tartalékaik, s bármennyit vesztettek még mindig van mihez nyúlniuk. De én nem gyűjtöttem, mint a hangya, hanem csak lötyögtem, mint a tücsök. Nem állt meg a tengersok pénz se a kezemben, se a zsebemben. Végeredményben olyan szerencsétlenül cselekedtem, mint akinek nincs józan esze. Ha a régi cselédünk nem vett volna magához, bemehetnénk a szegényházba. De hidd el nekem, szép lesz itt így is az élet. Talán még szebb, mint volt. Csak azt már én nem élem meg. No, isten áldjon, fiam. Bocsáss meg, hogy így feltartóztattalak...!

***

Kelemen Jani valóban elintézte Marinak a gimnáziumba való felvételét. Igaz, hogy az elemi iskola nyolcadik osztályának végbizonyítványa csak általános elégséges volt, de a pártbizottság magáévá tette a Kelemenék érveit, és nyomatékosan kérte fel a gimnázium igazgatóját, hogy a jelentkezés elkésettségétől tekintsenek el. Így lett Mariból gimnazista.

Mintegy tíz nap múlva odaállt Szakács elé:

– Kedves Józsi! Nagy kérésem van hozzád!

– Vedd úgy, mintha máris igent mondtam volna a kívánságodra!

– Ez nem olyan egyszerű. Te tudod, hogy én meglehetősen gyenge tanuló voltam. – Most ijedten látom, hogy a többiek jóval többet tudnak nálam, és félek, hogy kiesek a rostán. Kedves Józsi, segíts nekem egy kicsit a tanulásban. Janihoz nem fordulhatok segítségért, neki nincs ehhez felkészültsége. De te biztosan tanultad valaha mindezeket. Belőled csak úgy árad a műveltség, a tanultság. Itt van elsőnek mindjárt az orosz nyelv. Még olvasni se tudok. De Jani azt mondja, hogy te úgy beszélsz oroszul, mint egy született orosz! Mondta Jani, hogy néha még az oroszok is tőled kértek tanácsot bizonyos nehéz szavak helyesírásával kapcsolatban. De a matematikához se konyítok! Én nagyon gyorsan és pontosan tudok számolni. Már ami a négy alapműveletet illeti: összeadást, kivonást, szorzást, osztást. De itt már egyenletekről magyaráz a tanár. Sőt, sok mindent nem is magyaráz, mert úgy hiszi, hogy azt már mindenki tudja. A legtöbben tudják is. De én nem tudom. Szóval nagyon bizonytalanul állok a lábamon. Ha nem segítesz, talán el is bukok. Így . . ., most mindent elmondtam. És ezek után mi a válaszod?

– Mari, Mari . . ., hát nem megmondtam már előre, hogy rám számíthatsz? Persze lehet, hogy lesznek olyan dolgok, amelyek első pillantásra nekem se lesznek tiszták. Dehát nem nyugszunk addig, amíg egyesült erővel nem tisztázunk mindent. Ha úgy tetszik, szedd elő mindjárt a holnapi órák könyveit, füzeteit, és fogjunk neki a tanulásnak!

– Oh, igazán megteszed? Igazán segítesz nekem? Nagyon köszönöm! Hol tanuljunk? Leülhetünk itt a verandán?

– Hát perzse, hogy leülhetünk! Csak hozd hamar a holnapi tanulnivalókat.

Pár perc múlva ott ültek egymás mellett a padon, az asztal előtt. Az orosz nyelvvel kezdték. Józsi számtalanszor elolvastatta az első olvasmányt. Annak minden betűjét leíratta nyomtatott meg írott orosz betűkkel, kis és nagy betűkkel. Sokáig tartott ez az első tantárgy. Majdnem egy egész órán át foglalkoztak vele. De a végén Mari már kívülről tudta azt a nyolc sort, és kifogástalanul olvasta, illetve lehunyt szemekkel is mondta.

Szakács Jóska elégedetten tette rá a jobb kezét a lánynak az asztalon nyugvó bal kezére:

– No, akkor még egyszer – legeslegutoljára – olvasd el ezt a pár sort . . .

Mari csodálkozva, furcsán nézett a Józsi szemébe, és nem fordította tekintetét a könyvre.

– Mi az, Mari? Min gondolkozol?

– Hogy... hogy miért fogod a kezemet...?

– Hja...! Bocsánat! Elnézést kérek! Szóval olvasd el még egyszer ezt a bekezdést...

A későbbiek során aztán minden nap közösen ment a tanulás. Együtt forgatták a könyveket. És így Mari boldogan vette észre, hogy egyre jobban, egyre tisztábban világosodik meg előtte minden tanulnivaló. Hamarosan kiderült, hogy Marinak jó esze van, s valóban nem rajta múlott, hanem a körülményeken, hogy gyenge bizonyítványokat gyűjtött be az elemi iskolai tanulás közben. Most nagy szorgalommal tanult, s az egyszer elsajátított ismeretek harmonikusan illeszkedtek össze nála egybehangolt egységes egésszé.

Szakács pedig a tanítás és tanulás közben – mert bizony neki is sok mindent tanulnia, tanulmányoznia kellett – ugyanazt érezte, mint az emlékezetes táncos délutánon, hogy ti. valami rendkívüli erő szinte szét akarja feszíteni belülről. Nem egyszer úgy érezte, hogy a következő pillanatban mindjárt felszakad a függöny a múltjáról. De végeredményben az emlékezőképesség visszatérte mindig elmaradt.

Marinak megjött az önbizalma, és a novemberi tanári konferencia után, amikor a gyenge tanulóknak kiosztják az intőt meg a rovót, a jobbakat pedig megdicsérik, az osztályfőnök nagyon melegen emelte ki Marit:

– Nézze, megmondom őszintén, magától nagyon féltem. Az elemi iskolai bizonyítványai mind nagyon gyengék. De még a magatartásra és szorgalomra vonatkozó érdemjegyei sem voltak biztatóak... De itt a gimnáziumban szinte megtáltosodott. Szorgalmát és munkáját csak példaként állíthatom az osztály minden tanulója elé!

VII. fejezet

December közepén egy kis köpcös ember lépett be Szekeres Illés ingatlanközvetítő irodájába: Győry Balázs építőmester. Győrynek szép nagy régimódi emeletes háza volt a Piactéren hatalmas portával. Ebben az épületben a tágas lakáson kívül helyet kapott az iroda, az anyagraktár meg egy sor műhely is, ahol ajtókat ablakokat gyár-

tottak, és egyéb épületasztalos munkákat készítettek elő, valamint állványokat állítottak össze, de volt itt szerszámjavító műhely is, nem különben tehergépkocsi garázs, lovaskocsi szín és lóistálló is.

– Bizalmas megbízásom volna, – kezdte Győry – s talán nem is kell mondanom, hogy erről senkinek ne beszéljenek egy szót se, amit mi most itt tárgyalunk.

– Legyen egészen nyugodt Győry Úr, – nyugtatta meg Szekeres – nálunk az ilyesmi egyik fülünkön be, a másikon ki.

– No, talán tudják, hogy én elég jól keresek. A háború után rengeteg a helyreállítási, javítási munka.

Szekeres a két vállát felhúzva megértőleg mosolygott.

– És nyilván igazat adnak nekem abban, hogy nem igen bízom a forintban...

Szekeres ismét megértőleg, sőt egyetértőleg mosolygott, miközben a fejével is bólogatott.

– Tehát szeretnék néhány jó ingatlant vásárolni! Van itt például a Rákóczi úton egy nagyon rendes ház. Annak idején Schweitzer ügyvéd úr építtette.

– Úgy tudom, – szólt közbe Szekeres a homlokát ráncolva – hogy Schweitzer ügyvéd úr nem tért vissza a háború után. Vagy meghalt, vagy valahol nyugaton él. Talán Németországban, esetleg Amerikában...

– Téved, Szekeres Úr. Schweitzer ügyvéd úr itthon van Magyarországon. Csak éppen ebbe a városba nem tért vissza, ahol a háború előtt, és alatt lakott. Hosszú utánjárással megtudtam, hogy Schweitzer ügyvéd úr Szarvason lakik. Nos, én meg akarom látogatni, és rá akarom beszélni, hogy adja el nekem ezt a teljesen még be nem fejezett, sőt a háborúban némileg meg is sérült házát. Melyikük tudna elkísérni Szarvasra?

– Mikor kellenne utazni?

– Legjobban szeretnék holnapután, csütörtökön utazni. December 31-én. Erre a napra szabaddá tettem magam.

– Sajnos, én csütörtökön nagyon fontos látogatókat várok vidékről. No meg szilveszter este nem is szeretnék vidéken elmaradni. Megérti, ugye... Családom van: feleségem, gyermekeim. De gondolom, Szakács úr épp úgy megfelel, mint én. Őt rendelkezésre bocsájthatom.

– Szakács úr nekem megfelel. Sok jót hallok róla.

– Persze az útiköltséget és a kiszállási napidíjat Győry úrnak kell viselnie az eredménytől függetlenül és a jutalékon felül.

– Azt bízza rám. Akkor Szakács úr kérem, csütörtökön reggel fél hétkor találkozunk az állomáson. Ebben maradunk. A bejáratnál várunk majd egymásra. Jegyet ne váltson, arról én gondoskodom. Hát akkor... a viszontlátásra!

Az építőmester és Szakács könnyen egymásra találtak csütörtök reggel az állomás előtt.

Előző nap Szakács már telekkönyvi szemlét csináltatott, sőt egy adásvételi szerződésnyomtatványt is szerzett be, hogy megegyezés esetén az ügyet nyomban végérvényesen rendezni lehessen.

Alig indult el a vonat, Győry a kis úti böröndből sült hurkát és kolbászt szedett elő.

– Karácsonyra disznót vágtunk. Kóstolja meg Szakács Úr a mi böllérkedésünk termékeit!

A hurka-kolbász valóban kitűnő volt. Az első harapások után Győry egy lapos üveg pálinkát is húzott elő, és egy kis szilvóriummal öblögették le a fokhagymás kolbászt. Győry Balázs beszédes természetű, kedélyes ember volt. Elmondta, hogy van egy lánya meg egy fia. A lánya most 21 éves és menyasszony. Egy szorgalmas, törekvő, fiatal orvos a vőlegény. Egyelőre csak a megyei kórházban dolgozik, de magánrendelőt is akar majd tartani. Ha megfelelő helyen rendelőt nyithat, bizonyára sereglenek majd hozzá a betegek. Májusra tervezik az eskuvőt. Akkorára már meleg fészek kell, hogy várja a fiatalokat!

Fia viszont majd júniusban érettségizik. Jövő évben kezdi meg a tanulmányait a budapesti egyetem jogi karán. A Schweitzer féle házat a lánya részére akarja megvenni. Tavasszal rendbe teszik az épületet, és esküvő után egyenesen oda költözik majd a fiatal pár. Szóval nagyon bele van szerelmesedve ebbe a házba. Meg is veszi okvetlenül, ha ésszerű áron megkaphatja. „Ésszerű" áron Győry Balázs 45 000 forintot értett. Azon felül már meg kell fontolni a dolgot. Az ingatlan a város legszebb helyén van. Nagy a telek is. És a ház igen masszív építmény. Mindenesetre 45 000 Ft-ot hozott magával az aktatáskájában. De azért bízik benne, hogy talán 40 000 forintos árat is sikerül kialkudni.

– És ha 40 000 forinton alul is meg lehetne kapni...? – kérdezte Szakács.

– Az kizárt dolog!

– Majd meglátjuk. Bízza rám az alkut!

– Rendben van. Átengedem magának az alkudozást. És amennyit lealkuszik 40 000 forint alá, annak a fele a magáé. Itt a kezem!

Paroláztak. Aztán megint Győry kezdett el beszélni. Persze majd a fia részére is akar vallamilyen szép ingatlant venni. Valszínűleg Budapesten. Majd egyszer elmennek a fővárosba is 1–2 napra, és ott is körülnéznek.

Szakács megkérdezte, hogy ki az a titokzatos Schweitzer ügyvéd? Győry bő felvilágosítással tudott szolgálni. Ez a háztulajdonos nagyhírű ügyvédként, sok intézmény és társaság vezetőségi tagjaként ügyködött a városban. A testvérbátyja viszont a fővárosban ügyvédkedett. A MÜNE egyik alapító tagja volt. A MÜNE annyit jelent, hogy „Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete". Ez egy szélsőjobboldali beállítottságú, zsidóellenes szervezet volt. A két Schweitzer testvért gyakran összecserélték. Ezért beszéltek itt vidéken arról, hogy a helybeli Schweitzer ügyvéd is valahol nyugaton bujkál, holott ez csak a budapesti ügyvéddel kapcsolatban volt igaz.

A fiatalabbik Schweitzer, akihez most utaznak, nem volt ilyen országosan kiemelkedő személyiség. De ő viszont a Volksbund megyei szervezetének volt a díszelnöke. A Volksbund a magyarországi németek hitlerbarát tömörülése volt. De ez a Schweitzer tényleg csak díszelnök volt, és a szervezet ügyeibe nem folyt bele.

Délután 3 órakor érkeztek meg Szarvasra. Fél négykor már Schweitzeréknél voltak. Az ügyvéd „szemkímélés" végett fekete szemüveget hordott. Arcát sűrű, kuszanövésű bajusz és szakáll takarta. Meglehetősen kopott ruhát viselt. A fűtés is gyenge volt a szobában. Schweitzer emlékezett Győry Balázsra. Szakács viszont bemutatkozott, és elmondotta, hogy ő ingatlanközvetítő ügynök. Szemet szúrt neki. – mondta – a kis híján befejezett, némi háborús kárt szenvedett lakatlan épület. Kikutatta a tulajdonos nevét és lakcímét, és sikerült is valakit találnia – Győry Balázs személyében, akit érdekel ez a ház, ha ésszerű áron meg tudja venni.

Az ügyvéd szája széle megremegett:

– Hogyan nyomozta ki, hogy én vagyok a tullajdonos, és hogy itt lakom Szarvason?

– Nagyon egyszerűen. A szomszédok tudták, hogy Ön építtette ezt a házat. Aztán bementem a városi adóhivatalba, s ott megtudtam az Ügyvéd Úr címét is.

– Úgy...? Értem... És mennyit érne meg Győry úrnak az ingatlan?

– Az árat az eladó mondja meg!

– Igen, ez általában így van. De én még nem foglalkoztam az eladás tervével. Tájékozatlan vagyok. Nem ismerem az árakat.

– Nézze, Ügyvéd Úr, én idézhetek néhány ingatlanárat. Olyan házakét, amelyekt Ön bizonyára közvetlenül ismer. És megmondom az árakat, amennyiért ezek a házak elkeltek. Itt van például a munkaszolgálatosként elpusztult Fenyves ügyvéd úr háza. Két emeletes ház a város egyik legszebb helyén négy darab összkomfortos lakással, három kis üzlethelyiséggel. A Színház utcában. 50 000 forinttért adták el az örökösök. Persze itt nagyon csökkentette az értéket az épület nagyságrendje – hét bérlemény, tehát küszöbönálló államosítási veszély – és az a körülmény, hogy semmiféle beköltözhetőség nem volt benne. Ez a gyönyörű, új ház ott van közel az Ügyvéd Úr házához...

– Tudom, tudom...

– Ismeri talán a Récsey méltóságos úrék házát is, ugyancsak a Színház utcában. Az a ház bizony nagyon régi és nem a legjobb karban van, de óriási telek tartozik hozzá. A Hitelszövetkezet vette meg az ingatlant 30 000 forintért.

– Harmincezer forintért?! Szinte hihetetlen!

– Pedig így van.

– No, hát akkor mondja meg, kérem, hogy Ön szerint mennyit ér az én házam?

– Hát én megmondom, de csak úgy, ha az Ügyvéd Úr előbb aláír nekem egy megbízást eladásnál való közreműködésre. Persze, ha az általam hozott vevő megveszi a házat. Ön tartozik megfizetni 3% közvetítési díjat!

– Adja ide azt a blankettát! Aláírom; legalább így majd érdekében áll, hogy az én érdekemet is képviselje. Tudja: magasabb vételár, magasabb jutalék!! Tessék itt van a megbízás, aláírtam! Nos, menynyire becsüli a házat?

– Mindjárt, csak előbb hadd rendezzem a papírokat. A megbízás első példánya nálam marad, a másolatot átadom. Hát, kérem..., készpénzfizetés esetén... és a háznak abban az állapotában, ahogyan az most áll..., a rejtett hibákért minden felelősséget kizárva...

– Természetes. Önöknek módjában állt a házat alaposan megvizsgálni, és Győry úr szakember...

– Úgy van! Nos, így, ahogy mondom, annak a háznak értéke most... Harmincezer forint!

– Harmincezer forint...? Az nagyon kevés!

– Én nem mondom, hogy sok. De ez a folyó ár. Nézze kérem, széltében-hosszában azt rebesgetik, hogy rövidesen sok lakóházat államosítanak. Így hát az a körülmény, hogy az Ön háza nem lakott, és bizonyos költséggel beköltözhető állapotba hozható, kétségessé válik. Versenyfutás az államosítási veszéllyel! És tudja, a lakatlan házak, a hosszú időn át ki nem javított megrongált házak államosítása minden pillanatban várható. Rontja az árakat az a megdöbbentő esemény is, hogy a közelmúltban tartóztatták le Mindszentyt a hercegprímást. Ha a kormányzat ilyen drasztikus intézkedéstől nem idegenkedett, akkor bizonyára nem fog megtorpanni a házak államosítása előtt sem...

– Jaj, ne is beszéljen ilyen szörnyűségeket! Szegény hercegprímás úr őeminenciáját éppen karácsony előtti napon tartóztatták le...

– Bizony beláthatja az Ügyvéd Úr, hogy az ilyen események nagyon csökkentik az ingatlanvásárlási kedvet!

Schweitzer doktor lesújtva meggörnyedve támaszkodott az íróasztal szélére:

– Siralmas helyzetben vagyok. Értékeim részben a háborús események következtében mentek veszendőbe, részben feléltem azokat. Semmiféle jövedelmem, járandóságom nincs. Megkínálnám Önöket valamivel, de egyrészt semmim sincs, másrészt a feleségem ágybanfekvő beteg. És még fűteni se tudok rendesen. Kis lignitet vettem, s azzal próbálok tüzelni. De hát ez alig ég, és úgyszólván semmi meleget se ad...

Elakadt a beszélgetés. Végre ismét Schweitzer ügyvéd törte meg a csöndet:

– Nos..., hát akkor...?

– Tessék parancsolni!

– A pénzt, a vételárat mikor fizetik?

– Nos, ha Győry úr is elfogadja a 30 000 forintos árat, akkor – nagyon kérem – ne alkudozzék, hanem számolja ki azt a pénzt!

Győry Balázs az egyszerű emberek szerény mosolyával kihúzott a táskájából három köteg százforintost. Minden egyes köteg 10 000 forint, összesen 30 000 forint.

– Tessék, én nem alkuszom semmit!

– Itt van egy nyugta 30 000 ezer forintról – vette át a szót ismét

Szakács – ezt legyen szíves az Ügyvéd Úr aláírni! Meg aztán ezt a biankó adásvételi szerződést is. A telekkönyvi adatokat meg a vételár összegét beírtam, a vevő nevét még nem. Majd Győry úrék eldöntik, hogy a családon belül kire, vagy kikre iratják a házat. Ez már az ő dolguk. Íme kiállítottam egy másik nyugtát is 900 forintról, mint a vételár után járó 3% közvetítési díjról...

– Igen, igen... természetes. Tessék parancsolni. Íme a 900 forintja. Köszönöm a közreműködését...

Győry Balázs előhúzta a lapos üveget:

– Ha meg nem sértem, Ügyvéd Úr, megkínálnám egy kis szilvapálinkával, hogy megpecsételjük az egyezségünket!

– Nekem nem nagyon szabad... Magas vérnyomásom van...

– Hát csak egy kortyot! – unszolta Győry az üveget.

Schweitzer ügyvéd kortyolt egy ici-picit, azután visszaadta az üveget. Győry most Szakácsnak kínálta fel a flaskát. Végül saját maga is meghúzta. De derekasan!

Még egy kicsit akadozva beszélgettek, majd kölcsönös szerencsekívánatok után eltávoztak Szakácsék. Az állomásra siettek. Ott megtudták, hogy csak este hétkor lesz vonat. Így hát bementek a restibe. Elfogyasztották az ebéd-vacsorát. Közben az ebéd végén Győry az aktatáskába benyúlva elővette az 5000-es köteget, és térdmagasságban odanyújtotta Szakácsnak:

– Tessék a járandósága! Ördöngősen ügyes ember maga!

– Köszönöm... De ez az összeg, amit itt az asztallap alatt a kezembe nyomott, talán túlságosan magas...! Nem szeretnék kihasználni egy könnyelmű ígéretet!

– Szó sincs itt könnyelműségről. Ön ezt a pénzt valóban kiérdemelte. Látja, én 45 000 forintott is megadtam volna, 40 000-nél kevesebbet meg meg se mertem volna ajánlani! Most pedig a doktor úrnak fizettem harmincezret, magának ötezret, és tízezer forintot még haza is viszek abból a pénzből, amennyit végső esetben a házért odaadtam volna. Hát nem vagyok én igen szerencsés ember?! És ezt a szerencsét az Ön agyafúrt ügyességének köszönhetem...! Persze ez az összeg amit átadtam, csakis a magáé. A 3% közvetítési jutalékot majd beviszem holnap az irodába.

Végre beülhettek a vonatba. Útközben alig beszélgettek. El voltak fáradva, és az elfogyasztott bőséges ebéd-vacsora is álmosítólag hatott. Győry el is aludt. Időnként felébredt meg megint elszenderedett. Józsi gondolkozott. Összesen 5450 forintot keresett ezen a na-

pon. Bizony ez egy tanulatlan segédmunkásnak az egész évi keresete. is lehetne. Vagy egy jó szakmunkás félévi keresete. Ő meg egy nap alatt tett szert erre a pénzre!

Éjfél után 2 órakor érkeztek vissza a lakhelyükre. Az állomás előtt semmiféle jármű nem volt található. Így hát gyalog indultak be a városba. Győry Balázs egy negyedórán belül a lakásán volt. A felesége félébren aludt, és a kulcszörgésre kiugrott az ágyból.

– No széna, vagy szalma...? – kérdezte izgatottan.

– Széna bizony, méghozzá elsőosztályú réti széna! Nézd, mennyi pénzt hoztam haza! – ezzel az asztalra dobta a utolsó tízezer forintot kitevő bankjegyköteget.

– Ez meg hogy a csudába sikerült így?!

– Szerencse, hogy nem Szekeres jött velem. Ez a fiatal Szakács minden pénzt megér. Kitűnő esze van, villámgyors észjárása és nagyon jó fellépése!

Szakács csak hajnali háromnegyed háromkor settenkedett be a kis oldalkamrába, ahol Janival aludtak. Józsi óvatosan került minden neszt, Jani mégis felébredt, és álmosan kérdezte meg:

– No, szerencsésen jártál, Józsi...?

Józsi kihúzta a zsebéből a nagy csomó bankót, és meglobogtatta:

– Ilyen szerencsével!

– Ne ugrass már, hiszen ez egy egész vagyon! Ezt valahova be kell fizetned?

– Nem kell ezt sehová se befizetnem. Ezt én kaptam, mert nagyon jól intéztem mindent!

– Hát akkor gratulálok.

Kis vártatva hozzátette:

– De azért erről ne beszélj senkinek!

– Van eszemben...! Várj! Mindjárt ledobom magamról a ruhát, és már oltom is el a villanyt. Te már félig-meddig ki is aludtad magad, igaz?

– Hát tényleg jót aludtam. Mert hogy későn feküdtünk le. Tudod, szilveszter volt. Hoztam friss virslit a vágóhídról. A forró virslit megettük, tormával, rá forralt bort ittunk, és hallgattuk a rádiót. Sok marhaság volt a műsorban. Jókat nevettünk. De volt komoly része is a műsornak. Képzeld el, azt is bemondták a rádióban, hogy a háromféves terv kezdete óta tegnap – az év utolsó napján – a kettőszázötvenedik faluban gyulladt ki a villany, ahol eddig csak gyertyával meg petróleummal világítottak. Hát nem nagyon szép ez?

– Az bizony!

– Én most úgy örülök..., de olyan nagyon örülök, mintha csak én szerettem volna be a villanyt mind a 250 községbe. De anyám meg Mari nem értették meg az én örömömet, és minduntalan azon sopánkodtak, hogy vajon mi van veled, merre járhatsz, nem ért-e valami baj...

– Mi érhetett volna? Hanem most már aludjunk!

VIII. fejezet

Jani kezdett már tekintély lenni a vágóhídon. Az elektromos szerkezeteken felül felügyelt már a kis gőzkazánra is, amely forró gőzt adott a sertésforrázó kád vizének melegítéséhez. De beiratkozott egy budapesti technikumba is levelező hallgatónak, és szorgalmasan tanult. Ez nem volt könnyű dolog, mert elszokott már a tanulástól.

Ez időben történt a vágóhídnak, mint szolgáltató egységnek állami vállalattá való átalakítása. Most már nem húsiparosok vitték be az állataikat a vágóhídra, és vágták le ott személyesen, vagy vágatták le alkalmazottaikkal, hanem a vágóhíd maga vásárolta fel az állatokat, maga vágta le az állatokat, és a húst adta el a húsboltosoknak, illetve az állami kiskereskedelmi vállalatnak. Az új vállalatnál már nem az állatorvos parancsolt, hanem vállalati igazgatót nevezett ki a megye egy fiatal pártmunkás – azelőtt vasipari munkás – személyében. Ez az új igazgató is barátságba fogadta Kelemen Janit, akivel mindjárt le is tegeződött.

Közben Szakács Józsi nagy fába vágta a fejszéjét. Ajánlatot kért egy kőműves mestertől, aki a szomszéd faluban lakott, hogy mennyiért építene a Kelemenék házához egy toldalékot „L" alakban az oldalkamra folytatásaként. Józsi az oldalkamrát fürdőszobának szerette volna átalakítani. Kelemennének elmondotta, hogy az összes munkálatok költségeit ő viseli viszonzásként a szeretetteljes befogadásért. A mester 18 000 forintért volt hajlandó elvégezni a ház megtoldását, átalakítását. Miután Kelemné is félénken, de alig titkolt örömmel beleegyezett a ház kibővítésébe, megkérték az építési engedélyt, és kezdetét vette az építési anyagok odaszállítása.

Ekkoriban történt, hogy március első napjaiban egy vasárnap délután két diák állított be hozzájuk. A két Martos fiú. Egyikük az utolsó gimnáziumi osztályt végezte, a másik egy évvel volt fiatalabb.

Olcsó vicceket meséltek az iskolai életből, régi tréfákat sütögettek el.

– Tudod-e, Mari, hogy Laci öcsémnek olyan nyaka van, mint a bivalynak?

– Olyan erős?

– Nem. Hanem olyan fekete!

Laci készen állt a visszavágással:

– Tudod-e, Mari, hogy Pista bátyámnak őzlába van . . .?

– Olyan karcsú?

– Nem. Hanem olyan szőrös!

Az idétlen viccek egymást követték. Látszott, hogy mind a kettőnek nagyon tetszik Mari, és szeretnék magukat a legelőnyösebb színben feltüntetni. Végül is Martos Pista egy javaslattal állt elő:

– Gyerekek, menjünk el a moziba! Nagyon jó magyar filmet játszanak! Kétórás röhögés. Latabár játssza a főszerepet. Latyin annyit lehet nevetni, hogy megpukkad az ember. Eljösz velünk Mari?

– Hát . . ., nem tudom . . .

Mari helyett az anyja adta meg a választ:

– Elmehetsz, kislányom, de csak a fél hármas előadásra. És öt órára pontosan itthon legyél!

A gyerekek elviharzottak. Józsi is jó mulatást kívánt, és még integetett is pár pillanatig a fiatalok után. Aztán visszament a konyhába. Megosztoztak Janival a „Szabad Nép" legfrissebb számán, és mind a ketten elmerültek az olvasásban, míg Kelemen néni harisnyákat stoppolt. Később Józsi felkelt, és kisétált a ház elé cigarettázni. Janiék nem voltak dohányosok, így hát Józsi csupa figyelmességből sohase gyújtott rá a szobában. Mikor elszívta a cigarettát, visszament. Janit most már egy tankönyvben elmerülve találta. Mindenről elfeledkezve, zümmögve tanult. Szakács birtokba vette az újságnak azt a felét is, amelyet az előbb Jani olvasott, és azt kezdte böngészni.

Később vendégek jöttek. Farkas, a félszemű kertész a feleségével. Tulajdonképpen azért jöttek, mert nemrégiben egy kisebb összeget kértek kölcsön Kelemennétől. Most meghozták a tartozásukat. Persze Kelemenné leültette őket. Így aztán – bár lassan és tétován – de mégis beszélgetés alakult ki. Farkasné az öccse sorsáról beszélt, aki az ide harmadik faluban lakott. Helyesebben a falu melletti pusztán. Valamikor cseléd volt egy nagy birtokon. 1945-ben földet kapott a demokráciától. Öt holdat. A föld egymagában persze nem jelentett megélhetést. A volt cseléd sorsa igásállat és haszonállatok nélkül, mezőgazdasági gépek és szerszámok nélkül bizony nem igen

volt jobb, mint az egykori cselédsors. Tavaly azután ott közös gazdaságot, termelőszövetkezeti csoportot alakítottak. Belépett a Farkasné öccse is a téeszcsébe. Persze nagy átlagban minden belépő „szegény paraszt" volt, és semmit se hozott magával a téeszcsébe. A nehézségek rendkívül nagyok voltak. Igaz, hogy kaptak segítséget az államtól: traktorszántást, vetőmagot, de ez nem volt elég. Az embereknek nem volt miből átvészelni a telet. A félszemű Farkas nem tudta visszatartani magát, hogy ki ne kiabálja a véleményét:

– Jól mondják, hogy a „téeszcsé" nem is termelőszövetkezeti csoportot jelent, hanem tovább szolgáló cselédséget! Nem élet ez így, kérem!

Kelemenné hamar másra terelte a szót. Öt óra tájban aztán elbúcsúztak Farkasék, és hazamentek. Pár perccel később hazaérkeztek Mariék is. A lánynak ki volt pirulva az arca, és sebes beszéddel mesélte az anyjának a film tartalmát nagyokat kacagva némelyik nevetségés részlet felelevenítésekor. A fiúk is leültek egy kicsit. Kezüket bizonytalanul tették ide-oda. Hol túlhangosan, hol meg túlcsendesen beszéltek.

Két nap múlva, amikor Szakács délután hazajött, ott találta a nagyobbik Martos fiút. Az asztalon meg kis pohárban egy csokor hóvirág állt. Biztosan a fiú hozta. Szakács egy kicsit tett-vett a szobában, aztán kiment. Elkötötte a kutyát, és elindult a házőrzőt sétáltatni. A kutya megérezte a tavaszt, és vígan viháncolt. Hol előrefutott, hol meg visszanyargalt. Fel-felugrált Szakácsra, mintha biztatná, hogy ő is mozogjon gyorsabban, örüljön a tavasznak. De Jóska csak lassú léptekkel ment, és időnként bele-belerugott az út szélén hányódó kavicsokba, kövekbe. Néha egy-egy gépkocsi futott el mellette. Olyankor a reflektorfény szélesen megvilágított mindent. Utána viszont annál mélyebb lett a sötétség.

Szakács rosszkedvűen latolgatta magában jövőjének kilátásait. Rövidesen le kell majd húzni a rolót! Vége lesz az ingatlanközvetítésnek. És akkor majd hogyan és hol alakíthatja tovább az életútját? Semmi, a legcsekélyebb reménység se látszik.

Messzire elkeveredett a Pillangó utcától. Jó lesz visszafordulni! Mindent egybevetve hangulata változatlanul rossz, és kedvetlen volt, bár maga se tudta, hogy pontosan miért. És gondolatai ott állapodtak meg örökös, legnagyobb problémájánál: milyen kár, hogy a múltját áthatolhatatlan, vaksötét fátyol borítja! Milyen jó lenne, ha neki is volnának hozzátartozói... Vajon milyen lehetett (vagy milyen le-

het?!) apja, anyja, testvére...? Meg fog-e tudni vallaha is valamit róluk...? Vajon hol volt az otthona? Van-e valakije, aki vár rá...? Vagy már mindenki halottnak hiszi? Végtelenül fájt, hogy nem tartozik senkihez, és szinte sírni lett volna kedve. De aztán fütyülni kezdett egy akkor divatos dalt, kihúzta magát, úgy szaporázta a lépteit, és engedte, hogy arcába fújjon az éles tavaszi szél.

Ahogyan kinyitotta a kertkaput, a kutya nagy ugatással futott előre, mire a házból Mari sietett ki.

– Hol jártál ilyen sokáig, Józsi?

– A kutyát sétáltattam...

– De ilyen sokáig...?! Én pedig itt várok rád a könyveimmel, füzeteimmel. Vagy nem akarsz velem tanulni? Megbántottalak valamivel? Kérlek, ne haragudj rám...

–Ugyan Mari..., miért haragudnék én rád?! De úgy gondoltam, hogy egy kicsit eltrécseltek még Martos Pistával, és egyelőre úgy se kezdhetünk hozzá a tanuláshoz. Te ne haragudj, hogy egy kicsit elcsavarogtam!

– Ne mondj ilyet. Egyébként Martos Pista elég jó pofa, de végeredményben nagy hólyag, és amikor ma jött, oda kívántam, ahol a bors terem. Meg is mondtam neki, hogy hagyjon engem békén, nincs most farsang, és nem érek rá hercigeskedni...

– Jaj, be pörög a nyelved...! De jól esik hallgatni. Legalább elfelejtem a gondjaimat.

– A gondjaidat? Mondd meg, hogy mi bánt! Én olyan szívesen levenném azoknak a gondoknak a felét, amelyek téged terhelnek...

– Máris levetted. Akkor gyerünk a konyhába, és tanuljunk!

IX. fejezet

Május végén megint bejött Győry Balázs a Szekeres féle ingatlanközvetítő irodába:

– Szekeres Úr, átengedné nekem Szakács mestert egy-két napra? Megmondom, őszintén: a fővárosban akarok valamilyen ingatlant venni. Még magam se tudom, hogy mit. Persze akármit veszek, azzal kapcsolatban megfizetem magának a 3% közvetítési díjat.

– No és persze Szakács úr utazási és kiküldetési díját függetlenül az eredménytől!

– Magától érthetődik.

– Akkor nincs semmi kifogásom. Itt lesz szíves aláírni a megbízást..., úgy! No, a többit tisztázzák egymás között. Csak csütörtökön ne utazzanak, mert az heti piac, s olyankor erős napunk van!

– Nem. Csütörtökön hozzám is jöhetnek be vidékiek. Én a jövő hét szombatjára, és esetleg rákövetkező vasárnapra gondolok.

Annak nincs semmi akadálya.

Győry és Szakács kellemes nyár eleji időben utaztak a helyi vonattal Budapestre. Sok utas volt, de azért jutott nekik ülőhely. Alig haladtak tíz percet, amikor Győry Balázs most is előhúzta a lapos üveget:

– Ajánlom, nyeljünk le néhány kortyot, ez jót tesz a szervezetnek így reggelente. Húzza meg bátran!

Szakács mosolyogva vette kezébe a lapos üveget. Nem kedvelte a pálinkát, de nem akarta Győryt megsérteni, így hát kortyolt egyet. Győry gyakorlott mozdulattal emelte a szájához az üveget. A pálinkától megjott a beszélhetnékje:

– Na Szakács úr, maga kire szavazott a múlt havi országos választáson?

– Hát érett megfontolás után az egyetlen jelöltre szavaztam!

– Bizony olyan ez, mint a vendéglőben elém tennék az étlapot, amelyen ez az egy fogás állna: paprikás krumpli. A pincér meg álldogálna várva, hogy mit választok...

Szakács mellett egy kopott foltos munkaruhát viselő 35–40 éves munkás ült. A jobb kezéről két ujj hiányzott. Ölében kis fogantyús faládát tartott. Szakács az élcelődések szünetében megszólította a csonkakezű munkást:

– Üzemi baleset...?

– Az. – felelt a szomszéd mogorván, és a fejet lehorgasztva a szemét is behunyta, mint akinek nincs kedve beszélgetni.

A fülkében tovább folyt a gonoszkodó tréfálkozás:

– Olyan nagy itt nálunk a jólét, hogy a legjobb munkások egymás után hagyják itt az országot, s egymás után „nyugatosok" lesznek...

Szakács nem állhatta meg megjegyzés nélkül:

– Hamarosan mindnyájan nyugatosak leszünk...!

Ezekre a veszedelmes szavakra hirtelen csend lett. De Szakács huncutul fejezte be a viccet:

– Úgy értem, hogy hamarosan megérkezünk a nyugati pályaudvarra, s így nyugatosok leszünk...

Nagy nevetés tört ki erre. Ám a Szakács mellett üldögélő csonkakezű munkás hirtelen felállt, zsebéből igazolványt húzott elő, s a többi utas elé tartotta:

– Államvédelmi nyomozó vagyok. Kérem az igazolványokat!

– Miért?! Mivel gyanúsít minket?

– Az alkotmányos rend kigúnyolásával, lázítással. Kérem tüstént az igazolványokat!

– Én alig szólaltam meg az egész úton – mondta Szakács.

– De ha megszólalt, nagyon lázító kijelentéseket tett!

– Mit például?

– Izgatott, hogy mindenki legyen nyugatos!

– Ugyan, kérem! A Nyugati pályaudvar „nyugat" szavából csináltam egy ártatlan tréfát!

– Ezt mondja el ott, ahová majd idézést kap!

Az utasok komoran szedték elő az igazolványokat, a nyomozó kezdte felírogatni a neveket. Közben a vonat már erősen közeledett Budapesthez. Az utolsó percben a nyomozó meggondolta magát:

– Ide figyeljenek! Most az egyszer még eltekintek a feljelentéstől. De máskor vigyázzanak a szájukra, mert összetalálkozhatnak olyan nyomozóval is, aki kevésbé lágyszívű. Akkor pedig maguknak öt rossz!

Ezzel már tépte is szét a kis papírszeletet.

Győry és Szakács gyalog indult el a kis körúton. Az építőmester még mindig az események hatása alatt állt:

– Majd a frász állt belém, amikor ez a nyomozó az igazolványokat kérte... Még az is átvillant az eszemen: mi lesz, ha mindnyájunkat előállít, megmotoztat, és a táskámban találnak vagy másfél százezer forintot...!

Aztán felszabadultan témát változtatott:

– Tudja, miért örülök olyan nagyon a nyárnak? Mert akkor járhatok le a vízre! Gyakran hétköznapokon is kiszaladok munka után. Hétvégeken meg rendszerint kinn is alszom. Nem volna kedve egyszer oda kijönni?

– Nagyon csábító ajánlat. De tetszik tudni, itt engem egy fogolytársam családja fogadott be, s a hétvégeket rendszerint együtt töltjük.

– Hát hozza el azokat is! Kikről van szó?

– Kelemen Jánosnak hívják azt a fiút, aki velem együtt volt hadifogoly Szaratovban. Most a vágóhídon dolgozik, mint villanyszerelő. Van egy húga. Gimnazista. Most 16 esztendős...

– Legszebb kor a leánygyermeknél. Aligha csalódom, ha feltétele-

zem, hogy leginkább a 16 esztendős kislány köti magát oda. Egyébként ismerem a családot. Ezeknek a gyerekeknek az apja városi kertész volt. Hát hozza el a Kelemen gyerekeket is!

– Majd megkérdem Janiékat. Lehet, hogy egyik hétvégén lelátogatunk Győry úrhoz.

– Számítok rá. Nagyon jól elszórakoznánk!

Legelőbb is Győry sógorához mentek. Ezt az embert Németh Gézának hívták. Szabómester volt. Sok alkalmazottal dolgozott, és főleg vásározó kereskedőknek adta el a kész ruhákat. Persze mostanára már jócskán lecsökkent az alkalmazottak száma a műhely fénykorához képest, de még mindig négy alkalmazott görnyedezett a varrógépek mellett.

A vendégeket az ebédlőben ültették le, reggelit készítettek: tejeskávét, vajat, lágy tojást, lekvárt. A beszélgetés természetesen hamarosan a politikára terelődött; a sógor, mint a nyugati rádiók buzgó hallgatója hosszadalmasan elemezte a világpolitikát. Jugoszlávia körül fognak kirobbanni az ellentétek, aztán jön a harmadik világháború stb. stb. Egy negyedóra után Győry megelégelte már a szabómester politizálását:

– Jól van, Géza. Látom, hogy te már éjj-nappal mást se teszel, csak politizálsz. Én ehhez nem értek. Engem csak az érdekel, hogy családom jóléte megmaradjon, sőt – ha lehet – gyarapodjék. Ez ügyben jöttünk most Pestre. Így aztán ha nem haragszol, most visszavonulnánk ezzel a fiatalemberrel, hogy megcsináljuk a haditervet.

– Sehová ne menjetek! Maradjatok itt! Inkább én megyek el, mert amúgy is sok tennivalóm van.

Alig tűnt el Németh Géza, Győry elkezdte kifejteni az elképzeléseit:

– Nézze, fiatalember, én abból indulok ki, hogy akár így, akár úgy nagyjából visszaáll a régi rend. De addig még sok minden történik! A nagyobb házakat pár éven belül, de az is lehet, hogy pár hónapon belul államosítani fogják. Így aztán a bérházak ára rohamosan esik, mert alig akad olyan bolond, aki a mai időkben bérházat akarna venni. Hát én ilyen bolond vagyok. Akarok venni a fiamnak egy budapesti bérházat. Minél szebbet, minél jobbat. És lehetőleg legyen benne egy kis beköltözhető lakás is. Mégis csak más az, ha egy egyetemistának saját lakása van, s nem albérletben, vagy kollégiumban lakik!

– Nem mondom... Érdekes elgondolás... De azért nagy rizikó is van benne...

– Az már az én gondom! Aki nem mer, nem nyer! No, most még valamit! Jóelőre megkértem a sógort, hogy szerezzen címeket. Ő aztán sok ingatlanközvetítőnél volt. Kért és kapott címeket. De én nem kezdek senki pesti közvetítővel. Én csak magával akarok dolgozni. Maga nagyon szinpatikus nekem, és feltételezem, hogy szívvel-lélekkel nekem dolgozik. Igaz?

– Természetesen. Én Győry Úrhoz nem csak mint megbízómhoz húzok, de mint ismerőshöz is nagyon ragaszkodom. Nagyon nem szeretném, ha csalódna bennem.

– Tudom, hogy nem fogok csalódni soha magában.

Megcsinálták a programot, és elindultak. Sajnos, ez az egész nap sikertelen mászkálásokkal telt el. A megajánlott házak jórészt öreg épületek voltak, elhanyagolt állapotban, amelyeknek a helyreállítására rengeteget kellene költeni. Más ingatlanokkal azért volt baj, mert a tulajdonostársak közül egy vagy több is ismeretlen helyen tartózkodott. Egyes házakat kisajátítás veszedelme fenyegetett.

Este Némethék bőséges vacsorával várták a vendégeket, hogy a kimaradt ebéd is pótolva legyen. Halászlé volt az első fogás, utána pedig kirántott hal egész kazalnyi. Végül palacsinta zárta az ételsort. A vacsora mellé saját termésű bor került az asztalra. Tudniillik volt egy kis üdülőjük a Balaton partján egy holdnyi szőllővel, gyümölcsössel. Így mindig volt saját boruk. Ebből most a legrégibb évjáratot szedték elő.

Másnap korán felkeltek. Elsőnek Szakács borotválkozott, mosakodott, öltözködött, majd átadta a fürdőszobát Győry Balázsnak. Józsi most a Magyar Nemzet friss számát vette kézbe. Mindjárt hátulról kezdte a böngészést. Az apró hirdetéseknél. Az egyik hirdetés mindjárt szemet szúrt neki:

„25 éve épült, jó karban lévő, ötemeletes bérház készpénzért minden elfogadható áron eladó. Egyszobás garszon lakás kis költséggel kialakítható. Érdeklődni lehet: Tel. ....."

Először csak a bérházakat kereste, s úgy talált a fenti hirdetésre. Később azonban a többi ingatlanhirdetést is elolvasta, s akkor meglepetten látta, hogy azonos telefonszámra való hivatkozással más hirdetések is találhatók. Így például:

„Lakott budai villa a Rózsa domb legszebb
helyén készpénzért minden elfogadható áron eladó.
Érdeklődni lehet: Tel. ....."

A harmadik hirdetés viszont ez volt:

„Egy-, két- és háromszobás lakott öröklakások
készpénzért olcsón eladók. Cserelakással be-
költözhetők. Érdeklődni lehet: Tel. ....."

Amint Győry visszatért a fürdőszobából, Szakács megmutatta az apróhirdetéseket. Az építőmester érdeklődéssel dörzsölte össze két tömzsi kezét:

– Az az ötemeletes bérház valóban nagyon a kedvemre való lenne! Biztosan valamelyik közvetítő hirdeti, mert nem valószínű, hogy ugyanazon személynek volna eladó bérháza, budai villája és egy csomó öröklakása is. De sebaj, Géza majd felhívja a hirdetőt, és megszerzi a bérház címét, a többi meg már a mi dolgunk!

Németh Géza ugyan tartott tőle, hogy ma – már mint vasárnap – senki se lesz a telefonnál, mégis felcsörgette a megadott számot. A szám vette a hívást. A szabómester szakszerűen érdeklődött:

– Magyar Nemzetben olvastam egy hirdetést egy ötemeletes bérházról... Jó helyen érdeklődöm? Igen? És most a tulajdonossal beszélek, vagy közvetítővel? Szóval a tulajdonossal! Szabad kérnem a becses nevét...? Nem fontos? Jó... De hol kereshetjük fel? Petőfi utca. Milyen szám? Értem. Magasföldszint 2. ajtó. Köszönöm. Egy órán belül fel fogjuk keresni.

Letette a telefonkagylót és a sógorhoz fordult:

– Szóval nincs közvetítő...! De a nevét nem mondta meg. Hanem a cím az itt van.

– No, fiatalember, – fordult Győry Szakácshoz – most magán a világ szeme!

Megreggeliztek, azután elindultak. Odaérve megnézték a lakók névjegyzékét. Felsétáltak a magasföldszintre. Szép és előkelő volt az egész környezet. A megadott ajtószámon sima réztábla volt, rajta a név: Kiss Domonkos. Becsengettek. Egy őszhajú, idős ember nyitott ajtót. Győry Balázs barátságos mosolygással jelentette be jövetelük célját:

– A bérház ügyében jöttünk...

– Értem. Szíveskedjenek egy percre itt helyetfoglalni. Mindjárt szólok a méltóságos úrnak... – ezzel kopogtatott a hallba nyíló ajtók egyikén és benyitott. Győry jelentőségteljesen kacsintott Szakácsra:

– „Méltóságos Úr..." Nagy kutya lehetett ez a Kis Domonkos!

Az ősz, komoly férfi már jött is vissza nesztelen, halk léptekkel.

– Erre parancsoljanak!

Győryék kényelmesen berendezett, modern úriszobába léptek be. Csak itt-ott volt a szobában néhány *antik* bútordarab. Az íróasztaltól karcsú, kisportolt, 40 év körüli férfi állt fel:

– Jónapot kívánok... Nemde Önök telefonáltak ide ma reggel a bérház ügyében?

– Pontosabban a sógorom telefonált, de én volnék a vevő.

– Foglaljanak, kérem helyet. Parancsolnak cigarettát?

Győry elutasítólag rázta a fejét, Szakács azonban rágyújtott. Az újonnanjöttek bemutatkoztak:

– Győry Balázs... építőmester.

– Szakács József... ingatlanközvetítő.

– Teleki Kázmér... mondjuk: magánzó.

– Teleki? Csak nem a grófi család tagja?

– De igen. A néhai miniszterelnök valami másod-, vagy harmadnagybátyám volt. De ma már nincsenek grófok – legyintett mosolyogva a lakás gazdája.

– De az ajtón Kiss Domonkos név van kiírva...

– Igen. Ez az öröklakás az övé. Régebben komornyikunk volt. Kezdetben apámnak, majd meg nekem. Amikor ezt a házat építtettük, juttattuk ezt az öröklakást kedves alkalmazottunknak. Aztán amikor 1945 nyarán hazatérve a rózsadombi villát – hogy is mondjam... – megtelve találtuk, Domonkos volt szíves ide meghívni bennünket. Ő egyedül élt itt a feleségével. Gyermekei nincsenek. Ők amúgy is szerényen csak a személyzeti szobát használják. Ami bútort, szőnyeget, függönyt, képeket, miegymást össze tudtunk még szedni, minden ide került. Node, hogy a tárgyra térjek: az ötemeletes bérház érdekli Önöket?

– Igen. Hol van az ingatlan?

– A Szent István parkban. Új Lipótváros.

– Igen...? És megtekinthetjük?

– Semmi akadálya. Menjenek majd a házfelügyelőhöz, és hivatkozzanak rám. Egyébként én közben majd telefonálok is neki.

Győryék elmentek a Szent István parkba. Amikor meglátták az épületet, örvendező meglepetéssel néztek egymásra:

– Nem mondom... Csinos épület! – így Szakács.

– Ha ezt a házat mai forgalmi áron megkapjuk, megütöttük a főnyereményt! – így Győry.

Úgy látszik, hogy vagy nem történt a háznak az ostrom alatt semmi baja, vagy nagyon szépen kijavították. Bementek, és megkeresték a házmestert.

– Igen a méltóságos úr már telefonált ide. Gondolom, hogy nem akarják valamennyi lakást külön-külön megnézni...?

– Oh nem. Csak egyet-kettőt...

– Minden szinten három lakás van. Ezek a lakások minden szinten teljesen egyforma beosztásúak. Tessék megmondani, hogy melyik szinten kívánják megtekinteni a lakásokat?

– Mondjuk... például a második emeleten. De szeretnénk a padlást is látni meg a pincét!

– Ahogy parancsolják.

Megszemlélték a kívánt épületrészeket. Minden kifogástalan volt.

– És hol van az épületrész, amely garzonlakássá volna kialakítható?

– A szuterénben van egy nagy üres helyiség. Villany és víz be van vezetve. Eredetileg mosókonyhát akartak ott a méltóságos úrék kialakítani. De a lakók nem igényelték

– Nézzük meg!

Meg is nézték. A helyiség tiszta, és száraz volt. Győry vidáman bólogatott:

– Tíz-tizenkétezer forintért ki lehet itt egy lakást alakítani... Van hely bőven...

Aztán visszamentek az eladóhoz.

– Nos, hogy tetszett a ház? – kérdezte Kázmér gróf.

– Megfelel az elképzeléseimnek. Most aztán meg kell egyeznünk az árban. Mennyit tetszik kérni?

– Nézze, én nem vagyok üzletember. Velem egészen biztosan meg fog tudni egyezni. De... nem szeretnék semmiféle utólagos szemrehányást kapni. Én szívesen kártyázom. Illetve kártyáztam. De hamisan soha. Fel kell tehát hívnom a figyelmüket, hogy az ilyen nagy bérházakat egészen biztosan hamarosan államosítani fogják. Nos erre figyelemmel is érdekli Önt a vétel?

– Természetesen. Engem se a gólya költött, és tudom, mit csinálok. Ha el akarják venni, vegyék el. Majd visszaadják!

– Visszaadják? Látja, én ebben nem vagyok olyan biztos. Oroszországban például már vagy 25 éve elvették a bérházakat, és máig se adták vissza.

– Köszönöm a figyelmeztetést, de én megmaradok a vételi szándékom mellett. Mennyi az ingatlan ára?

– Nagyon olcsó. Százhúszezer forint.

Győry Balázs alig tudta eltitkolni feltörő örömét:

– Rendben van.

– Ha akarják, szólok az ügyvédemnek, az átjön ide, és megcsinálhatja a szerződést.

– Az bizony jó lesz.

– Méltóságos Gróf Úr, – szólalt meg most Szakács – *én* olvastam az újságban a hirdetést, és *én* tanácsoltam, hogy jöjjünk ide...

– Ne folytassa. Rendben van. Kifizetem a közvetítési díjat. Nos, várjanak egy percet, felhívom az ügyvédem.

– A vételárat mikor fizessem?

– Majd ha elkészült a szerződés. Hát pénzt is hozott magával?

– Vásárba ne menjen az ember üres zsebbel...

– Tiszteletreméltó álláspont.

Odaült az íróasztalhoz, felemelte a telefonkagylót, és tárcsázott. Kázmér gróf még értekezett az ügyvédjével telefonon, amikor megnyílt a szomszédos szobába vezető ajtó, és egy fiatal 30–32 év körüli nő jelent meg. Győry és Szakács felállt ültéből a hölgy üdvözlésére, de amaz mosolyogva intett a kezével, hogy maradjanak csak ülve. A gróf gyorsan befejezte az ügyvédjével folytatott beszélgetést, és a hölgyhöz fordult:

– Lukrezia, engedje meg, hogy bemutassam a vendégeimet. Győry úr..., Szakács Úr...

– Örvendek. – mondta a Lukréciának nevezett dáma. De amint a tekintete Szakácsra esett, egyszerre zavart kifejezést öltött az arca.

– Nem tudom... Nem találkoztunk mi már valahol..., úgy futólag...?

– Furcsa..., nekem is olyan érzésem van, mintha valamikor, valahol már találkoztunk volna... De ez merőben képtelenség...

A grófné mosolygott, és kimutatta hófehér fogait. Szakács meg kellett, hogy állapítsa, hogy a fiatalasszony rendkívül vonzó jelenség. Éjfekete haja volt, kreolos, bársonyos arcbőre, nagy fekete szemei.

Rafinált egyszerűséggel megvarrt galambszürke ruhát viselt, a nyakán igen vékony aranyláncon apró briliánssal kirakott platina keresztet. Az asszony a férjéhez fordult halk szóval:

– Rimangano i signori lungamente? Sokáig maradnak az urak?

– Forse un mezz'ora ancora. Talán még egy fél órát.

Aztán a többiekhez fordulva magyarul folytatta:

– Elnézést kérek az uraktól. Pár szót olaszul váltottunk egymással. A feleségem ugyanis olasz. De azért magyarul is tökéletesen beszel már . . .

Szakács akaratlanul is újra meg újra a grófnéra nézett. Az agyában ugyanazt a pattanó feszültséget érezte, mint olyankor mindig, amikor az volt a benyomása, hogy emlékezete vissza akar térni. Igen! Kellett, hogy találkozott légyen már ezzel az előkelő hölggyel valahol!

Tíz percen belül megérkezett az ügyvéd. A mosolygós arcú fiatalember nagyon jól szabott ruhát viselt. Kölcsönös bemutatkozások után elővett egy nyomtatott szerződésblankettát meg egy telekkönyvi szemlét.

– Kérem, az átírás költsége a vevőt terheli. Ezért bátorkodom megérdeklődni: engem kívánnak-e megbízni az átírás lebonyolításával, vagy csupán egy pár soros írást készítsek, amiért nem terheli Önöket semmiféle költség, s amely elismervény alapján majd később Önök otthon saját ügyvédjükkel elkészíttethetik a szerződést.

– Tessék csak mindent megcsinálni. Nekem nincs állandó ügyvédem.

Amíg az ügyvéd a szerződést írta, Kázmér gróf és a felesége az ablak mellé húzódott, és ott beszélgettek egymással. Szakács érezte, hogy őróla folyik a szó, mert az asszony feléje biccentett dús-hullámos-hajú fejével, sőt hosszú pillájú szemét is feléje fordította időnként. Kázmér gróf odaintette magukhoz a fiatalembert:

– Nézze, Szakács Úr, a feleségemnek van egy ötlete, ami valóban figyelmet érdemel. Arról van szó, hogy itt Budapesten nem könnyű vevőt találni ingatlanra, de vidéken talán valahogyan ez könnyebben megy, amint az ábra is mutatja. Arra szeretném tehát megkérni, hogy foglalkozzék az ebben a társasházban lévő öröklakásaim eladásával. Higgye el, velünk nagyon könnyen lehet boldogulni. Én nem vagyok kicsinyes. Ha valakiben van vételi szándék, azzal egészen biztosan megegyezünk

– Hány eladó öröklakás van a házban?

– Tizenhét.

– És mind lakott?
– Mind.
– Ez bizony elég baj...
– Baj, baj, de persze az ár is olyan lenne, mint az efféle hibás árué. Nos, kíván foglalkozni ezekkel az öröklakásokkal?
– Természetesen. Hiszen ebből élek.
– Akkor ebben megegyeztünk...
A grófné búcsúzott:
– Isten vele. Előre is köszönjük a fáradozását. Úgy hiszem, hogy jó szerencsénk hozta Önt ma ide hozzánk.
Búcsúzásul még egyszer mosolyogva mélyen a fiú szemébe nézett egy pillanatig.
Hamarosan elkészült a szerződés, Győry Balázs lefizette a vételárat meg az ügyvédi költséget, a gróf pedig kifizette Szakácsnak a 3% közvetítési díjat, 3600 Ft-ot.
Még aznap este hazautaztak. Másnap délután Győry Balázs belátogatott Szekeres Illés ingatlanközvetítő irodájába. Lefizette a 3600 Ft ingatlanközvetítési jutalékot, aztán közvetlenül Szakács Józsihoz fordult.
– Hallja-e barátom, rövidesen két hétre szalma özvegy leszek! A feleségemnek hoztam Géza sógortól meghívást, hogy menjen le a gyerekekkel együtt pár hétre a Balatonra hozzájuk. Az asszony kapott a meghíváson, a gyerekek is szívesen kaptak rajta. Felhívtuk Gézáékat, és már meg is született a megállapodás: csütörtökön utazik az asszony a gyerekekkel két hétre a Balatonra! Ide figyeljen: most azután igazán nagyon jól esnék, ha párszor meglátogatnának a folyóparti kis házamban!
Józsi megbeszélte a dolgot a Kelemen gyerekekkel, és megegyeztek az öreg Győryvel, hogy vasárnap meglátogatják. Kelemen néni erősen készült Marival együtt: csirkét sütöttek, süteményt készítettek, vasárnap pedig kora reggel indulás előtt friss gyümölcsöt szedtek: földi epret, cseresznyét, meggyet. De vittek a húshoz zöld hagymát, meg retket is.
Győry Balázs már szombat délután kiment, kinn aludt, vasárnap korán reggel felkelt, és várta a vendégeket. Csak egy kis fürdőnadrág volt rajta, meg a fején egy széleskarimájú szalmakalap. Amikor meglátta Szakácsékat, vidáman integetett. Elsőnek Józsival szorított kezet:

– Köszönöm, hogy eljöttek: Nekem nagy öröm lesz ilyen kedves fiatalokkal együtt tölteni egy napot!

Aztán Marihoz fordult:

– Hű, kislány maga olyan hirtelen megnőtt, hogy már azt se tudom, hogy „szerbuszt" kell-e mondanom, vagy „kezicsókolomot"!

Mari nevetett:

– Én köszönök kezicsókolomot, Győry bácsi, nem nőttem én még ki a jó isten markából!

Győry Balázs megfogta két bunkó-kezével Mari két vállát, és gyöngéden homlokon csókolta:

– Akkor szerbusz, kislány!

Végül Janit üdvözölte:

– Isten hozta, fiam! Magát pici gyermekkorától ismerem! No, tessék jöjjenek, és nézzék meg az én kalyibámat!

Vagy 200 lépéssel arrébb volt a „kalyiba".

– Hát itt egyenesen a konyhába jön be az ember. Itt főzünk, meg itt kosztolunk is. Amarra hátrább van a kamra. Erre balra meg nyílik a lakószoba. Jó nagy! Ötször öt méter. Van benne négy fekvőhely is. Na, mit szólnak hozzá? Ugy-e nem rossz hely?

– De nem ám! Itt lehet jól felüdülni a munka után!

– Úgy bizony. És ha nincsen kinn az asszony, nem esem kétségbe, magam se vagyok rossz szakács. Úgy gondoltam most is, hogy délelőtt rászánok egy kis időt a horgászásra, aztán megmutatom, hogy milyen halászlét főzök!

– Ne fáradjon, Győry bácsi! – így Mari – Hoztunk magunkkal ennivalót bőven!

– Hát ez meg már hogy jönne ki?! Én vagyok a házigazda, és a vendégek tartsanak el?! Nem, nem, a halászlét megfőzöm, hiszen büszkélkedni is akarok vele. Persze majd rákerül a sor a magukhozta elemózsiára is. Mindent közösen! De most azt javaslom, hogy vetkőzzenek le gyorsan, és kóstolják meg a vizet! Illetve mielőtt megmártóznánk a hűs habokban, előbb talán igyunk meg egy kupica pálinkát...

– Jujj, azt nem! – kiáltott fel Mari – Én még soha se ittam pálinkát!

– Hát egy csöppet azért meg lehet próbálni... Nem? No, akkor nem. És Kelemen barátom? Maga – remélem – nem veti meg az élet vizét?

– Ne tessék haragudni, én se iszom erős szeszt...

– Hát akkor, Szakács barátom, magunkra maradtunk! Tessék fogyasztani!

Józsi ivott egy keveset, aztán visszanyújtotta az üveget:

– Köszönöm szépen. Nagyon jó volt. De azt hiszem, hogy ebben a melegben majd megbánom még, hogy ittam...

– Dehogy bánja meg. Látja, én is szívesen húzok le néhány korty pálinkát, de soha még kárát nem vallottam. Nohát akkor tessék! Ki kezdi a vetkeződést?

– Majd Jani meg Józsi, – döntött Mari – én meg majd utánuk.

– Jól van kislány. Akkor legyen így.

– Az úszónadrág már rajtunk van, – magyarázta Jani – csak az inget meg a nadrágot kell ledobni.

Jöttek is hamarosan vissza fiúk úszónadrágban.

– Mehetsz be Mari – kiáltotta Jani vidáman. – Mély itt a víz? – kérdezte aztán gyanakodva.

– Nem. Ez itt a külső kanyar. 15–20 méterre is be lehet sétálni a mederbe. De azért csak óvatosan, mert gödrök is akadnak. Maga talán nem tud úszni?

– Bizony, nem!

– Hát ezt sajnálhatja, mert nincs különb élvezet, mint a hűs habokban lubickolni! No, akkor én kezdem!

Ezzel leszaladt a folyópartra, majd a parton a vízfolyással ellenkező irányban loholt fölfelé. Amikor felment már vagy 150–200 lépést, begázolt a vízbe, majd prüszkölve, fújva úszott lefelé. Aztán kijött a partra, ahol a fiúk álltak.

Míg Győry Balázs így produkálta magát, közben kilépett a házból Mari is fürdőtrikóban, és bizonytalan mosollyal jött lefelé a partra. Szakács Józsi ránézett, és rajta felejtette a szemét a lányon. Ez nem az a Mari volt, akit két éve ismer, akivel el lehetett tréfálkozni, akit fenntartás nélkül, jópajtásként féltékenyen szeretett.

Ez a lány így fürdőtrikóra vetkezve valahogyan egészen más volt, és forró testi vágyakat ébresztett fel benne. Marinak már kezdtek kidomborodni a mellei, karcsú dereka alatt erősebbek lettek a csípők. De azért a lány magatartása nélkülözött minden kacérságot, magakelletést. Mozgása szeles-kamaszos, szinte fiús volt.

– No, ki következik utánam? – kiáltott vidáman Győry.

– Majd én! – sietett válaszolni Szakács Józsi. Azzal hirtelen elfordulva már loholt is a vízfolyással ellenkező irányban a parton. Mari minden kacérság nélkül, de mégis ilyen közelből való ruhátlan mu-

tatkozása arcába kergette a vért. Sürgősen szüksége volt a víz hűvösére. Jól begyalogolt a folyóba, aztán az árba érve sem vitette le magát, hanem az árral szembefordult, és erős tempókkal úszott a vízfolyással szembe. Később ismét változtatott az úszás irányán, és a túlpart felé tartott, némileg még mindig az árral szemben, hogy le ne verje a víz. A túlpart meredek volt. Nem is jött ki a vízből, hanem jött már visszafelé. Közben a hátára feküdt, víz alá merült, egy helyben taposta a vizet. Jani izgatottan kiáltott rá:

– Elég lesz már, Józsi! Még majd görcsöt kap a lábad! Gyere ki most már!

Józsi azonban tovább bukfencezett a vízben, majd ismét az árral szemben kezdett úszni. Most már Mari is aggódott, és két kezével integetve énekelte:

Nem volt elég a tenger? Nem volt elég a tenger?
Te nem vagy hal, te nem vagy hal, csak ember!

Józsi nevetett, és kiúszott a partra.

– Hát maga egy fenomén! – gratulált Győry – No, és most mi lesz? Janikám, maga nem próbálja meg? És te, kislány?

Jani derűs vidámsággal állta az unszolást:

– Dehogy nem próbálom meg! Megpróbálom én, de csak addig megyek befelé, ameddig a víz a derekamig ér. Az nekem éppen elég!

– Én majd megpróbálok egy kicsit úszni . . . – nyilatkozott Mari – de nem megyek a mély vízbe. Nagyon megijednék, ha hirtelen le akarnám tenni a lábam, és nem érném el a talajt!

– Ne félj semmit! Én majd ott leszek melletted. Én nem vagyok, vagy alig vagyok magasabb nálad. Ahol én állok a talpamon a vízben, ott te is leállhatsz bármikor! Érted?

Ezzel kezdetét vette az úszásoktatás. Voltak visítások, kacagások. Győry is, meg Józsi is inkább Marit tanítgatták volna úszni, de azért időnként Janival is foglalkoztak.

Délre már mind a két Kelemen gyerek beleszerelmesedett a folyóba. Amikor aztán már kicsit elfáradtak, kifeküdtek a partra. Győry Balázs később lehozta a horgász szerszámait, aztán elgyalogolt jó messzire és horgászott. Fogott is néhány szemrevaló halat. Ezek után hozzálátott a halászlé elkészítéséhez. Persze a vendégek is igyekeztek segíteni: élesztgették a tüzet, száraz fát hoztak. Amikor aztán kész lett a hal, Győry pléhtányérokat meg kanalakat hozott, és kiosztotta a halászlét. Erre következett aztán a Mariék által hozott sült

csirke. És nem maradt ledugaszolva a boros demizson se, amit józsi hozott magával.

Ebédután még egyszer lementek a vízre. Aztán a bokrok között kártyáztak is. Végül vidám hangulatban indultak haza.

Mire a Kelemen ház lakói hazaértek, a nap már lemenőben volt, „anyu" pedig nagyon izgult. De amikor meglátta a hazaérkezőket, nem tudta megállni nevetés nélkül.

– Jaj, édes gyermekeim, olyan vörösek vagytok, mint a főtt rák. Gyertek hamar, hadd kenjelek be benneteket egy kis olajjal.

Nem volt könnyű az éjszaka, ilyen leégett bőrrel! De Józsinál hozzájárult ehhez, hogy nem csak kívülről égett hanem belül is égő forróságot érzett.

Hanem hát ez volt az egyetlen látogatás Győry Balázs folyóparti halásztanyáján. Öt nap múlva az építészmester este lefeküdt, és másnap reggel holtan találtak rá. Arca még halálában is mosolygós volt. Szerencsésnek érezhette magát. Abban a szent hitben halt meg, hogy ő nagyvonalú üzletember, aki szenzációs húzásokat csinált, és megsokszorozta vagyonát. Pedig hát két év múlva nem csupán a Schweitzer féle házat meg a budapesti ötemeletes bérházat államosították, hanem a város középpontjában lévő régi szép emeletes házát is a hatalmas portával és melléképületekkel: műhelyekkel, anyagraktárral, tehergépkocsi-garázzsal, kocsiszínnel, istállóval.

Az épülettel együtt az egész berendezést, az egész vállalkozást állami tulajdonba vették. De Győry Balázst ezt már nem érte meg.

X. fejezet

Szakács megindította a hadjáratot Kázmér grófék budapesti öröklakásainak értékesítésére. Elsőnek egy Répási nevű szobafestőt sikerült vételre bírni. Ez a Répási is szép jövedelemmel rendelkezett. Ő se mert helyben ingatlant vásárolni, mert félt tőle, hogy ez majd szemet szúr a hatóságoknak.

– Miért nem a fővárosban vesz valamit? – vetette fel Szakács – Például öröklakást! Nagyon olcsó a lakott öröklakás . . .

– Elhiszem, hogy olcsó, mert nem lehet eladni!

– És miért kellene továbbadni? Ezek az öröklakások megmaradnak értékálló befektetésnek!

Végül is Répási felment Szakáccsal Budapestre, megnézte a Petőfi

Sándor utcai társasházát, és vett ... három öröklakást! Az egyiket magára íratta a másikat a feleségére, a harmadikat a lányára.

Nos, alig két év múlva a Répási és a Répásiné tulajdonát képező öröklakásokat államosították. De a lányuk öröklakása megmaradt. Sőt, a lakás bérlője disszidált és disszidálás előtt potom pénzért kiürítette a lakást, a Répási lány pedig beköltözött. Ezt a lakást 5500 forintért vették, 2500 Ft-ért költözött ki a lakó. Viszont, amikor a szerző ezeket a sorokat írja, a Répási lány – már mint két unoka nagyanyja – 800 000 forintért tette pénzzé a Petőfi utcai öröklakást. Tehát a pénz megsokszorozódott benne.

A következő vevő egy Steiner nevű piaci kereskedő volt. Ő azonban csak egyetlen öröklakást vett. Sőt három hónap múlva ezt is megbánta. Szakácsnak azonban rendkívül nagy szerencséje volt. Éppen akkor kopogott be náluk a város egyetlen maszek – hadirokkant – kocsmárosa, aki éppen be akart fektetni egy kis pénzt, és látatlanban megvette a vásározó Steinertől az öröklakást. Ez nagy reklám volt, mert kitűnt, hogy ezeket az öröklakásokat még az adott körülmények között is pénzzé lehet tenni.

A többi azután már ment mint a karikacsapás. A nyugalmazott gimnáziumi igazgató, aki annak idején tanügyi főtanácsos és így „méltóságos úr" volt, eladott egy kis gyümölcsöst (hírlett, hogy a mezőgazdasági ingatlanokat elveszik azoktól, akik azt nem maguk művelik meg, és nem élethivatásuk a földművelés) és vett egy háromszobás öröklakást. Ezt megnézte a fia is, aki a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karának egyik tanszékén tanársegéd volt, és ő is vett egy öröklakást.

Amikor két esztendő múlva ezeket az öröklakásokat is államosították. Apa és fia különböző módon reagált az eseményekre. Az igazgató, a volt tanügyi főtanácsos, aki akkor már túl volt a nyolcvanon és túl volt a kitelepítésen (lakását igénybevették anélkül, hogy más bármilyen lakást biztosítottak volna) és kiszorult a Krasnyánszky telepre egy roskadozó parasztházba, nem esett kétségbe a pesti öröklakás elvesztése miatt. Az államosítás hírére csendes öniróniával mosolygott, s tovább olvasta latinul Tacitus meg Seneca műveit és görögül Plutarchost, Herodotost meg Platót. Minthogy közel laktak egymáshoz, gyakran találkozott Szakács Józsival. Az igazgató nem neheztelt az ingatlanközvetítőre. Ha találkoztak, mindig mosolyogva állt le egy kis beszélgetésre. Végül 1961-ben halt meg 94 éves korában.

Ezzel szemben fia, a tanársegéd, sőt az államosításkor már magántanár!, képtelen volt elviselni azt, hogy az általa tizedáron vásárolt öröklakást államosították. A határozatot megfellebbezte, a fellebezés elutasítása ellen felülvizsgálati kérelmet nyújtott be. Amikor ezt is elutasították, törvényességi óvást jelentett be a legfőbb ügyészségnél. Amikor ez sem hozott sikert, az elnöki tanácshoz fordult sérelmének orvoslása végett. Számos kiváló jogásszal tanácskozott, s az öröklakás államosítása felett halálig sem tudott napirendre térni.

Következett az ügyvéd, aki javarészt büntető ügyekkel foglalkozott, minthogy a vádlottak a védelemért elég szépen fizettek, gyűlt a pénz és az ügyvéd értékálló befektetésről kívánt gondoskodni. Vett hát egy öröklakást. Ez az öröklakás átvészelte az államosítást. Viszont az ügyvéd a büntető ügyek folytonos izgalmaiba belebetegedett, és egy rosszul kezelt szívinfarktus következtében meghalt. Özvegye azután a hatvanas évek közepén jó haszonnal adta el az öröklakást a benne lakóknak, és a befolyt pénz igen jól jött a szerény özvegyi nyugdíj mellé.

A szomszéd község fiatal plébánosa szintén vett egy kétszobás, udvari komfortos öröklakást lakottan 4000 forintért, aztán szinte elfeledkezett az egészről. A társas ház közös kezelője beszedte a lakásban lakó két öreg kisasszonytól a lakbéreket, rendezte a közös költségeket, az adót. Közben a plébános megöregedett és sok ízületi gyulladás kínozta, amikor 70 esztendős korában ráköszöntött a szerencse. Ugyanis meghalt a második vénkisasszony is félévvel a nővére halála után, az öröklakás beköltözhetővé vált és 650 000 forintért kelt el. Az öreg nyugdíjas pap 10 000 Ft-ot adott egykori plébániájának a templom tatarozására, több templomban hálaadó miséket mondatott, pénzét bankba tette, s nem kellett többé semmit se megtagadni magától.

A nagyforgalmú patika tulajdonosa is vett egy öröklakást, de agyafúrt módon nem íratta át, hogy „szemet ne szúrjon"! Így ezt az öröklakást Kázmér gróf nevéről államosították. A patikus fellebbezett, és csatolta a vételi szerződést. A fellebezést azonban elutasították, sőt magas bírságot is szabtak ki a szerződés illetékkiszabás végett való bemutatásának elmulasztása miatt.

A legnagyobb siker az volt, hogy végül Szakács gazdája, Szekeres Illés is kedvet kapott, és vett három öröklakást: egyet a feleségével közös névre, egyet a fiának, egyet a lányának. Igaz, hogy ebből a három lakásból egyet sem államosítottak, még se hozott semmi hasznott. A két gyerek, ahogy nagykorúvá vált, eladta a lakásokat még

olcsóban, mint amennyiért az apjuk vette. S mivel az ötvenes évek elején felborult Szekeres Illés házassága, és elváltak egymástól, a közös vagyon megosztása során némi vesztességgel sebtében eladták ezt az öröklakást is, mihez képest Szekeres Illés ezekre a potom olcsón vásárolt öröklakásokra is ráfizetett.

Az öröklakások kiárusítása során nem egyszer találkozott Szakács Józsi Lukrézia hercegnővel is. (Teleki Kázmér gróf felesége egy olasz hercegi családból származott.) Ezek a találkozások sok örömet, de kezdettől fogva sok bosszúságot is jelentettek Józsinak. Amikor ugyanis a Szent István parkbeli ház vételét követően hazajöttek Budapestről, Józsi dicsekedve számolt be Janinak:

– Barátom, olyan nővel találkoztam ma, amilyenről koronás királyok is csak sátoros ünnepen álmodnak: . . .!

– Ne beszélj már . . .! És hol mutogatják azt a két lábon járó csodát?

Mari is felnézett a tanulásból, és a ceruza végét az ajkához támasztva mosolyogva nézett a beszélgetőkre. Józsi pedig folytatta:

– Ez egy valódi hercegnő!

– Ne beszélj már! Olyan nincs is Magyarországon!

– Hidd el nekem, hogy van! Fekete a haja, fekete gyémánt a szeme . . .

Mari összeharapta a száját, és kedvetlenül merült el újból a tanulásban.

De mivelhogy Jóska azelőtt soha sem járt Budapesten, most pedig néha hetenként kétszer is odautazott, Jani napirenden incselkedett vele:

– Mész a hercegnődhöz? Mondd meg neki, hogy tiszteltetem! És ha egy igazi férfiemberrel akar megismerkedni, üzenjen értem!

Vagy máskor:

– Ejnye, be sárgulsz, Józsi! Olyan vagy, mint egy holdkóros! Úgy látszik, hogy a hercegnőd kevés földi jóban részesít!

Egyszer meg így:

– Te, ha fölmégy Budapestre, kérjél egy fényképet a heregnődtől! Mondd meg, hogy nekem lesz!

Mari nem bírta tovább:

– Ugyan, Jani hagyd már abba! Nekem már a könyökömön jön ki a sületlen viccelődésed!

Telt-múlt az idő. Egyszer aztán, amikor Szakács október elején

ismét Budapesten járt, valami ürüggyel becsengetett a grófék lakásának ajtaján. Kiss Domonkos tartózkodóan nyilatkozott:

– A méltóságos gróf úrék elutaztak.

– Hová utaztak? Mikor jönnek haza?

– Nem tudom, hogy hová utaztak, és azt sem tudom megmondani, hogy mikor térnek vissza. A méltóságos gróf úrék ugyanis, ... ahogyan mondani szokták ... disszidáltak. Nekem csak annyit mondtak, hogy ne várjam többé őket. És ... hogy ha minden rendben lesz ..., írnak majd egy lapot.

– És nekem ...? Nekem semmi üzenetet sem hagytak?

– Semmit.

Szakács csalódottan, lesújtva távozott. Előbb arra gondolt, hogy az első vonattal haza megy. De aztán meggondolta magát. Most jó lenne beszélgetni valakivel. Valamelyik barátja ott hadifogságban említette, hogy Budapesten lakik ... Ki is ...? Persze ..., Halasy doktor! Igen! Halasy Bandi mondta, hogy a szülei a Maros utcában laknak Budán. Elhatározta, hogy most felkeresi rég nem látott barátját. A telefonkönyben rátalált a dr. Halasy Endre névre, aki a Maros utcában lakik. Tárcsázta a számot, mire egy idősebb női hang jelentkezett:

– Halló! Tessék!

– Szakács József beszél Dr. Halasy Endre nevű fiatal orvossal együtt voltam szovjet hadifogságban Szaratovban. Nem tudom ...

– Jó helyen csönget! Bandi a fiam. Jöjjön el hozzánk. A fiam nagyon fog örülni, ha találkozik egy régi bajtársával.

Délután egynegyed négykor Józsi megnyomta a csengőt a Halasy lakás ajtaján. A csengetésre maga Bandi nyitott ajtót. Ugyanolyan nagy szemüveg mosolygós gyerekarcon, ugyanaz a harsány jókedv.

– Isten hozott, Józsikám! Csakhogy újra látlak! Gyere beljebb!

Beljebb mentek. Bandi bemutatta Józsit a szüleinek, aztán bevonultak a fiú külön szobájába.

– Tudod, ugye, – kezdte Józsi – hogy én teljesen elvesztettem az emlékező képességemet az agyrázkódás előtti életemmel kapcsolatban. Nem volt hová mennem a szabaduláskor. Még szerencse, hogy egy egyszerű hadifogolytársam, bizonyos Kelemen János ...

– Emlékszem rá! Olyan nagy darab, mosolygós fiú volt. Szobakülönc a kórház kis szobájában, ahol te voltál a parancsnok. Később meg villanyszerelőként dolgozott ez a fiú a lágerben, igaz?

– Az az! Nos hát még szerencse, hogy ennek a Kelemennek meg-

esett a szíve rajtam, és meghívott magukhoz. De engem rendőri felügyelet alá helyeztek, mert nem tudtam beszámolni a múltamról. Így négy hónapig nem mozdulhattam Janiéktól. Közbe meg megszoktam a környezetüket... és ott rekedtem Janiéknál!

– És mit csinálsz?! Miből élsz? Annyit látok, hogy nagyon elegánsan vagy öltözködve...

– Hát talán ki se találnád, hogy mi lett belőlem... Ingatlanközvetítő! Méghozzá nem is önálló közvetítő, hanem egy engedélyes közvetítőnek félig alkalmazottja, félig társa. Hát pénzt, – nem mondom – keresek jócskán. Csináltathatok magamnak rendes ruhát. De mégis úgy érzem magam, mint az a nyúl, amely egyre közelebbről hallja a vadászkutyák csaholását... Hát te mit csinálsz?

– Én a klinikán dolgozom. Belgyógyász szakorvos akarok lenni. Ehhez igazán szép ösztöndíjat is kaptam. Képzeld, tavaly nyáron tüdőszűrés végett jártuk be a kis falvakat, és apró településeket. Talán hallottál róla, hogy a háború előtti Magyarországon körübelül egy millió tuberkulótikus beteg volt. Nos, ez a betegség ma már egészen minimális számban található meg Magyarországon!

– Ne mondd...!

– Így van. Régebben az egész világon Magyarország volt az a hely, ahol a tuberkulózis a legerősebben pusztított. Azért kezdték a tuberkulózist *morbus hungaricus*-nak, azaz magyar betegségnek hívni! Persze ezek a lakásnak alig nevezhető, szellőzetlen sárkunyhók, amelyekben nyolc-tíz ember lakott egymás hegyén-hátán, az a lehetetlenül silány táplálkozás, amelyben mind az ipari, mind az agrár-proletariátusnak része volt, minden emberi képzeletet felül múlt. Mindenről nekünk korábban fogalmunk sem volt. Szinte szégyenlem magam, hogy én a napos oldalon nőttem fel, amíg egy-két millió magyar a szorosan vett létminimum szélén kínlódott. Tudod nekem élmény volt, hogy ebben a tüdőszűrési akcióban részt vehettem... De hagyjuk ezt! Beszélj magadról! Nem nősültél még meg?

– Hová gondolsz?! És te?

– Én se. Tudod, én ebben a tekintetben kimondott kispolgár vagyok. Először megfelelő jövedelmet és pozíciót akarok biztosítani magamnak, s csak azután gondolok családalapításra.

– De választottad van már?

– Azt nem lehet mondani. Nem vagyok szerelmes...

– A propos, szerelem... emlékszel még Tamarára a kórházban? Odáig voltál érte...

– Emlékszem. Persze hogy emlékszem. Afféle holdvilágos szerelem...

– Én most is hasonló állapotban vagyok...

– No mondd, Józsikám! Mi van veled? Beszélj!

– Megismerkedtem munkám közben egy nagyon előkelő házaspárral. A férfi történelmi név birtokosa. Gróf. Az asszony egy olasz hercegnő. Páratlanul szép, előkelő és kedves.

– Ha, ha, ha! Józsi, te igazán úgy beszélsz, mint egy gimnazista. És van valami köztetek?

– Mit képzelsz?! Valami közöttünk?! Én ilyenre gondolni se mertem soha. Csak egyszerűen jól esett a közelében, a társaságában lenni... De ennek vége! Örökre vége. Disszidáltak.

– Disszidáltak? Ha, ha, ha! Ilyen profán véget ért a tündérmese? Ne törődj vele, Józsikám! Egy félév múlva azt se fogod tudni, hogy ez a nő a világon volt!

– Az nem lehet!

– Hát akkor legfeljebb annyit fogsz emlékezni rá, mint egy jóillatú virágra!

Józsi a semmibe bámult:

– Rafinált parfőmöt használt. De nagyon keveset...!

– Ha, ha, ha! Nagy gyerek vagy te Józsi!

XI. fejezet

Október végére elkészült a toldaléképület a Kelemen házhoz. Az öreg Kókai a szomszéd faluból jó munkát végzett. Igaz, hogy végezetül 18 000 forint helyett közel 21 000 Ft-ba került az építkezés, de ez nem okozott problémát. Négyszer ötméteres volt a szoba, és két nagy ablak nézett az udvarra. Az építkezés két lépcsőben került lebonyolításra. Amikor ugyanis a szoba készen volt, a fiúk áthurcolkodtak, s ekkor került sor a fürdőszoba kialakítására a régi oldalkamra helyén.

Amikor minden elkészült, Józsi bútort is vett, szőnyeget, függönyöket is vásárolt. De azért békeköcsönt is jegyzett nagyvonalúan, hogy meg ne szólják.

Karácsonykor avatták fel az új lakást. Kelemenné a szokásos, kispolgári karácsonyesti vacsorát főzte: borlevest, meg kirántott halat,

utána mákos, diós bájglit. Józsi meg bort hozott, és karácsonyfát is állított az új szobába. Mindenki adott ajándékot mindenkinek.

Igaz, hogy éppen ez év őszén szüntették meg a vallásoktatást az iskolában, s a „karácsony" szót se volt illő kiejteni, (a rádió és az újságok következetesen csak „fenyőfaünnepet" emlegettek) de nem csak a kispolgárság, hanem a munkásság is ragaszkodott a karácsonyhoz".

Erről beszélgettek Kelemenéknél is a karácsonyfa alatt. Hirtelen erős, dörömbölő kopogás szakította félbe a beszélgetést. Jani kíváncsian ment az ajtó felé:

– Ki az? Ki kopog?

– Én vagyok! Györe Mari! Tessék már beengedni! Nagy baj van!

Jani kiment a verandára, és kinyitotta a kulcsra zárt ajtót. Györe Mari arcán ijedség és zavar volt:

– Jaj, Janikám, nagyon nagy baj van! Meghalt a méltóságos úr! Meghalt szegény!

– Jöjjön be, erre tessék... ide az új szobába. Hogyan történt? Miben segíthetünk?

– Hát éppen ez az, amiért jövök! Tetszik tudni, a méltóságos úr már vagy hat hete nem kelt fel az ágyból...

– Olyan rosszul volt?! Mi baja volt?

– Én meg nem mondom. Nagyon gyenge volt. De attól még felkelhetett volna. Hanem már nem volt se ruhája, se fehérneműje. Már vagy négy-öt éve viselte azt az egyetlen fekete ruhát, amiben hazajött Szombathelyről. Azt hiszem, ott voltak, amikor ide bejöttek az oroszok... Hát ez a ruha már cafatokra ment szét. Eleinte én foltozgattam, javítgattam, de már annyira el volt nyűve, hogy szakadt, repedt mindenütt. Hazajövet két inge, két gatyája volt, egyik rajta, a másik meg váltás. Ezek is tönkre mentek. Így hát csak feküdt az ágyban szegény öreg. Napközben még fel-felült az ágyban, meg ki is ült az ágy szélére, mert a hálóing még befedte valahogy... No, most holnap reggel ki kell hívni, a halottkémet, aztán meg majd koporsóba kell tenni, mégis kellene hát valami ruhát rá adni. Az úr szent nevében kérem, nincs maguknál valami nélkülözhető ing, gatya, meg ruha, amit ide adhatnának a méltóságos úr felöltöztetésére? Ez nagyon sürgősen kellene, mert aztán megmerevedik a holttest, akkor pedig ne adj isten, hogy ruhát lehetne adni rá.

– Jól van, Mari néni, de a maga gazdája elég kövér, pohos ember volt, mi meg nem. Itt a bökkenő!

– Jaj, kedves, a méltóságos úr már csak csont és bőr, nem ma-

radt már azon semmi pohosság. Tetszik tudni, nekem nincs semmi nyugdíjam. Nekem a méltóságos úr annak idején ezt a kis házat vette nyugdíj helyett. Betegsegélyzőbe nem voltam beiratva. A méltóságos úr ügyvédi nyugdíjat kapott: havi 200 forintot. Abból éltünk, és ami a ház körül a kertben termett, meg ami a baromfitartásból kikerült. Bocsánat: arra is szeretném kérni valamelyiküket, hogy néznének már utána a temetésnek meg az egyéb hivatalos ügyeknek. Én nem értek hozzá, írni-olvasni se tudok, a méltóságos asszony meg nem megy emberek közé, tetszenek tudni.

– Nekem nincs lehetőségem elmenni a munkahelyről..., esetleg te Józsi...?

– Persze, hogy megteszem, amit megtehetek. Nekem van néhány ingem, alsónadrágom, amelyeket nem használok már. És van az a durva, sötétkék ruhám, amelyikben a hadifogságból jöttem haza. Kicsit kopott, de szakadás, foltozás nincs rajta sehol. Ezt szívesen odaadom. Ha úgy tetszik, segíthetek esetleg az öltöztetésnél is. Csináltam eleget a hadifogoly kórházban.

– Nem. Azzal ne tessék fáradni. Tetszik tudni, abban az egyetlen kis szobában nálunk nagy a rendetlenség, és a méltóságos asszony mindenki elől bújik... nem szeret idegenekkel találkozni...

– No de ha holnap bemegyek a városházára a halálesetet bejelenteni, mégis csak kell tudnom a születés időpontját és helyét, a hátramaradt özvegy nevét, meg...

– Ne tessék sorolni. Inkább írja fel a fiatalúr egy papírra, hogy mi mindent akar tudni, én meg majd feliratom a méltóságos asszonynyal a válaszokat.

Így is lett. És két nap múlva Nagy Jenő úr őméltóságát, a volt felsőházi tagot, a megyei ügyvédi kamara volt elnökét abban a lisztes zsákból készült ingben, gatyában, és katonaruhából átszabott, kékre festett ruhában temették el, amelyben Szakács Józsi a hadifogságból jött haza. A nagyon egyszerű temetésről Józsi azt állította, hogy azt az elöljáróság intézte, valójában azonban a saját zsebéből fizette ki. Mivel pedig Nagy Jenő özvegye most már csak havi 100 Ft nyugdíjat kapott, amiből kijönni ketten úgy se tudtak volna, így hát némi szerencsével sikerült magát beutalni a szomszéd községben lévő szegényházba, új nevén szociális otthonba. Valamikor a méltóságos asszony nagy kártyás volt. Most azután hazardírozási szenvedélyét úgy vezette le, hogy minden héten vett egy-egy lottó cédulát. S mit nem tesz az isten: Nagy Jenő özvegyének ötös találata lett! A

lottózásnak abban a kezdeti szakaszában az ötös találat még nem tett ki olyan nagy összeget, mint később, de ez az ötös találat akkor is több mint százezer forintot hozott a konyhára. Az özvegy a nyereményt átadta a szociális otthon vezetőségének azzal, hogy abból gondoskadjanak róla, továbbá nevenapján, születésnapján, karácsonykor meg húsvétkor az összes bennlakóknak adjanak jó ebédet, és végül majd temessék el tisztességgel.

A végtisztelet megadása után vagy három héttel Szakács Józsi idézést kapott a városi adóhivatalba. A pénzügyi osztály adócsoport főnöke – egy nagyon fiatal, de nagyon ambiciózus fiatalember – szúrós tekintettel nézett Szakácsra:

– Ön elfelejtett jövedelemadóbevallást adni a múlt évről, holott annak véghatárideje január 10 volt! Ebből bírság lesz.

– Engem nem terhel jövedelemadó bevallási kötelezettség. Munkaviszonyban állok, munkaadóm a fizetésem után pontosan megfizeti a kereseti adót.

– Akkor viszont úgy látszik, hogy adócsalás és okirathamisítás is fennforog. Ne akarja velem elhitetni, hogy Ön havi 300 Ft munkabérből él úgy, mint egy kiskirály. Elegáns ruhái vannak, építkezik, legújabban meg a saját zsebéből intézte a néhai Nagy Jenő temetését is. Mindezt havi 300 Ft-ból?!

– Nem csak abból. Ha a munkámmal az ügyfelek meg vannak elégedve nem egyszer külön is juttatnak nekem ajándékként bizonyos pénzösszeget. És ha a zsebembe tesznek egy borítékot, ki volna olyan bolond, hogy erőszakkal visszaadja?

– Ne beszéljünk mellé! Ez is csak jövedelem.

– Tagadom. Én nem követelek senkitől egy fillért sem. Az ügyfelek is tudják, hogy nem jár nekem semmi. De ha mégis megajándékoznak bizonyos összeggel, az az én szerencsém, és semmi egyéb. Végzett munkákért, csupán a közvetítési díj jár, amit ki is fizetnek Szekeres úrnak. De mivel én mászkálok velük, én segítek az alkudozásban, én értékelem ki az ingatlan előnyeit-hátrányait, elég gyakran előfordul, hogyha a felek nagyon meg vannak elégedve a munkámmal, kézzel fogható jelét is adják a megelégedésüknek.

– És mennyi az az összeg, ami ilyen módon folyt be, nem mondaná meg?

– Nem. Én nem vezetek könyveket, nem jegyzem meg, hogy kitől mit kaptam. De ha tudnám, akkor se mondanám meg, mert nem tartozom megmondani. És a vendéglőben a felszolgálók? Azok ta-

lán adnak adóbevallást a felszolgálás során kapott borravalókról? Nem! A borbély – különösen a női fodrász – szintén gazdag borravalókat kap, de erről adóbevallást nem adnak. Hasonlóképpen a taxisofőrök, a hotelportások. Miért éppen tőlem kérnek adóvallomást? Nem tetszik az arcom?

– Mellőze az ilyen kijelentéseket, ha nem akarja, hogy feljelentést tegyek Ön ellen hatóság elleni rágalmazás miatt!

– Bocsánatot kérek.

– Jó, most elmehet.

Szakács Józsi nyomott hangulatban távozott. Igaz, hogy ebben a menetben ő nyert, de ki tudja, mi következik még?

Márciusban az ingatlanforgalom mind érezhetőbben csökkeni kezdett. Az iparosok és kereskedők egymásután adták be az iparengedélyüket, és állami vállalatoknál kerestek alkalmazást. Az se volt baj, ha az állami vállalatoknál kisebb volt a fizetés, mint amennyit szerény mértékkel maguk elé képzeltek. Egyelőre volt még tartalék. De azért az ingatlanközvetítők gondolkozóba estek, hogy hogyan tovább?

Szakács Józsit is gyakran aggasztotta ez a körülmény, április vége felé, mégis volt egy aprócska vidám élménye is. Akkor már hirtelen melegebbre fordult az idő. Egyik nap Mari hangos vidámsággal jött meg az iskolából:

– Jani, Józsi, gyertek hamar! Megtanítalak benneteket egy énekre meg egy táncra!

– Tudod, hogy soha se táncolok, – ellenkezett gyanakodva Jani.

– Ezt majd táncolod, te füles bagoly! Ezt a táncot úgy hívják, hogy zakatolás. Gyertek már közelebb! Fogjunk kezet körbe, hárman! Most induljunk el balra, és énekeljétek velem:

Hegyek, völgyek között
Zakatol a vonat,
Én a legszebb lányok közül
Téged választalak!
Egy a jelszónk: tartós béke!
Állj közénk, és harcolj érte!

Azután kezdődött az ének elölről. Majd meg Mari megfordította a körforgás irányát, és most már nem balra, hanem jobbra haladtak körbe. Közben Mari ingerkedve nézett Józsira, és egyszer csak huncutul így énekelt:

Én a legszebb fiúk közül téged választalak!

Országszerte megkezdődött a zakatolás. Nemsokára már mindenütt ezt énekelték összekapaszkodva, összefogózkodva szüntelenül:

Egy a jelszónk: tartós béke,
Állj kozénk, és harcolj érte!

De míg mindenki tartós békére vágyott, egyszer csak hirtelen-váratlan bombaként csapott be a hír: háború tört ki Koreában! Előbb az észak-koreaiak győztek, és elfoglalták csaknem egész Dél-Koreát. Azután az amerikaiak nagy hadsereget szállítottak Koreába, és viszszafelé szaladt a hullám: rövid időre Észak-Korea is ellenséges megszállás alá került.

Ez volt az az idő, amikor országszerte legjobban megjött a hangja a reakciónak. Már a háború kitörésekor se titkolták megelégedettségüket. Számítottak rá, hogy az első összecsapás a kapitalista és szocialista erők között láncreakcióval váltja ki a harmadik világháborút.

Szekeres Illés ingatlanközvetítő irodája egyszerre megint aranynapokat látott. Igaz, hogy az ingatlanárak megszilárdultak, sőt emelkedtek, de a vételkedv nem csökkent. Egyik nap beállított az irodába Soltész Lajos, a női szabó, akinek a szalonja ott volt mindjárt a korzó mellett az Arany János utcában. Soltész nem volt idősebb 34–35 évesnél. Sokan egy kicsit dilisnek is tartották, mert szokatlan szabású ruhákban járt, haját nőiesen fésülte, megrendelőinek egy-egy ruha közben többször is kezet csókolt, és zavaros bókokat mondott: „Asszonyom, ma olyan, mint a fényes ragyogó napsugár éjnek évadján!", vagy „Asszonyom, ebben a ruhában úgy fog tündökölni, mint Vénusz a bajadérok között!"

Ennek a Soltésznek volt egy nagynénje Párizsban, aki vallamikor állítólag művésznő volt. (Mások szerint a nagynéni ifjúkori foglalkozásának vajmi kevés köze volt a művészethez!) Ez a nagynéni rendszeresen megküldte az unokaöccsének a legfrissebb párizsi divatlapokat, s ezzel jelentősebb támogatást nyújtott, mintha havonta tetemes pénzösszeget utaltatott volna át. Soltész Lajos persze nem mutatta meg a divatlapokat, ellenben hosszú és beható eszmecserét

folytatott a rendelővel, miközben jó néhányszor meghajolt, gratulált a rendelő ízléséhez, és kezet csókolt. Végül is úgy hozta a párizsi divatlapokra alapított javaslatait, mintha az részben saját ötlete, részben a rendelő saját elképzelése volna. Az asszonyok és lányok (főként akik alacsonyabb sorból jutottak hirtelen jobb körülmények közé) imádták „Lajoskát", és minden pénzt megadtak a kreációiért. Nem egyszer tapasztalták aztán, hogy ezek a kreációk előbb-utóbb megjelentek Budapest utcáin is. (Hiszen más szabóknak is lehettek rokonai, vagy ismerősei a francia fővárosban) Egyes hölgyek azonban meg voltak győződve róla, hogy a budapesti szabók is a kis város nőiszabó-művészéhez igazodnak divat dolgában. Akadt olyan fiatal dáma, aki bizalmasan meg is érdeklődte:

– Mondja, Lajoska, mit fizetnek magának a budapesti szabók egy-egy kreációért?

Soltész ilyenkor diszkréten mosolygott, és nem válaszolt semmit.

A női szabók királya sütővasról árulkodó göndör hajjal, betoppant a Szekeres irodába.

– Urak és Elvtársak, adjanak nekem tanácsot! Nézzék, én szorgalmas ember vagyok. Legfeljebb hat órát alszom naponta. Éjjel-nappal dolgozom. Így érthető, hogy az évek során némi pénzt gyűjtöttem össze. S most mindenfelé azt beszélik, hogy ebből a koreai csete-patéból világháború lesz, és a pénz elértéktelenedik...! Hát kérem, ez borzasztó volna! Én adtam most is a második békekölcsönre 1000 forintot, az „El a kezekkel Koreától" gyűjtésre 500 forintot. Én igazán nem vagyok kicsinyes. De hogy az ember sok évi munkájának a gyümölcse csak úgy egyszerre semmivé váljék, arra gondolni is szörnyű. Ez kész tragédia volna! Mit kellene vásárolnom, hogy pénzem értékállóan be legyen fektetve? Nem akarok nyerészkedni! Nem akarok spekulálni! Én csak azt akarom, hogy becsületes munkával megkeresett pénzem semmivé ne váljék, akár így marad a rendszer, akár megváltozik...

– Soltész úrnak van valami ingatlana?

– Nekem? Nincs semmim. Anyámmal kis bérlakásban lakom a Sarló utcában. Nekem semmiféle lakásom nincsen! Ágyrajáró vagyok, kérem!

– Hát akkor vegyen egy családi házat. Bekoltözhetőt.

– Erre gondolok magam is. Tudnának ilyet ajánlani? De jó helyen!

– Van ilyen...!

– És szabad tudnom, hogy miféle házról van szó?

– Hogyne. Az öreg Fischer ügyvéd-úr házáról. Tudja, az a 70 év körüli öreg úr... Már nem is igen dolgozik. Az a ház ott van, éppen a korzó közepén. Igaz, hogy a három szoba-hallos lakásból két szobát kiutaltak egy rendőrszakaszvezetőnek és családjának, de ha esetleg átadnák a Sarló utcai lakást ennek a rendőrcsaládnak, akkor egyedül lakhatnának ebben a pompás házban!

– Igen..., anyám és a nővérem cserélhetnének a rendőrékkel, én magam pedig az eladó által használt lakrészt venném birtokba. De hová költözik Fischer ügyvéd úr?

– Zalaegerszegre a testvéréhez.

– És mennyit kér a házért?

– Hatvanötezer forintot. Ne tessék sziszegni, ez igazán nem magas ár! A ház végig van pincézve. A pince minden helyisége betonpadlós. Abban még lakni is lehet!

– No, jó. Azt hiszem, ez meg fog felelni. Kívülről ismerem a házat... És mit tudnának még ajánlani? Például valami jó telket...?

– Igaza van. A telkeket nem fenyegeti veszedelem. De tessék számolni! A 65 000 forintos ház a vételi illetékkel, közvetítési díjjal, átírási költséggel el fog vinni 80 000 forintot is.

– No és? Jöhet még egy-két telek is! Akár itt, akár valami üdülőhelyen. Például a Balatonon!

– Jó, majd utána nézünk.

A Fischer ház eladását gyorsan lebonyolították. Igaz, hogy a Sarló utca nem olyan előkelő hely, mint a felkapott korzó, ahol a Fischer ház áll, de volt benne konyha, kamra, sőt egy kis zuhanyzó helyiség is, míg a Fischer házban a fürdőszoba csak a tulajdonosé volt. Így hát a rendőrék örömmel elfogadták a cserelakást.

Fischer ügyvéd július 1-re kellett, hogy kiürítse, és birtokba adja a házat. Most hát legelőbb is kifizette a tartozásait (lassanként már fűnek-fának tartozott!), és még mindig maradt több mint 50 000 forintja. S akkor az öreget elkapta a hazardírozás szelleme. Felkereste Szekeres Illés irodáját ismét.

– Nézzék, én szeretek kártyázni. Nem tudnának nekem potom pénzért valami óriási nagy bérházat ajánlani?

– Dehogynem! Budapesten olyan olcsón ajánlják a bérházakat, hogy az már szinte ajándék!

Fischer bácsi szétnézett a fővárosban, s végül is megvett Újpesten a Mária utcában egy nagy bérkaszárnyát. Proletár-bérház volt ez csupa egyszoba-konyhás lakásokkal. Összesen negyven lakás volt a

házban! A körülményekhez képest a ház elég jó karban is volt. Fischer ügyvéd úr fölényesen mosolygott. Minden percben várta a döntő világpolitikai fordulatot.

De idők múltán, amikor a várt fordulat csak nem következett be, sőt Kína is beavatkozott a koreai háborúba, Fischer bácsinak, aki akkoriban már Zalaegerszegen lakott, lelohadt a jókedve. Kezdte belátni, hogy öröme kissé koreai volt, amint akkoriban a kedélyesebb reakciósok tréfálkoztak reményeik szertefoszlása fölött. Fischer bácsi megint apróbb kölcsönökhöz folyamodott, mert a havi 200 forintos ügyvédi nyugdíjból nem lehetett megélni.

S mikor később – 1952 elején – tényleg sor került a házak évek óta várt államosítására, Fischer bácsit... megütötte a guta! A könnyelmű spekuláció elvitte a nagy készpénz összeget, ami pedig szép nyugodt, békés életet biztosíthatott volna az öregeknek.

XII. fejezet

1951-ben megkezdődött a dunapentelei Sztálin Vasmű építésének gigászi munkája. Már előző évben kitelepítették a falu lakosait, raktárakat, irodákat, munkásszállásokat létesítettek.

A fiatalok tömegestől mentek Sztálinvárosba, ahogyan Dunapentelét újabban nevezték. A munkások között akadtak szép számmal olyanok is, akiket nem érdekelt a politika, csak a jobb kereseti lehetőség, sőt még olyanok is akadtak köztük, akik ellenségesen viszonyultak az új társadalmi rendhez. De abban a legtöbbje hasonlított egymásra, hogy hetyke büszkeséggel tette, amit tett. Olyasvalami volt ez, mint az amerikai vadnyugat meghódítása.

Szakács Józsi is úgy érezte, hogy Sztálinvárosba kellene mennie. Ott biztosan kapna állást. Olyan volt ez az építkezés, mint egy keresztes-hadjárat, ahol a vitézek vérük hullatásával elnyerhetik bűneik bocsánatát. De érettebb megfontolás után csak nem ment el az építkezéshez. Mi lesz, ha megnyomorodik, mert munka közben ráesik egy vasgerenda, vagy leesik egy állványról...? És ha valami munka hibás lesz, vajon nem fogják-e őt is bűnbaknak megtenni, mint aki rendőri felügyelet alatt is volt már...?

A fenyegető bizonytalanság aztán egyszerre vallósággá vált. Rendelet jelent meg az ingatlanközvetítő engedélyek bevonásáról, állami ingatlanközvetítői vállalatok felállításáról. A város engedéllyel ren-

delkező ingatlanközvetítői döbbenten várták a jövő alakulását. Mind azt lesték, hogy ki kerül be munkatársnak az új vállalathoz. A sors Szekeres Illésnek kedvezett. Ennek Szakács nagyon megörült. Kérte volt munkaadóját, hogy hozza be őt is valaminek az új vállalathoz. Ám Szekeres pár nap múlva közölte, hogy hiába próbált meg mindent, nem megy a dolog. A valóság persze az volt, hogy Szekeres szóba se hozta Szakács alkalmaztatásának kérdését, de az is igaz, hogy hiába is próbálkozott volna.

Kelemen Janit beszédre késztette az együttérzés:

– Jóska, most már fordítani kell a sorsodon! Menj el inkább fizikai munkára, de teremts végre normális munkaviszonyt. Aztán majd feljebb juthatsz!

– Nem tudok most dönteni! Úgy érzem magam, mint akit bunkóval fejbe vertek!

– Én segíteni szeretnék neked...!

– Tudom. De ebben a jelenlegi felzaklatott állapotomban nem tudok gondolkodni!

Jani nem firtatta tovább. Jóska pedig elkezdte róni az utcákat állás után járva. Ám mindenütt udvariasan, vagy kevésbé udvariasan, de elutasították. Egy-két ingatlanközvetítést azért még lebonyolított, aztán teljesen abbahagyta korábbi foglalkozását.

Áprilisban újra bevezették a kenyér és hús jegyrendszert. Szakács ilyen jegyeket nem kapott. Indokolás: élelmezési jegy csak olyanoknak jár, akik munkaviszonyban állnak!

Egy jó héttel később kellemetlenebb meglepetés érte Józsit. Éjfél körül dörömböltek náluk az ablakon. Egy egyenruhás, meg egy polgári ruhás rendőr volt a kopogtató.

– Itt lakik Szakács József? – sürgősen öltözködjék fel, velünk kell jönnie. Nem..., semmi különös... Tanúként hallgatjuk ki egy ügyben. Siessen az öltözködéssel!

Szakács idegesen öltözködött fel, kiment és beült a rendőr jeepbe. Az egyenruhás rendőrtiszthelyettes ült a kormánykerékhez, a polgáriruhás meg hátul Szakács mellé. Alig mentek pár száz métert, a polgári ruhás nyomozó rászólt Szakácsra:

– Adja ide a személyi igazolványát!

– Ha kívánja, felmutatom, de a kezemből ki nem adom.

– Akkor kénytelen volnék erőszakot alkalmazni. Ön ellen eljárás van folyamatban.

– Miféle eljárás?

– Majd megtudja. Most azonnal adja ide a személyi igazolványát, utoljára szólítom fel!

– Tessék az igazolvány. De ez ellen az eljárás ellen illetékes helyen panaszt fogok tenni...

– Azt tesz, amit akar. Személyi lap nélkül nincs mozgási szabadsága... Gondolom, ezt tudja.

Szakács nem felelt. Mintegy 10 perc múlva beértek a rendőrségre. Csengetésre kinyílt a kapu, majd Szakácsot az udvarban hátra kísérték. Néhány sötét, alig világított helyen áthaladva, végre egy nagyobb szobába érkeztek, ahol egy nagy íróasztal mögött egy polgári ruhás, borotvált, merev arcú 40 év körüli férfi ült: Mészáros Ferenc százados, az államvédelmi osztály parancsnoka. Az asztal előtt egy kb. 2 m hosszú hát-tám nélküli lóca állt. Oldalt egy kis asztal volt elhelyezve, rajta írógép. Előtte fáradtarcú, fiatal nő ült. Rajtuk kívül még két, jól megtermett, izmos fiatalember is tartózkodott a teremben, akik közül az egyik a falhoz támaszkodott, a másik az írógépasztal mellett állott, két tenyérrel a kis asztal szélére támaszkodott. Ez a két legény is civil ruhában volt, de ingujjban.

A nagy íróasztal mögött ülő, merevarcú főnök Józsira szögezte a tekintetét. A polgári ruhás nyomozó, aki Szakács Józsit bekísérte, oda ment feletteséhez, átadta az elvett személyi igazolványt, pár szót suttogott, aztán elment. A főnök belenézett a személyi igazolványba, majd ismét Szakácsra nézett:

– Foglaljon helyet ezen a padon. Rá akar gyújtani?

– Köszönöm, nem. – válaszolt Szakács.

– Nézze – folytatta a főnök – az Ön személye, és a társadalmi renddel szemben való magatartása komoly gondot jelent itt a hatóságoknak.

Szakács hallgatott, így hát a főnök folytatta:

– Tudomással bírunk róla, hogy Ön politikailag nem tekinthető ellenségnek. Nem politizál. Persze ez ma már nem elég. Nem elég közömbösen tétlenül várni, hanem ki kell állni tevékenyen népi demokratikus államrendünk mellett. Ebből a szempontból ártalmas az Ön magatartása. Dologtalan, henye módon sokszorosát keresi meg annak, mint egy nem üzletelő, nem spekuláló, becsületes dolgozó. Nézze, korábban az ingatlanforgalom élénkítése közérdek volt. Akik gyanús üzelmekkel tekintélyes jövedelemre tettek szert, azoktól ezt a tisztességtelen nyereséget le kellett csapolni. Erre alkalmas volt az ingatlan forgalom elősegítése. A spekuláns belefektette a pénzét ingatlanvá-

sárlásokba, az eladótól viszont a pénz újból belekerült a közgazdaság vérkeringésébe. A spekulánstól viszont a könnyen szerzett ingatlanokat térítés nélkül államosítani fogjuk, s így a spekuláns elveszíti tisztességtelen nyereségét. Érti?

Szakács egy picit biccentett a fejével, de szólni nem szólt semmit Tehát ismét a főnök beszélt:

– Ez a korszak véget ért. A házak államosítása a küszöbön áll. S ezzel leáldozott az ingatlanközvetítők zavarosban halászó machinációinak is! Nos, ezek után Ön hogy képzeli el a jövőjét?

– Állást keresek, ahol hasznos munkát végezhetnék.

– Helyes.

– De mind ez ideig sikertelenek maradtak a próbálkozásaim.

– No és...? Mit gondol, hogyan érhetné el a célját...?

– Nem tudom.

– Gondolkodjék! Hogyan segíthetne magán?

– Hát... hogy alkalmazkodom a fennálló társadalmi és politikai rendhez...

– Mondja, Szakács, maga valóban nehéz felfogású, vagy csak tetteti magát? Nem érti?! Magánál megszüntettük a rendőri felügyeletet, elnéztük éveken át, hogy értelmes munka nélkül nagy jövedelemre tegyen szert, nem gondolja, hogy ezért valamivel tartozik nekünk?

– Már mint a népi demokráciának?

– Értse, ahogy akarja!

– Én tiszteletben tartom államunk demokratikus rendjét...

– Ez nem elég! Már a rendőri felügyelet megszüntetésekor figyelmeztetést kapott, hogy úgy találja meg a... beilleszkedést, ha együttműködik velünk! Ha segít az államellenes tevékenységek leleplezésében! Ön elzárkózott. S mi mind ez ideig retorziót nem alkalmaztunk Most már azonban vége a türelmünknek. Önnek döntenie kell. Vagy-vagy!

– Én nem vagyok alkalmas olyan szolgálatok teljesítésére, amilyenre gondolnak...

– Nem al-kal-mas?! Ne játssza itt nekem a liliomszálat! Én magát ebben a percben letartóztathatom, és internáltathatom! Megtehetem, hogy innen már haza se engedem, hanem egyenesen vitetem Kistarcsára! Ehhez éppen elegendő a tényállás. Nos?!

– Hát akkor elvitetnek. Amire nemvisz rá a lelkiismeret arra nem vállalkozhatom.

– És még ha nem is vitetem el, hát elmegy napszámosnak? Kulizni?! Mert a mi segítségünk nélkül sehol se ülhet íróasztal mellé!

– Nem tudok mást mondani, mint amit már megmondtam.

– No, jó. Ha nem jön meg magától a józan esze, majd hozzásegítjük!

A főnök szeme a két legényre villant, akik vészjósló tekintettel gyűrték fel az ingük ujját, és Szakács mögé álltak.

– Nos?! – kiáltotta a főnök – Van valami értelmes mondani valója?

Szakács elkeseredett komolysággal válaszolt:

– Nincs.

Fejét behúzta, és várta a rázúduló ütéseket. De nem történt semmi. Egy fél perc múlva a főnök mindkét kezével egyszerre az asztalra csapott:

– Maga őrült! Tönkre akarja tenni magát?!

Szakács nem szólt semmit, komoran hajtotta le a fejét. A főnök hirtelen megránduló arcizmokkal távozást intett a két polgári ruhás legénynek, aztán bosszús, de halk hangon beszélni kezdett:

– Helytelen képet alkottunk magáról. Látom, maga mimóza lélek. Itt a személyi igazolványa. Visszaadom. De remélem, tudja hogy arról, ami itt történt, nem szólhat senkinek egy szót se!

– Az ilyesmivel nem szokás dicsekedni.

– Rendben. És igyekezzék elhelyezkedni mielőbb!

– Rajtam nem fog múlni.

Pár hét múlva az újságok közölték, a rádióban is beolvasták a hírt, hogy államellenes összeesküvés gyanúja miatt az államvédelmi hatóság letartóztatta, Kállai Gyula külügyminisztert, Kádár János volt belügyminisztert és másokat. Szakács Józsinak a gyomra görcsösen összeszorult. Lám csak minisztert és volt minisztert is internálhatnak, milyen hajszálon múlt, hogy nem vitték el őt is. Tovább ijesztette az a hír is, amit Jani hozott:

– Nem értem... Igazán tisztogatásra szorulna az ÁVO személyzete is! Van nálunk egy gépírónő. Nagyon rendes, szorgalmas teremtés. De a férje egy istencsapása. Iszákos, kötekedő, hetvenkedő villanyszerelő a posta távbeszélő szolgálatában. Ez a hülye alak más hozzá hasonlókkal együtt leszakította a helybeli szovjet laktanya távbeszélő kábelét. Ez afféle tüntetés lett volna a „szovjet megszállás" ellen. Természetesen kitudódott, hogy kik voltak a tettesek, s lefogták őket. Köztük ezt a Barna Jancsit is, a legnagyobb zsiványt. Eddig rendben

is van minden. Az ilyen huligánokat jól meg kell büntetni. De amit ezzel kapcsolatban Barnáné Marika panaszolt, az felháborító!

– Mi történt?

– Hát este megjelent a lakásukon egy nyikhaj nyomozó hadnagy azzal, hogy ő itt házkutatást fog tartani. Mindent össze-vissza dobált, végül meg hirtelen letolta a nadrágját, és azt akarta, hogy az asszony feküdjön le vele, ha nem akar bajba kerülni. Persze Barnánét ám nem olyan fából faragták, hogy akárkivel lefeküdjön, kinyitotta hát az ablakot és elkezdett kiabálni, mire a nyomozó elszelelt. Hát ez aljasság! Seres elvtárs, az igazgatónk fogadkozott, hogy ezt nem hagyja annyiban!

Aztán megint nagyon zavaros hírek jöttek. Hogy tudniillik a fővárosban éjjelente karhatalmi szervek emberei jelennek meg egyes lakásokban, és a bennlakókat minimális mennyiségű – két kézben elvihető – holmijukkal együtt teherautóra pakolják, és elszállítják. Szakácsnak remegett a gyomra, és gombócot érzett a torkában.

Történetesen tudott róla, hogy Budapesten megindult a földalatti vasút, a „metró" építkezése. Azt is beszélték, hogy jól dolgozó szakmunkások többet keresnek ott, mint egy vállalati igazgató. Havi keresetük eléri a 2500–3000 forintot is. Szakács Józsi elhatározta, hogy ő is felmegy dolgozni Budapestre a metróépítkezéshez. Elmondta a tervét Kelemen Janinak, aki azonban nem tudott egyetérteni vele:

– Józsikám, ez halva született gondolat. Olyan fényes keresethez, amiről beszélnek, csak kitűnő szakmunkások jutnak. Neked szakmád nincs. Tehát szakmunkásnak nem vehetnek fel. Ha meg gürizö segédmunkásnak állsz be, azt nem bírod, arra rámegy az egészséged!

Pár nap múlva Szakács Józsi csak felutazott Budapestre, és felkereste a metró építésvezetőségét. Az építésvezető mindjárt a lényegre tért:

– Mi a mestersége? Mihez ért?

– Kérem, nekem semmiféle szakmai képzettségem nincs, de elmondhatom, hogy tanulékony vagyok, és bármire vállalkozom!

– Ha nincs szakmája, csak segédmunkásnak vehetném fel. Mutassa a kezét! Na látom, hogy maga ugyan évek óta nem végzett fizikai munkát! És olyan ruha van magán, amit mértékre csináltatott valamelyik elsőosztályú szabónál. És így akar maga trógerolni?! Egy hét alatt lerobbanna fizikailag és idegileg egyaránt. A saját jól felfogott érdekében csak azt tudom mondani, hogy menjen innen a fészkes fenébe!

Közben már az újságban is jelent meg cikk a kitelepítésekről, ez tehát nem mende-monda, hanem szörnyű valóság! Ebben a légkörben érte június elején Szakács Józsit egy váratlan, ijesztő csapás. Amikor álláskeresésből délután hazaérkezett, ott egy hivatalos idézés várta. Eszerint másnap reggel 6 órakor jelentkeznie kell földmunkás szerszámmal és egynapi élelemmel a városi tanács épülete előtt.

Szakács Józsin bizonytalan félelem vett erőt. Szóval elviszik... Hová? Internáló táborba? Kitelepítik? Kelemenné nem tudta megérteni problémát. Kis közmunka... Előfordul az ilyesmi.

Nem így Mari. Ahogy hazajött az iskolából és megtudta az idézést, kétségbeesésében sírva fakadt. Zokogva szorongatta a Józsi kezét:

– Ne menj el sehová, kedves Jóska! Bújj el!

Ahogy aztán kisírta magát, praktikusra fordult a gondolkodása:

– Meg van mindened, Józsi? Vigyél két pár zoknit. Jó erős, strapa cipőt vegyél fel. Meg valami rossz ruhát! Mit készítsünk útravalónak?

Végre hazajött Jani is. Örökösen mosolygó, derűs arca elkomorodott a hírek hallatára. Nézegette, forgatta a papírt, aztán lassan megszólalt:

– Ezt az idézést nem a rendőrség adta ki, hanem a városi munkaerőgazdálkodási hivatal. Lehet, hogy tényleg csak valami sürgős közmunkáról van szó. De azért valahogy kozmás szaga van ennek! Annyi mindent beszélnek az emberek mostanában, hogy már azt se tudjuk, mit higyjünk el. Hanem aki aláírta, Varju Bódit nagyon jól ismerem. Mindjárt kerékpárra ülök, és bekarikázom hozzá. A városi tanácsnál ötig vannak benn. Talán sikerül még ott kapnom Bódit...

Este hat óra után érkezett vissza Jani. Az arca még mindig elég komoly volt, de azért már átsuhant rajta némi remény is:

– Beszéltem Varju Bódival. Nem értem már benn a tanácsnál, de elmentem a lakására. Hát ami azt illeti, tényleg csak „fal" a papír. Nem igazi közmunkáról van szó. Vallami harminc embert idéztek be holnapra. Vannak közöttük szép számmal hozzád hasonló, munkaviszonyban nem álló, de egyébként tisztességes emberek, – és velük együtt vannak beidézve csavargók, cigányok stb. Elviszik a társaságot formailag árvízvédelmi munkára. Persze igazában árvízről szó sincs. De látod, Jóska, most már egyre komolyabb a helyzeted Ha rövidesen nem lesz állásod, még internálnak, mint közveszélyes munkakerülőt.

Szakács komoran nézett maga elé:

– Jó. Akkor elmegyek Sztálinvárosba dolgozni napszámosnak. To-

vább nem várhatok. Végre még énmiattam ti is kellemetlenségbe keveredtek...

– Ne beszélj marhaságokat! Dehogy engedünk el innét! Nekem más elgondolásom van. A vágóhidat most nagyon felfuttatják, és sok embert vesznek fel. Én megpróbálnék ott valamilyen állást szerezni neked. De előre is nagyon kérlek: ne sértődj meg, amiért hivatalnoki állásról nem lehet szó. Egyelőre érd be valami könnyebb fizikai munkával. Előbb-utóbb amúgy is íróasztal mellé kerülsz, erre meg mernék esküdni. No, jól lesz így?

Másnap reggel Józsi már 6 óra előtt ásóval a vállán ott volt a tanácsháza előtt. Várni kellett, mert aki nem jelent meg, azért rendőr ment ki. Végre 7 óra is elmúlt, amikor „oszlop kettesével", három rendőr kíséretében, meg egy munkafelügyelővel elindultak. Ott volt a csoportban Hamburger úr, az ingatlanközvetítő, aki az engedély bevonása ellenére lankadatlanul közvetített, ott volt dr. Szentgyörgyi Dénes a nagyeszű ügyvéd, akit nem igazoltak, mert annak idején az Imrédy párt helyi titkárja is volt. De hát miből éljen? Továbbra is írta a szerződéseket, végrendeleteket, kérvényeket, tanácsot adott adó ügyekben, telekrendezési, építkezési stb. ügyekben. Ott volt Rusznyák úr az órás és ékszerész, akiről az hírlett, hogy egyedül nála lehet arany jegygyűrűt kapni, ami az állami boltokban nem létezett. Volt azután néhány rovott múltú, köztörvényes bűnöző, megrögzött alkoholista, közveszélyes csavargó, meg kóbor munkakerülő cigány is.

Így vonultak ki a folyóhoz, s ott kezdtek egy kis céltalan nyúlgátat építeni. Szakács Szentgyörgyi Dénessel, a nemigazolt ügyvéddel dolgozott párban.

– Igazán nem tudom, mit csináljak, – mondotta Szentgyörgyi – régebben még fontolgattam, hogy felköltözöm Pestre, s ott talán majd sikerül elhelyezkednem. De elkéstem. Áprilisban kijött a rendelet, hogy a budapesti letelepedés engedélyhez van kötve. Az meg biztos, hogy én nem kapnék ilyen engedélyt.

– Látod, erre nem is gondoltam, – viszonozta Józsi – mikor én is foglalkoztam vele, hogy felköltözöm Pestre dolgozni. A Metrónál gondoltam valamilyen munkához jutni...

– Hát, ha felvesznek a Metróépítéshez, akkor bizonyosan adnak letepedési engedélyt is. Milyen munkára gondolsz?

– Egyszerű melós szerettem volna lenni. De már fújtak annak is. Nem kellek nekik.

Közben ment a munka. Földet ástak, és hordták át más helyre taliczkával, döngölték a földet. Délfelé szólt a főtörzsőrmester:

– Fájramt! Emberek kosztolhatnak meg rágyújthatnak. Félóra pihenő! De siessenek, mert pontosan félóra múlva kezdjük újra a munkát!

Az emberek letelepedtek a földre, akinek volt, előszedte az ennivalóját. A három rendőr meg a munkavezető arrébb sétált, s egy fél perc múlva eltűntek a bokrok között.

– Rendes emberek ezek a rendőrök, – mondta Szentgyörgyi – nem akarnak zavarni pihenés közben.

– Valóban, – hagyta rá Szakács – ez még szép tőlük ...

Falatoztak, beszélgettek, rágyújtottak. Egyszer csak a bokrok mögül kis távolságból több géppisztolyból néhány rövid sorozat dördült el. A golyók a szerencsétlen társaság feje felett süvítettek, hogy azután a másik oldalon a parti homokba csapódjanak be. Legtöbb kényszermunkás a földre vetette magát, a cigányok kétségbeesetten jajveszékeltek. Pár perc múlva előkerült a három, fölényesen mosolygó rendőr.

– De be vannak gazolva attól a néhány sorozattól ... Maguk nem voltak katonák?! Persze tudják, hogy mennyi vaj van a fejükon, s azt hiszik, hogy ütött az utolsó órájuk, pedig csak a pisztolycsöveket kellett áthúzni néhány lövéssel... No, elég volt a lustálkodásból! Szerszámot fogj, és gyerünk dolgozni, a Krisztusát neki!

Délután 4 órakor elengedték a társaságot azzal, hogy másnap reggel 6 órakor újra ott kell lenni a tanácsház előtt, a munka megy tovább. Szakács csüggedten ballagott haza, vállán az ásóval. Ahogyan a városon áthaladt, egyesek megdöbbent együttérzéssel néztek rá, és hangosan üdvözölték. De voltak olyanok is, akik sunyin behúzták a nyakukat, és nem akartak ráismerni „lebukott" embertársukra.

Ám a Pillangó utcában jó hír várta. Mari már a gangon leste, és amikor meglátta Józsit, elébe futott:

– Minden rendben van, Jóska! – lelkendezett – Jani szerzett neked jó kis állást a vágóhídon!

Belekarolt Jóskába, nagy együttérzéssel nézett a szemébe, és vidám mosollyal bólogatott. De Józsi arca nem akart felvidulni.

– Nem tudom ..., nagyon sötéten látok ...

– Ne félj semmit! Majd meglátod, hogy milyen jóra fordul minden! No, ne legyél már olyan komoly..., mosolyogj egy kicsit rám! – azzal a bal kezével a fiú arca előtt kezdett integetni, mintha a gondokat akarná elhessegetni.

Jani ezután bővebb magyarázattal szolgált:

– Sikerült egy elég jó állást szerezni neked!

– No, csak...

– Ne legyél már olyan búval bélelt! Nos, van a vágóhídnak egy tehergépkocsija

– Nem tudok gépkocsit vezetni...!

– Nem is kell. Kocsikísérő leszel. Ha szükség van rá, segítesz fel- és lepakolni. Nyugtát adsz mérlegelés szerint az átvett árukról, nyugtát veszel a leadott árukról. Kapsz havi 700 forint fizetést. És ha 8 órán túl vidéken vagy, kapsz egy félnapi napidíjat is. Ha 12 órán túl vagy kinn vidéken, kapsz egy egész napi napidíjat.

– Ez az állás biztos?

– Halál biztos. Az igazgató elvtárs már alá is írta a felvételedre vonatkozó papírt. Holnap már nálunk fogsz dolgozni!

– Ez lehetetlen. Nekem holnap reggel 6 órakor a tanácsháza előtt kell lennem, különben elővezetnek!

– Ne izgasd magad. Én telefonáltam Varju Bódinak, hogy téged alkalmaztak a vágóhídon, mi hát most a teendő? Bódi azt mondta, hogy hozzak erről igazolást a vágóhídtól, s akkor nyomban töröl a „munkamozgósítási" névjegyzékből. Én aztán nem gatyáztam, hanem megcsináltam az írást, és bevittem a munkaerő-gazdálkodáshoz. Varju Bódi aztán a szemem láttára törölt a névjegyzékből, és telefonált a rendőrségre is, hogy ott is töröljenek.

– Hát igaz? Igazán megszabadultam a hinárból?! Gyere, Jani, hadd öleljelek meg!

Egymás nyakába borultak, és elérzékenyedve ölelgették, szorongatták egymást. Aztán ahogy széjjel bontakoztak, Janin volt a sor, hogy beszéljen:

– Nem tettem én semmi különöset, csak amit egy barátnak, egy tiszteséges embernek meg kell tenni!

IV. rész

HELYES ÚTON A CÉLBAÉRKEZÉSIG

I. fejezet

A következő nap kora reggel Szakács Józsi együtt biciklizett Ifi Kelemen Janival a vágóhídra. Jóska még gombatermelő korában vette a kerékpárt, s most jól jött, hogy megvan a járgány.

Jani legelőbb is Kerekes Péterhez, egy erősen kopaszodó idősebb férfihoz vitte a barátját. Ő volt egy személyben a vállalat tervese, statisztikusa, munkaügyese és személy-ügyi előadója. A felszabadulás előtt az államépítészeti hivatalban dolgozott. Választások alkalmával annak idején a független kisgazdapártnak korteskedett a hivatalos jelölttel szemben. Politizálása azonban kimerült a választások idején a Gazdakörben, vagy az Ipartestületben elhangzott beszédeiben, amelyekben a kormánypolitikát elítélve végezetül mégis mindenkor „vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr őfőméltóságára" ürítette a poharát.

– Isten hozott, barátom! – mondta szívélyesen kezetrázva Józsival – Kelemen Jani sok szépet mesélt Rólad. Hát most legelőbb is egy kis önéletrajzot kell írnod. Tudom Janitól, hogy milyen szerencsétlenség ért a háborúban, és hogy így az 1943 előtti életedből nem emlékszel semmire. Hát írd ezt így. Az igazgató elvtárs már úgy is döntött, és felvett a vágóhídra, én meg nem lehetek pápább a pápánál. Annál is inkább, minthogy én református vagyok... he, he, he!

Rövid heherészés után folytatta:

– Csak röviden írd le a lényeget. Itt van, adok egy ív papírt és írjál pár szót magadról. Te meg figyelj ide, Jani! Olvasd majd le június 30-án az árammérőt. Nekem megvan a március 31-i adat, s így majd megszüljük a negyedévi áramfogyasztás mennyiségét. Azután kellene azt is tudni, hogy mennyi szenet használtunk el ebben a ne-

gyedévben ipari célra. Eszelj ki valamit! Végül, ami legfontosabb: nézd meg ezt az asztali lámpát, mi baja van?! Nem ég az átkozott!

Közben Szakács készen lett az élerajzzal, és átadta Kerekesnek. Amaz gyorsan átfutotta:

– Igen. Hát ez van. No, átadom a felvételi papírodat. Remélem, hogy belépsz most a szakszervezetbe...

– Természetesen

– Itt a belépési nyilatkozat, írd alá!

Szakács Józsit jóleső érzés melengette meg. Lám, a szakszervezet máris befogadta. Máris belül van az egyik lába az új rend ajtónyílásában!

Jani most az igazgatóhoz vitte be a barátját:

– Seress elvtárs, elhoztam a barátomat, akit felvettél tegnap kocsikísérőnek...

– Ahá! Szóval maga az! Úgy látásból ismertem már hamarabb is. Hogy is hívják? Szakács? Igen. Hát nézze Szakács elvtárs, remélem, hogy jól megállja majd a helyét. Mielőbb vegye fel a kapcsolatot a gépkocsivezetővel. Vigyázzon, ez a sofőr, a Lakatos Jóska nagyszájú, handabandázó ember. Nehogy meghátráljon előtte! Te, Jani, az ü. b. titkárnál, meg a párttitkárnál, a főkönyvelőnél meg a műszaki vezetőnél is jelentkezzetek!

– Persze...

Virág Elek, a párttitkár történetesen olyan munkakörben dolgozott, hogy vele amúgy is érintkeznie kellett Szakácsnak. Ugyanis Virág volt a fogyóeszközraktáros. Ő adta ki a ruhákat, a szerszámokat. S minthogy a vágóhídnak a megyében szanaszét több kirendeltsége is volt a fogyóeszközraktáros. Ő adta ki a ruhákat, a szerszámokat. S Elek adja ki a fehér lepedőket is a húsok szállításánál szükséges letakaráshoz.

A párttitkárt első látásra megkedvelte Szakács, mert így beszélt:

– Hallom, hogy Szakács elvtárs agyrázkódást szenvedett künn a harctéren, és elvesztette az emlékezetét. Micsoda borzalom csak el is képzelni, hogy valahol egy édesanya máig is szívszakadva várja vissza magát, vagy esetleg már halottként siratja, pedig itt van egészségesen! Csak háború ne legyen soha többé!

– Úgy van. Minden becsületes ember ezt kívánja!

– Örülök, hogy egyetértünk. Hiszem, hogy hamarosan jártas lesz a teendőiben.

– Igyekszem majd mindent megtanulni.

– Ez a lényeg. Hát menjenek csak nyugodtan. Aztán, ha bármikor bármilyen problémája van, forduljon bizalommal hozzám! Ha tudok, én mindenkor segítek.

– Köszönöm szépen.

Mentek tovább az ü. b. titkárhoz. Hoksári János állatátvevő volt. Ő mérlegelte és minősítette az állatforgalmi vállalat által vágásra átadott állatokat. Most éppen az Állatforgalmi Vállalat állatátadójával pörlekedett:

– Nem vagy te normális, Bandi! Ez neked másodosztályú marha? Ez csontozó! Egy semmirevaló kikopott, öreg tehén! Legalább egy kicsit feljavítottátok volna átadás előtt. De ti feljavítás helyett csak most az utolsó pillanatban etettétek be valami szalmával, szecskával, szárral! Ezt csak csontozónak veszem át, barátom!

Aztán végre megegyeztek harmadosztályban, de úgy, hogy a mérlegelt súlyból 15 kiló levonásba kerül beetetés címén. Csak ekkor fordult Hoksári Kelemenhez:

– Mi van druszám? Hozzám jöttök?

– Igen, Jani bátyám, hoztam bemutatni a barátomat, akit tegnap vettetek fel kocsikísérőnek!

– Szóval maga az...? Hát nagyon szedje ám össze magát, hogy szégyent ne hozzon a barátjára! Fel kell ám kötni a gatyát, ha itt meg akar felelni! Értem?

– Értem.

– A szakszervezetbe belépett már?

– Igen, természetesen.

– Ez az! Tudja, nem bírom az olyan melóst, aki sajnálja azt a pár forintot a szakszervezettől!

Hoksári horkantva szívta meg az orrát, kiköpött, és gyorsan befejezte:

– No, jól van. Ne vesztegessük tovább a szót. Majd találkozunk még!

Utána a főkönyvelőt keresték fel. Szentmihályi Tivadar – akárcsak Kerekes tette – azonnal tegeződött Szakáccsal:

– Szervusz, te ingatlanközvetítők királya! Biztos vagyok benne, hogy itt is kiválóan helyt fogsz állni, és előbb-utóbb átkerülsz hozzánk az adminisztrációba. Az én támogatásomra számíthatsz. Nekem érdekem, hogy használható, jó munkatársaim legyenek.

Utoljára Tatay Balázshoz, a műszaki vezetőhöz kopogtak be; ez is letegezte az újonnanjöttet:

– Isten hozott Józsikám! Nagyon örültem az érkezésednek! Esztek egy kis kolbászt? Kenyerem az nincs, de nem is igazi vágóhidas az, aki kenyér nélkül nem eszi meg a kolbászt... Aztán majd egy kis magánügyben is beszédem van veled. Olyan ügyben akarok tanácsot kérni tőled, amiben te császár vagy. De ezt majd később. Most arra szeretnélek kérni, hogy gyere és fogjunk össze mindjárt.

– Nem láttam még a gépkocsivezetőt, akivel mégis elsősorban kell majd együttműködnöm...

– Ne törődj vele! A sofőr ma egész nap nem jön be. Javításban van a kocsija, és ő is ott ül. Szóval más hivatalos dolgod nincs? Hát ide figyelj, Józsikám! Fizesd be az ebédet, aztán gyere ide vissza, és segíts nekem!

– Balázs Bátyám, én majd befizetek Józsiért! – szólt közbe Kelemen Jani – Ezt elintézem én helyette. Ha szükséged van Jóskára, maradjon csak itt! Jól van? No, akkor megyek is! Viszontlátásra!

– Hát akkor gyere, Józsikám, és fogjunk hozzá! Annyi itt az irkafirka, hogy azt se tudom, hol áll a fejem! Itt van a negyedéves műszaki kiértékelés, a bőrselejt jelentés, a vágóállatok minőség szerint való megoszlása, a kitermelési kiértékelés... Soroljam még?! Mert van itt még egy kazal!

– Azt javaslom, kérlek, – vágott közbe Szakács barátságos, segítőkész mosollyal, – nézzük át, hogy mi a legsürgősebb, és az esedékesség sorrendjében fogjunk neki a munkának.

– Jól van Józsikám, te tudod. Hát izé..., ez július 8-ra esedékes, ez július 3-ára, emez július 6-ra ez is hatodikára, ez meg július 4-re...

Aztán nekiláttak a munkának, és – csodák csodája – hamarosan kitűnt, hogy inkább csak addig jelentenek problémát a teendők, amíg hozzá nem fogunk az ügyintézéshez. Nosza előszedték a különböző nyilvántartásokat, adatokat gyűjtötték ki, és egyeztették azokat hosszában, keresztben... aztán egyre-másra születtek meg a jelentések. Este a Pillangó utcai Kelemen portán a vágóhídról folyt a szó. Jóska vidáman, felvillanyozva számolt be a nap eseményeiről. Örült, hogy bekerült végre egy legitim közösségbe.

– No, te felfuvalkodott béka, – mondta Mari felszabadultan örvendező csúfolkodással – ugye nem is olyan rossz a vágóhídon...!

– Jaj, Mari! – szólt közbe szégyenkezve Kelemenné – Ne beszélj illyen tiszteletlenül egy náladnál idősebb emberrel!

– Hagyja, anyu, – védte Marit vidáman Józsi – ez a lány tréfából évődik velem!

Amikor végre lefeküdtek, Jóska elég soká nem tudott aludni. Nem csupán annak, örült, hogy végre egy állami vállalat alkalmazásában áll, hanem annak is, hogy ott olyan sok szimpatikus emberrel találkozott. Aztán az esti vidám társalgás nyomán Marira terelődtek a gondolatai. Remek jó pajtás ez a kislány! Kislány? Tizennyolc éves! Hiszen már ötödik éve van itt. Felködlöttek agyában az emlékek: amikor az első találkozáskor, Janival összetévesztve csókot adott neki, ahogyan az első vasárnap sétáltak a városban, amint az első karácsonyán ápolta őt, gondozta, s még a gombaágyakat is öntözte. Nagy élmény volt a táncos teadélután 1948 nyarán. És milyen jó volt egymás mellett ülve tanulni. De viszont milyen bosszúság volt látni, hogy a fiatal diákpajtások „rászállnak" Marira . . .! És hű, de heves vágyak ébredtek benne, amikor Győry Balázs folyóparti nyári lakját meglátogatva együtt fürödtek a folyóban!.

És Józsiban felgyulladt egy bizonytalanul lobogó lángocska: milyen nagyszerű feleség lesz majd egyszer ebből a lányból . . .! És miért ne lehetne Mari pont az ő felesége? Hiszen nagyon úgy látszik, hogy a kislány is kedveli őt, szívesen van vele. No hát akkor . . .?!

II. fejezet

A vágóhíd gépkocsija csak harmadnapra került használható állapotba. A közbeeső két nap alatt Józsi egyfolytában Tatay Balázsnak segített. Aztán csak sor került a kocsikísérői munkára is. Kolbászt, felvágottat, füstölt és főtt húsokat, étkezési szalonnát csak a központban gyártottak, és hetenként egyszer-kétszer széthordták az árut az egész megyében.

Szakács hamarosan kénytelen volt észrevenni, hogy Lakatos – a gépkocsivezető – iszákos és megbízhatatlan. Párttag volt ugyan, de ez nála csak külső máz volt. Már az első alkalommal, az első faluban le akart adni egy láda kolbászt valamilyen ismerősének. Szakács nem egyezett bele. Szó szót követett, Lakatos dühbe gurult:

– Ne add az erénycsőszt, te álszent! Tőlem meg is, pukkadhatsz, én ezt a ládát leadom!

– Nem adsz te le semmit. Az áruért én felelek.

Lakatos könyörgésre fogta a dolgot.

– Ne hülyéskedj már, Józsikám! Ez a pofa adott nekünk a múltkor

egy gumiabroncsot, mert ki voltunk kopva, kiutalásunk meg nem volt. Valamiképpen ezt revanzsálni kell!

– Akkor ezt jelentened kell Seres elvtársnak, hogy ő utaljon ki árut ehhez.

– Szóval *erről* van szó...? Be vagy gazolva, galambom? Rá se ránts, bízd rám a mérést, és nem lesz hiány!

– Az árut nekem kell kimérni, mert az az én feladatom.

Lakatos káromkodott, és továbbindult a kocsival.

Szerencsére Józsi nem volt sokáig összekötve Lakatossal. Július végén egy alkalommal a vidéki körutat már bejárva éppen hazafelé tartottak, amikor a kocsi megállt egy italbolt előtt:

– Megfulladok ebben a hőségben! Nem lehet így vezetni! Gyere, behajtunk egy-egy pofa sört! Én fizetem...

– Ne fizess nekem semmit! Én úgy is csak vizet iszom.

– Ugyan már..., ne add itt a bankot!

Szakács azonban megmaradt amellett, hogy ő szeszt munka közben nem iszik. Hanem Lakatost annál inkább elfogta az ihatnék. Az első pohár sör után már egy korsóval rendelt, amibe még egy fél deci konyakot is belekevertetett. Pohár poharat követett, csakhamar teljesen elvesztette a józan eszét, s össze-vissza handabandázott. Izgága lett, s egyszercsak felállt, odament a községi kanászhoz, és egy hatalmas pofont kevert le neki, mert úgy találta, hogy amaz gúnyosan néz rá. A kanásznak ugyanis egy gyermekkori baleset következtében fel volt repedve ferdén az alsó és felső ajka, s így állandóan úgy tűnt, mintha gúnyosan vigyorogna. A verekedés során aztán mind a ketten adtak is, kaptak is bőségesen, míg csak meg nem jelent egy rendőr, aki mind a két közbotrányokozót bevitte a rendőrőrsre.

Szakács riadtan telefonált haza Seres elvtársnak, hogy küldjenek ki valakit, aki haza tudja vezetni a kocsit.

Alig egy óra múlva maga Seres elvtárs érkezett ki az Állatforgalmi Vállalat tehergépkocsijával. Elment a rendőrőrsre és bement a fogdába. Lakatos még akkor is úgy feküdt a hátán, mint ahogy bedobták, és hortyogott, ami úgy hallatszott, mint a leszúrt disznó sivalkodása. Nem lehetett magához téríteni. Arca tele volt ütéssel, zúzódással.

Seres elvtárs dühöngött:

– Piszkos csavargó! Úgy kirúgom, hogy a lába se éri a földet! Kizáratom a pártból is!

Az Állatforgalmi kocsiján jött egy segédvezető, aki hazahozta a vá-

góhíd kocsiját. Lakatost valóban azonnali hatállyal elbocsájtották, s ezt követőleg a pártból is kizárták.

Este Józsi otthon is beszámolt a történtekről. A vágóhídon általános a vélemény, hogy valamilyen komoly gépkocsivezetőre volna szükség, aki megbízható, rendes, nem iszákos, tisztakezű, de amellett jó szakember is, hogy a kocsi kisebb hibáit saját maga kijavíthassa.

Mari megszólalt:

– Én tudnék ilyet ajánlani!

– És ki volna az?

– Hát Lékó Miska bácsi!

Jani az asztalra csapott:

– Így igaz! De vajon most hol dolgozik Miska bácsi?

– A Kisasszony-tanyai téeszben, – szólalt meg Kelemenné – itt helyben nem talált munkát. Holnap biztosan itthon lesz, mert vasárnap mindig hazajön...

Másnap át is ballagtak a fiúk. Lékó Mihály mindig sovány volt, de most még jobban összeaszalódott.

– Jó reggelt, Miska bácsi. Milyen világ van a Kisasszony-tanyán?

– Rohadt! Nekem ezt a pár traktort kellene rendben tartanom. De nincs alkatrész, nincs szerszám, semmi sincs! Már bevittem egy csomót a magam régi szerszámaiból, de alkatrészt, azt nem tudok előteremteni. Fizetést év közben nem kapok, csak előleget, aztán majd most osztanak valamit. Nekem elég volt! Fel is mondtam már egy hete. Persze a végén megint csak visszavonom a felmondást, mert hát hova menjek? Nem kellek sehol. Nem az a fontos, hogy a gépjárművek minden csínja-bínja a kisujjamban van, hanem az, hogy a két munkáspárt egyesülésekor nem vettek fel a Magyar Dolgozók Pártjába! No, meg vagy elégedve a beszámolómmal?

– Mondja, Miska Bátyám, nem volna kedve eljönni a vágóhídra gépkocsivezetőnek?

– No, éppen énrám várnak ott...!

– Hát ha akarja tudni, tegnap rúgták ki onnan az eddigi gépkocsivezetőt, mert iszákos volt, megbízhatatlan volt. Most kellene valaki, aki becsületes, tisztakezű, s úgy ért a gépkocsihoz, hogy a kisebb hibákat saját maga kijavítja. Na, mit szól hozzá?

– Nézd, Janikám, hazudnék, ha azt mondanám, hogy nekem nem volna jobb itt helyben a városban dolgozni, rendes havi fizetést kapni, és néha-néha kolbásszal jól lakni. De attól tartok, hogy nektek olyan gépkocsivezető kell, akinek piros könyv van a zsebében!

– Ne higgye, Lékó Úr, – szólt közbe Szakács is – lám, nekem sincs piros könyv a zsebemben, mégis felvettek kocsikísérőnek.

Lékó összehúzott szemekkel nézett a vendégeire:

– Komolyan beszélnek maguk, vagy csak ugratnak?

– A legkomolyabban. Nézze, Miska Bátyám, én erről a vállalatnál még senkivel se beszéltem, csak tegnap este támadt ez a gondolatom. De ha akarja, még ma bekarikázok a vállalati igazgató lakására, és megkérdem az ő véleményét is. Meg vagyok győződve róla, hogy nincs maga semmiféle fekete listán, csak éppen eddig nem jött ki a lépés ahhoz, hogy magának való állást kapjon. No, hát mit csináljunk?

– Janikám, változatlanul azt hiszem, hogy én látok tisztán, és te táplálsz illúziókat. De hát tegyél próbát. Ha felvesznek, egy héten belül munkába állhatok.

Egy hét múlva Lékó Miska lett a vágóhíd gépkocsivezetője. Ettől kezdve a gépkocsit nem látták a javítóműhelyben. És Szakács is észrevette, hogy most különb szakember tartja a kezében a kormányt. A kocsi elindítása meg leállítása simán könnyedén történt. Útközben a motor halkan, zümmögve dolgozott.

Amikor nem ment a kocsi vidékre, Szakács továbbra is rendszerint Tatay Balázsnak segített. De azért nem Tatay Balázs volt az egyetlen, akinek Szakács készségesen nyújtott segédkezet. Kerekes Péternek segített a havi és negyedéves jelentések kapcsán a statisztikai adatok kigyűjtésében, Szentmihályinak olykor-olykor kis mellékfeladatok elvégzésében. Virág Eleknek segített a kiadott és bevett anyagok nyilvántartásának vezetésében. Ezenfelül kevéssel a munkába lépése után már kiment Hoksáriékkal dolgozni az Arany Kalász téeszcsébe. Ez vasárnapi társadalmi munka volt. A végén már Kelmen Jani aggódott:

– Te, Jóska, ne hajtsd annyira magad! Majd még strébernek tartanak, ha annyit nyüzsögsz!

– Nem szeretek tétlenül maradni. De mondd csak, én nem tanulhatnék esti tanfolyamon? A kétéves szakérettségi tanfolyamra gondolok, ami most indult be.

– Miért ne? Te is dolgozó vagy. Tudod, mit? Beszélj Virág elvtárssal, a párttitkárral. Ő majd utánajár.

Így is lett. Szakács Virág Elek segítségét kérte, ő meg bement a városi pártbizottságba tudakozódni. De a dolog nem ment olyan könnyen, mint ahogyan elképzelték. A pártbizottságon az mondották:

– Nézd, Virág elvtárs, a dolgozók iskoláit nem Szakács féléknek találták ki. Eddig öt éven át nem érdekelte a tanulás, hanem csak a pénzfelhajtás. Hát ha eddig nem volt sürgős a tanulás, ezután se legyen olyan nagyon sürgős. Szépen iratkozzék be az általános iskola első osztályába, azután a másodikba, és így tovább. Egyszer majd eljut az érettségiig is....

Virág Elek beszámolt a történtekről Seres elvtársnak, az igazgatónak. Ez meg azon nyomban már szaladt is Újlaki elvtárshoz, a városi pártbizottság titkárához:

– Mit gondoltok ti, ki ismeri jobban Szakács Józsit, ti, vagy mi? Ki dolgozik vele hónapok óta, ti vagy mi?! Ha elutasítjátok ennek az embernek az igyekezetét, akkor nem neki adtok egy pofont, hanem nekünk: a vállalat igazgatójának, párttitkárának, u. b. titkárának! Fumigáljátok a mi véleményünket! Mit tudsz te Újlaki elvtárs erről a Szakácsról? Hogy ingatlanközvetítéssel foglalkozott, és ezzel jól keresett? No és! Ha ez jogtalan volt, miért nem ütöttetek a fejére akkor?! Ha meg jogos volt, akkor miért hánytorgatjátok ezt fel most?

A városi párttitkár elnevette magát:

– Te olyan heves vagy, Seres elvtárs, mint egy bomba, amelynek már ég a kanóca! Minden pillanatban robbanni készülsz. Tudod, mit? Hivjál fel holnap délután, és akkor végleges választ kapsz!

Az igazgató másnap telefonált a városi párttitkárnak:

– No, Újlaki elvtárs, mi lesz a Szakács dolgában?

– Írja meg a kérvényét a dolgozók szakérettségi tanfolyamára való felvétel iránt, ti írjátok rá, hogy javasoljátok a kérelem teljesítését, s továbbítsátok ide a papírt.

– Szóval rendben van?

– Hát mondom...!

III. fejezet

Augusztus 20-án, az alkotmány ünnepén a vágóhíd és húsfeldolgozó vállalatnál is műsoros ünnepséget rendeztek. Elsőnek Seres elvtárs mondott ünnepi beszédet, majd szavalatok hangzottak el, és csasztuskák, azaz vállalati aktualitásokat megénekelő kis dalok szólaltak meg. Később szerepet vállalt Cselkó Bandi a megyei tanács vb tervosztályának munkatársa egy dalocskával, amelyet – Seres elvtársra kacsintva így kezdett el:

„Megismerni a kanászt furcsa járásáról,

Tűzött-fűzött bocskoráról, tarisznyaszíjjáról..."

S mivel az igazgatónak valóban némileg „gacsos" járása volt, nyomban kitört a nevetés. Seres tréfásan rázta meg az öklét Cselkó Bandi felé:

– Megállj, Bandi, nem kapsz virslit!

A terves lemondólag legyintett:

– Nem baj, jó lesz nekem a debreceni kolbász is...!

Aztán tovább folytatta a dalát, amelyben a tréfás kezdettől eltérően érdemei szerint dicsérte meg az igazgatót.

A következő műsorszámok közül kiemelkedett Feldmann Marika, a Nemzeti Bank helyi fiókja igazgatójának idén érettségizett lánya, aki csipőjét riszálva, ide-oda kacsintgatva, dalolva sétált fel-alá a vállalati dolgozók között. Kis parasztlánynak volt öltözve, két öklét a csipőjére tette, fejét hetykén fölvetve pillantgatott ide-oda. Ennek megfelelően énekelte, hogy:

„...kicsinosítom magamat,
A fejemet jól feltartom,
Majd valaki belém szeret
Odakinn a Dunaparton!"

Aztán hogy vége volt a nótájának, tréfásan kötözködött hol ezzel, hol azzal a fiúval. Végül is Szakács Józsi mellett állapodott meg. A vágóhídon köztudomású volt, hogy Marikának igen tetszik Szakács Józsi. Amikor most a lány Józsi mellé érkezett, kihívóan, kacéran mosolygott a fiúra:

– Cunci mókus, maga nem tudna belém szeretni?

– Drágám, maga összetéveszt engem valakivel... – válaszolt Józsi – Én nem cunci mókus vagyok, hanem vén bagoly! A valódi cunci mókusok amott találhatók! – azzal odamutatott a két állatorvos-gyakornokra, akik a főiskolai szünet alatt itt gyűjtöttek tapasztalatokat.

Nagy nevetés tört ki, de legjobban nevetett Tihanyi Kata, a fiatal özvegy aki szintén nagyon szimpatírozott Szakáccsal. Mari azonban csak az ujjával fenyegette meg Józsit:

– Vigyázzon, jön még maga az én utcámba!

Tatay Balázs oldalba lökte Szakács Józsit:

– Szebben is beszélhettél volna, Józsikám!

Meghallotta ezt Hoksári Jani bácsi, és felröffent:

– Bolondokat beszélsz, Balázs! Szakács elvtárs jól válaszolt. Ha engem szólított volna le ez a beképzelt fruska, én még határozottabban küldtem volna el a fenébe! Itt van már két hónapja, és se a szakszervezetbe nem lépett be, se a MADISZ-ba. Rühelli a proli szagot!

Seres elvtárs rápisszegetett a beszélgetőkre. De a műsor nem sokáig tartott már. Jöttek a cigányzenészek. Balla Gyuri, a MADISZ titkár elkiáltotta magát:

– Hagyjuk szabadon a terem közepét, kezdődik a tánc!

Az öregebbek félrhúzódtak. Szakács Józsi odasietett a mindennapi ruhába visszaöltözött Feldmann Marihoz, és huncut mosollyal hajolt meg:

– Nem ad kosarat, ha a vén bagoly kéri fel táncra?

– Üsse kavics! Potyázzon egy kicsit, és fogdossa meg a derekamat!

Pár perc múlva szájára kívánkozott a lánynak:

– Hallja, maga remekül táncol! Hol tanulta ezt?

– Könnyebbet kérdezzen! Nem hallott róla, hogy én a háborúban elvesztettem az emlékezőképességemet? De azért köszönöm a bókot. Jólesik egy magamfajta harmincasnak ilyet hallani egy tizennyolcévestől. De mondja, miért nem lép be a MADISZ-ba meg a szakszervezetbe?

– Hoksári bácsit hallotta huhogni? Neki kéne a legjobban tudni, hogy én csak két hónapra jöttem ide dolgozni. Szeptemberben megyek Pestre egyetemre. Hát akkor mit szervezkedjek itt?

– Milyen fakultásra megy?

– Orvosira. Tudja az orvos még ma is annyit keres, amennyit nem szégyel elfogadni. Magának is csak azt tudnám tanácsolni, hogy hagyja a csudába ezt a kocsikísérői állást. Próbáljon meg a pótfelvételinél jelentkezni orvostanhallgatónak! Esetleg az apám tudna segíteni . . .

– Sajnos, ez nem lehetséges. Mivel a múltamat nem ismerem, nem tudok érettségi bizonyítványt produkálni, anélkül pedig nem lehet pályázni egyetemre.

Az egyik állatorvostan-hallgató lekérte Marikát. Józsi azután sűrűn váltogatva partnereit végigtáncoltatott egy csomó asszonyt és lányt. Ezek között szerepelt ozv. Biró Dezsőné Tihanyi Kata is. A fiatal özvegynek igen jó ritmusérzéke és könnyű mozgása volt.

– Magával álom táncolni! – jegyezte meg Józsi.

– Pedig rég nem volt alkalmam táncolni. Tudja, gyászévem volt.

Maga is kitűnő táncos! Nem volna kedve vallamelyik szombaton, vagy vasárnap elmenni egy kicsit csörögni?

– Ne haragudjon, nagyon el vagyok foglalva. Hanem tudja, mit? Már most bejelentkezem magánál táncosnak november 7-re. Akkor bizonyosan lesz meginit vígalom.

– Vegye úgy, hogy már be is írtam a táncrendembe!

A hangulat egyre emelkedett. Hölgyválasz is volt, és ott Feldmann Marika elsőnek kérte fel Szakács Józsit, s amikor lekérték tőle a fiút, 2–3 percig nem táncolt senkivel, majd visszakérte Józsit. Ugyanezt másodszor is megismételte.

– Nem hagyják, hogy egy kicsit kibeszélgethessük magunkat! – panaszolta Marika – Tudja, hogy magáról sok mindent beszélnek a városban?

– Például?

– Például, hogy maga valami előkelő származású fiatalember csak titkolja a származását...

– És akik ezt mondják, tudják valódi kilétemet?

– Hát... vannak, akik azt mondják, hogy tudják!

– Ejnye, hozzon már össze ilyenvalakivel! Legalább akkor én is megtudom, hogy ki vagyok!

– Meg azt is beszélik, hogy maga mint ingatlanközvetítő, rengeteg pénzt keresett...

– Lehet, hogy kerestem, de nem igen találtam...

– Hagyjuk a tréfát! Beszéljünk valamiről komolyan. Nekünk van egy remek kétpárevezős kielboatunk. Nem volna kedve egyszer evezni...?

A társalgás félbeszakadt, mert Józsit lekérték.

Este 9 óra volt, amikor Kelemen Jani, meg Szakács Józsi hazaérkezett. Kelemenné már aggódott:

– No, csak hogy itt vagytok! Hogy mulattatok?

–Ettünk, ittunk, táncoltunk. Már táncolni csak Józsi táncolt, de ő rúgta a port kettőnk helyett is. Legfőként Feldmann Marival!

– Feldmann Marival? Aki eggyel járt fölöttem, és most érettségizett? Egyidős velem. Ejnye Józsi, csak nem estél bele Feldmann Mariba?!

– Dehogy esett, – beszélt tovább Jani – inkább Feldmann Mari van oda Józsiért.

– Nem is tudtam, hogy Feldmann Mari a vágóhídon dolgozik!

– Csak a nyári szünetben, – sietett a felvilágosítással Józsi – mert felvették az orvosi egyetemre.

– Sajnálod, ugye, hogy elmegy?

– Hát nem sajnálom. Én ugyan nagyon kedvelem a 18 éves Mari nevű lányokat, de nem mindet. Feldmann Mari például nem az esetem, még ha az egyetemi felvétele biztos is.

– Boldog lehet, hogy tanul tovább. Bizony én is szeretnék majd egy év múlva egyetemre menni. Anyagi gondot nem jelent majd a továbbtanulásom, hiszen mint jó tanuló és munkáskáder, bizonyosan kapnék ösztöndíjat meg kollégiumi bennlakást is, nem igaz?

– De igaz! – lelkesedett Jani – És mit szeretnél tanulni?

– Bölcsész karra szeretnék menni. Földrajz-történelem szakra. Beszélik, hogy jövőre talán marxizmust-leninizmust is kezdenek tanítani a budapesti egyetemen. Hát ha ez igaz, ezt is szeretnék tanulni. Pedagógus szeretnék lenni. Persze nem valami szórakozott, felhőkben járó tanár, hanem olyan pedagógus, aki együtt játszik a gyerekekkel, foglalkozik a tanulók problémáival, anya helyett anya, pajtás helyett pajtás!

– Jól van, Mari. Sok sikert kívánok neked. Pár évvel ezelőtt még én is egyetemi tanulmányokról álmodoztam, de be kellett látnom, hogy nem bírnék megbírkózni ezzel. És ha már itt tartunk, neked Jóska, mik a terveid? Te is szeretnél tovább tanulni?

– Bizony én is szeretnék magasabb képzettségre szert tenni. Ha megszerzem az érettségi bizonyítványt, szeretnék továbbtanulni a műszaki egyetem építészmérnöki karán. Persze csak levelező tagozaton tanulnék. Nem sajnálnék 5–6 évet, s akkor *építőművész* lennék. Nem kaptafaházakat terveznék, hanem olyan lakóházakat, amelyek igazi otthonai a bennelakóknak. Meg középületeket terveznék: iskolákat, kórházakat, hangversenytermeket. Node térjünk nyugovóra, holnap is lesz nap!

Kelemenné a lányával ment a régi szobába, a fiúk az új szobába. A mama szótlanul vetette meg az ágyakat. Látszott, hogy valami probléma izgatja. Végül csak megszólalt:

– Nagy dolgot forgatsz te a fejedben, Mari, ha még majd Pestre akarsz menni továbbtanulni! Ne felejtsd el, hogy jövőre, amikor itt végzel, már 19 éves leszel! Aztán mire öt-hat év múlva hazajösz, már 24–25 éves lennél! Szóval lassanként öreglány ... Hát nem akarsz férjhez menni? Hiszen mégis csak az az igazi sora a lánynak, hogy férjhez menjen, meg gyerekeket hozzon a világra ...

– Ne féljen, anyu, fog még maga unokákat ringatni!

– De hát az előbb számoltam ki neked, hogy mire hazajössz, már 24–25 éves leszel. Az ilyen korosodó lányon nem kapnak már a legények!

– Aki szeret, az megvár!

– Mi az, te már gondolsz valakire? Kire?

– Józsira! Én az ő felesége leszek!

– Mit képzelsz? Koros ő már hozzád ...

– Most talán még kicsit nagy a korkülönbség, amikor Józsi már közel 30 éves, én meg csak 18. De mondjuk hat év múlva én már 24 éves leszek, Józsi meg 35–36, s akkor mindjárt kevesebb a korkülönbség! Én régóta tudom, hogy több vagyok neki puszta ismerősnél. Nem hallottad az előbb is, amikor Józsi azt mondta, hogy nagyon kedveli a Mari nevű 18 éves lányokat, de nem mindegyiket. Ez a bók nekem szólt!

IV. fejezet

December első napjaiban a vágóhíd tehergépkocsijára felült Lékó Miska és Szakács Józsi mellé dr. Simányi Gábor állatorvos is, minthogy az egyik kirendeltség területén sertéspestis ütötte fel a fejét, s meg akarta beszélni a teendőket a helyszínen. Menetközben folyt a beszélgetés. Az állatorvos ahhoz szólt hozzá, hogy december elsején megszüntették a jegyrendszert a húsra is meg a kenyérre is.

– Megmondom őszintén, hogy amikor április elején bevezették a jegyrendszert újból, egészen konsternálva voltam. No, – gondoltam – kivették a földet a jó gazdák kezéből, s csinálták nyakra-főre a téeszcséket! Ez lett belőle! Jegyrendszer!

– Én meg rosszabbtól féltem – szólalt meg Lékó – Azt hittem, hogy viszik a húst meg a gabonát a koreaiaknak. Node – hála istennek – mind a ketten tévedtünk!

– Csupa óvatosságból támaszkodtak a jegyrendszerre – vélte Szakács.

– Bizonyosan így van, – hagyta rá az állatorvos – bár az én véleményem nem sokat számít. Nem vettek be az egyesüléskor a Magyar Dolgozók Pártjába, hiába jelentkeztem 1919 tavaszán önként a Vörös Hadseregbe!

– Én is ott voltam, – jegyzte meg Lékó – a hadosztályparancsnok elvtárs gépkocsivezetője voltam!

A kiszállás nem tartott soká. Szakácsék húskészítményeket adtak le a kereskedelemnek, és húst vettek fel a kirendeltségen. Azzal már fordultak is vissza, úgy, hogy ebédidőre már vissza is érkeztek. A vágóhídon éppen nagy rumli volt. Az ürmösréti állami gazdaságban beszakadt egy nagy sertésistálló az éjszakai nagy vihar során. A gazdaság felpakolt 198 fiatal sertést, és behozta vágásra. Ez nagy pluszmunka volt. Tatay Balázs így számolt be a történtekről:

– Megmondtam az állami gazdaság állattenyésztési intézőjének, hogy a sertések átvételével csak az esetben foglalkozom, ha vita nélkül III. osztálynak adják át a sertéseket. Pedig hát megnézhetitek, hogy a sertések javarészt I. meg II. osztályúak! Dehát, ha már szívességet teszünk, legyen hasznunk belőle, nem igaz? No, Józsikám, jól megfirkáltam a dolgot?!

– Hát, nem mondom... De miért kellett a sertéseket a valóságosnál rosszabb minőségben átvenni?

– No, hallod, hát akkor először is olcsóbban vesszük át az állatokat. Aztán meg a III. osztályú sertésből kisebb a kihozatali norma, amit itt így szépen túlteljesítünk!

– Ezt az egészet te találtad ki?

– Hát... nem egészen. Az a furfangos anyagbeszerző, Glázer Dizsi találta ki...

– Az a szeszkazán?

– Hát mondom. De ez okos ötlet volt, nem igaz, doktor úr?

– Én Józsival értek egyet. Éppen elég kár érte az állami gazdaságot a sertésól összedülésével. Nem illik visszaélni a szorult helyzetükkel. De erről nem akarok most kis előadást tartani. Megyek ebédelni. Szervusztok!

Tatay Balázs utánabámult a távozó állatorvosnak:

– Most kaptam egy bunkót az orromra! A fene egye meg, szégyenlem magam...

V. fejezet

1952. tavaszán Szakácsnak kevés pihenője volt. A jegyrendszer megszüntével egyre nagyobb mennyiségű húskészítményt kellett kiszállítani a megye területén. De a dolgozók esti iskolájával kapcsolatban is nap mint nap tanulnia kellett. És végül hetente háromszor-négyszer Marival is együtt tanult. Meg kell azonban adni, hogy ebben a foglalkozásban egyre kevesebb időt töltött ki a tanulás, és egyre töb-

bet a beszélgetés. Ide tartozott az is, hogy az iskolai kötelező olvasmányokat együtt olvasták el. Aztán meg is vitatták az elolvasott írásműveket. Kölcsönösen elmondták, hogy mi tetszik, és mi nem tetszik az olvasott írásokban. Olykor beszélgettek a jelenről meg a jövőről is. Ki-ki elmondta, hogy hogyan képzeli el a jövőjét. Mari ezt mondta:

– Én anyagiakra majdnem sohase gondolok. Persze nélkülözni nem szeretnék. Derűs, vidám, egészséges életet szeretnék élni szerető családi körben, egy olyan életpályán működve, amely napról napra képes hozni apró sikereket. Szeretném érezni: hogyan tudom átadni a magam tudását a felserdülő gyerekeknek, hogyan tudom felkelteni az érdeklődést a nemes emberi tulajdonságok iránt...

– Én másról álmodom. Én az anyagból szeretnék maradandót alkotni. Szívesen terveznék majd neked egy kacsalábon forgó iskolát!

– Az nem volna jó. Az iskola ne legyen kacsalábon forgó mesepalota, hanem egyszerű, világos, megnyugtató épület. Ne keltsen fel megvalósíthatatlan vágyakat, hanem olyan életre készítsen elő, amely majd elérhető lesz.

– Van benne valami...

– És békés otthon, meleg családi fészek nem tartozik a kívánságaid közé?

– Dehogynem! Sőt! Nagyon is! Légy nyugodt, semmi esetre se szeretnék magányos farkassá válni. Éppen ellenkezőleg. Családi boldogság nélkül el se tudom képzelni az emberi életet! De mindez még elég távoli cél. Egyelőre havi 700 forint a fizetésem, amiből egy családot eltartani lehetetlen. Éveim száma viszont egyre gyarapszik, és gyakran viszolyogva gondolok rá, hogy lassan már öreg legény lesz belőlem...

– Ugyan, Józsi! Dehogy vagy te öreg legény. Benned olyan sok fiatalos kedély van, hogy annak a lánynak, akit feleségül veszel, nagyon jó dolga lesz!

– Köszönöm. Eddig csak arról voltam meggyőződve, hogy annak a fiúnak lesz nagyon jó dolga, aki veled köti össze az élete fonalát...

Mari nevetve nyújtott kezet:

– Szervusz! Bókokkal kölcsönösen kifizettük egymást!

Bizony Szakács Józsinak igaza volt abban, hogy havi 700 Ft-ból családot eltartani képtelenség. Igyekezett hát alacsony pozíciójából kitörni, s magasabb, jobban fizetett munkakörbe kerülni. Mindent vállalt hát, és minden vállalt munkát igyekezett jól elvégezni. Két-

ségtelen, hogy ennek folytán bizonyos közmegbecsülés alakult ki körülötte.

Ilyen volt Józsi helyzete, amikor elérkezett 1952. május 1. A vágóhíd dolgozói az udvaron sorakoztak fel, hogy zászlókat bontva, feliratos táblákat hordozva induljanak el a város szíve felé. Szakács Józsit kissé félrevonta Szentmihályi Tivadar, a főkönyvelő, és a kapu felé vezette, ahol az öreg Kerekes Péter, a vállalat mindenese: tervese, statisztikusa, munkaügyese és személyzetise álldogált, és megszokott Kossuth cigarettáját szívta. Szentmihályi beindította a beszélgetést:

– Péter bátyám, mondd el már Józsinak is, mit tudsz!

– Hát valami történni fog veled, Józsi! – mondta Kerekes.

– Ugyan mi? Jó, vagy rossz?

– Hát... inkább jó, mint rossz! Szóval Seres elvtárs utasított, hogy kérjek be rád vonatkozólag erkölcsi bizonyítványt az államrendőrségtől. Ez pedig olyankor szokott történni, amikor valaki fontos munkakörbe kerül.

– No csak...! És milyen munkakörről van szó?

– Semmi többet nem mondhatok. Az ilyesmi mindig bizalmas dolog. Ha csak annyi is kitudódnék, amit kifecsegtem, Seres elvtárs hátra kothetné a sarkam!

Ebben a pillanatban néhány lány és fiatal asszony tört rájuk, élükön Tihanyi Katával, aki nevetve csapott le a kis társaságra:

– Szentmihályi elvtárs, Péter bácsi, ne dugják el ezt a csinos fiatal embert a mi szemünk elől! Józsi, jöjjön hamar, és álljon közénk! Majd mi visszük a kis zászlókat, maga meg vigye ezt a nagy táblát!

A tábla Rákosi Mátyást ábrázolta, amint szelíden mosolyogva tekint le onnan a magasból a dolgozókra. Máskor talán kitért volna Jóska a megtiszteltetés elől, de most olyan boldog volt, hogy első szóra megragadta, és magasba emelte a hatalmas táblát:

– Gyerünk, lányok! Éljen a népi demokrácia!

Egyébként Kerekes Péter igazat mondott. Az előzmények kb. tíz nappal korábban történtek, amikor is a vágóhíd vezetőségének népes csapata kereste fel Hartmann elvtársat, a megyei tanács vb élelmiszeripari osztályának vezetőjét. Mivel vágóhídi ügyről volt szó, az osztályvezető behívta Forrai Sándor húsipari előadót is. Seres elvtárs ezzel vezette be a megbeszélést:

– Szentmihályi elvtárs mondd el a jövetelünk célját!

– Nos – kezdte a főkönyvelő –, amint az első negyedévi mérlegbeszámolónkból is kitűnik, vállalatunk áruforgalma az előző év ha-

sonló időszakához képest közel megháromszorozódott. De a termékeink értékesítésének nincs senki gazdája. Nagy szükség volna rá, hogy beállíthassunk egy áruforgalmi vezetőt, aki kezében tartja a dolgokat, elsősorban az előállat beszerzését, ami kiadásainknak több, mint 90%-át teszi ki, – és legfőképpen irányítja a termékek tervszerű értékesítését. Ha ez sehogyan meg nem oldható, úgy legalább is egy értékesítési vezetőt kellene beállítani, akinek a besorolása kb. 25%-kal alacsonyabb illetményt irányoz elő.

Hartmann megkérdezte:

– Van már valami személyi elképzeléstek is, Seres elvtárs?

– Van. Kocsikísérő minőségben dolgozik nálunk Szakács elvtárs. Gondos, lelkiismeretes, megbízható ember kitűnő kereskedelmi érzékkel. Őt szeretnénk erre a posztra beállítani.

– Hm, tudok róla. Forrai elvtárs is dicséri ezt a Szakács Józsefet. Csak a múltja olyan sötét...

– Mi az, hogy sötét?! Tehet ő róla, hogy ilyen szerencsétlenség érte?! Mondd, Virág elvtárs, neked mi a véleményed?

– Csak a legjobbakat mondhatom. Nemcsak a munkáját végzi kiválóan, de segít is bárkinek, ha tud. Politikailag is tisztán lát. Ha nem is párttag, de egyetért velünk.

– Ha az én véleményemre is kíváncsi valaki – szólalt meg Hoksári, az ü. b. titkár – én csak azt mondom, hogy jó volna, ha minél több ilyen dolgozónk volna, mint Szakács elvtárs. Alig lépett be a vállalathoz, máris eljött velünk aratni a téeszbe. De nem csak billegett ideoda, mint ahogyan az irodisták szokták, hanem alaposan belevesélkedett a munkába!

– Én is hadd szóljak egy szót! – emelte fel a kezét Tatay Balázs – Szakács Józsi annyit segít nekem, hogy túltesz minden beosztotton. Néha este 9-ig, 10-ig benn ül és segít nekem. A húsipari technológia leírását is együtt készítettük el. Estéről estére én mutogattam, hogy milyen munkát hogyan csinálnék, Józsi meg írta. Három hét alatt vagy 200 oldalt. De olyan precízen, hogy a minisztériumban is majd hasra estek, amikor olvasták!

– Jól van elvtársak, mindent megértettem, – zárta le a beszélgetést Hartmann Sándor – de meg kell fontolni a dolgot. Legfeljebb értékesítési vezetőről lehet szó. Ezt megpróbálhatom elintézni.

Amikor a vágóhídiak eltávoztak. Hartmann feltárcsázta a városi pártbizottságot:

– Halló, Ujlaki elvtársat kérem! Szervusz, Ujlaki elvtárs. Itt Hart-

mann Sándor beszél a megyei tanács élelmiszeripari osztályáról. Ide figyelj, Ujlaki elvtárs, van egy problémánk. A vágóhídon érdemi ügyintézőt akarnak csinálni ebből a Szakács Józsefből. Tudod, aki azelőtt ingatlanközvetítéssel foglalkozott . . .! Neked mi a véleményed ebben a kérdésben?

– Nézd, Hartmann elvtárs, ez nem az én asztalom. Nekünk csak a párttagokról vannak itt káderlapjaink. Hogy a pártonkívüliek közül kiktől kell óvakodni, és kit lehet felkarolni, arra vonatkozólag legbiztosabb felvilágosítást a politikai rendőrségtől kaphatsz. Hívd fel Mészáros elvtársat, az államvédelmi osztály városi és járási szervének a vezetőjét, ő adhat neked felvilágosítást. Ha azt mondja, hogy nincs kifogás, akkor zöld utad van . . .

Hartmann Sándor maga elé képzelte Mészáros százados komor tekintetét, és kicsit inába szállt a bátorsága. De ha már felkötötte a kolompot, akkor kolompolni kell!

– Halló! Mészáros elvtárs? Itt Hartmann Sándor beszél, a megyei tanács élelmiszeripari osztályának vezetője. Talán emlékszik rám . . .

– Igen. Tessék!

– A vágóhídon fontosabb munkakörbe akarják helyezni ezt a Szakács Józsefet. Van-e ennek akadálya?

Egy félpercig mély csend volt, aztán jött a válasz:

– Nincs. Kérjenek erkölcsi bizonyítványt.

Így lett Szakácsból a vágóhíd értékesítési vezetője.

VI. fejezet

Szakács részére Tatay Balázs szobájába tettek be egy íróasztalt meg egy széket. A kocsira viszont egy idősebb raktári munkás került, aki nek korábban a szomszéd faluban élelmiszer- és vegyeskereskedése volt, így hát konyított az árukkal való gazdálkodáshoz.

Még alig 10 napja volt irodai dolgozó, amikor egyik napon kora délután Virág Elek vállalati, alapszervezeti párttitkár jött be halkan, csendesen a szobába, ahogyan általában szokott volt járni-kelni.

– Hogy van, Szakács elvtárs? Leülhetek az asztalához?

– Tessék parancsolni! Mivel szolgálhatok?

– Hát bajban vagyunk. Utasítást kaptunk, hogy szervezzük meg a vállalat dolgozóinak politikai tájékoztatását. Ez azt jelenti, hogy hetente egyszer sajtófélórát kell tartani a dolgozók számára. Ehhez

kellene valaki, aki átolvassa a heti sajtót, és hétfőn reggel 7 órakor beszámol a lapok híreiről. Méghozzá lehetőleg pártonkívüli előadóra volna szükség. Kértem a főkönyvelő elvtársat, de ő nem vállalja. Azt mondja, hogy neki sok apró családja van, kicsi lakásuk is. Hanem ajánlotta, hogy kérdezzem meg magát, Szakács elvtárs. Nagyon szépen megkérem, vállalja el ezt a munkát!

Szakács pár pillanatig töprengett, aztán válaszolt:

– Megpróbáljuk, Virág elvtárs. Megpróbáljuk.

– Nagyon köszönöm. Tudtam én, hogy magához nem hiába jövök. Arany ember maga Szakács elvtárs!

Józsi úgy érezte, hogy vállalnia kell ezt a munkát. Meg kell mutatnia, hogy méltó a bizalomra, amit előlegeztek neki. Az első előadásnak nagy sikere volt. Szakács értett az emberek nyelvén, mondanivalóját szellemes megjegyzésekkel kísérte, nem egyszer népi humort alkalmazott. Második előadása még sikeresebb volt, de azért akadtak kákán csomót keresők. Két idős szakmunkás: Faragó Miska bácsi és Reiner Péter – mindkettő nagyvágó iparos a felszabadulás előtt! – bement panaszra a vállalati igazgatóhoz:

– Igazgató elvtárs. Ez a Szakács olyanokat beszél, ami sérti a munkásosztály becsületét!

– Mit mondott?

– Hát például ma is azt mondta, hogy Lenin elvtárs ügyvéd volt. Mintha a munkásosztály egy prókátor segítségére volna rászorulva. Akármi volt Lenin elvtárs, biztos, hogy kétkezi dolgozó volt, nem tintanyaló!

– No, és mit mondott még Szakács, ami sértette a munkásosztály becsületét?

– Mást... most nem vettünk észre, de ez is elég!

– Elég ám annak a megállapításához, hogy maguk soha nem olvasták a párttörténetet. Mert különben tudnák, hogy Lenin elvtárs igenis ügyvéd volt! Máskor vigyázzanak, és ne üssék nagydobra a saját tudatlanságukat!

***

Hamarosan két malomkő közé került Józsi. Sokat dolgozott az új beosztásában, de ugyanakkor Kelemen Mari is igényelte, hogy nagyobb segítséget kapjon érettségi előtt. Persze Józsi örömmel segített. Mert nagyon jól esett minél több időtt együtt tölteni a lánnyal. Így hát zsúfolt volt a programja nap, mint nap. Amikor hazaért a vágóhíd-

ról, leültek Marival a nyitott verandán a lócára az asztal mellé, és folyt a felkészülés az érettségire. Egy matematikai példatárból egymásután oldották meg a körmönfont példákat, máskor meg magyar nyelv és irodalom tárgyköréből készítettek dolgozatokat.

Így telt el két hét, és sor került az írásbeli vizsgákra. Első nap a magyar dolgozatot írták meg. Amikor délután Józsi hazaérkezett Mari a szó szoros értelmében a nyakába ugrott:

– Képzeld, mi volt a magyar dolgozat címe: „Népies irodalom a reform korszakban". Ugye épp ezt beszéltük meg alaposan pár nappal ezelőtt?! Elsőnek lettem készen!

Másnap hasonló örömmel számolt be Mari:

– Három szóbeli példát kaptunk matekból. Az egyik egy geometriai tárgyú példa volt, a másikban a kamatos kamatszámítás képleteit kellett alkalmazni, a harmadik egy olyan kérdés volt, amelynek a felderítéséhez a kétismeretlenes egyenletrendszert kellett figyelembe venni.

– És jól sikerült mind a három példa megoldása?

– Egészen biztosan.

Következett a felkészülés a szóbeli vizsgákra. Hol a nyitott verandán, hol az udvarban ülve elevenítették a különböző tantárgyak anyagát. Elmúltak ezek a napok is, és következett az eredményhirdetés. Józsi egy harmatos rózsacsokrot rendelt. Anyu a kertben termett szegfűből készített csokrot, de megfőzte az ünnepi ebédet is: csirkebecsinált levest, kirántott csirkét petrezselymes újburgonyával és fejes salátával, végül pedig frissen szedett, lecukrozott földi epret tálalt. Jani egy retikült vásárolt. (Ez illik egy érettségizett lánynak.) Végre délután 2-kor befutott Mari:

– Tessék nézni! Színjeles az érettségi bizonyítványom!

Elsőnek Kelemenné ölelte meg sírva a lányát, azután Jani gratulált csókkal, végül Józsi következett:

– Sok boldogságot kívánok, Mari, és ezek után én is megcsókolhatlak? Hogy ne lógjak ki a sorból...

Mari nevetve rázta hátra a haját, előrehajolt, s a fejét kissé oldalt fordítva tartotta oda az arcát:

– Tessék...!

Józsi is előrehajolt, és leheletszerűen megcsókolta a mosolygós leányarcot, majd mivel Mari hirtelen megfordította fejét, a másik orcáját is megcsókolta.

– Én meg köszönöm a sok fáradozásodat. És látod, én nem kérek engedélyt, hanem engedély nélkül is kapsz tőlem két puszit!

Azzal megölelte a fiút, s jobbról is, balról adott egy-egy csókot.

Vagy egy hét múlva tartották az érettségi bált. Marit Jani meg Józsi kísérte el. A lányt hamar elragadták a vele egykorúak. Józsi a keringőnél kérte fel Marit. S mivel a keringő kevésbé kedvelt tánc, hosszú ideig keringőzhettek együtt anélkül hogy bárki is zavarta volna őket. Nem szóltak egy szót se, csak álmatag félmosollyal, kitágult szemekkel néztek egymással farkasszemet.

***

Augusztus utolsó napján utazott fel Mari Budapestre. Kelemenné nagyon hősies volt, de amikor 19 év után először feküdt le egyedül a nagy szobában, sírva fakadt, és csak hánykolódott az ágyában.

***

Az élelmiszeriparban, de különösen a húsiparban sok termék tűnik el fekete csatornákon. Ahol tonna számra termelődik az érték, ott észrevétlenek maradnak a kis lopások meg a hanyag munka következtében előálló veszteségek. Tatay meg Szakács elhatározták, hogy olyan anyagkitermelési normákat alakítanak ki, amivel mindig ellenőrizni lehet, hogy megvan-e az elvárható termékmennyiség. Számtalan próbavágást végeztek mindenfajta különböző nemű, különböző korú és különböző minőségi osztályú állatokon. A munka műszaki részét Tatay végezte, az adathalmaz kiértékelésének munkája viszont Szakácsra maradt. A következőkben azután ezekkel a normákkal ellenőrizték a vágások kitermelési eredményeit.

Tatay Balázs eldicsekedett Forrai Sándornak is, a megyei tanács élelmiszeripari osztály húsipari előadójának, aki kijött a vágóhídra, és el volt ragadtatva az eredményektől. Azután ő se tett lakatot a szájára, és informálta az élelmiszeripari minisztériumot. Egész bizottság jött végül ki, s nagyon megdicsérték mind Tatayt, mind pedig Szakács Józsefet.

Még egy akciójáért is nem győzték dicsérni az értékesítési vezetőt. Nevezetesen az Állatforgalmi vállalat már régóta rendszertelenül, hiányosan szállított. Szakács most kötbért követelt. Döntőbizottság

elé kerültek, s ott több mint két és félszázezer forintot ítéltek meg a vágóhíd javára.

Még valamit nem hallgathatunk el Szakács Józsiról. Politikai érdeklődése egyre jobban aktivizálódott. Lekötelezettnek érezte magát. Most előszedte a szovjet hadifogságból hozott politikai könyveit, az „Összövetségi Kommunista (bolsevik) Párt Történetét", meg a „Leninizmus Kérdései"-t, és elgondolkozott az olvasottakon.

Ilyen körülmények között érkezett a hír 1953 februárjában, hogy Sztálin súlyosan beteg. S menthetetlenül bekövetkezett az is, amitől az új rend hívei féltek, s ami a reakciós elemeket reménységgel töltötte el: március 5-én a Szovjetunió Kommunista Pártjának első titkára, a Legfelső Tanács elnöke, a második világháború szovjet hadi gépezetének motorja: Joszip Visszarionovics Sztálin eltávozott az élők sorából.

Március 6-án reggel a vágóhíd valamennyi dolgozója összegyűlt. Seres elvtárs bejelentette a szomorú hírt (amit a rádióból amúgy is bizonyára tudnak már az elvtársak), hogy ti. Sztálin elvtárs nincs többé!

Ezt követőleg Virág Elek lépett elő. Halkan, szomorúan beszélt róla, hogy mit köszönhet a Szovjetunió, mit Magyarország s mit az egész világ a nagy Sztálinnak. Végül is úgy belehajszolta magát az érzelmes szavak bűvöletébe, hogy sírva fakadt és egy percen át nem volt képes beszélni. A dolgozók is megilletődötten álltak. Ellenséges érzületű arcokat nem lehetett látni.

Azután ki-ki sietett a munkahelyét elfoglalni, ahol még mindig Sztálin halála volt a beszédtéma. De itt már akadtak olyanok is, akik sértő kijelentéseket tettek az elhunytra. A vágóhídi kocsis például, aki írni-olvasni sem tudott, így szellemeskedett: „Éppen jókor múlt ki Józsi bácsi! Nálunk is ilyenkor március elején teszik az öreg ganét a föld alá!"

Ez a vitriolos „szellemeskedés" hamarosan végigfutott az egész vágóhídon, így Szakács Jóska füléhez is. Mivel pedig szorgalmasan olvasta az újságokat, amelyek nem fogytak ki Sztálin elvtárs dicséretéből, Szakács tiszteletet érzett a szovjet nép vezéregyénisége iránt. Ezt este otthon is szóvá tette Kelemen Jani előtt:

– Tudod, Jani, egy ilyen vasakaratú vezér nélkül a Szovjetunió nem tudott volna ellenállni, az egész Európa Hitlerék uralma alá került volna. Világtörténelmi érdemei vannak Sztálinnak!

Jani aztán elgondolkozva vetette fel:

– Úgy látom, Jóska, te világnézetileg mind jobban közeledsz hozzánk. Miért nem lépsz be a pártba?

– Én a pártba?! Hiszen pár évved ezelőtt még kétes elemnek számítottam! Kapnék az orromra egy fricskát!

– Á, fenét... Kaptál erkölcsi bizonyítványt, az illetékesek hozzájárultak, hogy fontos munkakört lássál el. Én hiszem, hogy felvennének tagjeloltnek. És ha nem, akkor se utasítanának el sértő módon. Legfeljebb azt mondanák, hogy még várnod kell. Egyébként a vállalat kommunistái között tudtommal nincs neked senki ellenséged.

Amikor végre lefekudtek, Jani perceken belul egyenletes, mély lélegzetvétellel tudatta, hogy elaludt. Józsi azonban nem tudott aludni, teljesen meglepetésként érte a gondolat, hogy netán esetleg felvehetik a pártba is. Be kellett vallania önmagának, hogy a párt világnézeti, közgazdasági és társadalmi elveivel egyetért, legfeljebb a politikai harc egyes módszerében van eltérő véleménye. Mert hát bizony voltak és vannak túlkapások, kilengések is. De hát egy új rend felépítésével kapcsolatban elkerülhetetlenek az erőszakos cselekedetek. Az új vetés felvirágoztatása érdekében a régi gyomnövényzet hajtásait ki kell irtani. István, az első magyar király nem négyeltette-e fel unokatestvérét Koppányt, Robert Károly nem irtatta-e ki Zách Felicián egész nemzetségét hetedíziglen, Mátyás, az igazságos nem záratta-e be börtönbe saját nagybátyját, anyjának édes testvérét? Az új rendet mindig vérrel és vassal építik fel.

Igen, ki kell tapogatni, hogy vajon a pártszervezet hogyan fogadná, ha tagjelöltnek jelentkezne..

VII. fejezet

Bár másnap reggel Szakács azzal a szándékkal kelt ki az ágyból, hogy még ezen a napon beszél Virág elvtárssal a tagjelolti jelentkezési kérelmével kapcsolatban, ebből nem lett semmi. Ugyanis a vágóhídra érkezve zűrös helyzetet talált. Részbeni előzmény volt, hogy Lékó Miska már előző nap beteget jelentett erős lázzal. Előző nap nem volt ugyan kiszállítás, de a mai napra igen, így hát már előző nap utánajártak, és a megyei tanács biztosított egy kisegítő sofőrt pár napra, hizonyos Fodor Pál nevű fiatalembert. Mára azonban értesítés jött, hogy a kocsikísérő is magas lázban fekszik. Látszik, hogy Lékóval együtt szedtek fel valami vehemens fertőzést.

Mit lehetett tenni, Szakács Józsi elhatározta, hogy haladéktalanul maga lesz a kocsikísérő, minthogy ő ismeri a bejárandó útvonalat, meg a termékelosztás módját. Nem is volt kezdetben semmi baj. Rendben leadtak minden rendelést, és már hazafelé tartottak, amikor egyszer csak a motor kezdett kihagyni, zihálni, majd hirtelen leállt. A kocsi gurult még tehetetlenül vagy 8–10 métert, azután ott maradt egy helyben. Fodor Pali ijedten szállt le a kocsiról, felhajtotta a motorfedelet, vizsgálódott. Nem találta a hibát.

Végül is Szakács Józsi azt határozta el, hogy gyalog visszamegy a közeli faluba, és telefonál be a vállalathoz, hogy küldjenek ki értük egy másik kocsit, amely bevontassa a lebetegedett, öreg járművet. A gépkocsivezető meg ott marad vigyázni a kocsi mellett. Ennek megfelelően Józsi visszasietett a faluba, bement a postára, és megrendelte a vágóhíddal való beszélgetést. Ahogy várakozva csendesen álldogált a fal mellett, egyszer csak belépett egy fiatalasszony, egy úgynevezett „úriasszony". Olyan 30 év körüli. Kis sváji sapkája alól kibomló dús, fekete hajában itt-ott azért egy-két ősz hajszál is megjelent. Kabátján meglátszott, hogy azt valamikor jó szabó jó anyagból készítette. A nő ránézett Józsira, hirtelen meglepetéstől érintve kiáltott fel:

– Zénó!

Szakács úgy érezte magát, mintha a belsejében felrobbant volna valami. Önkéntelenül, minden fontolgatás nélkül válaszolt:

– Kati . . .!

Az asszony odafutott hozzá, és viharosan csókolta, ölelte:

– Hát te élsz, hát te megvagy, drága Zénó?! Hiába kutattunk mindenfelé, semmi hír! Hát mi van veled?

Szakács mindent forogni érzett maga körül:

– Bocsáss meg, én 1943 januárban agyrázkódást szenvedtem a Donnál, és mind a mai napig fogalmam sem volt a múltamról. Most gyullad ki az első halvány fény. Tudom, hogy engem ezek szerint Zénónak hívnak és téged Katinak. De mást nem tudok semmit . . .

Szakács sebesen beszélt széles mozdulatokkal gesztikulálva. Arca rendkívüli izgalmat árult el.

– A családnevedet se tudod? Nem emlékszel anyádra? A somlyói kúriára? A magurai vadászatokra?

– Semmire se emlékszem. De érzem, hogy hamarosan vissza fog térni az emlékezetem!

– Téged Somlyay Zénónak hívnak. Báró Somlyay Zénónak. Én

meg Mikes Kata vagyok, az unokatestvéred. A te anyád meg az én anyám édes testvérek voltak. És mi egyszerre, ugyanazon a napon születtünk: 1922. november 30-án.

Szakácsnak a szemében izgatott kis fények villogtak:

– Báró Somlyay Zénó... Igen! Te meg Mikes Kati vagy... Kezd már valami rémleni. Sok csínyt meg huncutságot követtünk el mi ketten, igaz? De hol laktunk, merre laktunk?

– Hát a Szilágyságban! Te Szilágysomlyón születtél, és ott nőttél fel tízéves korodig. Mi meg Zilahon laktunk. Aztán amikor gimnazista sorba kerültél, hozzánk jöttél lakni, s onnan tőlünk jártál a gimnáziumba rendes tanulónak, én meg ugyanoda magántanulónak. De azért mi lányok, mint magántanulók szintén rendesen jártunk iskolába, csak az óraközi tízperceket kellett elkülönítve eltöltenünk, amikor is özvegy Pungurné felügyelete alatt külön szobában csücsültünk. Szóval a református főtanodába jártunk, mert az volt a magyar gimnázium, pedig mind a ketten katolikusok voltunk, és vagyunk. Együtt jártunk tánciskolába is, és nem akarok dicsekedni, de városszerte azt beszélték, hogy nem volt olyan táncos pár mint mi ketten. Az uram is azt mondja, hogy akkor szeretett belém, amikor látott bennünket együtt viháncolni, vígadva csárdást táncolni.

– Az urad...? Ne haragudj, megkérdezhetem, hogy ki a te férjed?

– Hadházy Pista! Nem emlékszel rá?

– Szakács József! Szakács elvtárs...! Itt a hívása! Menjen be a fülkébe! – szólította Józsit a postáskisasszony.

Szakács zavarodottan botorkált be a távbeszélő fülkébe. Alig tudta magát annyira összeszedni, hogy képes legyen néhány értelmes mondatban a tényállást közölni, segítséget kérni.

Ahogy kilépett a fülkéből, Kati gyorsan kézen fogta, és szinte húzta magával. Közben beszélt:

– Gyere be hozzánk egy percre! Egy kicsi szobában lakunk itt a férjemmel meg a két gyerekkel. Ki vagyunk telepítve Budapestről. Tudod, 1944-ben a férjem katona volt, s engem is vitt magával visszavonulóban. Végre valahol Felső-Ausztriában kötöttünk ki. 1945-ben – decemberben – tértünk haza. Már mint Magyarországra. Zilahra nem mertünk visszatérni. Pista annak idején 1940-től 1944-ig nagyon „hazafiaskodott". Oda is veszett Zilahon mindenünk. Akkor Budapesten telepedtünk le. Kezdetben a fővárosi rokonok támogattak bennünket, aztán... azt hiszem, hogy lassanként beleuntak a támogatásba. De akkor már megálltunk a magunk lábán is. Pista valami

szállító vállalathoz lépett be és nagyon szépen keresett. Később, amikor megszüntették a privát szállító vállalatokat, a MASPED-nél alkalmazták. Hozzá még német és francia órákat is adott. Én meg zongorázni tanítottam. El kell mondanom, hogy én elismert, jó zongorista voltam. Így aztán egészen rendesen éltünk, amíg csak tavalyelőtt ki nem telepítettek bennünket egy nagykunsági falucskába. Nem akarok panaszkodni, elég hát annyit mondanom, hogy kutya rossz sorunk volt ott. Később sikerült összeköttetést teremteni az itteni kísérleti állami gazdaság igazgatójával, aki szintén szilágymegyei, és Pistának régi barátja. Az aztán utánajárt a dolgoknak és elintézte, hogy most karácsony előtt két héttel átköltözhettünk ide a Dunántúlra.

Közben már oda is értek egy elég magas, rendes paraszthéz elé. A háziaknak éppen csak köszöntek, és bementek a kis oldalszobába. A körülményekhez képest rend és tisztaság volt. Egy magas, szélesvállú férfi az ágy szélén ült, mellette jobbról-balról egy-egy gyerek. A nagyobbik egy 10 év körüli fiú, a kisebbik egy pár évvel fiatalabb kislány. Kati volt a hírmondó:

– Idenézz, Pista! Vendégünk van!

A Pistának nevezett férfi felemelkedett, majd a vendéget megismerve örömmel kiáltott fel:

– Te jó Isten! Zénó?! Hát te élsz? Hogy kerülsz ide?

– Hogy került ide, azt még én se tudom – szól közbe az asszony – mindenesetre most itt van, és remélem, hogy ezentúl többször is találkozunk. Egyelőre annyit tudtam meg tőle, hogy annak idején a Donnál agyrázkódást szenvedett, és elvesztette az emlékezőképességét. A saját nevét is csak most tudta meg tőlem!

– Ne beszélj . . .! És engem megismersz?

– Hagyd most a kérdéseket, Pista! Inkább meséljünk a múltról! No, majd én mutatok mindjárt valamit!

Odafutott a szekrényhez, egy kis lakkdobozt vett elő, és abban matatott:

– Nézd ezt a fényképet, Zénó! Megismered-e, hogy ki ez?

A kis amatőr fénykép fiatal 15–16 éves legénykét ábrázolt vadászruhában, vadászkalapban. Előtte hatalmas vadkan feküdt a földön. A vadász rátette a lábát a vadkan nyakára. Két kezével a puskájára támaszkodik, és büszkén néz maga elé.

– Ez . . . én volnék?

– Te bizony! Az első vaddisznóddal, amit a Magurán lőttél. Azt hiszem, akkor 16 esztendős voltál . . .

Kati újabb képet vett elő:

– Most nézd meg ezt!

A fénykép karcsú, egyenes tartású, 40 év körüli hölgyet ábrázolt. Szakács úgy érezte, hogy belsejében kínzó fájdalommal, de mégis boldogságot árasztva szakad szét a kárpit, amely eddig a múltját takarta.

– Az anyám! Az édesanyám! Vele mi van?!

– Ő még 1941-ben meghalt. Isten nyugosztalja.

Szakács agyában felrémlett, hogy ugyanez a kedves személy ott fekszik a ravatalon. A fölelevenedő emlékek sodrában szinte érezte a hervadó virág és az égő gyertya egymásba keveredő, torokfojtogató illatát.

– Ez meg a somlyói kúria . . .

A kép elég halvány volt. Földszintes, nagy épület elmosódott képe volt látható a régi fotográfián.

– No, és még valamit! Talán ez is hozzájárul az emlékezés felelevenítéséhez!

Kati gyűrött, rózsaszín tábori lapot mutatott fel. A feladó: báró Somlyay Zénó zászlós. A lap kelte: 1943. január 8. A fakult papíron a következő szöveg volt olvasható: „Megérkeztem a frontra. Nem értem, hogy otthon mitől félnek. Itt minden csendes és nyugodt. Egyedül az egy kicsit kellemetlen, hogy a kecskeméti tüzérek közül, akikhez én most utánpótlásként érkeztem, nem ismerek senkit. De tiszti legényt máris kaptam. Szakács József a neve. Alföldi parasztgyerek. Nagyon rendes, készséges, figyelmes fiú. Azt hiszem, nem sokáig tart már itt ez az egész. Tavaszra biztosan győztesen megyünk haza. Mindenkit csókol, Cincit külön is szeretettel üdvözli: Zénó"

Az utolsó szavak kissé megzavarták Józsit:

– Ki ez a Cinci, akinek üdvözletet küldök? Talán valami tartós kapcsolat. Több, mint futó ismeretség?

Kati hangosan felnevetett:

– Dehogy. Cinci a macskánk volt, „akivel" nagy barátságban voltál. De persze azért a lányok körül is mindig szívesen forogtál, s mindenütt szívesen láttak. De komolyabb kapcsolatod nem volt senkivel. Hanem most te mondd el mi van veled? Mit csinálsz?

– Hát egyelőre csak annyit, hogy valami furcsa véletlen folytán egy levélborítékdarab volt a kezemben, amikor az oroszok megtaláltak – eszméletlen állapotban. A papírdarabon Szakács József neve

szerepelt címzettként. Ezzel a névvel vettek fel kezelésre a hadifogolykórházba, s azóta is mindenütt ezen a néven szerepelek. Már csaknem két éve, hogy a vágóhídon dolgozom. Kezdetben közel egy éven át kocsikísérő voltam, majd meg értékesítési előadóvá rukkoltam elő, s így íróasztal mellé kerültem. Bocsáss meg, ti hogy álltok élelmiszerellátás szempontjából?

– Mit mondjak..., nem halunk éhen!

– A háziak támogatnak?

– Azt aztán igazán nem lehet mondani! Mi az itteni mezőgazdasági kísérleti állomástól kaptunk befogadó nyilatkozatot. Az intézet viszont a helyi tanácstól kért lakást biztosítani. A tanács meg ettől a „kuláktól" vett el egy szobát, ami nekik persze hányzik. Így a kapcsolatunk minden határon túl fagyos. Éppen csak a kölcsönös koszontésre szorítkoztunk. Pont.

– Nos, hát akkor maradjunk abban, hogy most vasárnap, vagy ha valami közbejön, akkor legrosszabb esetben a következő vasárnap meglátogatlak benneteket. Akkor hozok majd egy élelmiszercsomagot.

Józsi elbúcsúzott, és indult vissza az országúton a kocsihoz. Ha a víz átnyomódik a gáton, akkor előbb csak szivárog, majd egyre több földet mos el, egyre bővebb erekben ömlik át. Valami hasonló jelenség folyt le az újból eszmélni kezdő Somlyay Zénó lelkivilágában is.

Amikor végre kiérkezett a segítségül küldött kocsi, és vontatni kezdte a vágóhíd kocsiját, Szakács-Somlyay csak ült zsebretett kezekkel, maga elé bámulva.

– Mi van magával? – kérdezte Fodor Pali a beugró gépkocsivezető – Biztosan megfázott a szeles országúton való járkálásban. Úgy ne járjon már, mint Lékó Miska bácsi...! Vagy a gyomra van elrontva?

Józsit az éjszaka is a múlt kísértette. Álmában a somlyói kúria előtt állt az édesanyjával, s az magyarázott neki valamit. Mozgott az édesanyja ajka, s egy kicsit rá is mosolygott. És Jóska sírt álmában.

Amikor felébredt, ki volt izzadva, és a két szeme még mindig könnyes volt.

Reggelre kelve még mindig úgy érezte magát „Szakács", mint akit fejbe vágtak. Furcsa boldogsággal eszmélt rá, hogy most már neki is vannak rokonai, most már tudja, ki volt az apja, anyja, hol jött a világra, hol nőtt fel. Igen ám, de ennek a boldogságnak nagy ára van! Mi történik, ha a származása kitudódik? Lehet-e egy Somlyay báró a vágóhíd értékesítési vezetője? Esetleg párttag? Mindenesetre szerencse, hogy még nem terjesztette elő a pártba való felvételi kérelmét. Mert ha a származása egyszer napfényre kerül, nem csak kizárnák a pártból, de esetleg bomlasztó betolakodóként lepleznék le.

De azért izgatottan készült az emlékezete további élesztgetésére. Szombaton bevásárolt a vágóhídon: húst, zsírszalonnát, felvágottféléket. A csomagot a hűtő kamrában hagyta. Vasárnap reggel arra menet felvette a csomagot, és folytatta az útat Katiékhoz. Ez alkalommal találkozott a kulák gazdával – F. Tóth Péterrel meg a lányával is.

Az öreg F. Tóthot három fia közül a legnagyobbik otthagyta, és elment a bányába dolgozni. 1952. augusztus elején volt a nagy bányász toborozás, s akkor ifjú F. Tóth Péter otthagyta a kapát, kaszát, és beállt bányásznak. A középső fiú – F. Tóth János viszont még 1948-ban megtanult gépkocsit vezetni, elszegődött a TEFU-hoz gépkocsivezetőnek, és most jó messzire ide – Nyíregyházán - keresi kenyerét. A legkisebb fiú sincs itthon. Ő még 1946-ban gyerekfejjel belekeveredett valami szovjetellenes heccbe, aztán megszökött a nyomozás elől. Ausztriából szokott néha levelet, vagy csomagot küldeni.

Csak a lányuk van itthon, Piroska. A lány férje, Karkus Menyhért az apóssal vállvetve dolgozik. A köszvényes öreg F. Tóth meg a veje emberfeletti erővel munkálnak a földet, de minduntalan váratlan akadályokba ütköznek. Nincs állatállomány, nincs trágya, nincs munkaerő. A családot lépten-nyomon büntetik az idényszerű mezőgazdasági munkák elmulasztásáért, a beszolgáltatási kötelezettség nem teljesítéséért. Az após is meg a vő is megjárta már a hosszabb-rövidebb időre a megyei börtönt.

Az utolsó igásállatot adóhátralékban vitték el, s a két ember még mindig bávatagon, tompa aggyal tesz-vesz a földeken, várva, hogy egy napon majd csak megfordul minden, s újra felvirágzik az F. Tóth porta. Régi zsíros földjüket a téeszcsé kapta meg, s helyette

nyolc felé kaptak csereföldet. F. Tóthék fáradtan, komor képpel kapkodnak ide-oda, s amit tesznek, az mind értelmetlenebbé válik.

Piroska tiszta, takaros, de szomorú arcú asszony volt. Gyakorta a kötényével legyintgette meg az arcát, mintha valami szörnyű rémet akarna elkergetni a szemei elől.

A kulákcsalád meg a kitelepítettek között nem volt valami jó kapcsolat csakúgy mint az egész országban általánosan, ahol kitelepített családokat raktak be az amúgy is szűkös lakások egyik szobájába. Veszekedni éppen nem veszekedtek a jelen esetben sem, de keserű bosszúsággal kerülték egymást, és alig szóltak egymáshoz. A kitelepítettek nem ismerték a háziak nehézségeit, haragosan panaszolták fel, hogy a háziak még egy köcsög tejet, még egy fej fokhagymát is sajnálnak tőlük. A kulákcsalád meg háborgott a kitelepítettek ellen, akik részére oda kellett adni az egyik szobát, s most ők – az öreg F. Tóth, a felesége, a lányuk, a vejük meg a három unoka összesen tehát heten – szorongtak egyetlen szobában.

De ez éppen így, vagy még keservesebben alakult az összes kitelepítések esetében. Az úri nép kénytelen volt tudomásul venni, hogy a paraszt nem az a népszínművekből ismert nyájas, tekintélytisztelő figura, hanem kemény fizikai munkában megtört, mogorva, nem egyszer zsugori, és mindenekfelett nehézfejű, gyanakvó emberfajta. A kulákok viszont megtanulták, hogy az urak nem olyan bölcs, tiszteletreméltó személyek, mint amilyeneknek hitték, hanem ügyetlen, magukat nehezen ellátó, örökösen okoskodó, elkényeztett, másokon élősködő emberek.

Szakács Józsi – nevezzük csak továbbra is így! – lekezelt a háziakkal, néhány szót váltott velük, majd bement Hadházyékhoz. A család épp a reggelijét fogyasztotta, miután a reggeli misét még éhgyomorral hallgatták végig. Tea volt reggelire. A gyerekeknek cukorral, a szülőknek szacharinnal. „Nem akarnak elhízni…" mondták.

Józsi csomagjának óriási sikere volt. Kati erőt vett a kulákcsaláddal szemben érzett több mind idegenkedő érzésein, és megkérte Piroskát, hogy használhassa a tűzhelyet. A főzés beindítása után került sor a beszélgetésre:

– Emlékszel már egyet-másra?

– Lassan-lassan, de mégis csak oszladozik a köd. Ugye apám se él már?

– Oh, ő még 1939-ben meghalt. Még az első világháborúban sokízületi gyulladást kapott a nedves lövészárkokban. Ennek a követ-

kezménye volt aztán a szívbelhártya-gyulladás, ami el is vitte szegényt. Ezért nem mehettél te egyetemre. Át kellett venni a gazdaság vezetését mindjárt érettségi után.

– A miénk nem valami nagy birtok volt, igaz?

– Ahogy vesszük. Magyarországi méretekkel nem. De erdélyi viszonylatban igen. Nyolcszáz hold földetek volt, daráló malommal meg szeszfőzdével. Apádban erős kereskedelmi érzék meg üzletelő hajlam volt. Talán az örmény anyjától örökölte. Na és aztán tartozott még a 800 holdhoz a Magurán valami erdőrész meg havasi legelő is. Ezeket nem volt szokás holdszámra nyilvántartani... De nem zavar a sok beszéd?

– Egyáltalán nem. Beszélj csak!

– Te egyetlen gyerek voltál. Anyád ritka szép asszony volt. Igazi úri asszony.

– Játszott valamilyen hangszeren?

– Zongorán. De inkább csak úgy a saját szórakozására. Ő biztatta anyámat, hogy taníttasson engem a budapesti zeneakadémián.

– És tényleg tanultál?

– Egy évet. Aztán menyasszony lett belőlem, majd meg férjhez is mentem, s ezzel búcsút vettem a zeneművészettől. Akkoriban nem volt sikk egy jócsaládból való úri lánynak hivatásszerűen foglalkozni zenével. No de a te életedről már egészen áttérek a magaméra! De azért akkor már elmondom, hogy amikor 1945 végén nyugatról hazajöttünk, az egyik nagynénémtől kaptam egy zongorát. Ez segített hozzá, hogy a muzikalitásomat pénzzé tudjuk tenni. Aztán kitelepítettek, és volt zongora, nincs zongora, Node inkább térjünk vissza a te múltadhoz! A zilahi gimnáziumban mindig színjeles tanuló voltál. Tehetséges is és szorgalmas is. És kitűnő nyelvérzéked volt. Amikor érettségiztél, akkor már egyformán jól beszéltél magyarul, románul, németül meg franciául. De nem is csoda. Kicsi gyermekkorodtól kezdve hol német Fräulein, hol francia mademoiselle volt melletted. No aztán bejött a magyar uralom, és téged is hamar besoroztak. Az érettségizett magyar fiúkból egy-kettőre tartalékos tiszteket csináltak.

– Hol szolgáltam? Milyen csapattestnél?

– A marosvásárhelyi tüzéreknél. De még valamit szeretnék elmondani a saját távolabbi terveinkről. Mihelyst mód és lehetőség lesz rá, el szeretnénk hagyni az országot. Nekem van egy öreg nagynéném Genfben. Egyedülálló, nagyon gazdag és nagyon öreg! Pistának

pedig van egy unokafivére Párizsban, akinek ott kinn nagy gyógyszergyára van. Akár itt, akár ott bőségesen találnánk kenyeret, sőt kalácsot is. És neked mik a távolabbi terveid?

– Ilyesmire nem igen gondolok. Örülök neki, hogy immár kis híján két éve a vágóhídon, azaz egy állami vállalatnál dolgozhatom. Pillanatnyilag ezzel nagyon meg vagyok elégedve.

– Életed végéig meg akarsz maradni ebben a rendszerben?

– Istenem... hát se jobbat, se rosszabbat nem ismerek...

– De el ne felejtsünk valamit...! Téged a szomszéd Ausztriában vár egy örökség! Persze te erre se emlékszel! A nagynénédtől örököltél 1941-ben, vagy 1942-ben egy palotát Bécsben meg egy nagybirtokot valahol Felső-Ausztriában. Te akkoriban katona voltál. Az a bécsi palota gyönyörű kis rezidencia. Egyemeletes. Van benne vagy 20–30 szoba. Tudom, mert magam is voltam ott. Nem kívánsz odaköltözni?

– Nézd, Kati, engem itt ez a rendszer sok-sok probléma feloldódása után befogadott. Vannak bizonyos... kapcsolataim..., amelyeket nem szeretnék széttépni; az örökség meg... mit is mondjak... szóval a vagyon nem minden!

Összehúzott szemöldökkel hallgatott néhány pillanatig, aztán elmosolyodva folytatta:

– Persze nem bolondság egy ilyen hatalmas vagyon, tudom, csak éppen annyira váratlan az egész, hogy fel se tudom fogni. Most, hogy így ez szóba jött, nekem is rémlik valami. Gyermekkoromban én is voltam Bécsben Máli néninél – ugye így hívták a nénikémet? – és a bécsi palota is felmerült, felködlik a képzeletemben. Megjelennek ködösen a disztingvált, komoly komornyikok, meg a csinos szobalányok. Talán kaptam is erről az örökségről valami értesítést... nem tudom...

– Hát azt én se tudom, hogy hivatalosan hogy áll az ügy, de a te örökösi mivoltod vitathatatlan. Apád egyetlen testvére volt báró Somlyay Amáliának, aki teljesen magvaszakadt és rokontalan férjétől, valami Tiefenau Anesini gróftól örökölte a vagyont még 1930 körül... Szóval öröklési jogod biztos!

Aztán változott a téma. Kati nőies beszédkedvvel elevenítette fel a családi eseményeket, apró, anekdotaszerű történeteket. És beszélt Zénó is az 1943. január 14-ét követő eseményekről. Így aztán Szakács József és Somlyay Zénó mind jobban kezdett egybeolvadni.

Ebéd után – valamivel 5 óra előtt – a vendég kerékpárra ült, és

elindult hazafelé. Kellemenné szelíden pörölt a későig elmaradt fiúval:

– Hol járt maga, Józsi? Hideg az ebédje! Majd mindjárt megmelegítem, és terítek magának...

– Köszönöm szépen...

– Te Józsi! Nem szoknya után futkostál...? – kérdezte Jani – Lassú víz partot mos...!

Józsi bizonytalanul hallgatta, és nem válaszolt.

IX. fejezet

Mészáros Ferenc rendőr őrnagy – igen, már őrnagy! – a városi és járási államvédelmi osztály vezetője bizalmas értekezletet tartott az osztály nyomozó tisztjei számára.

– Elvtársak! Tegnap – mint tudják – fenn voltam a minisztériumban. A politikai helyzet országszerte kényes. Sztálin elvtársnak a közelmúltban bekövetkezett elhalálozása nyomán a reakciós elemek mindenütt mozgolódnak. S ami a legmeghökkentőbb, a pártszervezetekbe is befurakodtak, beszivárogtak bizonyos kétes elemek. A mi kötelességünk most az, hogy ne csak leleplezzük az ellenséget, keményen le is sújtsunk rájuk. A gyanús személyek terveit bizalmi egyénekkel le kell tapogatni, a gyanúsítottakat elcsípni, a terhelő bizonyítékokat sürgősen összegyűjteni, és az ügyet vádemelés végett az ügyészséghez áttenni. Alapelvünk legyen, hogy inkább ártatlan is szenvedjen, mintsem hogy a nép ellenségei közül csak egy is kibújjon a kezeink közül! Holnap délután 3 órára kérek letartóztatási javaslatokat megfelelő bizonyítási anyaggal!

A nyomozó tisztek csendben távoztak. Mészáros őrnagy magára maradt. Merev, komor arccal bámult maga elé.

Másnap a nyomozók előterjesztették letartóztatási javaslataikat. Tizenhat személy neve szerepelt. De Mészáros csak két letartóztatást hagyott jóvá. Egyik: Dr. Szentgyörgyi Dénes elmozdított ügyvéd, aki zugírászatból él. Egyik rendőrségi besúgó tanúsította Szentgyörgyi kijelentését, miszerint „Ki kellene szabadítani Mindszenty prímást!" Mivel pedig ilyen kiszabadítás nyilván csak fegyveres erőszakkal volna keresztülvihető, eszerint Szentgyörgyi kormányellenes fegyveres felkelés szervezőjének és vezetőjének minősül. Azonnal letartóztatandó. Kiegészítő bizonyítékokról 24 órán belül gondoskodni kell. A másik gyanúsított Borbély Vilmos postatiszt. 3 év óta párttag.

Az utóbbi időben taggyűléseken vitatta a proletárdiktatúra demokratikus voltát. Megkérdőjelezte az érvényes képviselőválasztási rendszer demokratizmusát is. Kötekedő, kritizáló, demoralizáló tevékenységet fejt ki. Izgatás címén kell letartóztatni.

Két nappal később a vágóhídon ebédszünetben összehívták a dolgozókat. Virág elvtárs szemüvegét feltéve halk hangon, akadozva egy határozati javaslatot olvasott fel arról hogy a vágóhíd dolgozói elítélik a napokban letartóztatott két politikai bandita felforgató tevékenységét, és legszigorúbb ítéletet kérnek a becstelen árulókra.

Végül Virág elvtárs ismételt köhécselés közben megkérdezte, hogy van-e olyan elvtárs, aki ellenzi a határozatot. A megjelent dolgozók zavarodottan, némán álltak, mire a párttitkár a gyűlést berekesztette.

Szakács Józsi megdöbbenve távozott. A dolgozók, akik nevében most a könyörtelen ítéletet sürgető távirat megy a rendőrséghez, az ügyészséghez, vagy talán a bírósághoz, talán még névről sem ismerik a gyanúsítottakat. Fogalmuk sincs róla, hogy mivel vádolják őket és mik a bizonyítékok a vádra. Szörnyűség az ilyen szcenírozás.

Most már két oldalról is törést szenvedett Szakács Józsi elhatározása, hogy belép a pártba. Egyrészt szinte képtelenség volna, hogy egy báró, akinek a Szilágyságban elég tekintélyes vagyona volt, de még tekintélyesebb vagyona állítólag jelenleg is van Ausztriában, – most egy radikális munkáspártba a Magyar Dolgozók Pártjába kérné felvételét. Másrészt a kormányzat és párt iránt kialakult bizalma ingott meg a terrorkampány láttára.

Közben telefonon jelentették, hogy a szomszédos járási székhelyen lévő vágóhídi kirendeltségnél baj van az ipari áramszolgáltatással. Szerelőt kérnek kiküldeni. Ugyanezen a kirendeltségen már ezt megelőzően a termelési naplókban is bizonyos zavar forog fenn, amit tisztázni kellene. Mivel a tehergépkocsi otthon volt, Józsi engedélyt kért, hogy Kelemen Janival együtt kimehessenek ezen a kocsin a kirendeltségre.

Ebéd után indultak el. Kelemen Jani ugyan elég hamar megtalálta az áramszolgáltatás meghibásodásának az okát, s a hibát ki is javította, Józsinak viszont elég soká kellett vesződnie a naplók rendbetételével. Négy óra is elmúlt, amikor hazaindultak. A Piac téren azonban megálltak. Józsi javasolta, hogy ha már itt vannak, nézzenek be a földművesszövetkezeti boltba, tájékozódjanak az ellátásról. Itt is eltelt vagy tíz perc, és már éppen távozni készültek, amikor Hadházyné toppant be a boltba. Meglátta Zénót, szemmelláthatóan örröm-

mel odasietett hozzá, megcsókolták egymást, pár szót váltottak, s máris búcsúztak egymástól.

Hazafelé menet Kelemen Jani zavart hallgatásba burkolózott. Végül azonban mégis csak kibökte félig tréfásan, félig gorombán:

– Ennél a tyúknál voltál vasárnap?

– Micsoda . . .?

– Szóval ezzel a nővel van valami . . . kapcsolatod?

Szakács egy félpercnyi hallgatás után válaszolt:

– Ne beszéljünk most erről. Majd később visszatérünk rá.

Amikor már a vágóhídról indultak haza kerékpáron, Szakács megszólalt:

– Szép tavaszi idő van, térjünk le a földútra. Mesélni akarok valamit. Ez a nő, akit te a tyúkomnak neveztél, az unokatestvérem . . .

– De hiszen . . .

– Várjál. Tudom, azt akarod mondani, hogy én nem emlékszem semmire, tehát nem ismerhetem a rokonaimat. Hát itt van a nagy változás. Vagy tíz napja, itt ebben a városkában, vagy inkább nagyközségben találkoztam ezzel az asszonnyal, aki első pillanatra felismert, és a valódi nevemen szólított. Én is azonnal és gondolkodás nélkül kimondtam az ő nevét. Nos, ő felvilágosított a kilétemről, és most már szinte mindent tudok, mindenre emlékszem.

– Na, és mit tudtál meg?

– Kapaszkodj meg a biciklikormányban! Az én nevem báró Somlyay Zénó.

– Báró . . . Somlyay . . . micsoda? Ha a valóságos kilétedet megtudják, még engem is kirúgnak a vágóhídról, nem csak téged . . . izé, magát! Nem is tudom, hogyan mondjam . . .

– Tegezz csak. Azt hiszem, hogy ez a . . . valóban meglepő fordulat mit se változtat a mi barátságunkon.

– No, és hová való vagy? Hol él a családod?

– Az én otthonom a mai Románia területén volt: Szilágysomlyón. Apám, anyám nem él, testvéreim nincsenek.

– Gazdag ember vagy . . . illetve voltál?

– Hát volt vagy 800 hold földünk meg egy családi kúria. Volt fenn a hegyen erdőrészünk meg havasi legelőnk. Kinn a tanyán apám daráló malmot meg szeszfőzdét is létesített.

– Kimondott nagy kapitalista vagy . . .! Te jószagú úristen, mi fog még ebből kisülni!

– Reméljük, semmi. Ne szóljál semmit senkinek arról, amit most

megtudtál. De ha még így is veszélyesnek ítéled a helyzetet, esetleg elköltözhetek. Sőt arra is gondoltam: nem volna-e legjobb bemenni a rendőrségre és ott elmondani mindent...

– Csupa marhaságot beszélsz. Arra ne is gondolj, hogy elmenj tőlünk. Azt meg éppen nem tanácsolom, hogy a rendőrségre szaladj. Még ha tudván tudnák is, hogy a gyanú árnyéka se érintett téged, akkor is bajod lehetne... No, és most hogy tovább?

– Még nem tudom, de azt hiszem, hogy a múltam megismerése aligha zavarja a jövőmet.

– Nem hiszem, hogy ez változatlanul így lesz mindig. De az biztos, hogy minél tovább titkolni kell az igazi nevedet. Mellesleg mindig gondoltam, hogy valami előkelő származásod van. Mert olyan a fellépésed. A magatartásod. Barátom... Még hogy báró vagy!

X. fejezet

Pár nappal később történt, hogy Szentmihályi Tivadar főkönyvelő bekérette magához Szakács Józsit:

– Ne haragudj, kényes ügyben kell beszélnem veled...

Szakács–Somlyay megborzongott. Talán máris kitudódott valami? De az ijedelem alaptalan volt. A főkönyvelő így folytatta:

– A felvett úti előlegekkel 48 órán belül el kell számolni. Neked pár hónapra visszamenőleg egész csomó úti előleged vár rendezésre. Bizonyára nem ismered a vonatkozó előírásokat. Mást el se tudok képzelni.

– Kérlek szépen, én soha semmiféle úti előleget nem vettem fel!

– Nem értem. Hiszen itt vannak a pénztári okmányok a felvételeidről! Összesen, több, mint 1200 forint. Várjál, majd mindjárt behozatom az előző két hónap bizonylatait.

Perceken belül ott feküdtek a főkönyvelő előtt a január és február havi bizonylatok egy-egy tasakban. Előkerültek a kérdéses nyugták is. Szakács egy percig nézegette a nyugtákat, aztán fölényes mosollyal adta vissza:

– Egy se az én aláírásom. Valaki hamisította.

– Az isten fáját, hát akkor ez egész bűnhalmazat: okiratthamisítás, csalás, sikkasztás! Majd mindjárt hivatom Hauser Vikit, a pénztárost! Perceken belül megjelent Hauser Viki kezében égő cigarettával. Szentmihályi ingerülten szólt rá:

– Nézze, Viki, annyit tudhatna, hogy a magáénál magasabb beosztású munkatársak szobájába nem illik égő cigarettával belépni. Itt a hamutálca, dobja el azt a cigarettát! Úgy! Most pedig üljön le. Nézze, itt van egy csomó nyugta Szakács József aláírással. Az aláírás hamis. Kinek az írása ez, és ki vette fel a pénzt?

A pénztárosnő sarokbaszorított állat tekintetével meredt a főkönyvelőre, majd hirtelen hisztérikusan felnevetett:

– Én hamisítottam a nyugtákat, és én vettem fel a pénzt! Hát hogy éljek meg havi 500 forint fizetésből, nem mondaná meg?! Egyedül vagyok. Fizetek drága albérletet, fizetek kosztért, ruháért, s még békekölcsönt is jegyzek. Nem vagyok bűvész, nem tudok varázsolni. Tessék, telefonáljon a rendőrségre! Majd leültetnek... Bár inkább azokat kéne leültetni, akik éhbérért dolgoztatnak! Meg kell itt dögleni...

Szentmihályi levette a szemüvegét. Megtörölte. Az ő fizetéséből is nehezen lehetett eltartani asszonyt, négy gyereket. De aztán zsebretette a szemüvegét, és rosszkedvűen szólalt meg:

– Ne rendezzen itt, kérem, jeleneteket. Most mindjárt átadja a pénztárt. Az egészet azonnal jelentenem kell az igazgató elvtársnak. A továbbiakról ő dönt.

Seres elvtársnak nem voltak skrupulusai. Ilyen szarka számára nincs hely a vágóhídnál. A lányt fegyelmi úton azonnal elbocsájtotta. A rendőrségi feljelentéssel kapcsolatban azonban nem tudott egyedül dűlőre jutni. Felhívta hát Hartmann elvtársat az élelmiszeripari osztály vezetőjét; a választ nyomban megkapta:

– Nincs itt szükség semmiféle elnézésre! Ennek a lánynak a szeméből se nézett ki semmi jó. Csak tedd meg a feljelentést! Tisztogatni kell! Ez ma a fokozott követelmény!

***

Pár nap múlva Somlyay Zénó ismét meglátogatta Katiékat. A Sztálin halála után bekövetkezett feszült várakozás közelebb hozta egymáshoz a kulákcsaládot meg a kitelepítetteket. F. Tóthéknak volt egy jó rádiókészülékük, amelyet még évekkel ezelőtt a Nyíregyházán lakó fiúktól kaptak. Ezen a rádión időnként ki lehetett fogni a nyugati rádiók magyar nyelvű híreit is. Most reménykedni kezdtek. Különösen Hadházy táplált vérmes reményeket:

– Ha a Szovjetunióban megváltozik a politikai helyzet, nyilván

itt Közép-Európában is sok minden megváltozhatik. Nagyon remélem, hogy visszaadják az ellenérték nélkül igénybe vett mezőgazdasági ingatlanokat is. Nagyon valószínűnek tartom, hogy te is, mi is visszakaphatjuk szülágysági földbirtokainkat!

– Kizártnak tartom, – rázta a fejét Zénó – rég kiosztották már ezeket a földeket a román parasztok között!

XI. fejezet

Április végén Szakács Jóskát nagy megtiszteltetés érte. Telefonon azonnalra hívták a megyei tanács élelmiszeripari osztályára. Amikor belépett az osztályvezető szobájába, ott találta már Serest az igazgatót, Virág Elek párttitkárt meg Hoksári János ü. b. titkárt is, valamint Forrai Sándor tanácsi húsipari előadót. Beléptekor derűs tekintetekkel találta magát szemben, sőt Hartmann elvtárs tapsolni is kezdett amit a többi jelenlevők is átvettek. Hartmann felkelt a helyéről, és ünnepélyes hangon beszélni kezdett:

– Kedves Szakács elvtárs, azért kérettem ide magát, mert az osztály előterjesztésére az élelmiszeripari miniszter elvtárs Önt az Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója oklevéllel és jelvénnyel tüntette ki. Mióta felelős munkakörbe került folyamatosan simává és kifogástalanná vált a húsellátás. Közreműködött a technológia pontos rögzítésében, a kihozatali normák megállapításában, az Állatforgalmi Vállalat megkötbérezésével megerősítette a vállalatuk pénzügyi egyensúlyát. Munkatársaival szemben segítőkész és figyelmes, részt vesz a társadalmi munkában, sajtótájékoztatókat tart, egy szó, mint száz: érdemes elvtársunk és barátunk mellére tűzöm ki ezt a kitüntetést!

Valóban sok indokot sorolt fel az osztályvezető, csak egy indokot nem említett. Azt tudniillik, hogy a Sztálin halálát követő pár hetes elrettentési kampány után most olyan utasítások jöttek, hogy legsürgősebben néhány lojális, kimagaslóan jó munkát végző pártonkívüli személyt is kitüntetésben, elismerésben, jutalomban kell részesíteni. Így kapta meg most a pártonkívüli Tatay Balázs a munkaérdemrend bronzfokozatát, és Szakács József az „Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója" címet és kitüntető jelvényt.

Szakács Józsi meghatottan köszönte meg a kitüntetést, és hálásan fogadkozott, hogy továbbra is minden tőle telhetőt megtesz a rábízott feladatok kifogástalan teljesítése érdekében.

Józsi a vágóhídon másfél kiló virslit vett, majd hazafelé kerékpározva még pár üveg sört is vásárolt egy élelmiszeripari boltban, és így jött meg Kelemenékhez.

– Anyu! – lelkendezett Jani – Jóska nagy kitüntetést kapott! Megkapta az „Élelmiszeripar Kiváló dolgozója" címet, jelvényt és oklevelet! Ez nagy dolog! Józsi kitette az asztalra a négyszögletes piros dobozt, kinyitotta, hogy jól látható legyen a kitüntetés Kitette az oklevelet is. Kelemenné könnyes szemekkel nézte a csillogó érmet.

– Ilyen fényes érmet kapott apátok is az első háború végén. Az volt ráírva, hogy Károly csapatkereszt...

– Tudja, anyu, – magyarázta Jani – azt az érmet a háborúért adták, ezt meg most a békéért!

Aztán megfőzték a virslit, megvacsoráztak, és még jó darabig beszélgettek.

Józsi alig tudott elaludni örömében. Szép dolog ez: munkálkodni azért a társadalomért, amely felszámolja az évszázados elmaradottságot, és lehetőséget ad a korábban elnyomottak, kisemmizettek felemelkedéséhez!

XII. fejezet

Június közepén egy este a rádió rövid hírben közölte, Kelet-Berlinben félrevezetett emberek tüntető felvonulást rendeztek. Éjjelre a rádió már kiegészítette a közleményt azzal, hogy a tüntetések nagyméretűek voltak. A felvonulók követelték a munkanormák lazítását, a jegyre kapható élelmiszeradagok felemelését, tiltakoztak a panaszoknak adminisztratív úton való elhallgattatása ellen. Nagy tömegek vonultak fel a Sztálin allén. A tüntetők összecsaptak a rendőrséggel. A harcokba a kormány kérésére a szovjet csapatok is beavatkoztak.

Másnap még komorabb eseményekről érkeztek hírek. Berlinben még tartanak az utcai harcok, sőt a Német Demokratikus Köztársaság más városaiban is hasonló zavargásokra került sor. Nem egy helyen kitárták a börtönajtókat, és szabadon eresztették a politikai elítélteket, de velük együtt köztörvényes bűnözőket is, akik a tüntetésekkel párhuzamosan rabolni, fosztogatni kezdtek. Harmadnapra a szovjet csapatoknak sikerült rendet teremteniük. De a hangulat feszült maradt.

A vágóhídon is mintegy varázsütésre megváltozott a helyzet.

Ugyanazok az emberek, akik március 5-én még megdöbbenve hallották Sztálin halálhírét, most a berlini „felkelőkkel" kezdtek szimpatírozni:

– A német munkásság megmutatta, hogy nem hagyja magát félrevezetni! Nekünk is elegünk van a szólamokból, frázisokból! A Sztálin vasművel nem lehet jól lakni! Nincs elég élelmiszer a boltokban, a szégyenletesen kevés bérekből nem telik ruhára, cipőre . . .! Elég volt az egymást követő békekölcsönökből!

Június végén összeült a Magyar Dolgozók Pártjának vezetősége. A lapok közleményei és a rádió híradásai arra céloztak, hogy a pártmunkában hibák merültek fel. Személyi kultusz alakult ki. Megsértették a párton belüli demokráciát. Fontos problémák várnak megoldásra.

A központi bizottság határozata első sorban egész sor gazdaságpolitikai intézkedést tartalmazott. A beruházásokat át kell csoportosítani. A nehézipar fejlesztése helyett azokat az iparágakat kell fejleszteni, amelyek a tömegek igényeit elégítik ki. Például az élelmiszeripart. De történtek személyi változások is. Egy napon Vince elvtárs taggyűlést hívott össze a vágóhídon:

– Lemondott a Rákosi kormány! – jelentette be sápadtan a párttitkár – Nagy Imre az új miniszterelnök. Rákosi elvtárs csak a párt első titkára tisztségét tartotta meg.

Június végén a Nagy Imre kormány két nagyjelentőségű döntést hozott. Az egyik azonnali hatállyal megszüntette az országban az internáló táborokat, a másik megszüntette a kitelepítések, deportálások érvényességét.

Zénó sürgősen látni kívánta Katiékat, kikerékpározott hát hozzájuk. Az öröm óriási, de a közvetlen reagálás meglehetősen tartózkodó volt:

–Jogilag visszatérhetnénk Budapestre, de konkrét lehetőség nincs. Lakásunkat elvették, azt vissza nem adják, újat se utalnak ki. Olyan rokonunk sincs, aki budapesti lakással rendelkeznék. Várnunk kell. Ha egy kicsit emberibb lakást tudnának nekünk biztosítani, inkább itt maradnánk egyelőre. Majd Kati felutazik Pestre, és tájékozódik a helyzetről. Hogy mit kaphatnánk vissza az ingóságainkból ha még megvan valami, illetve milyen kártérítést kaphatnánk, ha már nincsenek meg a holmijaink. Azt is ki kell deríteni, hogy hol és hogyan kell az ilyen kártérítést kérelmezni.

Amikor Józsi hazaért, nagy és örvendetes meglepetés várta. Haza-

érkezett Mari! Évközben az otthonnal való kapcsolat csak annyi volt, hogy hetente hosszú levelet írt. A borítékban nem egyszer Józsi részére külön levél is volt található. Ezeket a leveleket kedves derű járta át és évődő, kedélyesen csipkelődő hangnem. Józsi sietett mindig hasonló tónusban válaszolni. Szakács–Somlyay szívét megdobogtatta a váratlan öröm:

– Hát itt vagy, Mari?! Nem is jelezted csak betoppantál, te bölcsészhallgatók gyöngye! Olyan régen nem láttunk . . .!

– Én is nagyon vágytam haza, de amint a leveleimből is tudjátok, még le kellett menni a Nagyalföldre öntöző csatornát építeni. Kutya nehéz munka volt, de legalább jól lebarnultunk a napon. Mit szólsz hozzá, Józsi, tetszik ez a barna szín neked?

– Nekem te mindenképpen nagyon tetszel! De ha ettől az elfogultságtól mentesítem magam, akkor ki kell jelentenem, hogy ez a barna szín remekül áll neked!

– Már meg is beszéltük Marival, – vágott közbe Jani – hogy amikor csak lehet, lejárunk majd a vágóhíd valamelyik csónakjával evezni, hogy le ne kopjon a Mari barnasága, meg mi is lebarnuljunk egy kicsit. Te tudsz gurulópados csónakban evezni?

– Azt hiszem, tudok . . . – válaszolt Józsi mosolyogva.

Ezen a nyáron aztán valóban sokat eveztek. A vágóhídnak volt egy egypárevezős meg egy kétpárevezős csónakja. Kezdetben az egypárevezős csónakot vették igénybe. Kitűnt, hogy Józsi valóban jó evezős. Az evezőket egészen hátratolva merítette a vízbe, és erős lendülettel messze előre rántotta úgy, hogy a csónak sebesen siklott tova a vízen. Pár nap alatt Mari is beletanult. Janinak ez lassan ment, úgy hogy aztán legtöbbnyire hátra ült az utasülésre, míg Józsi és Mari felváltva eveztek, vagy kormányoztak. Józsi nagyon élvezte, ha ő húzta az evezőt, míg Mari vele szemben a kormányülésen foglalt helyet, és szüntelenül csevegett mosolygó szájjal, csillogó szemmel. Boldogság volt ez, de szenvedés is egy-két órán át Mari fürdőruhás testének fiatal pompáját látni.

Így hát pár nap múlva, amikor Marinak már egészen jól ment az evezés, átváltottak a kétpárevezős csónakra. Józsi ült az első padon, Mari pedig mögötte a második padon. Így aztán nem izgult és feszengett Józsi attól, hogy szemben ül egy hibátlan alakú, fiatal lánnyal. A kétüléses hajóban Józsi diktálta a tempót. Amikor aztán nagyon belelendültek az evezésbe, akkor Józsi egy-egy evezőcsapás vége felé éles hangon „hopp"-ot kiáltott, arra hívva fel a figyelmet,

hogy az evezőhúzás végén minden erővel meg kell rántani az evező nyelét. Ez a nekilendülő erőfeszítés nagyon tetszett Marinak, és néha, ha lelassult az evezés üteme, biztatva kiáltott fel:

– Hoppoljunk, Józsi! Ne aludjunk!

Csodálatos volt ez a nyár, és Józsi tarka képeket szőtt boldog jövőjéről. Egyik nap hazakarikázott a vágóhídról. Ugyanis szüksége volt az esti tanfolyamon megszerzett érettségi bizonyítványára, meg az Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója kitüntetés oklevelére, hogy azt csatolja a műszaki egyetem levelező tagozatára való felvétel iránt benyújtott kérelméhez. Az udvaron nem volt senki. Amint bement a házba, a konyhából mozgást hallott, odaindult hát. Megdobbant a szíve: Mari volt a konyhában! Makrancos hajfürtjeit tarka kendővel kötötte hátra, zöldbabot aprított, szálkázott le.

– Mit csinálsz, Mari? Csak nem főzöl?

– De igen. Főzök. Nem kockáztathatom, hogy majdani férjem elzavarjon a háztól, mert nem tudok neki vacsorát készíteni. Ugye, te is kiadnád az utam, ha történetesen te volnál a férjem, és nem tudnék neked ebédet – vacsorát főzni, igaz?

– Te, Mari, ne provokálj engem! Azt hiszem, hogy ha te volnál a feleségem, semmi áron se engednélek elmenni!

– Józsi, ez úgy hangzik, mint egy szerelmi vallomás . . .!

– Vedd, ahogy akarod. Anyu?

– Átment a szomszédba. Minden pillanatban várom vissza.

– Jól van, nem zavarlak. Sietnem kell vissza a vágóhídra, csak pár papírt veszek magamhoz. De a zöldbab főzelékedből én is akarok majd enni egy tányérral!

– Megkapod. De megegyed ám!

XIII. fejezet

Július végén Szakács Józsi életében hirtelen – majdnem egyszerre – két fontos esemény is történt. Az egyik bántó volt, a másik megtisztelő.

A bántó esemény az volt, hogy a műszaki egyetem építészmérnöki karára levelező hallgatóként való felvételi kérelmét a megyei tanács nem véleményezte, sőt továbbítani sem volt hajlandó.

A tanács oktatási felelőse így érvelt:

– Nézd, Szakács elvtárs, ez az elképzelés halvaszületett idea. Építészmérnöki oklevelet képtelenség levelező oktatás útján megszerezni.

Még a tanagyagot esetleg nagynehezen elsajátíthatod könyvekből. De mi lesz a rajzokkal? Azok elkészítéséhez fizikai időd sincs. Itt legfeljebb arról lehetne szó, hogy kilépsz a vágóhídtól, ösztöndíjat meg kollégiumi lakást kapsz, és rendes nappali tagozaton tanulsz. Ehhez azonban mi segítséget nem nyújtunk. Az élelmiszeripari osztály szerint reád a vágóhídon nagy szükség van, s téged csak úgy máról holnapra elereszteni nagyfokú rövidlátás volna. De ösztöndíjat és kollégiumi lakást se tudnánk részedre javasolni. Az ösztöndíj meg a kollégium a 18–24 évesek számára szükséges, nem a magadfajta felnőttnek. A te életcélod és kötelességed ma már a munka és az alkotás, nem pedig a tanulás. Itt a kérvényed. Visszaadom.

Szakács József úgy érezte magát, mintha fejbe kólintották volna. Szerencsére nem sokáig háborogtatott magában, mert történt egy másik esemény is, ami viszont lelkes munkára serkentette.

Egyik reggelen váratlanul megjelent a vágóhídon a megyei tanács élelmiszeripari osztályának vezetője két munkatársával: a húsipari előadóval, és az osztály beruházási előadójával. Kis értekezlet ült össze, amire a vágóhíd igazgatóján, a pártitkáron, ü. b. titkáron, főkönyvelőn és műszaki vezetőn kívül meghívták Szakács Józsit is.

Hartmann elvtárs elmondotta, hogy egyrészt a beruházások átcsoportosítása révén jelentős összegek állnak rendelkezésre, másrészt minisztertanácsi határozat is született 60 millió forintnak munkavédelmi és szociális célú beruházásokra való beállításáról. A vágóhíd is kaphat tehát beruházási hitelt. De ezekkel a beruházásokkal nagy erővel kell foglalkozni. Kell tehát egy beruházási előadót megbízni. Erre azonban plusz létszámot nem tudnak adni. De a megyei tanács és a vállalat egyetért abban, hogy Szakács elvtárs eddigi beosztásának tovább vitele mellett kis erőfeszítéssel el tudná látni ezt a további munkakört is.

– Így hát, Józsikám, – toldotta meg Seres elvtárs – ha nem is lehetsz építészmérnök, bőven lesz majd módod építkezéssel foglalkozni. Nos, hát vállalod ezt a munkát plusz feladat gyanánt?

– Természetesen. Boldogan!

– Tatay elvtárssal úgy is egy szobában vagytok megbeszélitek a dolgokat, hogy mi kéne a jobb munkavégzéshez.

– Mérjék fel a szükségleteket – vette át ismét a szót Hartmann – itt a központban meg a kirendeltségeken is, és 3 napon belül kérek bejelentést hogy mekkora beruházási hitel volna ésszerűen felhasználható. De ha építést is terveznek, akkor kell egy nyilatkozat is va-

lamelyik építőipari vállalattól arról, hogy a munka ez évi kivitelezését vállalják...

– Mennyi pénzt költhetünk el? – kérdezte Szakács.

– Amennyit bírnak, legalábbis igényelni lehet bármennyit.

A következő napok megfeszített munkával teltek el. Legelőbb is állatszállások, szóval marhaistállók meg sertésólak volnának szükségesek. Van itt a vágóhíd mellett egy nagy, üres közterület. Ezt kellene sürgősen megszerezni, és a kerítkezést – betonoszlopokra feszített drótháló val, fölötte szöges dróttal – elő lehet irányozni erre az évre. A vágóhíd másik oldalán kis házak sorakoznak. Ennek a területnek egy részét ki kell sajátítani. Hat rozoga házacska esik áldozatul a terjeszkedésnek. Ez a kisajátítás is olyan program, amit el lehet végezni ebben az évben. Talán a jövő évben kivitelezendő épületeket meglehetne terveztetni máris... Hamar egy telefonhívást a megyei tanács tervező intézetéhez:

– Van-e szabad kapacitástok? Tudnátok-e a folyó évben még tervezést vállalni?

– Lehet róla szó...

– Ha bárki más jelentkeznék, mindenkit utasítsatok el. A vágóhíd leköti a tervező intézet ez évi teljes kapacitását!

3 nap múlva pontosan ott volt a beruházási kimutatás a megyei tanács élelmiszeripari osztályán. A végösszeg 367 000 Forint. További 3 nap alatt meg is nyitották a beruházási hitelt erre az összegre.

XIV. fejezet

Ősszel bizony erősen megszaporodott Szakács Józsi dolga. Párhuzamosan kellett optimális húsellátást biztosítani (ennek most a központi vezetőség határozata után politikai jelentősége lett!), s ugyanakkor szüntelenül dolgozni, tevékenykedni a beruházások lebonyolításán.

Igen gyakran kellett Budapestre is felutaznia. Így egy alkalommal is – október végén – fenn volt a fővárosban, és végig szaladgálta a napot. Fáradtan baktatott a körúton, amikor örvendező meglepetéssel vette észre, hogy egyik nagy mozi bejárata előtt áll Kelemen Mari, és a műsoron lévő film jeleneteit szemléltető képeket nézegeti. 10–15 lépéssel arrébb egy asszony virágot árult. Józsi gyorsan odament, és megvett hármat – aránylag a legjobbakat – a nem valami friss szeg-

fűk közül. Mire a virágvásárlást lebonyolította akkor vette észre, hogy egy Marival egykorúnak látszó – fiú jön ki a moziból, és lóbogtatja a két jegyet, amelyeket megvásárolt.

De úgy látszik volt még elég idő az előadás kezdetéig, mert Mariék nem mentek be a moziba, hanem sétálni indultak. Egyenesen Józsi irányában. De amennyire jókedvűen beszélgettek a sűrű tömegben egymásra nézve, a lány észre se vette Szakács Jóskát. Mari meg az őt kísérő fiú szinte egyszerre beszélve nevettek, kacagtak. Ott mentek közvetlenül a régi ismerős előtt. Ha Józsi kinyújtja a karját, talán meg is érinthette volna a lány vállát.

De Szakács nem emelte fel a kezét. Szemével követte a két fiatalt, amíg csak el nem tűntek az utca forgatagában. Akkor felemelte a három szál szekfűt, összetörte, és bedobta egy szemétkosárba.

Letörve ballagott a nyugati pályaudvar felé, amikor egy alacsony termetű, derűsen mosolygó fiatalember megállt előtte, úgy hogy Józsi majdnem belé ütközött.

– Szakács József úr, ha nem csalódom...?

– Igen. Mivel szolgálhatok?

– Nem ismer meg?

– Ismerősnek látszik, de fogalmam sincs róla, hogy hol találkoztunk...

– Szaratov... Mond ez a név Önnek valamit?

– Igen, ott voltam hadi fogságban több, mint négy évig. Ott találkoztunk? Talán az iskolalágerben?

– Nem, nem. Hanem a hadifogolykórházban. Abban a kis szobában...

– Így már biztos, hogy találkoztunk. De – elnézést kérek – így se tudom felidézni a találkozásunk körülményeit.

– 1943 nyarán hastífusszal kerültem a kórházba. Félönkívületi állapotban nagymisét énekeltem, a boldogasszonyról prédikáltam..., amint mondják.

– Persze! Most már jól emlékszem. Akkor hát mi pertu viszonyban vagyunk, nos – ha szabad kérdeznem – felhagytál a papi hivatással? Mert hogy civilben vagy...

Ez nem dontő. Én szerzetes voltam, méghozzá jezsuita. Ezt a rendet már jó pár éve feloszlatták. De azért a papi hivatást nem adtam fel. A Jézus Szíve templomba, a régi jezsuita templomba járok besegíteni. Misét mondok, gyóntatok, betegeket látogatok, temetek. Esketés, keresztelés, temetés esetében megkapom a stólapénzt. A

misézésért, gyóntatásért a plébániától kapok hol ennyit, hol annyit.

– És honnan van ehhez pénze a plébániának?

– Hát, tudod, külföldről kapnak támogatást. Főleg a francia ciszter-citáktól. De Ausztriából meg Németországból is jönnek pénzek.

– Hogyan jönnek? Szabályos átutalással a Nemzeti Bankon keresztül?

– Ezt igazán nem tudom megmondani. Én csak annyit tudok hogy a főtisztelendő plébános úr időnként – általában havonta egyszer – átad nekem egy borítékot, amelyben pénz van. Hol több, hol kevesebb. Te merre tartasz?

– Megyek a nyugati pályaudvarra. Utazom haza.

– Akkor, ha nem zavarlak, elkísérlek egy darabon. Nem zavarlak?

– Egyáltalán nem.

– Ha jól emlékszem, neked emlékezetkiesésed volt. Megoldódott már ez a probléma?

– Hát... magam se tudom, hogyan is válaszoljak. A legutóbbi időkig zárt könyv volt a múltam. Aztán történt valami. De erről most nem akarok beszélni... Szóval annak idején 1947 júliusában jöttem haza fogságból. Egy volt fogolytársunk meghívott magához, s azóta is náluk lakom. A kezdeti időkben bizony szinte kilátástalan volt a helyzetem, minthogy nem tudtam számot adni a múltamról. Aztán végül kocsikísérő lettem a vágóhídon a munkás-létszámban. Egy évre rá kiemeltek, és íróasztalt kaptam. Úgy gondolom, hogy most már ezzel sínen vagyok. Értékesítésvezető lett a megbízásom. Legújabban aztán – ahogy az élelmiszeripart fejlesztik, meg a szociális beruházások is aktuálissá váltak – a beruházási munkát is rám bízták.

– Ne beszélj...! Gratulálok. Így aztán nincs most már semmi problémád, igaz?

– A csuda tudja... Egy kicsit azért néha úgy érzem magam, mint aki hivatlanul csöppent a lakodalomba. Az ember attól fél, hogy hátha az ismeretlen múltból valami olyasmi sül ki, hogy én osztályidegen, másodosztályú állampolgár vagyok...

– Ezt nem mondhatod komolyan. Neked itt már rendezett életkörülményeid vannak. A fennálló rendszer befogadott! Node egyről nem beszéltünk még: megházasodtál már, vagy még mindig legényember vagy?

– Sajnos, 30–31 évesen még mindig legényember vagyok: öreg legény. Pedig volna, akivel nagyon szépen el tudnám képzelni az életemet, de viszont attól félek, hogy hátha az én homályos múltamból

vallami olyasmi sül ki, ami megterheli az egész jövőmet, akkor magammal rántsak még egy szeretett személyt is, még ha esetleg akár munkáskáder volna is?! Nem igaz?

– Persze, hogy nem igaz. Egyrészt akármilyen merev a káderpolitika, nem hiszem, hogy egy jól dolgozó munkatársat az utcára dobnának csak azért, mert történetesen osztályidegen származású. Hiszen most nem olyan szelek fújnak, hogy ilyesmitől kellene tartani. Azt meg éppen talán a javadra írnák, ha történetesen valamilyen előkelő származás ellenére is munkás család lányát venné feleségül. Hiszen „úr" és „proli" házasságból adódik az osztálynélküli társadalom! Egyébként ha fenn jársz Budapesten, ugorj be néha hozzám. Itt a névjegyem. A Mária utcában lakom albérleti szobában.

– Köszönöm. Lehet, hogy felkereslek majd egyszer. Hát már itt is vagyunk a pályaudvaron. Kedves volt tőled, hogy elkísértél. Nos, akkor isten veled!

– Isten veled! És ne sokat halogasd a betervezett házasságot!

***

Karácsonyra hazajött Mari. December 24-én jött meg délelőtt. Történetesen erre a napra Józsi is szabadságot vett ki, hogy vásárlásokat bonyolítson le. Így hát délután együtt mentek be a városba. Józsi kérte a lányt, hogy segítsen neki néhány karácsonyi ajándék kiválasztásában. Amint az utcán egymás mellet mentek, Józsi megemlítette:

– Vagy két hónapja láttalak egyszer Pesten az utcán.

– Engem?! És oda se jöttél hozzám legalább egy percre?! No, köszönöm szépen!

– Nem egyedül voltál. Egy fiú volt veled, s éppen jegyet váltottatok egy mozielőadásra. Tovább sétáltatok ugyan, de a moziba készültetek.

– No és? Hát te is vettél volna egy jegyet, és csatlakozhattál volna!

– Nem lett volna arra időm. A vonatindulásig nem volt már csak egy gyenge órám.

– Hát akkor meg inkább veszni hagytam volna az én jegyem, és elkísértelek volna az állomásig!

– És lemondtál volna arról, hogy azzal a fiúval a moziba menj?

– Ejnye már, hát te azért mégis csak többet jelentesz nekem, mint egy évfolyamtársam!

– Én akkor vettem az utcán három szekfűt, amíg kinn a mozi előtt várakoztál egyedül. De ahogy kijött a fiú, és úgy mentél el mellettem, hogy észre se vettél, összetéptem a virágot, és eldobtam!

– Eldobtad a virágot...? Bolondságot csináltál. Ha ideadtad volna, én megőriztem volna.

– Várj, most pótoljuk!

Egy közeli virágüzlethez siettek. Józsi beugrott, Mari meg eltűnődve sétált odakinn. Pár perc múlva a fiú vidáman lépett ki a boltból, s egy selyempapírba burkolt csokrot adott át.

– Ezt nekem adod...?

– Kinek másnak...?

– Megnézhetem?

– Persze.

Mari kihúzott pár gombostűt, és bepillantott a selyempapír alá:

– Jaj, be gyönyörű! Ezért egy vagyont adtál ki!

XV. fejezet

A beruházási tervek a vágóhídon sorra megvalósultak. A városi tanács megfelelő határozatot hozott az állatszállás céljára előirányzott közterület átengedésére és lebonyolították a hat kis házas telek kisajátítását is. A megyei tanács épülettervező vállalat elkészítette a hűtőház, a szociális épület, az iroda és az állatszállások kiviteli terveit.

Szakács Józsi fizetését 1954. március 1-től már havi 1200 Ft-ra emelték. Ennek örömére vett Jóska egy csomó felvágottat, egy üveg bort és két tábla csokoládét, berakott mindent az aktatáskájába és kiment meglátogatni Katiékat.

Hadházyék mér nem laktak F. Tóthéknál. Tavaly szeptemberben megürült egy elég takaros kis paraszthház a községben. A kísérleti gazdaság kérésére a tanács kiutalta ezt a lakást Hadházyéknak. Volt ott egy nagy szoba, egy nagy konyha meg egy kis oldalszoba, az üvegezett gang végén. Villany is volt a lakásban. A kút meg mindössze négy lépésnyire állt a lakás bejáratától. A Budapesten odaveszett bútorokért és ingóságokért kaptak néhány ezer forintot. Ebből az inkább csak jelképes kárpótlásból vettek két puhafaágyat, egy vaságyat, egy hencsert, továbbá asztalt, székeket, két szekrényt, némi konyhabútort.

– Nem is panaszkodnék én, – vélte Hadházy Pista – csak ez a kilátástalanság a borzasztó! Mi lehet itt a maximális siker? Hogy a szűkös megélhetést éppen csak biztosító nevetségesen kicsi munkabérért dolgozom, amíg meg nem szakadok bele...? És mi lesz a gyermekeimmel? A fiam egy év múlva bevégzi a nyolc általánost. Aztán nincs tovább. Mert azt megmondta már előre az igazgató, hogy középiskolai felvételről ne is álmodjak. Szóval a nyolc általános után a fiam elmehet a téeszcsébe krumplit kapálni, meg ganét hordani. És a lányom...? Edina menjen el tehenet fejni, vagy tyúkot ültetni? Megverte az isten ezt a kilátástalan, nyomorult életet...!

– Nem szabad így elkeseredni! Hát nem látod, hogy mennyit enyhült a helyzet csak egy év alatt is? És még mennyit fog változni, amíg a gyerekeid kikerülnek az életbe...!

– Hát bizonyos változások tényleg vannak. Mondd, igaz, hogy valami fő ávóst letartóztattak, sőt talán már el is ítéltek?

– Igen. Péter Gábort, az Államvédelmi hatóság volt vezetőjét életfogytiglani börtönre ítélték.

– Ezt miért kapta? Mi volt a bűne?

– Pontosan nem lehet tudni. Azt mondják, hogy a „törvényesség megsértéséért". Ezzel kapcsolatban Rajk László volt miniszter, valamint más pártfunkcionáriusok ellen koholt vádak konstruálását, hamis bizonyítékok szerkesztését emlegetik...

– No azt gondolom, hogy nem Hadházy Istvánék és más hozzáhasonlók törvénytelen elhurcolása, kifosztása, megalázása miatt. Felelősségre vonásra csak olyan törvénysértésekért kerülhet sor, amelyeknek a szenvedő alanyai ebbe a klikkbe tartoznak. Erről a Rajk ügyről éppen eleget tudok! Amikor ezt a karrieristát lefogták, akkor még Budapesten laktunk, és a külföldi rádiókból mindenről részletes és pontos tájékoztatást nyerhettünk. Hatalmi harc volt ez. Rákosi Mátyás félre akarta állítani az úgynevezett „nyugati" kommunistákat. Persze a londoni rádió is sok ostobaságot mesélt. Például azt, hogy Rajk László székely-magyar. Egy frászt! Egyik volt iskolatársától tudom, hogy ezt a Rajk családot eredetileg „REICH"-nak hívták! Tisztavérű szászok! Egy percig se fájlalom Rajk-Reich úr kinyiffantását! Az viszont biztos, hogy se ez a Rajk László nevű szalón kommunista, se a többi felakasztott 20–25 párt- és kormányfunkcionárus semmiféle összesküvést nem szőtt. Hidegvérű gyilkosság volt ez. Ezért kotél járna annak a főávósnak, nem börtön!

– Ugyan, Pista, ne izgasd fel magad! – kérlelte Kati a férjét –

Beszéljünk inkább a családi dolgokról. Zénó, én úgy határoztam, hogy azt a három régi fényképet neked adom...

– Igazán?! Hogy köszönjem ezt meg neked?! Különösen az édesanyám képét...!

– Téged illetnek ezek, nem vitás. Node a Kékessy baroness esküvőjére emlékszel-e? Ahol olyan sokat táncoltál azzal az olasz hercegnővel...

– Hogyan?! Mi volt az...?

– Az esküvőn ott volt Teleki Kázmér gróf is fiatal feleségével, egy olasz pricesszel... Te azzal a 17 esztendős fejeddel úgy rácsodálkoztál a hercegnőre, hogy le se tudtad venni a szemed róla. Persze ezt ő is észrevette, a hölgyválasznál odalépett hozzád, aztán talán kétszer is körulkeringőztétek a termet. Emlékszel már?

– Emlékszem. Képzeljétek, amikor én még ingatlanközvetítéssel foglalkoztam, találkoztam Kázmér gróffal meg a feleségével. Mindketten tudtuk, éreztük, hogy találkoztunk már valahol, de azt hittük, hogy csak a fantázia játszik velünk. No aztán végül is Telekiék diszszidáltak.

– Mindig ilyen disznó szerencséje volt Kázmérnak! – bosszankodott Hadházy Pista.

XVI. fejezet

A vágóhíd 1954 évi beruházásai közül a helyi építőipari vállalat csak a hűtőház építését vállalta el. A többi építési munkát nem. Szakács Józsi nagy gondban volt.

Március vége felé Hartmann elvtárs, a megyei tanács élelmiszeripari osztályának vezetője kinn járt a vágóhídon, s felszólította Seres igazgatót, hogy március 31-ig produkáljanak építési szerződést, mert ellenkező esetben elveszik a szociális épület (öltözők, mosdók, ebédlő) és az irodaház létesítésére nyitott beruházási hitelt.

Alig távozott a megyei tanács osztályvezetője Seres hivatta a beruházási előadót:

– Szakács elvtárs, ez a te dolgod! Nézz utána, és tedd rendbe az ügyet, mert én nem akarok a te meggondolatlanságod miatt gúny tárgya lenni!

Szakács lehangoltan távozott, de másnap megnyugodva tért vissza:

– Seres elvtárs, megvan a megoldás a szociális épület és az irodaház építésére!

– Tudtam én, hogy nincs itt baj. Ki vállalta a munkát?

– Én!

– Mit beszélsz...? Nem értem!

– Azt mondom, hogy mivel más megoldás nincs, saját rezsiben fogjuk végezni az építkezést! A kiviteli tervek készen vannak. Felveszünk egy technikust építésvezetőnek, veszünk fel munkásokat, kérünk anyagkiutalást, és kész!

– Fog ez menni? Munkásokat nehezen kapni!

– 5–6 napon belül lesznek munkások. Nem hiszem, hogy a vágóhídra ne jönnének szívesen az emberek. És addig is, hogy ne maradjunk veszteg, tüstént kitűzzük az épületet, és hozzá fogunk az alapok kiásásának!

– Társadalmi munkában?

– Nem arra gondoltam. Ilyenkor tavasszal kevés a vágóállat. Az emberek jobbára csak toporognak. Tulajdonképpen egy fél nap alatt elvégzik az egész napi vágási és húsfeldolgozási munkát. Hát akkor ássanak a nap második felében! Örüljenek neki, hogy napszámosnak való földmunkáért húsipari szakmunkás órabérét kapják. És emellett gondoljanak rá, hogy munkájukkal most az öltözőjük, mosdójuk, ebédlőjük mielőbbi megvalósulását segítik elő.

– Teringettét, fején találtad a szöget!

– És még az adminisztratív dolgozók is belesegíthetnek, ha kapnak munkaruhát! Végeredményben arról van szó, hogy dohos odúk helyett modern, tiszta irodahelyiségeket kapjanak! Például hetente egy napot adminisztratív munka helyett az építésen dolgozhatnak.

– Hallod-e, hetente egy napot én is az építésnél fogok dolgozni!

– Ezt el is várjuk tőled, Seres elvtárs. Ha mindenki részt vesz az építkezésen, akkor te sem maradhatsz ki. Bejelentheted telefonon Hartmann elvtársnak, hogy megvan a megoldás. Ha egyetért a sajátrezsis építkezéssel, akkor még ma beviszem a legfontosabb építési anyagokra vonatkozó igénybejelentést, és megyek keresni egy lógós építésztechnikust meg szakmunkásokat.

– Már mehetsz is! Hartmann elvtársat bízd csak rám!

A tervezőirodában volt egy Szilágyi nevű technikus, akinek a közelmúltban mondtak fel. Kis cingár ember volt (pajtásai általában csak szúnyogcsődörnek hívták), rendkívül tehetséges, és nagy teherbírású. Sajnos, nem tudott lemondani az italról, s magánéletében általában kaotikus, rendezetlen állapotok uralkodtak. Cigánynő volt a

felesége, aki azonban életfelfogásában sokkal gondosabb és rendesebb volt, mint színmagyar férje.

Szakács hajlandó volt Szilágyit szerződtetni, sőt hajlandó volt ahhoz is hozzájárulni, hogy az építésvezető a felvonulási épületen belül egy szoba-konyha, kamrás lakást alakítson ki magának. Így nem kell a cigánytelepen apósáéknál laknia.

Ez a Szilágyi ismert néhány jó szakmunkást, akikkel együtt szokott volt italozni, akik éppen az italozás és a fegyelmezetlenség miatt gyakran voltak állás nélkül. Szilágyi így szakmunkások felhajtásával igyekezett mielőbb érdemeket szerezni.

– Ide figyelj, Józsikám, – haverkodott azonnal – két-három nap alatt olyan 15–20 embert szedek össze neked, akik 3 nap alatt még Salamon király templomát is felépítenék! És ne törődj semmit rossz referenciákkal! Ezek az emberek már megjárták az élet iskoláját, és jobban megbecsülik magukat, mint akárhány józan életű kezdő. Ez mind olyan ember lesz, akinek arany keze van!

Szakács úgy spekulált, hogy még ha ittasság, vagy fegyelmezetlenség miatt ki is esik minden egyes embernél havonta pár munkanap, még mindig bravúrosan készen lesznek a munkával.

Délután bevitte a megyei tanácshoz az anyagigénylést, aminek az összeállításában már Szilágyinak nagy szerepe volt. Bányász Béla, az osztály beruházási előadója megsúgta:

– Még az osztály dolgozói is kimennek hozzátok egy-egy napot dolgozni. Csak már fel ne sülj ezzel a nagy vállalkozással! Most rajtad a világ szeme!

Szilágyi már másnap korán reggel a vágóhídon volt, s nyomban kitűzte az irodaépületet, amely egyben a szociális részeket is tartalmazta. Az első ásónyomot Seres emelte ki, és nyomban ásott is tovább nagy igyekezettel. A vágóhíd vezérkara követte a jó példát.

A következő napokban azután valóban kezdtek szállingózni a szakmunkások is, Szilágyi régi haverjai. De jöttek olyanok is, akiket senki se hívott, hanem csak hallottak a vágóhídon beinduló építkezésről, és sietve jöttek ajánlkozni, mivel a vágóhídat úgy nézték, hogy ott még a kiskutya is kolbászt eszik.

Hamarosan jött az anyag is. Téglát a helyi téglagyártól kaptak terven felül, cementet Lábatlanból, sódert Nyékládházáról. És külön szerencse volt, hogy a hűtőházzal kapcsolatban a megyei építőipari vállalat is ott dolgozott. Ha valamilyen építőanyag hiányzott a vágóhíd sajátrezsis építő gárdájának, de volt a magasépítő vállalat-

nak, akkor Szilágyi öreg rókái egészen biztosan megszerezték az anyagot. Ha viszont a magasépítőnek hiányzott valami, de volt a sajátrezsis részlegnek, Szilágyiék hunytak szemet annak láttán, hogy a magasépítő vállalat emberei dézsmálják az oltott meszet, vagy a gömbvasat. A két építő részlegnek ezt a kölcsönös segítségét hívták aztán az emberek kis „KGST"-nek.

Szakács Józsi pedig mindenütt ott volt. Kijárta, és a helyszínre szállította az anyagokat, ellenőrizte az építés időarányos előrehaladását, s nem engedte meg a legkisebb terveltérést sem. De nemegyszer az is megtörtént, hogy ledobta a jó ruháját, s a legnehezebb fizikai munkába segített bele. Ebédszünetben a munkások közé ült, beszélgetett, tréfálkozott velük. Vasárnap maga jött be locsolni a friss betont, hogy meg ne égjen. Fáradhatatlanul leleményes volt, hogy az építés naponta adódó problémáira mindig gyors, és megfelelő megoldást találjon. Boldog volt, amiért szabad teret engedtek nyughatatlan tevékenységi lázának.

XVII. fejezet

A szociális és iroda épület úgy nőtt ki a földből, mintha húzták volna. Szeptember végére mindennel készen voltak. Aztán elrendezték benne az új bútorokat, s lehívták az Országos Húsipari Igazgatóság vezetőjét a felavatásra. Akkorára az épület körül is minden tiszta volt, a járda fel volt betonozva, az utca felé elkészült a kerítés meg a kapu. Amikor a vendégek a megyei tanácstól meg a minisztérium húsipari igazgatóságától kiérkeztek, alig tudtak szóhoz jutni.

– Ez mind félév alatt épült...?! – kiáltott fel a húsipari igazgatóság vezetője – Ez lehetetlen!

Amikor már mindent bejártak, és az emeleten lévő ebédlő- és kultúrteremből tekintettek le, a Húsipar Igazgatóság vezetője talányos arccal kiáltott fel:

– Elvtársak! Én ezt az épületet nem avathatom fel!

– Miért? – kérdezte sápadtan a megyei tanács elnöke – Hiszen itt igazán a legkisebb hibát se lehet találni!

– Éppen azért nem avatom *én* fel! Ezt magának a miniszternek kell felavatnia!

Óriási volt az öröm. Olyan lelkes örömrivalgás tört ki, hogy zenegett bele a levegő. Az Igazgatóság vezetője mosolyogva jegyezte meg:

– No, ha ettől a dübörgéstől se dőlt össze az épület, akkor kiállta a próbát!

A húsipari igazgató állta a szavát. Alig tért haza, másnap már telefonon közölte a megyei tanáccsal, hogy a miniszter elvtárs a következő csütörtökön utazik majd le a vágóhíd szociális- és iroda épületének felavatására. Ötezer forint jutalmat is fog kiosztani.

Valóban a jelzett napon délelőtt 11 órakor két nagy gépkocsin megérkeztek a vágóhídra a vendégek. Az egyiken a miniszter és fővárosi munkatársai ültek, a másikon a helyi megyei tanács illetékesei. A miniszter végigjárt mindenütt, beszélt az emberekkel, vizsgálta a gépek és berendezések állapotát. Pont délben ebédszünetre berregtek mindenfelé a csengők. Mindenki összegyűlt az ebédlőben, s a miniszter szólásra emelkedett:

– Kedves Elvtársak! Elárulok vallamit. Én ma bele akartam kötni magukba! Kerestem, hogy hol van rendetlenség, szenny, hanyagság. De ilyesmit sehol se találtam, s végül is be kellett látnom, hogy ezzel a szándékommal itt felsültem. De én örülök az ilyen felsülésnek. Én tisztelettel hajlok meg az ilyen dolgozó kollektíva előtt. És hogy lássák, hogy mi a kormányzat részéről nem csak követelünk, hanem tisztelettel és köszönettel adózunk mindazoknak, akik becsülettel veszik ki a részüket a közös célok megvalósításából, kedves kötelességem, hogy a párt és a kormány köszönetét fejezzem ki a megyei tanácsnak, azon belül is az élelmiszeri osztálynak, a vágóhíd vállalat dolgozóinak és vezetőségének. Engem azzal is megbíztak, hogy a most felavatásra kerülő beruházás kivitelezésében kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyeknek kitüntetést és jutalmakat adjak át. Az illetékes szervek egyhangú véleménye szerint a vágóhíd beruházási előadójáé, Szakács József elvtársé a főérdem ezen létesítménynek ilyen gyorsasággal, ilyen kifogástalan minőségben való megvalósításáért, miért is Szakács József elvtársnak a kormányzat a munkaérdemrend bronz fokozatát juttatja. Kérem Szakács elvtársat, hogy jöjjön közelebb!

Józsi úgy érezte, hogy forog körülötte a világ. Nagyon váratlanul jött ez a magas kitüntetés. Pár pillanat múlva megszünt a szédülése, s a jelenlévők tapsa közepette a miniszter elé lépett. Az pedig feltűzte Szakács mellére a kitüntetést, és tapsolni kezdett. Aztán kezet is kellett rázni a miniszterrel, és a többi rangos vendéggel.

A vállalat igazgatója, műszaki vezetője és főkönyvelője, nem kü-

lönben Szilágyi Sándor és a legjobb építő munkások pénzjutalmat kaptak. Mindezek végeztével pedig felterítették az asztalokat, mindenki helyet foglalt, és megkezdődött az ebéd. Utána a dolgozók visszatértek a munkahelyükre, az asztalokat leszedték, letisztították és rendbe tették a felszolgálók, s a vendégek még pár órát elbeszélgettek a helyi vezetőkkel.

Este Janival elbeszélgettek, s felidézték a múlt eseményeit attól az 1947 júliusi naptól kezdve, amikor haza érkeztek a fogságból. Amikor végre lefeküdtek, Jani perceken belül elaludt. Nem úgy Józsi, akinek minden idegszála vibrált. Az egész napi feszültség nehezen engedett az erejéből. Boldogsága teljes volt. Végre csak sikerült bejutnia a tisztességes emberek sorába! A közjóért tevékenykedő emberek sorába. Ezen az úton kell tovább haladnia! Mit érdekli őt az ausztriai birtok meg a bécsi palota . . .! Ahhoz ingyen, munka nélkül jutna, mint egy sorsjegy főnyereményéhez. Silány értékű az ilyen szerencse. Ez a kitüntetés, amit ma kapott, ez az igazi boldogság! Itt az ő helye az új rendben!

XVIII. fejezet

1955 február derekán beruházási értekezlet volt az élelmiszeripari minisztérium húsipari igazgatóságán. De az értekezlet, amely délelőtt 10 órakor kezdődött, nem tartott tovább egy félóránál. Csak éppen kiosztottak egy tájékoztatót, valamint statisztikai nyomtatványokat, s ezzel félbeszakad az értekezlet. De az előadó felhívta a részvevőket, hogy délután 4-re térjenek vissza, s akkor megkapják az 1955 évre szóló beruházási és felújítási keretszámokat.

Most itt állott Szakács Jóska délelőtt 1/2 11 órakor a Tudományos Akadémia épülete előtt, és azon gondolkodott, hogy mit csináljon délután 4 óráig. Lassan indult el a Gresham palota felé, amikor valaki a karját fogva megállította.

– A vén bagoly nappal nem lát, igaz Józsika? Vagy csak elfelejtett már, és meg se ismer?

– Te jó Isten, Feldmann Marika . . .! Ezer esztendeje nem láttam . . .

– No, talán ezer esztendeje nincs még, hiszen akkor én már ezertizennyolc éves volnék. Pedig a mesében is az ezeregy *éjszaka* az érdekes, nem az ezeregy éves életkor. És a Feldmann névvel is téved, mert mi a nevünket már tavaly Fogolyra magyarosítottuk. Szóval úgy

nézzen rám, hogy a maga Foglya vagyok... No, nem rabja, csak Foglya. Tudja, karácsonykor otthon voltam, és hallottam, hogy maga kiváló dolgozó, afféle sztahanovista lett, meg munkaérdemrendet is kapott... De várjunk! Nincs kedve beülni itt a Greshambe? Csak meginnánk egy feketét, és kényelmesebben beszélgetnénk egy kicsit. Nos, vén bagoly?

– Egyetértek! Gyerünk be!

Bementek, és helyet foglaltak az egyik asztalnál. A helyiség ebben a délelőtti órában még csak gyéren volt benépesedve. Elég hamar megkapták a kávét a hozzátartozó pohár vizzel. A lány amerikai Philip Morris cigarettával kínálkozott:

– Egy nagybátyám künn él New Yorkban. Ügyvéd. Ne féljen, nem disszidens. Még 1940 tavaszán hagyta el az országot. Ez a bácsikám szokott nekünk IKKA csomagokat küldeni, s benne amerikai cigarettát is. Mondja már, maga végképp ott akar berozsdálni abban a kis városban? Nincsenek magához illő nagyvonalú tervei?

– Tudja, én jól érzem magam ott ahol vagyok, ahol ismernek, sőt meg is becsülnek.

– Ez szürke, kis embereknek való program. Nem illik magához. Erős egyéniségek belevágnak a kockázatos vállalkozásokba is. Aki nem mer, nem nyer!

– Mindezt mire érti?

– Hát ide figyeljen! Ha én készen vagyok, elmegyek meglátogani a nagybátyámat. Már megígérte, hogy küld nekem affidavit-ot[1] Aztán majd elfelejtek hazajönni... Van eszem, van akaraterőm. Biztosan érvényesülni fogok, és sok pénzt keresek majd. Mert akármit is beszélnek a filozófusok arról, hogy a pénz nem boldogít, én szerintem mégis a pénz játszik legnagyobb szerepet a boldogságban. Akinek pénze van, az sok mindent meg tud szerezni magának, ami örömet okoz.

– Nem gondolja azért mégis, hogy a pénznél többet jelent a jó egészség, a tiszta lelkiismeret, a harmónikus emberi kapcsolatok, stb. stb.

– Nem. Nem gondolom. Ha történetesen beteg vagyok, jó pénzért segítenek rajtam az orvosok. Pénz nélkül meg dögrovásra kerülhetek. Ha valamit tévedtem, rossz fát tettem a tűzre, jó pénzért az ügyvédek rendbe teszik a szénámat. Pénz nélkül meg várhatom, hogy nyakon

1. Az Egyesült Államokban szokásos esku alatti nyilatkozat, a kiérkezőkről való gondoskodással kapcsolatban.

csípnek, és esetleg becsuknak. És a harmónikus emberi kapcsolatok...? Jómódú embernek mindig zökkenőmentesebbek a kapcsolatai, mint a szűkölködőké. Mondja, magának nem volna kedve kicsit nyugatabbra költözni? Magának olyan arisztokratikus arcéle van, magabiztos a fellépése, tudom, hogy több nyelven beszél, kitűnő kereskedelmi *érzéke van.* Mi hiányzik hát ahhoz, hogy karriert csináljon... például Amerikában?

– Bocsásson meg, Marika, egy ismerőst látok kijönni a Tudományos Akadémia épületéből. Nagyon örültem a találkozásnak. Itt hagyok tíz forintot a számlára, legyen szíves, rendezze a tartozásomat! Kezét csókolom!

Szakács rohant kifelé, és szinte az ajtó előtt kapta el Halasy Bandit, aki lefelé haladt a József Attila út irányában.

– Sztoj! Hová igyekszik tovaris Halasy?

– Józsikám, te vagy az?! Micsoda szerencse! Sokat gondolok rád, és régen szerettem volna találkozni veled. Merre mész?

– Csak lődörgök. Négy óráig szabad vagyok.

– Akkor gyere, tarts velem! Mi van veled, Józsi? Még mindig ingatlanközvetítéssel foglalkozol?

– Már rég abbahagytam az ügynökösködést. Tudod még 1951-ben bevonták az összes maszek ingatlanközvetítési engedélyt, így az én társamét is. Jó darabig állás nélkül lődörögtem, végül aztán nagy nehezen a vágóhídhoz kerültem. Egészen lenn kellett kezdenem, de aztán csak sikerült felkapaszkodnom. Most már értékesítési vezető meg beruházási előadó is vagyok. Kaptam már egy „Élelmiszeripar kiváló dolgozója" kitüntetést meg egy III. osztályú munkaérdemrendet is.

– Remek. Örülök a szerencsédnek! Nincs többé problémád...

– Hát ahogy vesszük. Alapjában véve helyeslem a kormányzati célkitűzéseket, néha azonban elbizonytalankodom. Képzeld, az előbb beültünk a Greshambe egy lánnyal, aki évekkel ezelőtt dolgozott nálunk pár hónapot. Egy jómódú, nagypolgári család lánya. Azt mondja, hogy mihelyt elvégzi az egyetemet, elmegy nyugatra. Nekem is ezt tanácsolta.

– Szamárság! Ahogy mondod, jól alakul a helyzeted. Ha meg kimennél nyugatra, ott állnál megfürödve, egy huncut vas nélkül. Hát mi lenne ott veled?

– No, nem egészen így állnak a dolgok. Amiről most fogok szólni, az szigorúan bizalmas közlés. Te vagy a második, akinek egyáltalá-

ban beszélek róla. Ide figyelj! Nekem tekintélyes birtokom van Felső-Ausztriában és szép kis palotám Bécsben!

– Mid van neked Ausztriában?!

– Birtokom és palotám. Amint mondtam. Légy nyugodt, nem bolondultam meg. Mert – hogy világosan láss – megtudtam az eredeti kilétemet. Visszatért az emlékezetem! Egészen véletlenül összetalálkoztam egyetlen unokatestvéremmel. Ez volt az első lökés, amit azután nyomon követett lépésről lépésre a teljes emlékezőképesség visszatérése.

– Nyolc-tízéves totális amnézia után visszakaptad az emlékezetedet?! Fantasztikus!

– És most figyelj ide: az én valódi nevem báró Somlyay Zénó!

– Micsoda? Zénó?! Akkor már kezdem érteni a hosszú amnéziát! Az emlékezetvesztőket rendszerint az eredeti keresztnevük hallása vezeti vissza korábbi életüknek tudatához. István, László, Mihály, Sándor, stb. olyan nevek, amelyek sűrűn előfordulnak. Az ilyen névre hallgató személyek sűrűn hallják említeni a nevüket, s ez megindítja az emlékezés folyamatát. De a Zénó név nyilván sohasem hangzott el a közeledben. Nagyon érdekes. Érdemes volna erről egy publikációt összeállítani...

– Nos, apám, anyám nem él, testvérem nincs. Volt egy nem megvetendő birtokunk Szilágysomlyón, és 1942-ben örököltem a nagynénémtől egy birtokot Felső-Ausztriában, meg egy palotát Bécsben. De a háborús események, majd meg a fogság és legfőképp az emlékezetvesztés miatt nem tudtam intézkedni. Ma meg már nem is tudom, hogy mit csináljak. Természetes, hogy ennek a nagy vagyonnak rendkívüli vonzó ereje van. De máskor meg úgy érzem, hogy itt elindultam egy olyan úton, amelyen haladva embertársaim tiszteletét és megbecsülését érdemlem ki...

– Meg aztán nem is igen tudsz kijutni Ausztriába. Útlevelet aligha kapsz, tiltott határátlépést megkísérelni meg szerfelett kockázatos! Persze kiutazás nélkül is tehetnél lépéseket az örökség megszerzésére, de a te neved itt jelenleg nem báró Somlyay Zénó, hanem Szakács József és az azonosságot bizonyítani nem volna könnyű, és nem is volna pillanatnyilag tanácsos...

– No jó. Hagyjuk ezt. Beszéljünk valami másról. Veled mi van? Hol dolgozol?

– A Rókus kórházban vagyok belgyógyász. Már letettem a szakvizsgát.

– Látom, hogy gyűrű nincs, tehát még nem nősültél meg.

– Úgy látom, hogy te sem ... Egyébként most benn voltam a tudományos Akadémián, hogy anyagot gyűjtsek a kandidátusi disszertációmhoz. Most pedig megyek vissza a Rókus kórházba. Így hát nincs túlsok időnk a beszélgetésre. De ha máskor jössz fel Budapestre, intézd úgy, hogy fenn maradjál egy éjszakára a fővárosban. Nálam jól elalhatsz. Akkor este elmehetnénk megnézni valami jó színi előadást, meg elmehetnénk vacsorázni egy zenés étterembe. Te most merre tartasz?

– Hát most elkísérlek a Rókusig, aztán meg majd kitalálok még valamit, hogy eltöltsem az időt délután 4 óráig, amikorra vissza kell mennem a minisztériumba.

Így is történt minden. Elkísérte Halasy Bandit a Rókus kórházig. Aztán a Corvin áruház kirakatainál bámészkodott, míg végre eszébe jutott valami: elmegy meglátogatni a papot: Keresztfalvy Jánost. Ezekenek a papoknak mindenféle bizalmas összeköttetéseik vannak a határokon keresztül és túl. Hátha meg lehetne tudni az ő révén valamit arról az ausztriai örökségről ...? Elővette a múlt alkalommal kapott névjegyet és nézegette. Kereszfalvy János, doctor theologiae ... hittudományi doktor. A Mária utcában lakik. Az itt van, nem messze.

Hamar megtalálta a szóbanforgó bérházat. Földszint 2. szám alatt lakik albérletben a pap. Az ajtón kis tábla áll: Bauer Kálmánné. És íme a csengő gombja mellé ki van téve egy névjegy is: Dr. Keresztfalvy János. Szakács csöngetett. Egy percig se várt, amikor benn lépések hangzottak, majd kinyílt az ajtó, és ott állt derűs mosolyával az exjezsuita.

– Szervusz, szervusz, szeretve tisztelt barátom! Ejnye de megörvendeztettél ezzel a látogatással! Gyere, kerülj beljebb. Egy kissé még hűvös lesz nálam, mert éjszaka alaposan kihűl a szoba. Ez a februári hideg kiszívja a szoba melegét. Még csak egy negyed órája, hogy begyújtottam.

Bementek a szobába, és letelepedtek a kis dohányzó asztal mellé. A szobában meglátszott, hogy pap lakik benne. A falon az ágy felett nagy fekete kereszt, rajta hófehér gipsz korpusz, a szenvedő megváltó teste. Az éjjeli szekrényen breviárium fekete vászon kötésben. A könyves polcon ó- és újszövetségi biblia, kis alakú misszále, azaz misekönyv, „Harmonia sacra" nevű énekeskönyv, Papinitól „Jézus élete", Kempis Tamástól „Krisztus követése", dr. Tóth Tihamér összes művei világoskék vászon kötésben.

– Különös kéréssel jöttem hozzád, öregem! – kezdte Józsi – Említetted, hogy a plébánosodnak vannak bizonyos külföldi egyházi kapcsolatai. Én nagyon szeretnék megtudni valamit egy bizonyos ausztriai hagyatékról. Mondd, nem volna lehetséges a ti osztrák paptestvéreiteken keresztül valami tájékoztatást kapni?

– Hát... elvileg nem kizárt. Miről volna szó?

– Van nekem egy testi, lelki jóbarátom. Egy bizonyos báró Somlyay Zénó nevű szilágysági fiú. Előadása szerint volt neki egy bizonyos Somlyay Amália nevű nagynénje, aki egy Tiefenau-Anesini grófhoz ment feleségül. A gróf gazdag ember volt. Nagy birtoka volt Felső-Ausztriában, és egy szép palotája Bécsben. Ezt – mivel gyermekük nem volt – Somlyay Amália örökölte meg. Aztán a háború alatt meghalt Somlyay Amália bárónő is, és Zénó barátom kellett hogy örököljön mindent. De a mai viszonyok között nehéz ilyesmi után hivatalosan kutatni. A bárósággal ma már nem szokás dicsekedni. Viszont valahogyan mégis szeretné megtudni, hogy létezik-e ez az örökség? Hátha valamiféle hitbizományról van szó, amit külföldi nem örökölhet? Hátha előkerültek valamilyen Tiefenau-Anesini leszármazók, s ők lettek az örökösök... Érted, úgye?

– Mindent értek, – mondta a pap, és aranykeretes pápaszemén keresztül biztatólag mosolygott Józsira – Írj fel mindent egy papírra, aztán majd megpróbálok valamit csinálni. De arra elkészülhetsz, hogy pár év is beletelhetik, amíg pontos felvilágosítást kapsz!

XIX. fejezet

A vágóhíd üzemi bizottsága ez évben is kapott bizonyos számú beutalást az országos szakszervezeti központtól. Többek között Zebegénybe a volt Dreher kastélyba is volt két beutaló: egy kétágyas szoba meg egy egyágyas szoba. A vágóhíd dolgozói nem nagyon kapkodtak a beutalók után. Az egyszerű ember otthon tölti a szabadságát, a ház körül tesz-vesz.

Kelemen Jani megkérdezte, hogy a kétágyas szobára szóló beutalót megkaphatja-e maga és a húga részére? Amikor közölték, hogy ennek nincsen akadálya, csak éppen Mari után, aki nem szakszervezeti tag, magasabb térítést kell fizetni, Jani azonnal befizette a páros beutaló árát. Aztán Szakács Józsit kezdte gyúrni, hogy ő meg vegye igénybe az egyágyas szobát. Némi habozás után a jóbarát szót is fo-

gadott. De túlzott kötelességtudása majdnem meghiúsította az üdülést.

Auguszus 10-én kellett Zebegénybe utazni, s agusztus 9-én este nyolckor még benn ült a vágóhídon. Különböző jelentéseket és kimutatásokat állított össze. Ezek ugyan nem voltak esedékesek a legközelebbi napokban, de mindenesetre a távolléte alatt esedékesek lesznek, s Józsi attól félt, hogy távollétében egyáltalán nem, vagy hibásan állítják össze a jelentéseket. És most kétségbeesetten látta, hogy ma este már sehogyan se lesz készen. Már döntött is magában, hogy nem utazik másnap Janiékkal, hanem csak majd egy-két nappal később. Pedig félt, hogy ha most nem utazik, esetleg az egész üdülésből nem lesz semmi. Ekkor toppant be Seres elvtárs, aki kugli játszmából volt hazatérőben...

– Mit csinálsz itt, Jóska? – kérdezte bosszankodva – Fél négyig tart a munkaidő, és fekete túlórát nem engedek meg senkinek!

– Bocsánat, megyek már...! – szabadkozott mosolyogva – Úgy volt, hogy holnap reggel utazom Zebegénybe üdülni, s meg akartam csinálni azokat a kimutatásokat, amelyek távollétem alatt lesznek esedékesek. De már lemondtam a holnapi utazásról. Majd egy-két nappal később megyek, s így holnap előkészíthetem még a dolgokat.

– Miről mondtál le?! – kérdezte az igazgató most már mérgesen – A holnapi elutazásról?! Azt szeretném én látni! Szabadságod ideje alatt ide be nem teszed a lábad! Úgy éljek, hogy nem engedlek be holnaptól kezdve két héten át a vágóhíd területére! No, gyerünk kifelé! Ha holnap reggel el nem utazol, összeakasztjuk a bajuszt!

Seres maga dobálta be a papírokat a Szakács asztalfiókjába, aztán saját kezüleg tolta ki az értékesítési és beruházási ügyek intézőjét a szobából, s karonfogva kísérte a kapuhoz.

– Mózes bácsi! – szólt a kapusnak – Ha Szakács elvtársat beengedi holnap, a szemem elé ne kerüljön többé! Szakács szabadságon van holnaptól kezdve két hétig. Aki pedig szabadságon van, az ide be nem teheti a lábát! Ezt a szigorú utasítást adja tovább a többi kapusnak is!

Így került sor Szakács Józsi üdülésére. Szép meleg nap volt augusztus 10-én. A „hármas fogat" egy üres fülkébe telepedett be. Tréfálkoztak, terveikről beszélgettek. Aztán lassanként kimerült minden téma.

– Józsi, hoztál valami jó könyvet olvasni? – kérdezte odavetőleg Mari.

– Ott vannak az aktatáskában. Vedd ki akármelyiket, ha olvasni akarsz.

Mari levette az aktatáskát, és kivette belőle azt a művészettörténeti könyvet, amelyet vagy öt esztendővel ezelőtt Jani vett Jóskának karácsonyi ajándékul, s amelyben Józsi szívesen lapozgatott mindenkor. Mari most visszatette az aktatáskát a fej feletti hálóba, aztán nézegetni kezdte a könyv képeit, ábráit. Ide-oda lapozgatott, majd egyszer csak harsányan felkiáltott:

– Ez te vagy Józsi! Ez te vagy! Honnan van ez a kép? Miért nem mutattad eddig?!

Kezében tartotta a kis amatőr fényképet, rajta a 16 esztendős Somlyay Zénóval vadász ruhában, kezében kétcsövű puskával, lábát a vadkan nyakára téve.

Jóska nagyokat nyelt zavarában, és köhintett párszor, de szólni nem tudott. Mari pedig folytatta:

– Jóska, te mindig azt mondtad, hogy nem tudsz a régi életedről semmit. Hát ez a kép?

Jani felcsattanva nevetett:

– Puff neki, most benne vagy nyakig. Ha nem akarod, én nem szólok egy árva szót se, de azt hiszem, hogy legjobb lesz mindent elmondani! Mari úgy se hagy neked békét, ameddig be nem vallottál mindent...

– Miről beszéltek? Ne vacakoljatok már! No..., Jóska! – bal kezével belekarolt Szakácsba, jobb kezével pedig elébe tartotta a fényképet – mi van ezzel a fényképpel?

Józsi megtört:

– Igen, Mari, ez én vagyok. Ezt a képet én az egyetlen unokatestvéremtől kaptam, akivel pár évvel ezelőtt egészen véletlenül összetalálkoztunk, s ő felébresztette az emlékezőképességemet.

– Akkor már tudod, hogy ki voltál? Beszélj már, minden szót harapófogóval kell kihúzni belőled!

Józsi egyszer-kétszer a torkát köszörülte, de csak nem kezdett beszélni. Végre lemondóan legyintett:

– Mondd el te Jani!

– Jóska nagyúri családból származik. Igazi neve báró Somlyay Zénó!

– Micsoda? Zénó...?!

– Igen. Ez egy olyan úri keresztnév... Apja, anyja nem él, testvérei nincsenek. Odaát Erdélyben nagybirtoka volt...

– Te, Mari! –szólalt meg újra Somlyay-Szakács – Nagyon szépen megkérlek, hogy ezt el ne mondd senkinek. Ha az én származásomról a hatóságok értesülnének, abból nagy baj származhatna.

Mari ünnepélyes arcot vágott:

– Becsületszavamra nem szólok senkinek! De írtó jó pofa vagy ezen a képen! Mondd..., izé..., azért mi tovább tegeződhetünk?

– Azt hiszem, hogy a mi kapcsolatunk független az én származásomtól...

– Hát meg kell vallanom, nem is tudnék magázódni veled. És most ez a másik kép...? Ki ez a csodálatos, előkelő tartású, karcsú hölgy? Csak nem az édesanyád?

– De az... – mondta Zénó megilletődve.

–Olyan az édesanyád, mint egy igazi királynő a mesékben – nézegette tovább Mari a képet – olyan, mint a szépség és jóság megtestesulése...

– Köszönöm, Mari, ezeket a szép szavakat.

– Még egy kérdést engedj meg! Ez a harmadik kép micsoda? Talán a házatok, ahol felnőttél?

– Úgy van, ez volt a családi kúria Szilágysomlyón. Majd lehet, hogy egyszer beszélünk erről. Jelenleg azonban legjobb, ha ezeket a szellemeket visszaparancsoljuk a rejtekhelyükre!

Ezzel visszatette a három fényképet a levélborítékba, és – most már fokozott óvatossággal – le is ragasztotta a borítékot.

Délre Zebegénybe ért a vonat. Gyorsan leszálltak a kis állomáson. A vaspálya felett egy gyalogjáró híd ívelt át. Jani megkérdezte az ügyeletes vasutast:

– Tessék mondani, hogyan jutunk át az üdülőbe, a volt Dreher kastélyba?

– Itt menjenek le a töltésről, aztán jobbra tartsanak. El se lehet téveszteni.

Valóban, öt perc alatt ott voltak az üdülőnél. A Kellemen testvérek az emeleten kaptak egy kétágyas szobát, Jóska meg a földszinten egy egyágyast. Hamar kipakoltak, és az ebédlőben találkoztak újra. Az ablakok nyitva voltak, s kívülről kerti virágok illatát hajtotta be a szellő. Olyan idillikus volt a környezet, hogy Somlyay Zénó visszaképzelte magát a régmúltba, amikor nyaranta otthon töltötte a vakációt, s kint a kertben ebédeltek.

Ebéd után kirándulásra mentek a közvetlen környéken. Lekopott köveken ugráló, csobogó kis patak mentén mentek felfelé a lankás

domboldalon. Lassacskán felértek a dombtetőre. Innen látni lehetett a szomszédos hegyeket: a Csóványost, a Nagy Kevélyt meg az Istállós tetőt. Mélyen alattuk úttörő fiúk, lányok vidám kacagása, dalolása hallatszott.

– Ezek a boldogok, ezek az apró emberek . . .! – mondta Szakács – Milyen jó érzés az, amikor az ember még semmit se tud haragról, gyűlöletről, áskálódásról . . . A gyermekek tiszta, ártatlan öröme a legszebb öröm.

Kisvártatva Mari szólalt meg:

– Én is nagyon szeretném, ha majd egyszer szép, egészséges, vidám gyermekeim lennének . . . Minél több! Az olyan boldogság volna.

Jóska halkan, elmélázva bonyolította tovább a témát:

– Az élet értelmének beteljesülése, ha egy férfi és egy nő élete felbonthatatlanul egybekapcsolódik. És ha a fenntartás nélküli odaadásból egészséges, szép gyermekek születnek, hogy tovább vigyék az életet, amely felmérhetetlen időtávolságból érkezik el hozzánk, és felmérhetetlen időtávolságra megy, hömpölyög tovább gyermekeinken keresztül.

A társaság gondolatokba merülve ballagott lefelé a hegyháton.

Másnap pihenő nap volt, de a rákövetkező napon az üdülő összes lakói számára közös kirándulást szerveztek Törökmezőre. Kellemes élmény egy ilyen kirándulás a börzsönyi dombvidéken. Virágot szedtek, énekeltek. Még az idősebbek is derűs arccal mosolyogtak egymásra. Szakács Józsi úgy érezte, mintha már hosszú idő telt volna el attól a naptól, amikor elindultak üdülni. Kelemen Jani is igen jól érezte magát:

– Magamfajta munkásember a múltban soha nem járt üdülni. Ma meg úgy pihenek, szórakozok, mintha tőkepénzes volnék . . .

Minden napnak megvolt a maga kedves élménye. Egyszer elmentek csónakázni a Dunára, máskor fürödtek. Egy szép napon az egész üdülő társaság elment Visegrádra. Megnézték Mátyás király palotájának maradványait, meg a Salamon tornyát, és fenn a fellegvárat. Több ízben volt közös esti program is, amikor az üdülők közösen társasjátékot játszottak, vagy táncoltak.

Két nappal a hazatérés előtt Józsiék hármasban még egyszer kirándultak a visegrádi fellegvárba. Reggel indultak el, és délre haza akartak érni, hogy el ne mulasszák az ebédidőt. Így hát kicsit siettek. Egyszer csak Jani felsziszszent, és keserves arcot vágva megállt.

– Mi az? Mi történt? – érdeklődött riadtan Józsi.

– A fene egye meg, valami nagy kavicsra léptem, aztán lecsúszott, és kibicsaklott a lábam... Jól nézek most ki! Ti menjetek előre, hogy le ne késsétek az ebédet, én meg majd lassan hazavánszorgok...

– Szó se lehet róla, hogy itt hagyjunk! Feküdj le itt az út mellett a gyepre, nézzük meg a bokádat!

Jani a húga meg Józsi segítségével is alig tudott mozogni. Nagyon fájt a lába. Semmi kétség: kificamodott a bokája! Belekaroltak két oldalról, s úgy csoszogtak lassan hazafelé. Persze már lekésték az ebédet, de azzal most senki se törődött. Orvost hívtak, aki megvizsgálta a fájdalmas bokát, és kiadta az ukázt:

– Legalább 24, de esetleg 36 órát is ágyban kell feküdni! Tegyenek a bokára langyos vizes, ecetes borogatást. Fő hogy egyelőre ra ne lépjen a jobb lábára!

Janit levetkeztették, lefektették. Akkor a beteg megszólalt:

– Ide figyeljetek! Így hát akkor holnap ketten mentek kirándulni. Tegyetek ide nekem az ágy mellé egy széket, rá egy lavór vizet. A többit én majd elintézem. Holnap lesz az üdülés utolsó napja. Holnapután már indulunk hazafelé. Használjátok hát ki a holnapi napot!

– No, jó, én nem bánom, – engedett Mari – de legfeljebb csak délelőtt. Ebédre hazajövünk.

Másnap reggel Mariék elbúcsúztak Janitól, és elindultak egy erdei ösvényen felfelé a hegyoldalon. Nem siettek, lassan mentek. Néha egymásra néztek, mosolyogtak, de nem szólt egyikük sem. Aztán Józsi kinyújtotta a jobb kezét, és megfogta Mari baljét. A lány rámosolygott, és nem ellenkezett. Kéz a kézben lógatták a karjukat, és úgy érezték, hogy nagyon jó dolog így egymás mellett járni az utat. Vagy öt perc múlva Józsi egy kis tisztáson megállt. Nagy elhatározás fűtötte:

– Mari, valamit tisztáznunk kell, mielőtt tovább mennénk!

– Tessék...!

– Mondd, akarsz-e a feleségem lenni?

– Akarok! – jelentette ki gyorsan és határozottan Mari.

Erre mindketten felszabadultan elnevették magukat. Józsi folytatta:

– Fontold meg jól! Pár hónap múlva már 34 éves leszek!

– Én meg már 22 éves vagyok! Ne törődj ezzel! És most mi következik?

– ?!

– Hát hogy kapok egy csókot!

Jóska felnevetett, magához ölelte szorosan a lányt, és hosszan, szenvedélyesen megcsókolta.

– Elég! Megfulladok! – panaszkodott boldogan Mari, majd amikor Józsi elengedte, hirtelen futásnak eredt: – Fogjál meg, ha tudsz!

Józsi utána iramodott, pár pillanat múlva utólérte, ölébe kapta a lányt, és úgy vitte tovább az úton magához szorítva, és az arcát, szemét, száját csókolgatva.

– Ugye erre se gondoltál, hogy egy ilyen öreg legény lesz a kérőd?

– Hát hogy ilyen sokáig elhúzod a dolgot, arra tényleg nem gondoltam. De hogy te leszel a párom, azt biztosan tudtam az első pillanatban, amikor megláttalak.

– Az első pillanatban?! De hiszen annak már nyolc éve, és akkor te még csak tizennégy éves voltál!

– Mindegy. Amikor ti Janival megérkeztetek a fogságból, és megláttalak a fényes szőke hajaddal meg azzal a hetyke kis bajusszal . . ., hát úgy éreztem, hogy most élem át azt a bizonyos „szerelmet az első pillantásra", amiről különben éppen akkor olvastam egy kopott régi regényben. Szóval akkor muszáj volt nyomban odamenni, és egy puszit adni az arcodra . . .

– Hát nem Janival tévesztettél össze engem?

– Már hogy tévesztettelek volna össze!

– Nahát . . .!

– Én mindig úgy éreztem, hogy minket egymásnak teremtett az isten, ahogyan azt a régi öregek mondani szokták. Tudtam, láttam, hogy én is tetszem neked, de . . . nem nyílt szóra a szád!

– Igazad van, Mari. Te az első pillanattól kezdve nagyon tetszettél nekem, de erős gátlásaim voltak. Tudod már a több, mint tizenegy éves korkülönbség is erősen zavart. Gondoltam, hogy ha egyszer udvarolni kezdek neked, s ha . . . többet akarok kapni, mint kölcsönös szinpátián alapuló jópajtásságot, azzal esetleg elrontom annak a lehetőségét, hogy korban jobban hozzádillő fiúk közül válasszál ki magadnak valakit . . .

– Fütyültem mindig a velem egykorú fiúk sületlen bókjaira!

– Lassanként én is megéreztem, hogy talán nem hozok bajt rád, ha megpróbálom összekapcsolni a kettőnk sorsát. De akkor meg egy másik esemény zavarta meg a nyugodt elhatározást. Összetalálkoztam az unokatestvéremmel, és megtudtam, hogy engem báró titulus illet meg. Arra kellett gondolnom, hogy benned az iskolai nevelés eredményeként előítéletek alakultak ki a régi úri osztály tagjaival

szemben. De arra is kellett gondolnom, hogy egy „báró" férj súlyos terhet is jelenthet. Hátha jön egy újabb kitelepítés, s akkor énmiattam kelljen neked is szenvedned?! De a viszonyok folytonosan enyhülnek, és mivel te is ott a vonaton semmi megütközést nem mutattál a származásom miatt, hogy olyan kedvesen és szeretettel nyilatkoztál az édesanyámról..., mindez olaj volt a tűzre. Aztán ez alatt a közel két hét alatt még fokozottabban meggyőződtem róla, hogy veled nagyon szép lenne az élet, nélküled nagyon sivár... No, és mindehhez járult a sorsnak ez a váratlan ajándéka, hogy most zavartalan kettesben járhatunk-kelhetünk itt a szabad természet tündérkertjében... Hát, szóval így történt!

Mari pár pillanatnyi hallgatás után elérzékenyedve nézett fel Józsira:

– Nagyon szépeket mondtál. Köszönöm szépen.

– Mikor tartjuk az esküvőt? – érdeklődött mohón Jóska.

– Hát ezt még meg kell beszélnünk! Én úgy szeretlek Téged, hogy jobban nem lehet. Még se szeretnék gyors esküvőt. Tudod, én már gimnazista koromban nagyon vágytam rá, hogy diploma legyen a kezemben, hogy ezen a téren is teljes értékű ember legyek. Nem szeretném hát semmi esetre sem félbeszakítani az egyetemi tanulmányaimat. Az pedig két hónap híján még két esztendő! Lehetetlen volna, hogy eskü után mi egymástól távol éljünk, és jóformán csak a szünidőben találkozhassunk egymással. Nekem van egy elképzelésem. Ez a mai kölcsönös eljárkezésünk legyen a kettőnk titka. Gyűrűkre se gondoljál egyelőre. Majd úgy egy év, vagy másfél év múlva megtartjuk a nyilvános eljegyzést, a gyűrűváltást, és ha majd a diploma a kezemben van, másnap már mehetünk az oltár elé... illetve az anyakönyvvezető elé. No, ne lógasd az orrodat! Te várakoztattál engem nyolc évig, hát most meg én várakoztatlak meg még két évig. Legalább átéljük azt a boldogságot is, amit akkor érez az ember, ha vár valami jóra, valami szépre. Én majd írok neked sűrűn. Talán hetente kétszer is. És te is írsz majd nekem sűrűn. Ha meg feljössz Budapestre, előre értesítesz, és majd elmegyünk a Margitszigetre, vagy a Zugligetbe, és sétálunk, tervezgetünk. Néha elmegyünk egy kis moziba, ahol csókolózhatunk is!

– Csak azután rám ne unjál a két esztendő alatt...!

Elindultak tovább fölfelé az úton. Ismét egymás kezét fogták, és boldogan, némán lépegettek. A környékbeli legmagasabb csúcsra

másztak fel. Ott leültek a kopasz kövekre, és bámultak le a mélybe, a tóvá szélesedő Dunára. Aprónak látszó hajók úsztak a vízen, s valahonnan messziről odahallatszott egy mozdony füttye.

XX. fejezet

Pár nap múlva Mari visszautazott Pestre. Most sűrűbben jöttek a levelek, mint régen, és a nagy borítékban rendszeresen volt egy kisebb, leragasztott boríték is Józsinak címezve. Kelemen néni ezt némi fejcsóválással vette tudomásul, de azért örült is neki. Végül december 19-én hazaérkezett Mari téli szünetre. Kelemenné hamarjában tyúkot sütött vacsorára tört burgonyával meg céklával. Termelői bort is vettek egy fonott üveggel. Derűs, nyugodt, bizakodó volt a hangulat. Már túl voltak a vacsorán, és csak almát majszoltak, amikor Mari pajkos mosollyal Józsira nézett, és kijelentette:

– Nekem meg kérőm akadt...

– Ne mondd! Igazán? – kérdezte az anyja.

– Igazán, igazán. Egy tiszántúli fiú. Mezőtúrra való. A szülei téeszcsében dolgoznak. Ez a fiú is biológiát meg földrajzot tanul, mint én.

– És mit válaszoltál neki? – Kérdezte Jani szemmelláthatóan rosszallással.

– Nemet mondtam. A fiú egy évvel fiatalabb nálam. Tudjátok, hogy én az egyéves kereskedelmi szaktanfolyam miatt veszítettem egy évet. Így legtöbb évfolyamtársamnál egy évvel idősebb vagyok.

– És csak a korkülönbség miatt mondtál neki nemet? – faggatta tovább a bátyja – Egyébként szeretted volna?

– Egyébként se szerettem volna.

– Mi volt a hibája?

– Tudom is én... Talán az, hogy nem volt benne nagyvonalúság. Nekünk lányoknak imponál, ha a férfiakban van bizonyos öntudatos határozottság, kiállás... – Mari gyöngéd mosollyal Józsira nézett – De egyébként is nagyon nehéz ezt megmagyarázni. Néha valaki az első pillanatra megtetszik, s az ember lánya úgy érzi, hogy ez az egy kell, és senki más. Viszont máskor lehet valaki szép is, okos is, figyelmes is, és... még se kell!

– Te tudod, lányom, – vélte az anyja – Mindenesetre nagyon rossz lett volna, ha elmentél volna oda az isten háta mögé Mezőtúrra.

Másfél év múlva itt fogsz tanítani, és majd akad neked kérőd itt helyben is, hiszen régen is mindig úgy mondottad...

– Hát remélem is! – hagyta helyben Mari, és ismét pajkos mosollyal Józsira nézett.

XXI. fejezet

Józsi egyedül maradván mind gyakrabban járt ki Hadházyékhoz Kati férje akkor már nap, mint nap a Szabad Európa rádiót hallgatta, és állandóan növekvő derűlátással nézett a jövő elé. Hosszan és részletesen kommentálta például a Szovjetunió kommunista pártja XX. kongresszusának eseményeit:

– No, Hruscsov jól lerántotta a leplet az egész társaságról! Szörnyűségek sülnek ki Sztálinról, akinek a születésnapján pár évvel ezelőtt még úgy gazsulált Rákosi, hogy „Sztálin elvtársat kezdik már Magyarországon is atyuskaként emlegetni..." Emlegette a nyavalya! Már akkor is sok mindent sejtettünk, de ma meg már tisztán látjuk, hogy ki volt ez a zsarnok!

Máskor meg azt mondta:

– Meglátod, Zénó, szép kis felfordulás lesz itt nálunk. Mint ahogyan a felduzzadt Dunának nem lehetett parancsolni az elmúlt hetekben, s elöntötte a mohácsi szigetet, árvíz sodorhatja el a közeljövőben ezt az egész siserahadat is. Node a népharag egymagában nem elegendő. Kell ide erő is! Erő, amely kikényszeríti a nemzet által követelt változásokat. Vagy sikerül Amerikának megegyeznie a Szovjetunióval az orosz csapatok kivonására, vagy a fegyvereké lesz a szó!

– Az isten szerelmére, Pista, mit képzelsz, hogyan és miért volna hajlandó a Szovjetunió feladni az itteni pozícióit?

– Hát pénzért! Amerika adhatna néhány milliárd dollárt Oroszországnak, és el lenne intézve minden!

– Ezt a Szabad Európa állítja, hogy a Szovjetunió ennyi, vagy annyi milliárd dollárért hajlandó volna veszni hagyni a jelenlegi államrendet Magyarországon?!

– Nem. Ezt nem mondja, de...

– No, látod, ezt még a Szabad Európa rádió se állítja! És ha Amerikának megérne egy pár milliárd dollárt, hogy Magyarországon megbukjék a jelenlegi rendszer, akkor a Szovjetuniónak is megér bizonyára ugyanennyit, hogy ez itt megmaradjon!

Hadházy István minden képtelen pletykát elhitt, s képes volt annak alapján fantáziáját szabadjára engedni, feltételezett dolgokat tényként elfogadni. Somlyay Zénó viszont hidegfejű, józan gondolkodású ember volt, aki csak a tényektől vezettette magát. Így ezután hosszú viták keletkeztek, amelyek során egyik se volt képes a másikat meggyőzni.

Július első napjaiban híre jött a poznani lengyel fegyveres felkelésnek, és a szovjet haderő gyors, energikus beavatkozásának. Most már Hadházy optimizmusa is lelohadt.

– Hát neked volt igazad, Zénó! Ez a lengyel felkelés is elbukott! A szovjet haderő pillanatok alatt aktivizálódott, Amerika meg a füle botját se mozdította. Piszkos, kufár, nép ez az amerikai! Mi se várhatunk tőle semmi jót, hogy az isten verné meg ezt az egész nyavalyás, elpuhult nyugati világot!

XXII. fejezet

Október 23-án a vágóhíd húst küldött fel Pestre. Késő délután, vagy inkább kora este piros-fehér-zöld szalagokkal feldíszítve tért vissza a kocsi. A pesti tüntetés hírét már bemondta a rádió, s a vágóhídiak most izgatottan falták Lékó Miska beszámolóját:

– A tüntetés a Petőfi szobornál kezdődött, azután az egyre gyarapodó tömeg átment a Bem térre. Ott is beszédek voltak. Erre következett a parlament, ahol Nagy Imre tartott beszédet.

– Honnan tudja mindezt. Lékó elvtárs? – kérdezte Seres, az igazgató.

– Hát ott voltam elejétől kezdve! Az üres kocsit megszállták a diákok fellobogózták, és végig vitték a tüntetés egész útvonalán.

Másnap a rádióból értesült mindenki róla, hogy a tüntetés Budapesten éjjel se szünetelt. Ledöntötték a Sztálin szobrot, megostromolták a rádiót.

A vágóhídon akkoriban sorozatos lóvágások folytak. Mivel a kisparaszti gazdaságok mindjobban felszámolódtak, az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek viszont állati igaerő helyett traktort használtak, a ló sok helyen feleslegessé vált. Az állami felvásárló szervek jó árat fizettek a lovakért, amelyeket aztán azonnal levágásra adtak. át. Mivel vidéken lehetetlen volt ilyen tömegű lóhúst közfogyasztásra bocsájtani, a húst rendszeresen kicsontozták, és Budapestre szállítot-

ták fel, ahol abból lókolbászt, lószalámit állítottak elő. Október 24-én is éppen három tonna lóhúst kellett volna Budapestre szállítani, de Seres igazgató habozott, hogy felküldje-e a húst, vagy sem. Előző nap a kocsi későn érkezett haza, s akkor az volt a döntés, hogy a kocsit nem küldik Pestre. Most azonban a sok ijesztő hír hallatára a vágóhíd igazgatója is szeretett volna közelebbi, hiteltérdemlő híreket hallani.

– Ide figyelj, Józsi! – szólította fel Szakácsot a 10 órás hírek meghallgatása után – Nem volna kedved felugrani ezzel a kocsi lóhússal Budapestre? Egyszersmind leadhatnád a minisztériumban a megyei tanács felterjesztését a vágóhídnak élüzemi címmel való kitüntetése iránt.

– Elmehetek...

– Aztán jól nyisd ki a szemed! Az ember szeretne tisztán látni.

Ahogy elhagyták a várost, lassan haladó szovjet motorizált egységeket értek utól. Mind Budapest felé tartott. Budapest határában többször is megállították a kocsit. Hol katonák igazoltattak, hol rendőrök, hol meg szovjet páncélosok. Sok helyütt be voltak törve az ablakok. Egy utcasarkon egész sor halott volt összegyűjtve. Arcuk újságpapírral volt letakarva. Az utcákon szovjet harckocsik álltak, vagy cirkáltak nyitott toronytetővel, lövésrekész géppuskával.

Lassan mégis csak eljutott a kocsi a lóhúsüzemig. A Gubacsi út néptelen volt. Az üzem vaskapuja zárva. Szorványosan hol itt, hol ott dördült el egy-egy puskalövés, vagy egy-egy rövid géppisztoly sorozat. Szakács sokáig nyomkodta a lóhúsüzem kapujának villanycsengőjét, míg végre kinyílt a kémlelő ablak:

– Ki az? Mit akar?

– Lóhúst hoztunk. Legyen szíves kaput nyitni!

– Ne marháskodjon már Szakács elvtárs! Ilyen időkben húst hoztak fel?

– Miért ne? Akárhogy fel vannak bolydulva az emberek, enni azért kell. Vagy nem?

– Várjon Szakács elvtárs, mindjárt nyitom a kaput.

A lóhúsüzem igazgatója deprimált hangulatban volt:

– Hogy mi van itt Budapesten? Hát nézd, amikor ma reggel bejöttem ide, innen 2–300 méternyire egy rendőrholttest feküdt egy kapualjban... Szóval nem politikai ellenfelet, hanem egy rendfenntartó közeget öltek meg... Tehát a gyilkos valószínűleg közönsé-

ges bűnöző: politikai jelmezben. És most hallod ezeket a lövéseket? Ezek a lövések is emberéleteket olthatnak ki. Egyik magyar ember egy másik magyar ember életét. És hogy a későbbi kilátások. . .? Majd rendbe jön minden. Az embernek csak az a fontos, hogy megélje azt az időpontot.

Ahogy lepakolták a húst, Szakács indult tovább, hogy leadja az élelmiszeripari minisztériumban az élüzemi javaslatot. Útközben egyes épületeken harckocsi lövegek tüzétől származó csúnya sérüléseket láttak. Elmentek a Nemzeti Színház mellett is. Ott feküdt a Sztálin szobor megrongálódva, összepiszkolódva, ahogy az éjjel ledöntötték a talapzatról, és bevontatták ide a város szívébe. Az emberek, mint megannyi hangya vésővel, kalapáccsal vertek le a szoborból egy-egy darabkát, hogy emlékül tegyék el. Ahogy a kocsi megállt ott a tömeg mellett, egy munkáskülsejű ember megszólította őket:

– Ha maguknak is emlék kell, lássanak neki szaporán, mert állítólag még ma elviszik innen ezt a roncsot valahová, hogy ne legyen útban!

Szakácsnak nem volt kedve a tömeg közé elegyedni, de Lékó Miska nem volt rest, szerszámokat vett elő, kiszállt a kocsiból, és a tömeg közé vegyült. Vagy tíz perc múlva két bronz darabkával tért vissza:

– Az egyik a magáé, Szakács Úr!

Szakácsot a minisztériumban hisztériás nevetéssel fogadták:

– Az utcán fegyverek ropognak, az ember azt se tudja, hogy megéri-e a másnapot, téged meg az izgat, hogy le legyen adva az élüzemi javaslat?! November 7. . . munkaverseny . . . élüzemi cím . . .! Kedves barátom, tudok egy jó ideg- és elmegyógyászt ajánlani neked . . .

A minisztériumból a kollégiumhoz hajtottak Marihoz:

– Drágám, nagyon féltelek! Gyere haza velünk!

– Dehogy megyek. Nem lesz itt semmi baj. Éppen holnap demonstrálok biológiából!

– Azt gondolod, hogy holnap vizsgáztatnak az egyetemen?!

– Miért ne vizsgáztatnának? Ne félj, egy-két nap múlva lecsendesül minden.

– De nagyon vigyázz magadra!

– Nagyon fogok vigyázni magamra.

Már jó sötét volt, amikor elhagyták a budapesti vámhatárt. Őszin-

tén szólva egy kicsit fel is lélegzettek. Nem kellemes a puska és géppisztoly ropogást hallgatni a sötétben.

Este 9 órára értek vissza a vágóhídra:

– Na mi van? – kérdezte Seres, aki már izgatottan várta vissza Szakácsékat – Le tudtátok adni a lóhúst?

Felállt a kocsi hátsó kerekére, és benézett a ponyva alá.

– Üres! Szóval leadtátok a húst. Akkor nem is lehet olyan túl nagy felfordulás Pesten. Az élüzemi javaslatot is átadtátok?

– Át. De azért a jelek nem sok jót igérnek. Szinte minden percben lehet hallani fegyverropogást. Főleg a külterületeken. A házakon harckocsi ágyúktól származó belövések nyomai láthatók, más helyt kis fegyverek lövedékei verték le a vakolatot a falakról meg az ablakok törtek be. Szóval elég zavaros a helyzet.

Másnapra elhallgatott a rádió, később ismét megszólalt. Zenét adott meg híreket mondtak be.

Szombat reggel a vágóhíd közelében lévő gépgyárból, ahol sokezren dolgoztak, átjött néhány ember a vágóhídra. Elmondották, hogy náluk már megalakították a munkástanácsot. Felszólították a vágóhidasokat is, hogy cselekedjenek ugyanígy, és hogy 10 órára legyenek ott minél többen az útleágazásnál: felvonulás lesz a város szívébe.

A munkások közül sokan eldobták a szerszámokat, és csoportosulni kezdtek az udvaron. Az adminisztratív dolgozók lapultak. Végre azonban mégis összeverődtek vagy ötven-hatvanan. Az igazgató unszolására nagy kelletlenül Szakács is csatlakozott a tüntetőkhöz.

A három befutó út találkozásánál, ahol már a sűrűn lakott városterulet kezdődik, sok üzemből gyűltek össze az emberek. A tömeg először is a rendőrkapitányság elé vonult. A kapitányság vezetője, mellén nemzetiszínű kokárdával kiállt az erkélyre, és mindenben egyetértenit látszott a tüntetőkkel. Akármilyen szélsőséges kívánságot kezdtek kiabálni egyesek a tömegből, a rendőrőrnagy élénken helyeselt, néha tapsolt is. Ezzel a helyzet meg volt mentve. Voltak azonban, akik azt állították, hogy az épület egyik mellékhelyiségének ablakából fényképezőgép lencséje pásztázza a tüntetőket. Ezen fényképek alapján el lehet kapni majd egyeseket, amikor helyre áll a rend . . .!

Meg egynéhány helyen – hatóságok és közintézmények épülete előtt – tüntettek míg végre is odaérkeztek a tüntetés végcéljához, a szovjet győzelmi emlékmű elé. Csákányokkal, légkalapáccsal meggyöngítették az emlékmű alapjait, azután az emlékmű felső peremére drótkötelet hurkoltak, és traktorral meghúzatva ledöntötték a szobrot.

Szakácson viszolygó rossz érzés vett erőt, fogta magát és ott hagyta a tüntetőket: ment vissza a vágóhídra. Odaérve értesült róla, hogy a dolgozók közben megválasztották a 15 tagú munkástanácsot. Ennek elnöke a közszeretettben álló öreg Kerekes Péter lett. Glázer Dezsőt, a nagyhangú, iszákos anyagkönyvelőt pedig a munkástanács titkárának választották meg.

Műszak végeztével a munkástanács gyűlésre hívta össze az ebédlőbe a vállalat összes dolgozóit. Kerekes Péter üdvözölte a megjelenteket, azután elsőként Glázer Dezsőnek adta meg a szót:

– Munkatársak, polgártársak, kedves barátaim! – kezdte Glázer harsány hangon – A mai nappal saját kezünkbe vesszük a sorsunk intézését. Többé nem hagyjuk becsapni magunkat. Azt mondták nekünk, hogy miénk az ország, miénk a gyár, miénk a föld. És mi lett a miénk? A túlfeszített normák, a társadalmi munkának nevezett ingyen robot, meg a békekölcsönnek nevezett kizsebelés! Ennek egyszer s mindenkorra vége! S hogy szabadon cselekedhessünk, a mai nappal a felülről ránk erőszakolt vezetőállásúak kinevezése hatályát veszti. Többé nem fognak nekünk semmiféle susztert, szabót, vagy lakatost a nyakunkra ültetni, mintha ők találták volna fel a spanyol viaszt. Ismétlem: a vezetőállásúak, mint amilyenek az igazgató, műszaki vezető, főkönyvelő, párttitkár, ü. b. titkár . . . a mai nappal elveszítették a megbízásukat!

Egy-két ember zajosan helyeselt. A többiek azonban a fejüket a nyakukba húzták, és némán lapultak. Szakács felemelte a kezét, és szót kért:

– Kedves Elvtársak . . .

– Nincsenek már elvtársak! – mordult fel Glázer.

– Bocsánat, nyelvbotlás volt! – szabadkozott Szakács – egyébként pedig nem is mondtam olyan nagy szamárságot . . . Az én elveim a megbízhatóság, egyenes beszéd, becsületes munka. Úgy gondolom, hogy ezek mindnyájunknak közös elvei, s akkor máris elvtársak vagyunk, ha nem is a szó régi értelmében . . .

Derültség lazította fel a hangulatot.

– Tehát akkor: kedves sorstársaim . . . ezt ugye mondhatom? – fordult tréfásan Glázer felé – én úgy gondolom, hogy nem dogmákból kell kiindulni, hanem tényekből. Nem az a fontos, hogy valakit felülről nevezték-e ki, vagy megválasztották, hanem az, hogy rendes ember-e, odavaló-e a posztjára. Ha ez irányban kétségek merülnek fel, tessék a gyanút kiteregetni. Mit csalt, lopott, ügyetlenkedett el Seres

András, Tatay Balázs, vagy Szentmihályi Tivadar? Mert én nem tudok ilyesmiről. Ami pedig a párttitkárt és az ü. b. titkárt illeti, ők nem kinevezett emberek, hanem választott tisztségviselők. Emlékezetem szerint az utolsó szakszervezeti választásoknál Glázer *polgártárs* is Hoksári Jani bácsi megválasztása mellet agitált...

Glázer Dezső bíborvörösen állt fel:

– Nézd, barátocskám, nemcsak a főkolomposok fognak innen repülni, hanem a kisebb csahos kutyák is! No, nem bánom, a műszaki vezető, meg a főkönyvelő személye felől még gondolkodhatunk, de a basáskodó Seres, a korlátolt Hoksári meg az álszent Virág nemcsak hogy a tisztségben nem maradhat meg, de még a vállalathoz se teheti be a lábát többé! Menjenek, amerre látnak! De azután... még egypár személlyel lesz számolni valónk! Itt van mindjárt a most kenetteljes hangon prédikáló Szakács úr... Nem tudjuk, hogy ki fia, borja, mert ő maga se tudja, hogy ki volt az apja, de talán az anyja se tudta...

– Kikérem magamnak! – kiáltott fel Szakács felugorva, és olyat csapott az asztalra, hogy megrepedt az asztallap – az anyámat hagyd ki a játékból!

Kelemen Jani is felpattant izgatottan a helyéről:

– Tudd meg, Glázer, hogy Szakács Józsi igazi neve báró Somlyay Zénó. Egyelőre legalább ennyit vegyél tudomásul, mielőtt belérúgnál!

– Vagy úgy...? – nyelt egy nagyot Glázer – Hát ugyan nem minden a származás..., de persze azért..., no, igen: a báró urat meghagyjuk a helyén. Sőt! Tudjátok mit? Kinevezzük kereskedelmi igazgatónak! Amit pedig az előbb mondtam, az csak egy vicc volt..., rossz vicc, elismerem. Bocsánatot kérek. No, szent a béke báró Úr?

Somlyay–Szakács összeharapta a száját, de azért kezet fogott – igaz: kelletlenul – Glázerrel.

XXIII. fejezet

Másnap – vasárnap – Zénó kiment Hadházyékhoz.

– Mit tudsz a rádióhíreken kívül? – vallatták a fiút.

– Voltam Budapesten. Annyit látok, hogy sok szovjet harci egység van ott. Zömmel páncélosok. És azt is láttam, hogy rengeteg motorizált szovjet egység van felvonulóban.

Hadházy Pista bólogatott:

– Egészen biztos, hogy a magyar nép felkelését is el fogják taposni, mint ahogyan a berlini, meg a poznani felkelésekkel történt. A katonai fölény determinálja a végeredményt. De azért a jelenlegi helyzet mégis ad nekünk egy óriási lehetőséget! A Szabad Európa hangja szerint az egész nyugati határ a felkelők kezén van. Az osztrák–magyar határon az jön be, és az megy ki, aki akar. Most itt van hát a fényes alkalom, hogy távozhassunk. Ide figyelj! Mi holnapután, október 30-án indulunk, és meg se állunk Bécsig! Egy barátunk szervezi a karaván Budapesten. Kati volt tegnap a kísérleti telep autójával mitfárerként Budapesten, és mindent tisztázott. Ha egy cseppnyi eszed van, te is velünk tartasz!

– Micsoda? Megszökjek, mint egy kapcabetyár? Nem megyek én innét sehová!

– Úgy beszélsz, mint egy éretlen gyerkőc... Azért vagy talán olyan lelkes híve a rendszernek, mert megengedik, hogy hajnaltól késő estig robotolj?

– Nézd... ez alkat kérdése. Nekem a véremben van a munkakedv, a tennivágyás...

– Szóval csak jó kedvből hajtod magad...? Fenét! Azért hajtod magad, hogy ki ne rúgjanak, hogy érvényesüljél! No, és ha feltételezzük, hogy csupa szórakozásból dolgozol látástól vakulásig, akkor is elfogadhatják ingyen a munkádat? A legújabb fizetésed 1400 forint, holott úgyszólván mindent te intézel a vágóhídon! Te csináltál ebből a kis kócerájból nagy vállalatot!

– Tévedsz, nem az enyém minden érdem. A fizetésem tényleg nem sok, de hát szegény az ország...

– Szegény az ország? Ugyan, ne játszd meg magad! Jól tudjuk, hogy egy 20–22 éves államvédelmi hadnagy tizedannyi ésszel és munkával kétszer annyi fizetést kap.

– Ezt – sajnos – nem vitathatom. De nekem viszont erkölcsi megbecsülésben volt részem! Az „Élelmiszeripar Kiváló dolgozója" lettem, munkaérdemrendet is kaptam...

– Micsoda erkölcsi megbecsülésről beszélsz, hiszen még azt se engedték meg hogy levelező tagozaton egyetemet végezhessél!

– Akkoriban ez valóban rosszul esett. De utóbb rájöttem, hogy a megyei tanácsnak teljesen igaza volt. Valóban nem lehetett volna a vállalati munka mellett a tanulással is megbírkózni.

– Zénó! Légy észnél! Mi lesz itt, ha a kommunisták újra biztosan ülnek a nyeregben? Nem kerülsz te is visszás helyzetbe?

– Visszás helyzetbe? Én . . .? Miért?

– Hát, először is *báró* vagy. Ezért már önmagában is aligha jár dicséret. De hozzá még álnéven szereztél magadnak fontos munkaköröket . . . Azonkívül a forradalmi események hírére azonnal Budapestre siettél, hogy felvedd a kapcsolatot a felkelőkkel!

– Ugyan már . . .! Nevetséges! Lóhúst vittem fel, meg a minisztériumban voltam.

– Lehet, hogy ott *is* voltál. A többit bízd az illetékesek képzeletére! Aztán alig hogy hazajöttél, itthon részt vettél a szovjet emlékművek lerombolásában!

– Engem az igazgatóm küldött ki. Nekem fogalmam sem volt róla, hogy hová mennek, és mire készülnek az emberek!

– Ezt majd szintén elmondhatod kihallgatásod alkalmával az államvédelmi hatóságon. De persze a tüntetésben való részvételedért meg is kaptad mindjárt a jutalmad: kereskedelmi igazgatót csináltak belőled!

– Hagyd már abba ezt a hülyéskedést!

– Hagyjam abba?! Jó. Akkor beszéljünk másról. Nézd, mennyien hagyják itt az országot, ezt a fegyenctelepet?! Mennek a teljes bizonytalanságba, csak hogy szabaduljanak innen. Te meg itt tehetetlenkedsz, amikor téged odakünn Ausztriában vagyon és jólét vár! Ilyen alkalom a szabadulásra nem adódik még egyszer!

Zénó hol elpirult, hol elsápadt. Az ajka reszketett, de hang nem jött ki a száján. Végül lassan beszélni kezdett:

– Nézd, Pista, ne kívánd, hogy ebben a pillanatban döntsek. Nem tagadom, mindabban, amit elmondtál, sok logikus érv van. De döntésem végzetesen kihat egész életemre, meg kell hát fontolni az elhatározásomat.

– Csak el ne késs vele. Amint már mondtam, mi és barátaink holnapután indulunk Budapestről nyugatra. De ettől függetlenül is tartok tőle, hogy a szovjet hadvezetés hamarosan pontot tesz a felkelés végére, s akkor be lesz már zárva a nyugat felé vezető kapu! De nem akarom túlfeszíteni a húrt. Lehetnek neked olyan . . . élettársi . . . baráti kapcsolataid is ami belügyed. Mindenesetre felírom erre a papírra a pontos címet, ahonnan holnapután estefelé indulunk. Ideirom a telefonszámomat is. Nos, én azzal búcsúzom, hogy viszontlátásra holnapután.

Zénó felzaklatva biciklizett haza. Mit is tegyen, uram isten! Az holtbiztos, hogy rövidesen leverik az ellenforradalmat, mihelyt az

ideirányított szovjet csapatok maradéktalanul a helyszínre érkeznek. És mi lesz azután? Következik a megtorlás. A felkelés néhány vezetőjét, akiket elkapnak, biztosan felakasztják. De ez nem minden. Országszerte mindenütt példát fognak statuálni. Megismétlődhetnek a gyanúsítástól az ítélethozatalig alig pár napot igénylő kirakatperek, az internálások, a rendőri felügyeletek. Borzasztó... És ha netán ő is lebukik, másodszor már nem lesz ereje kiemelkedni a megalázottságból, a degradálásból. És ezzel szemben Ausztriában ott van a bécsi palota meg a felső-ausztriai nagybirtok. De hátha csak szappanbuborék az egész? Mindegy. Akkor se lenne elveszett ember. Hanem van ám itt egy pont, amelyen minden áll, vagy bukik. Csak úgy hagyja el az országot, ha Mari is jön vele. Ha Mari nem hajlandó elhagyni az országot – történjék, aminek történnie kell: nem megy sehová! Eszében, vérében érezte, hogy nem tud megválni Maritól. Tehát meg kell beszélni a dolgot a *menyasszonyával!* De ha elhagyják az országot, akkor ezt az összetartozást szemmel láthatóvá kell tenni. Igen, még ma megveszi a jegygyűrűket!

Így is történt. Nyomban felkereste Rusznyák urat, a jegygyűrű-királyt, akivel annak idején együtt masírozott ki rendőri kíséret mellett arra a megszégyenítő „közmunkára". Józsi jól számított. Rusznyák úr bezárta a lakás ajtaját, aztán egész gyűrűkészletet szedett elő. Nem volt nehéz kiválasztani a két gyűrűt. Elkészültek a bevésések is: a kis gyűrűbe „Józsi", a nagy gyűrűbe „Mari" név, kiegészítve mindkét gyűrűben a dátummal: 1956. X. 30. A két gyűrűt zsebébe téve bizonyos megnyugvást érzett. Egyre inkább feltételezte, hogy Mari is hajlandó lesz elhagyni vele az országot. Majd megmagyarázza neki az ausztriai örökség fényes lehetőségét is, amiről eleddig nem beszélt neki. Mari nagyon intelligens. Meg fogja érteni, hogy ő hiába dolgozott a vágóhídon éveken át a szocialista ország javáért, mindhiába közeledett szívvel-lélekkel is egyre jobban a népi demokratikus államrendhez, az események alakulásának kínos csapdája folytán a rend helyreállával üldöztetésnek, megaláztatásnak, kitaszítottságnak néz elébe. Ezt pedig Mari nem akarhatja!

Másnap reggel – csaknem álmatlanul töltött éjszaka után – a vágóhídra kiérkezve nem találta már ott Kerekes Pétert, a munkástanács elnökét, aki hirtelenében felutazott Budapestre. Elsősorban azért, hogy felvegye a kapcsolatot a Független Kisgazda Párt újból porondra lépett központi vezetőségével. A közkedvelt Péter bácsi csak estére tért vissza hírekkel megrakodva:

– Tisztul a helyzet! A honvédség meg a rendőrség a felkelőkkel karöltve járőröz az utcákon. A demokratikus pártok mind újra működnek! Viszatér az 1945–46-os évek demokratikus világa!

Somlyay–Szakács referált róla, hogy másnap húst akar felvinni Budapestre.

– Jól van, Józsikám . . ., azaz hogy báró Úr! Én már annyira megszoktam a Szakács József nevet, hogy mindig rájár a szám. Menjél csak nyugodtan!

Zénó délután rendkívül idegesen tért haza. Alig találta a helyét. Belsejében valami ijesztő bizonytalanság kezdett elurallkodni. Keserves éjszakája volt. Nehezen aludt el. S azok a kimerült elkábulások, amelyek alig érdemelték ki az „alvás" nevet 10–15–20 perc után heves szívdobogással rémítő álomképekkel szakadtak félbe.

Reggel indulás előtt betett a táskájába egy váltás fehérneműt, a pizsamáját, borotváját, fogkeféjét.

– Mi az? Talán azt gondolod, hogy estére nem tudsz hazajönni? – érdeklődött Kelemen Jani.

– Mit lehet tudni a mai zavaros időben . . .!

– Nézze meg Marit is! – esdekelt Kelemenné – Legjobb lenne, ha haza tudná hozni . . .

Amikor Józsi beült a kocsi vezetőfülkéjébe Lékó Miska mellé, összeszorult a szíve. Ez a vágóhíd volt az a hely, ahol öt éven át önzetlenül, lelkesen dolgozott. Fojtogató érzés úgy távozni innen, hogy talán soha se látja ismét ezt a helyet. Ahogy egyenletes motorzúgással robogott a kocsi, Zénó úgy érezte, hogy a végzet kerekei forognak feltartóztathatatlanul. Agyában emlékképek kergetőztek:

– . . . a kettőszázötvenedik faluban gyulladt ki a villany a hároméves terv kezdete óta. Kettőszázötven község kapott villanyvilágítást, ahol eddig csak gyertyával meg petróleumlámpával világítottak! – vélte hallani Kelemen Jani hangját.

– . . . Magyarországon körülbelül egymillió beteg szenvedett tuberkulózisban, s ma ez a betegség úgyszólván már a múlté! – magyarázott Halasy Bandi hangja.

– . . . újra áll a Lánchíd, . . . épül a budapesti földalatti vasút, . . . munkábalépett a sztálinvárosi vasmű! . . . tudósított a rádió bemondója.

– . . . Szakács József elvtársnak, kiváló munkájáért! – hangzott a miniszter szava.

Somlyay Zénó arca annyira elváltozott, hogy azt Lékó Miska is észrevette:

– Mi van magával, Báró Úr? Rosszul van? Megálljak?

– Dehogy. Nincs semmi baj. Csak, tudja, a gondok...

Budapesten a városházához hajtottak. Szakács bement az épületbe megtudakolni, hogy hová vigyék a húst. Amikor bejutott az elosztó irodába, ott egy sereg ember szorongott, és a rádióhíreket hallgatta: Felkelők vették körül a városi pártbizottság székházát a Köztársaság téren. Valóságos csata van kialakulóban!

Egy fiatalember – állítólag újságíró – izgatottan magyarázta a többieknek:

– A pártbizottság épületében van az ávósok főhadiszállása! Valóságos arzenál van ott a székházban! Éjjelente fegyverzik fel az elmúlt idők véres kezű gyilkosait, hogy halomra öldössék a becsületes embereket. De a felkelők most leszámolnak a terrorlegényekkel!

Szakács Józsi viszolyogva hallgatta a bennfentest játszó pasas úszító kijelentéseit. Miután lekezelték a vágóhíd papírjait, és közölték a címeket, hogy hová kell vinni húst, megkezdték a kiszállítást. Minden húsboltban, ahol csak húst adtak le, nyitva volt a rádió, s egyre újabb, zavaros – gyakran egymásnak ellentmondó – híreket lehetett hallani a Köztársaság téren történtekről. Az emberek az egymástól hallott híreket felnagyítva és kiszínezve adták tovább. Arról beszéltek, hogy a Köztársaság téri pártház pincéjében foglyul ejtett felkelőket őriznek, akiket ki akarnak végezni.

Az utolsó húsbolt, ahová húst vittek, a nyolcadik kerületben volt. Visszafelé az út a Köztársaság téren vezetett keresztül. Lövöldözés már nem hallatszott, közelebb hajtottak hát kíváncsiságból. A téren rengeteg ember jött-ment. Sokkaknak puska, vagy géppisztoly volt a vállán. A pártház körül szanaszét vadállati kegyetlenséggel megölt emberek – főleg államvédelmi tisztek és katonák – holttestei feküdtek. De itt-ott a fákon is lógtak felakasztott emberek. Az épület bejáratától nem messze iratokat és könyveket égettek el nagy halomban. Sötét füst gomolygott fel a máglyáról.

Szakácsék megdöbbenve ültek vissza a kocsira. Józsi egész belseje remegett, és hányinger kínozta. Rekedten szólt a gépkocsivezetőnek:

– Miska Bácsi, a kollégiumhoz hajtunk. Tudja, ahol a Kelemen Jani húga lakik...

Tíz perc se telt bele, és már ott voltak a kollégiumnál. Zénó rohant

be az épületbe. Ott is nagy zűrzavar, ijedelem, rémület uralkodott. Egy lány megismerte a belépőt:

– Kelemen Marival akar beszélni?

– Igen...

– Várjon, mindjárt leküldöm!

Perceken belül jött is Mari rémült arccal:

– Józsi, drága Józsi! De jó, hogy itt vagy! Olyan borzasztó most itt! Se éjjelünk, se nappalunk. Folytonos lövöldözés, szirénázás! És a rádió is folytonosan csak szörnyűségekről számol be. A suttogó hírek meg még borzalmasabbak... Ugye, most értem jöttél? De jó, hogy itt vagy! Vigyél el gyorsan innen! Nem bírok ki már itt még egy éjszakát. – azzal Zénó vállára borult, és könnyeit nyelve rázkódott a teste.

A fiú egy padhoz vezette a lányt, s ott leültek egymás mellé.

– Ne félj semmit, Mari, elviszelek innen! Elmegyünk messzire! Átlépjük a határt is, és elmegyünk oda, ahol béke és nyugalom van...! Ne félj semmit!

Mari ijedten hagyta abba a fuldokló szipogást:

– Mit beszélsz?! Hová megyünk?!

– Nyugatra! Ausztriába!

– Én nem megyek oda! Én itthon maradok! Itt akarok élni, itt akarok meghalni, ahol születtem! Ugye csak tréfáltál?

– Nem tréfáltam. Nagyon is megfontoltan beszéltem. Várjál egy kicsit, hadd magyarázzak meg mindent! Azt tudod hogy engem báró Somlyay Zénónak hívnak. De azt nem tudod még, hogy rám örökségként vár Bécsben egy palota és Felső-Ausztriában valami nagybirtok is. Hát oda fogunk menni! Az idillikus nyugalomba! A boldogságba, a békébe, ahol nincs gyűlölködés, ahol nem gyilkolják egymást az emberek! Érted, drágám?

– Jaj, ne folytasd, Józsi! Olyan félelem száll rám. Meg kell mondanom – amit különben úgy is tudsz – hogy én kimondhatatlanul szeretlek! De azt képtelen vagyok megtenni, hogy elszökjek innen, magára hagyjam anyámat, elmenjek egy olyan országba, amelynek a nyelvét sem értem, amelynek erkölcseit, szokásait nem ismerem! Úgy érezném ott magam, mint egy olyan fa, amelyet kiszakítanak a talajból, és vadidegen talajba kívánnak átültetni...

– De, Mari, itt most véres felkelés van, amit persze igen rövid időn belül le fognak verni. És kérdem, mi lesz akkor az én sorsom?

Most kitudódott, hogy én bárói családból származom, és... és ezeknek a napoknak az eseményei olyanok, hogy bárkire könnyen rákenhetnek valamit...!

– Rémeket látsz, drágám! Te derék ember vagy, téged szeretnek, megbecsültek a múltban is oklevéllel, kitüntetéssel, nem lesz neked semmi bajod, ne félj! Higyjél nekem! Ugye te se mész el? Ugye nem hagysz itt?!

Pár pillanatig néma csend volt, aztán Zénó rekedten, csendesen válaszolt:

– Szót fogadok neked, Mari. Tőled elválni, rólad lemondani úgyse tudnék. És érzelmileg, világnézetileg nekem is kínszenvedés lenne önmagamat meghazudtolni, és távozni. Hát akkor lesz, ami lesz, mindent vállalok! Végeztem. Hanem még van egy fontos elintézni valóm! – Zsebébe nyúlt, és egy kis dobozt húzott elő: – Meghoztam a jegygyűrűket! Itt a legfőbb ideje, hogy ne halogassuk tovább az eljegyzésünket!

Mari boldog izgalommal bontotta ki a kis dobozt, kivette a kisebbik gyűrűt, felpróbálta az újjára, és örömkönnyekkel borult a vőlegény nyakába:

– Köszönöm szépen! Nagyon köszönöm!

– Akkor most eredj, édes, szedd össze a holmidat! Megyünk haza. Majd otthon kívárod, amíg vége lesz a gyűlöletnek, ennek az egész háborodott őrjöngésnek! Akkor aztán visszatérsz ide az egyetemre, hogy megszerezd a diplomát, amit már én is alig várok!

– Miért?

– Nem gondolod? Hát abban egyeztünk meg, hogy mihelyt meglesz a diplomád, azonnal megesküszünk!

Mari boldogan elmosolyodott, megcsókolta Zénót, és szaladt fel a holmijáért.

A fiú különleges felszabadultság érzetével – mint akinek nagy kő esett le a szívéről – rágyújtott egy cigarettára, és kiment, hogy szóljon a gépkocsivezetőnek:

– Várunk egy kicsit, Miska bácsi! Visszük haza magunkkal Kelemen Marit is.

– A legfőbb ideje. Amit a Köztársaság téren láttunk, attól megborzad az ember!

– Meg aztán történetesen el is jegyeztük egymást... – ezzel odamutatta a balkezét a karikagyűrűvel.

– Eljegyezték egymást?! Ne bolondítson már meg! Erre aztán iga-

zán nem voltam felkészülve, hogy ebből az öreg tragacsból meseautó lesz!

Zénó visszament az épületbe, és megszólította a kapust:

– Tessék mondani, honnan lehetne egy telefonbeszélgetést lebonyolítani?

– Innen a kapusfülkéből!

Szakács–Somlyay előkereste a zsebéből a Hadházy által adott cédulát, és feltárcsázta a kapott telefonszámot:

– Halló! Itt Somlyay Zénó beszél. Hadházy Pistával, vagy a feleségével szeretnék beszélni.

– Hadházyné őnagysága itt áll mellettem. Már adom is!

– Szervusz, Kati! Itt Zénó beszél. Hát ne haragudjatok, nem tartok veletek. Most nem akarok hosszan magyarázkodni, elég az, hogy döntésem végleges, és megváltoztathatatlan. De nektek nagyon drukkolok. Ha valahol megállapodtatok végleg, írjatok majd egy pár sort. Mindnyájatokat nagyon sokszor csókollak. Ne felejtsetek el! Isten veletek!

Aztán ismét visszament a hallba. Pár perc múlva megjelent Mari minkét kezében koffert cipelve. Néhány lány izgatottan kísérte, és kíváncsi pillantásokat vetettek Zénóra. Zénó elébük sietett, elvette a csomagokat, s így mentek ki a kocsihoz. Ahogy beszálltak a vezetőfülkébe, a lányok versengve kiabáltak:

– Szerencsés utat! Gondolj ránk! Aztán gyere vissza minél előbb!

Odabenn a fülkében Lékó Miska balkézzel levetette a sapkáját, jobbját Mari felé nyújtotta:

– Megengedi, hogy gratuláljak? Nagyon sok boldogságot kívánok maguknak!

– Köszönöm szépen . . .!

A kocsi elindult. A lányok integettek. Valahonnan géppisztolysorozatok csattantak fel, mint valami díszsortűz.

XXIV. fejezet

1957. június végén Kelemen Mária és Somlyay Zénó örök hűséget esküdtek egymásnak. Esküvő után azonnal utaztak nászútra Budapestre. Másnap ebéd után Zénó egy javaslattal állt elő:

– Szívem Marija, mondtam neked annak idején, hogy nekem állítólag egy palotám van Bécsben és birtokom Felső-Ausztriában. Ko-

rábban ezt hivatalos úton nem kereshettem, mert hiszen nem tárhattam a hivatalos szervek elé, hogy Szakács József és báró Somlyay Zénó egy és azonos személy. Ehelyett pár éve megkértem erre egy papot, akivel annak idején együtt voltunk szovjet hadifogságban, s akinek gyaníthatólag van valami lehetősége az osztrák papok útján kitudakolni, hogy mi van az én örökségemmel. Nem volna kedved velem együtt meglátogatni ezt az ismerősömet?

– Semmi akadálya! Mikor megyünk?

– Most mindjárt!

Hamarosan ott voltak a Mária utcában. Csengetésükre fél perc múlva már nyílt is az ajtó:

– Remélem, megismersz... – mondta Zénó mosolyogva.

– Már hogyne ismernélek meg, drága barátom! – szólt Keresztfalvy, s elérzékenyedve ölelte meg a barátját.

Ahogy kibontakoztak egymás karjaiból, Zénó sietett bemutatni Marit:

– Ha megengeded..., ez a fiatal hölgy a feleségem! Tegnap kötöttünk házasságot...

– Gartulálok! Szívemből kívánok szerencsét! Önnek, kedves Aszszonyom külön is gratulálnom kell. Nem azért mondom, hogy hízelegjek a jelen lévő férjének, de őszintén ki kell jelentenem: megvagyok győződve róla, hogy jól választott!

– Nekem tetszik mondani? Én kilenc éve ismerem a barátját, és nagyon jól tudom, hogy különb férjet keresve se találhattam volna!

– Örülök, hogy magának is ez a véleménye. Tessék beljebb fáradni! Női látogatásra nem vagyok felkészülve, kérem tehát, bocsásson meg, ha rendetlenséget talál. Tessék helyet foglalni. No, és minek köszönhetem ezt a kedves látogatást? Talán az egyházi esküvőt szeretnétek a lakhelyetektől távol megtartani, és idevonatkozólag szeretnétek felvilágosítást kapni?

– Nem. Az egyházi esküvő már tegnap megtörtént odahaza. S ha az érdem, azt is meg kell mondanom őszintén, hogy ez nem a mi érdemünk. De anyósom ehhez feltétlenül ragaszkodott, és így már az egyház is megáldotta házasságunkat. Más valami érdekelne engem. Pár évvel ezelőtt voltam bátor kérni téged, hogy – ha lehetséges – szerezzél be bizonyos információt Ausztriából. Sikerült valamit megtudnod?

– Sikerült. Ha elég sokára is, de nagyon pontos információt kaptunk mindenről.

– Persze... a vagyon nem került báró Somlyay Zénó nevére, nemde...?

– De igen. Az ingatlanok még 1942-ben Somlyay Zénó nevére kerültek!

– Ne mondd! Kezd érdekes lenni a dolog!

– No, csak ne örülj korán! Informátoraink ugyanis megállapították, hogy ez a hagyaték már 1942-ben is úgynevezett „hereditas damnosa" azaz átkos örökség volt! Ugyanis a harmincas évek elején jelzálog kölcsönökkel agyonterhelték az ingatlanokat. De ez még semmi. A végső csapást 1945-ben jött. A háborús események következtében a bécsi palota teljes berendezése odaveszett. Hogy kik fosztották ki a palotát: a visszavonuló németek, vagy az előnyomuló győztesek, vagy a polgári lakosság, vagy mind a három fél kivette a maga részét, nem tudni. Még nagyobb volt a pusztulás a birtokon. A harcoló seregek a teljes állatállományt elhajtották, elvitték az utolsó csirkéig. A magtárakat úgy kiürítették, hogy még vetőmagra se hagytak semmit, a kelő vetést pedig a katonalovak legelték le. Az ismeretlen helyen tartozkodó báró Somlyay Zénó részére kirendelt gondnok mindennel megpróbálkozott, de hiába. A két svájci bank: a Schweizerische Bankverein és a Schweizerische Treuhand Gesellschaft előbb a bécsi palotát licitáltatta el, aztán a birtokot is. Így hát volt örökség nincs örökség.

– Nohát, akkor emiatt se kell izgulni többé!

– Látja, tisztelendő úr, – szólalt meg Mari – ilyen ember az én párom! Mert ha nem tudná, megmondhatom, hogy ő az a bizonyos báró Somlyay Zénó!

– Ilyesmire már régen gyanakodtam. Ezért aggódtam nagyon tavaly ősszel, hogy a barátom el ne induljon Ausztria felé, ahol a remélt „főnyeremény" helyett csak keserű csalódás várná!

– Mindig szerencsés ember voltam, – vette át a szót Zénó – itthon sokkal nagyobb kincs birtokosa lettem, mint amilyet künn találhattam volna.

– Még csak egyet, tiszelt Barátom, nem esett valami bajod az... „események" után...?

– Bajom? Nem. Pedig – megvallom őszintén – a felbolydult zűrzavar csillapultával magam is féltem. De aztán minden kedvezően, szerencsésen alakult. Kérésemre még a személyi igazolványomat is kicserélték, és új igazolványt kaptam Somlyay Zénó névre. Csak persze a „báró" titulus nélkül.

– És hadd tegyem hozzá, – szólt közbe Mari – hogy nagyon is megbecsülik Zénót. Legutóbb egy bizonyos Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szaktanácsba kooptálták. Persze ő továbbra is otthon a vágóhídon dolgozik, de amikor a tanács havonta egyszer-kétszer ülést tart, oda Zénó is hivatalos!

– Hidd el főtisztelendő barátom – zárta le a témát Zénó – a jobbik részt választottam, amikor úgy döntöttem, hogy ha törik, ha szakad, de itthon maradok... hiszen máris zsendül a boldogabb élet vetése, a jövő meg még szebbnek ígérkezik mindnyájunk számára!

VÉGE

UTÓSZÓ

Ebben a regényben nagyrészt valóban megtörtént események elevenednek fel, jobbára egykor valóban létező személyek kelnek újból életre. Nem is törekedtem hát kiagyalt bonyodalmakkal és mesterkélt konfliktusokkal csigázni fel az érdeklődést. Nem adtam mást csak az életet, amilyen annak idején volt. Semmit sem szépítettem, semmit sem torzítottam. Az olvasó szíves érdeklődését megköszönve ezzel búcsúzik a

Szerző

A fedél PINTÉR ATTILA munkája

ISBN 963 500 396 X

85—121 Sylvester János Nyomda
Felelős vezető: Hanuszek Béla